SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM

Állam- és Jogtudományi Kar

DOKTORI ISKOLA

Juhász Andrea Erika

**A kínzás, az embertelen, a megalázó bánásmód tilalma a
fogvatartottakkal szemben**

PhD értekezés

Szeged

2016.

SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM

Állam- és Jogtudományi Kar

DOKTORI ISKOLA

Juhász Andrea Erika

**A kínzás, az embertelen, a megalázó bánásmód tilalma a
fogvatartottakkal szemben**

PhD értekezés

Témavezető: Dr. habil. Juhász Zsuzsanna

Szeged

2016.

Tartalomjegyzék

Rövidítések jegyzéke	7
I. Bevezetés	10
1. Az értekezés tárgya és célkitűzései.....	10
2. Az értekezés szerkezeti felépítése.....	12
3. Az értekezés módszertana, az alkalmazott kutatási módszerek.....	13
II. A kínzás, az embertelen, a megalázó bánásmód, vagy büntetés tilalmát rögzítő instrumentumok.....	16
1. Az ENSZ keretében létrejött instrumentumok.....	16
2. Az Európa Tanács ajánlásai	19
3. Nemzeti jogforrások	20
4. Alkotmánybírósági határozatok	22
5. Egyéb regionális nemzetközi instrumentumok.....	24
III. A PPJE, az EJEE és az UNCAT megszövegezésének vizsgálata – azaz külön kategória-e a "kegyetlen bánásmód"?	25
1. A PPJE megszövegezése	25
2. Az EJEE megszövegezése	26
3. Az UNCAT megszövegezése	29
IV. A fogvatartottakkal szemben megvalósuló kínzás, embertelen, megalázó bánásmód fogalmainak elhatárolása, és definiálása	34
1. A kínzás fogalma, valamint elhatárolása az egyéb rossz bánásmódoktól a nemzetközi instrumentumok alapján	34
2. A kínzás, az embertelen, a megalázó bánásmód fogalmainak elhatárolása a joggyakorlat alapján.....	39
2.1. Irányadó ügyek	40
2.1.1. Görög-ügy.....	40
2.1.2. Írország kontra Egyesült Királyság.....	42
2.1.3. Selmouni kontra Franciaország	45

3. A tilalmazott bánásmódok elhatárolása a szakirodalom alapján – az egyes tudományos állásfoglalások.....	47
4. A kínzás fogalma	50
4.1. Irányadó ügy	50
4.1.1. Aksoy kontra Törökország.....	51
5. Az embertelen bánásmód fogalma.....	51
5.1. Irányadó ügy: D. kontra Egyesült Királyság	52
6. A megalázó bánásmód fogalma.....	53
6.1. Irányadó ügy: Tyrer kontra Egyesült Királyság	54
7. A tilalmazott bánásmódok elhatárolásával, illetve fogalmaival kapcsolatos következtetések.....	55
8. Lehetséges kivételek (?) a kínzás abszolút tilalma alól	60
8.1. Irányadó ügy: Gäfgen kontra Németország	63
9. Lelki fájdalom, vagy szenvedés okozása.....	66
9.1. Az EJEB releváns esetjoga	68
9.1.1. Akkoc kontra Törökország	68
9.1.2. Tas kontra Törökország	69
9.2. Következtetések	69
10. Az emberséges bánásmód fogalma.....	69
V. A fogvatartottakkal szemben tanúsított bánásmód tartalma	71
VI. Az EJEE 3. cikkét sértő bánásmódok.....	73
A) A személyi és a fogvatartotti állomány kapcsolata, egymáshoz való viszonyulása, valamint a fogvatartottak egymás közötti kapcsolatainak kontrollálása	73
1. A fogvatartottak bántalmazása nemzetközi szinten.....	73
1.1. A személyi állomány tagja bántalmazza a fogvatartottat	73
1.1.1. Releváns nemzetközi instrumentumok	73
1.1.2. Az EJEB releváns esetjoga	77
1.1.2.1. Hellig kontra Németország	77
1.1.2.2. Lotarev Ukrajna elleni ügye.....	79

1.2. Fogvatartott bántalmaz fogvatartottat	80
1.2.1. Releváns nemzetközi instrumentumok	80
1.2.2. Az EJEK releváns esetjoga	81
1.2.2.1. Premininny kontra Oroszország	81
1.2.2.2. Yuriy Illarionovich Schokin kontra Ukrajna.....	83
1.3. Félelem a zárkatársak megtorlásától	84
1.3.1. Golubev kontra Oroszország	84
1.3.2. Alexandru Marius Radu kontra Románia	85
1.3.3. D. F. kontra Lettország	86
2. Releváns hazai instrumentumok	87
3. A fogvatartottak bántalmazása hazai szintén	89
3.1. A személyi állomány tagja bántalmazza a fogvatartottat	91
3.2. Fogvatartott bántalmaz fogvatartottat	112
4. Az EJEK magyar vonatkozású ítéletei	116
4.1. Benjamin kontra Magyarország	116
4.2. Kmetty kontra Magyarország	118
4.3. Balogh kontra Magyarország	119
4.4. Barta kontra Magyarország.....	120
4.4. Károly László kontra Magyarország.....	121
5. Indokolatlan, illetve megalázó jellegű motozás.....	122
5.1. Nemzetközi instrumentumok ajánlásai	122
5.2. De lege ferenda javaslat a motozás honi szabályozásával kapcsolatban	124
5.3. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának releváns ítéletei.....	124
5.3.1. Iwanczuk kontra Lengyelország	124
5.3.2. El Shennawy kontra Franciaország.....	125
6. Következtetések	126
6.1. Az EJEK 3. cikkéből eredő negatív kötelezettség.....	126
6.2. Az EJEK 3. cikkéből eredő pozitív kötelezettség	127

B) A fogvatartottak panaszainak intézése, annak színvonala: a hatékony, alapos és gyors nyomozás hiánya.....	129
1. Releváns nemzetközi instrumentumok	132
2. Az EJEB vonatkozó esetjoga.....	133
2.1. Cucu kontra Románia	133
2.2. Lotarev kontra Ukrajna.....	135
2.3. Premininyny kontra Oroszország.....	135
3. Honi szabályozás	136
4. Magyar vonatkozású ügyek az EJEB előtt	137
4.1. Kmetty kontra Magyarország	137
4.2. Barta kontra Magyarország.....	137
5. Következtetés.....	138
C) Az EJEE 3. cikkét sértő bánásmódok a végrehajtási körülmények vonatkozásában: a túltelítettség és/vagy az egyéb inadekvát végrehajtási körülmények	139
1. A túltelítettség és/vagy az egyéb inadekvát körülmények.....	139
1.1. Bevezető gondolatok.....	139
1.2. A túltelítettség problémájának lehetséges megoldásait nyújtó nemzetközi instrumentumok	141
1.3. A fogvatartottakat megillető személyes élettérre vonatkozó releváns nemzetközi instrumentumok	144
1.4. Az EJEB túltelítettséggel kapcsolatos esetjoga – nemzetközi vonatkozásban ...	148
1.5. A fogvatartási körülményeket érintő nemzeti jogforrások	156
1.6. Megjegyzések a Bv. Szabályzat többszemélyes elhelyezésre vonatkozó szabályozásával kapcsolatban.....	158
1.7. Néhány gondolat a magyar büntetés-végrehajtási intézetek túltelítettségéről....	160
1.8. Honi bírói gyakorlat.....	166
1.9. A túltelítettséggel és az inadekvát fogvatartási körülményekkel kapcsolatos magyar vonatkozású strasbourgi ítéletek.....	172

1.9.1. Szél László kontra Magyarország.....	172
1.9.2. Csüllög Zsigmond kontra Magyarország.....	172
1.9.3. Kovács Gábor István kontra Magyarország.....	173
1.9.4. Fehér Sándor kontra Magyarország.....	173
1.9.5. Hagyó Miklós kontra Magyarország.....	174
1.9.6. Pilot ítélet: Varga és mások kontra Magyarország.....	175
1.9.7. A pilot ítéletet követő magyar vonatkozású ügyek.....	176
2. A fogvatartottak élelmezésével kapcsolatos problémák.....	178
2.1. Releváns nemzetközi instrumentumok.....	179
2.2. Az EJEB vonatkozó ítéletei.....	180
2.2.1. Mihăilă kontra Románia.....	180
2.2.2. Moisejevs kontra Lettország.....	181
3. Testi fogyatékkal élő fogvatartottak elhelyezési problémái.....	181
3.1. Releváns nemzetközi instrumentumok.....	182
3.2. Az EJEB releváns esetjoga – nemzetközi szinten.....	183
3.2.1. Price kontra Egyesült Királyság.....	183
3.2.2. Grimailovs kontra Lettország.....	183
3.2.3. D. G. kontra Lengyelország.....	184
3.3. Testi fogyatékkal élő fogvatartottakat érintő magyar jogesetek.....	185
3.3.1. M. P. kontra Magyarország.....	185
3.3.2. Engel Zoltán kontra Magyarország.....	185
3.3.2.1. Az EJEB ítéletének értékelése.....	186
3.3.3. Z. H. kontra Magyarország.....	188
4. Fiatalkorú fogvatartottak elhelyezésének problémái.....	189
4.1. Releváns nemzetközi ajánlások.....	189
4.2. Az EJEB releváns esetjoga: Güveç kontra Törökország.....	191
5. A magánzárkában való elhelyezéssel kapcsolatos lehetséges egyezményesértés.....	194
5.1. Releváns nemzetközi ajánlások.....	194
5.2. Az EJEB releváns esetjoga.....	196
5.2.1. Rénolde kontra Franciaország.....	197

5.2.2. Ketreb kontra Franciaország.....	198
6. Az inadekvát végrehajtási körülményekkel kapcsolatos következtetések.....	200
VII. Összegzés.....	202
1. Következtetések összegzése	202
2. Záró gondolatok.....	209
Irodalomjegyzék	210
Felhasznált honi jogszabályok jegyzéke.....	224
Alkotmánybírósági határozatok.....	225
Felhasznált külföldi (török) jogszabályok jegyzéke	226
Az Európa Tanács instrumentumai.....	226
Az ENSZ keretében létrejött instrumentumok.....	228
Egyéb regionális nemzetközi instrumentumok.....	230
A CPT jelentései	231
Felhasznált jogesetek jegyzéke	232
Bírósági Döntések Tára	232
Bírósági Határozatokban közzétett eseti döntések.....	232
Anonim határozatok tárában közzétett egyedi, érdemi döntések	232
Az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítéletei.....	234
Az Emberi Jogok Amerikaközi Bíróságának ítéletei.....	242
A Központi Nyomozó Főügyészség Szegedi Regionális Osztályán vizsgált feljelentések	243
Egyéb	244
Internetes források	245
Mellékletek	247
1. sz. melléklet	247
2. sz. melléklet	254

Rövidítések jegyzéke

<i>Jelölés</i>	<i>Megnevezés, értelmezés</i>
AB hat.	Alkotmánybírósági határozat
Alaptörvény	Magyarország Alaptörvénye
BDT	Bírósági Döntések Tára
BH	Bírósági Határozatokban közzétett eseti döntés
Be.	A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény
Btk.	A büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény
Bv. törvény, Bv. kódex	A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény
Bv. tvr.	A büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. törvényerejű rendelet
CPT, bizottság	Kínzást és az Embertelen vagy Megalázó Bánásmódot vagy Büntetést Megelőzni Hivatott Európai Bizottság
EJAB	Emberi Jogok Amerikaközi Bírósága
EJEB, strasbourgi testület	Emberi Jogok Európai Bírósága
EJEE	Emberi Jogok Európai Egyezménye
ENSZ	Egyesült Nemzetek Szervezete
Közügyülés	ENSZ Közgyűlése
NMM	Nemzeti Megelőző Mechanizmus
OPCAT	A Kínzás Elleni ENSZ Egyezmény fakultatív jegyzőkönyve
régi Bv. szabályzat	A szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól szóló 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet
új Bv. szabályzat	A szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes

	letartóztatás és a rendbírság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól szóló 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet
UNCAT	<i>A kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmódok elleni ENSZ egyezmény</i>
UNODC	Az ENSZ Kábítószer-ellenőrzési és Bűnmegelőzési Hivatala
PPJE	Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya

„A fogoly jól tudja, hogy ő fogoly, hogy a társadalom kitaszította, és jól tudja, mit ér a parancsnokok előtt; de nincs az a megbélyegzés, nincs az a bilincs, amely elfelejtetné vele, hogy ő is ember. S mivel valóban az, inkább emberségesen kell vele bánni. Hiszen az emberséges bánásmód emberségessé teheti még azt is, akitől az Isten régen elfordult.”¹

(Fjodor Mihajlovics Dosztojevszkij)

¹ DOSZTOJEVSZKIJ, Fjodor Mihajlovics: *Megalázottak és megszomorítottak. Feljegyzések a holtak házából*. Fordította: Institoris Irén és Wessely László, 288. p.

I. Bevezetés

1. Az értekezés tárgya és célkitűzései

Fjodor Mihajlovics Dosztojevszkij, aki maga is volt fogvatartott, a fenti szavakkal fejezte ki azt, hogy az elítéltek is emberek, akikkel emberségesen kell bánni.

Az emberi méltóság mindenkit, egyenlően, bármiféle megkülönböztetés nélkül megillet, azaz feltétlen érvényesülést kíván meg. Ehhez hasonlóan a kínzás tilalma is abszolút érvényű, és semmilyen körülmények között nem tehető kivétel alóla.

Jelen dolgozat keretei között az Emberi Jogok Európai Egyezménye 3. cikkének az elemzésére, azaz a fogvatartottakkal szemben megvalósuló kínzás, embertelen, megalázó bánásmód tilalmának tanulmányozására vállalkozom, ugyanakkor nem térek ki a fogvatartottakkal szemben alkalmazott büntetés (pl. a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetés) vizsgálatára.

A témaválasztást indokolja egyrészt az, hogy az Emberi Jogok Európai Bíróságának esetjogát áttanulmányozva az a konklúzió vonható le, miszerint az elítéltekkel kapcsolatban a leggyakrabban az EJE 3. cikkének megsértése miatt hoz a strasbourgi bíróság elmarasztaló ítéletet.

Másrészt álláspontom szerint az emberi jogok védelme egyre hangsúlyosabb szerepet kap, miképpen azt az Emberi Jogok Európai Bírósága is számos ítéletében kifejezésre juttatta. A dolgozat tárgyának jelentőségét és aktualitását az is alátámasztja, hogy a fogvatartottak jogainak, így többek között az emberi méltóság tiszteletben tartásának, az egyes visszaélések feltárásának érdekében egyre több vizsgálat zajlik az egyes, szabadságelvonást végrehajtó intézetekben. Így például a Kínzást és az Embertelen vagy Megalázó Bánásmódot vagy Büntetést Megelőzni Hivatott Európai Bizottság, a CPT ország-látogatások révén igyekszik feltárni a fogvatartottak bánásmódjával kapcsolatos hiányosságokat, illetve jogsértéseket, és ezzel kapcsolatban fogalmaz meg ajánlásokat. Honi viszonylatban ki kell emelni a büntetés-végrehajtási intézetek törvényességi felügyeletét ellátó ügyészek munkáját, továbbá a 2015. január 1-jétől működő Nemzeti Megelőző Mechanizmust, amely úgyszintén ellenőrzi az emberséges bánásmód, illetve fogvatartás követelményének betartását. Ugyancsak ilyen tevékenységet lát el a Magyar Helsinki Bizottság is.

Egyetértek Vókó György azon álláspontjával, hogy „a jogállam „tisztességének fokmérőjét” jelenti az, ahogyan a – bármilyen címen szabadságában korlátozott – fogvatartottakkal bánnak. Kihívás a jogállammal szemben, hogy törvényszegőinek is meg tudja mutatni saját emberségét és méltóságát.”² Ezért – véleményem szerint – kiemelt szerepet kell tulajdonítani a fogvatartottakkal szemben tanúsított bánásmód vizsgálatának.

A kutatásom célja az volt, hogy kísérletet tegyek az EJEE 3. cikkében tilalmazott bánásmódok definiálására, illetve állást foglaljak abban a kérdésben, hogy mely fogalmak alapulvétele eredményezheti az EJEB egységesebb gyakorlatát, valamint a jogbiztonságot. Fontosnak tartottam, hogy részletesen megvizsgáljam a tilalmazott bánásmódok közötti distinkciót, tekintettel arra, hogy a joggyakorlatban is sokszor okoz bizonytalanságot a tilalmazott bánásmódok értelmezése, illetve tartalmi megítélése. Szükségesek tartottam annak a vizsgálatát is, hogy miért nem szerepel az EJEE 3. cikkében a „kegyetlen” kifejezés, és van-e valamilyen jelentősége annak, hogy az EJEE megfogalmazása eltér más nemzetközi instrumentumok megszövegezésétől. További célom az volt, hogy feltárjam, az EJEB esetjoga, valamint a honi joggyakorlat alapján mely konkrét bánásmódok eredményezhetnek egyezményesértést a fogvatartottakkal szemben mind nemzetközi, mind hazai szintén. Ugyancsak célként tartottam szem előtt azt, hogy megvizsgáljam, az EJEB esetjoga milyen hatást gyakorol a honi jogalkotásra, illetve jogalkalmazásra.

A fent kifejtettekre tekintettel kutatásom során a következő kérdésekre kerestem a választ:

1. Külön kategória-e a kegyetlen bánásmód? Van-e jelentősége a gyakorlatban annak, hogy ezt a kifejezést az EJEE 3. cikke nem tartalmazza?
2. - Hogyan definiálhatók az EJEE 3. cikkében tilalmazott bánásmódok?
 - A mai kor követelményeinek megfelelően a lehetséges definíciók közül melyik állja meg a helyét az EJEB ítélkezési gyakorlatában?
 - Az EJEE élő eszköz jellege miképpen befolyásolhatja a bánásmódok definiálását?
 - Szükséges-e, és ha igen, akkor miért a tilalmazott bánásmódok egymástól való elhatárolása?

² VÓKÓ György: *Bűnelkövetők jogkorlátozása jogállamban*. MTA doktori értekezés, 2010. 8. p.

- Hogyan határolhatók el egymástól az EJEE 3. cikkében meghatározott bánásmódok a nemzetközi instrumentumok, a joggyakorlat és a tudományos állásfoglalások alapján?
 - Mekkora jelentősége van a fogvatartottnak okozott szenvedés, illetve fájdalom intenzitásának, valamint a célzatnak ezen elhatárolás során?
3. Mely objektív és szubjektív bánásmódok valósíthatnak meg egyezményesértést az EJEK esetjoga alapján nemzetközi, illetve hazai szinten?
 4. A strasbourgi testület elé kerülő magyar vonatkozású ügyekben mely bánásmódok sértették az EJEE 3. cikkét?
 5. A hatóságokra az EJEE 3. cikkéből milyen kötelezettségek hárulnak?
 6. Milyen kritikai észrevételek fogalmazhatók meg az EJEK ítélkezési gyakorlatával kapcsolatban?
 7. A hazai jogszabályi rendelkezések összhangban állnak-e a nemzetközi instrumentumok ajánlásaival? Az EJEK esetjoga (különösen az ún. pilot-ítélet) milyen hatást gyakorol a honi jogalkotásra, illetve jogalkalmazásra?
 8. Milyen fogvatartási körülmények felelnek meg a nemzetközi elvárásoknak, így például mekkora személyes életteret kell biztosítani a fogvatartottnak?

2. Az értekezés szerkezeti felépítése

A doktori értekezés hét ún. fő fejezetből épül fel. A bevezető részt követően mutatom be a dolgozatban azokat az instrumentumokat, amelyek rögzítik a kínzás, az embertelen, a megalázó bánásmód, illetve büntetés tilalmát (II. fejezet). Ebben a fejezetben ugyanakkor külön hangsúlyt fektetek a dolgozat tárgyát érintő Alkotmánybírósági határozatok bemutatására is.

Ezt követően vizsgálom a PPJE, az EJEE és az UNCAT megszövegezését, pontosabban azt, hogy külön kategóriának minősül-e a kegyetlen bánásmód (III. fejezet).

A IV. fejezetben határolom el egymástól, illetve definiálom az EJEE 3. cikkében tilalmazott bánásmódokat (III. fejezet). Ugyancsak ebben a fejezetben térek ki arra az alapvető fontosságú kérdésre, hogy tehető-e kivétel a kínzás tilalma alól. Az V. fejezetben határozom meg azt, hogy mely, a fogvatartottakkal szemben megvalósítható bánásmódokat érintheti a dolgozat tárgya.

Az értekezés további részében az EJEE 3. cikkét sértő bánásmódokat mutatom be részletesen (VI. fejezet), azokat a következő három nagy csoportba soroltam: az elsőbe a személyi állomány és a fogvatartottak kapcsolatát, a fogvatartottak kapcsolatainak kontrollálását (azaz a fogvatartottak bántalmazását vertikális és horizontális szinten, a félelmet a zárkatársak megtorlásától, és az indokolatlan, valamint megalázó motozás kérdését). A következő csoport ezzel szorosan összefügg: a fogvatartottak panaszainak intézése, azok színvonala, ezen belül a hatóságoknak az EJEE 3. cikkéből eredő kötelezettségei. A harmadik csoportban az inadekvát végrehajtási körülményekre térek ki, így elsősorban a túltelítettség kérdése, a fogvatartottak élelmezésével kapcsolatban felmerülő esetleges problémákra, a testi fogyatékosággal élők elhelyezési problémáira, a fiatalkorúak és felnőttkorúak együttes elhelyezésére, valamint a magánzárkás elhelyezéssel kapcsolatban felmerülő problémákra). Valamennyi bánásmód esetében először a releváns nemzetközi, illetve honi szabályozást ismertetem, majd ezt követően térek ki a strasbourgi testület esetjogára, illetve a hazai joggyakorlatra. Mindezekre tekintettel a dolgozat „általános részének” tekinthetők az elméleti háttér, a releváns nemzetközi és hazai instrumentumokat bemutató, valamint a fogalmak tisztázásával foglalkozó fejezetek, míg a „különös részének” jelölhetők meg azok a fejezetek, amelyek a joggyakorlatot igyekeznek bemutatni.

Az utolsó, VII. fejezetben összegzem a kutatásom eredményeit, illetve kísérletet teszek a bevezetésben megfogalmazott kérdések megválaszolására.

3. Az értekezés módszertana, az alkalmazott kutatási módszerek

Az értekezés valamennyi fejezetében azt a metódust követem, hogy *szembeállítom* egymással az elméletet és a gyakorlatot.

A dolgozatban a fogvatartottakkal szemben tanúsított egyes bánásmódokkal kapcsolatban ismertetem a releváns nemzetközi instrumentumokat, továbbá a honi szabályozást is. Ezen részek vonatkozásában a *leíró* jelleg dominál. Álláspontom szerint elengedhetetlen a releváns nemzetközi instrumentumok vonatkozó ajánlásainak bemutatása a dolgozatban, ugyanis azok iránymutatásként szolgálhatnak a hazai büntetés-végrehajtási intézetek, a jogalkalmazás, de egyúttal a jogalkotás számára is. Az elméletet *kritikai-elemző módszerrel* vizsgálom, egy helyen a magyar szabályozással

kapcsolatban *de lege ferenda javaslattal* élek, továbbá állást foglalok az új Bv. Szabályzat tervezett módosításával kapcsolatban.

A doktori értekezés egészén át igyekszem bemutatni mind a releváns strasbourgi, mind a honi joggyakorlatot, amelyhez felhasználtam az *empirikus kutatásom* eredményeit. Vizsgálódásom során így egyrészt 137 ügyet dolgoztam fel az Emberi Jogok Európai Bíróságának esetjogából. A dolgozatban igyekeztem valamennyi olyan magyar vonatkozású strasbourgi esetet bemutatni, ahol az EJEE 3. cikkével kapcsolatos problémák felmerültek. A könnyebb átláthatóság érdekében a fogvatartottakkal szemben megvalósuló bánásmódok szerint csoportosított ügyekről összefoglaló táblázatot készítettem (lásd: 1. sz. melléklet). Itt szeretném megjegyezni, hogy a tilalmazott bánásmódok elhatárolásával kapcsolatos fejezetekben néhány helyen utalok az Emberi Jogok Amerikaközi Bíróságának esetjogára is. Ennek szükségességét egyrészt az támasztja alá, hogy számos ítéletében hivatkozik az Amerikaközi Bíróság az EJEB esetjogára. Másrészt a dolgozatban kifejtésre kerül, hogy a Kínzás Megelőzéséről és Büntetéséről szóló Amerikaközi Egyezmény is definiálja a kínzást, ezért a két bíróság kínzással kapcsolatos gyakorlatának összehasonlítása álláspontom szerint meghatározott részeken indokolt.

A dolgozat egyes szegmenseinél ugyancsak utalok az Egyesült Nemzetek Szervezetének testületeire, illetve mechanizmusaira, így többek között az Emberi Jogok Bizottságának gyakorlatára, valamint a kínzással foglalkozó különmegbízott határozataira. A különmegbízott is jogosult ugyanis arra, hogy helyszíni látogatásokat tegyen, valamint felkutatja, fogadja, illetve reagál a kínzással kapcsolatos egyes releváns kérdésekre.

Az empirikus kutatásom kiterjedt továbbá a honi gyakorlatra is, amelynek során az országos helyzetet igyekeztem vizsgálni. Dolgozatomban a problémaorientált megközelítésre törekedtem, és olyan hazai bírósági eseteket mutatok be, amelyek álláspontom szerint megfelelően szemléltetik az adott problémát. Szükségessé vált azonban az is, hogy kutatást végezzek a fogvatartottak bántalmazásával kapcsolatban a *Központi Nyomozó Főügyészség Szegedi Regionális Osztályán*, amelynek illetékességi területe a következő büntetés-végrehajtási intézetekre terjed ki:

- Állampisztai Országos Büntetés-végrehajtási Intézet;
- Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet;
- Békés Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet;
- Kalocsai Fegyház és Börtön;

- Szegedi Fegyház és Börtön.

Ez utóbbi kutatás indoka az, hogy nagyon kevés, a fogvatartottak bántalmazásával kapcsolatos ügy jut el akár a hazai, akár a strasbourgi bíróság elé, azok leggyakrabban „megakadnak” a nyomozási szakban. A kutatás során ötéves időintervallumot vizsgáltam, évente 20 ügyet, azaz összesen 100, a fogvatartottak bántalmazásával kapcsolatos feljelentést dolgoztam fel. Ezek közül 30-at emeltem be a dolgozatba, amelyek adatvédelmi okokból az értekezésben anonim, azonosításra alkalmatlan módon kerülnek ismertetésre. Fontosnak tartom megjegyezni, hogy a dolgozat végén feltüntetett ügyszámok szándékosan nem abban a sorrendben vannak, ahogyan az értekezés főszövegében az ügyek, ez is azt a célt szolgálja, hogy azokat ne lehessen azonosítani.

Az anonim határozatok tárában közzétett, releváns egyedi, érdemi döntések ismertetésén túl a gyakorlat bemutatásához nélkülözhetetlen volt tanulmányoznom a CPT Magyarországon tett látogatásairól készült jelentéseit, valamint felkutattam és beépítettem a dolgozatba az alapvető jogok biztosának, a Magyar Nemzeti Megelőző Mechanizmusnak, a Magyar Helsinki Bizottságnak a jelentéseit. Ugyancsak utalok Magyarország legfőbb ügyészének az ügyészség tevékenységére vonatkozó éves beszámolójára, annak releváns részeire.

A fent kifejtettekre tekintettel a disszertációt elsősorban a *nyelvtani, a logikai, a kritikai-elemző, és az összehasonlító módszer* jellemzi.

A szakirodalmak tekintetében elsősorban angol nyelvű monográfiákat dolgoztam fel, illetve angol és magyar nyelvű szakcikkeket, valamint kommentárokat használtam fel. Meg kell ugyanis jegyezni, hogy kevés olyan magyar szakkikk van, amely kifejezetten a jelen doktori értekezés tárgyával foglalkozna.

II. A kínzás, az embertelen, a megalázó bánásmód, vagy büntetés tilalmát rögzítő instrumentumok

A kínzás, az embertelen, a megalázó bánásmód, vagy büntetés tilalmának jogforrási hátteréről több szinten beszélhetünk. Az első szinten helyezkednek el az Egyesült Nemzetek Szervezete (a továbbiakban: ENSZ) keretében létrejött dokumentumok. A második szintet jelentik az Európa Tanács égisze alatt elfogadott instrumentumok, a harmadik szinten a nemzeti, belső jogszabályok találhatók.³ Meg kell azonban jegyezni, hogy a tilalmazott bánásmódok megjelennek az egyéb regionális nemzetközi dokumentumok szintjén is.

1. Az ENSZ keretében létrejött instrumentumok

Az ENSZ Közgyűlése (a továbbiakban: Közgyűlés) 1948. december 10-én fogadta el az első olyan nemzetközi dokumentumot, az *Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát*,⁴ amely az 5. cikkében lefektette a kínvallatás és a kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés tilalmát: „Senkit sem lehet *kínvallatásnak*, avagy *kegyetlen*, embertelen vagy *lealacsonyító büntetésnek* vagy bánásmódnak alávetni.”

Ezt követően 1966. december 16-án fogadta el a Közgyűlés a *Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányát*⁵ (a továbbiakban: PPJE).⁶ A PPJE lényegében az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata által lefektetett követelményt ismételte meg a 7. cikkében, de kiegészítette azzal, hogy „*Különösen tilos bárkit hozzájárulása nélkül orvosi vagy tudományos kísérletnek alávetni.*” További különbség, hogy a korábbi „kínvallatás” helyett már „kínzás” és „lealacsonyító büntetés” helyett „megalázó elbánás vagy büntetés” kifejezések szerepelnek. A dolgozat témája szempontjából kiemelkedő jelentősége van még a 10. cikknek, amelynek megfelelően

³ HARASZTI Margit Katalin: *A kínzás és az embertelen vagy megalázó bánásmód és büntetések tilalma az ENSZ és az Európa Tanács legfontosabb dokumentumaiban, valamint az állampolgári jogok országgyűlési biztosának tevékenységében.* Acta Humana 2008/3, 48-49. p.

⁴ Universal Declaration of Human Rights, adopted by General Assembly Resolution 217 A(III) of 10 December 1948.

⁵ International Covenant on Civil and Political Rights, adopted 16 December 1966, entered into force 23 March 1976, 999 UNTS 171

⁶ Az Egyezségokmányhoz Magyarország 1974. január 17-én csatlakozott. Magyarországon az 1976. évi 8. tvr. hirdette ki.

„A szabadságuktól megfosztott személyekkel emberségesen és az emberi személyiség veleszületett méltóságának tiszteletben tartásával kell bánni.”

Az 1977-es a fogvatartottakkal való bánásmódról szóló ENSZ *Minimum Standard Szabályok*⁷ is kimondja valamennyi kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetés tilalmát.

A *Rendfenntartó Erők Tisztségviselőinek Magatartási Kódexe*⁸ az 5. cikkében fektette le a kínzás abszolút tilalmát, azaz az alól semmilyen körülmények között nem enged kivételt.

Ehhez hasonlóan egy 1988-as, a *fogvatartottak védelmének alapelveiről szóló instrumentumban* szintén rögzítette a Közgyűlés e tilalmát. Az ENSZ dokumentum szerint a lehető legnagyobb védelmet kell megadni a fent kifejtett visszaélésekkel szemben, legyen az fizikai vagy mentális.⁹

A kínzás fogalmát elsőként a Közgyűlés által elfogadott, *Nyilatkozat a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód, vagy büntetés ellen* határozta meg,¹⁰ amelynek nem volt jogilag kötelező ereje¹¹ (bővebben lásd a „A fogvatartottakkal szemben megvalósuló kínzás, embertelen, megalázó bánásmód fogalmainak elhatárolása, és definiálása” című fejezetben).

A Közgyűlés végül 1984. december 10-én fogadta el a jogilag kötelező, *a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmódok elleni egyezményt*¹² (a továbbiakban: UNCAT, Kínzás Elleni ENSZ Egyezmény),¹³ 2002. december 18-án pedig az egyezmény kiegészítő jegyzőkönyvét.¹⁴

⁷ Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners. Adopted by the First United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, held at Geneva in 1955, and approved by the Economic and Social Council by its resolutions 663 C (XXIV) of 31 July 1957 and 2076 (LXII) of 13 May 1977, 31.

⁸ Code of Conduct for Law Enforcement Officials. Adopted by General Assembly resolution 34/169 of 17 December 1979.

⁹ Body of Principles for the Protection of All Persons under Any Form of Detention or Imprisonment. General Assembly Resolution 43/173 (9 December 1988). Principle 6.

¹⁰ Declaration on the Protection of All Persons from Being Subjected to Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, G.A. res. 3452 (XXX), annex, 30 U.N. GAOR Supp. (No. 34) at 91, U.N. Doc. A/10034 (1975). Article 1.

¹¹ HARASZTI (2008): i. m. 49. p.

¹² Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, A/RES/39/46 10 December 1984.

¹³ Magyarországon az 1988. évi 3. törvényerejű rendelettel történt meg a Kínzás Elleni ENSZ Egyezmény kihirdetése.

¹⁴ Optional Protocol to the Convention against Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. Adopted on 18 December 2002 at the fifty-seventh session of the General Assembly of the United Nations by resolution A/RES/57/199, entered into force on 22 June 2006.

Az egyezmény legfontosabb vívmánya, hogy meghatározza, mit kell kínzás alatt értenünk (bővebben lásd a „A fogvatartottakkal szemben megvalósuló kínzás, embertelen, megalázó bánásmód fogalmainak elhatárolása, és definiálása” című fejezetben).

Hiányosság azonban, hogy nem definiálja, sőt példálózó felsorolást sem tesz arra vonatkozóan, hogy mi minősül más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetésnek vagy bánásmódnak. Mindösszesen a contrario annyit rögzít, hogy *„Minden szerződő állam kötelezi magát arra, hogy joghatósági területén megtilt minden olyan egyéb cselekményt, amely kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetést vagy bánásmódot képez, de nem minősül az 1. cikkben meghatározott kínzási cselekménynek.”*¹⁵

Az ENSZ Gyermek Jogairól Szóló Egyezménye¹⁶ az államok által az egyik legszélesebb körben ratifikált nemzetközi instrumentum, amely a 37. cikk a) pontjában mondja ki, hogy az „egyezményben részes államok gondoskodnak arról, hogy gyermeket ne lehessen sem kínzásnak, sem kegyetlen, embertelen, megalázó büntetésnek vagy bánásmódnak alávetni.”

Az ENSZ Közgyűlésének *a szabadságuktól megfosztott fiatalok védelméről szóló határozata*¹⁷ is leszögezi, hogy a személyi állomány minden tagja számára tilos, hogy a kínzás bármely formáját, vagy embertelen, illetve megalázó bánásmódot vagy büntetést alkalmazzon, vagy erre mást felbujtson, illetve, hogy az ilyen bánásmódot vagy büntetést tolerálja. Rögzíti továbbá, hogy tilos minden olyan fegyelmi fenyítés, amely kínzást, embertelen vagy megalázó bánásmódot valósít meg, beleértve a testi fenyítést, a sötét zárkában való elhelyezést, a magánzárkás elhelyezést, vagy bármely más olyan büntetést, amely veszélyezteti a fiatalok testi vagy szellemi fejlődését.¹⁸

A *Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ Egyezmény*¹⁹ a fentiekhez hasonlóan szintén leszögezi a kínzás, illetve más kegyetlen, embertelen, megalázó bánásmód vagy büntetés tilalmát. A 15. cikk 2. pontja továbbá kimondja: „a részes államok minden hatékony jogi, közigazgatási, igazságszolgáltatási és más intézkedést megtesznek annak megakadályozására, hogy a fogyatékossgal élő

¹⁵ 1988. évi 3. tvr. 16. cikk 1.

¹⁶ Convention on the Rights of the Child. Adopted and opened for signature, ratification and accession by General Assembly resolution 44/25 of 20 November 1989 entry into force 2 September 1990, in accordance with article 49.

¹⁷ United Nations Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty adopted by General Assembly resolution 45/113 of 14 December 1990 (A/RES/45/113.) 87. a)

¹⁸ L. 67. pont.

¹⁹ International Convention on the Rights of Persons with Disabilities. New York, NY, United Nations, 2006.

személyekkel szemben – másokkal azonos alapon – kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmódot vagy büntetést alkalmazzanak.”

A fent kifejtettekre tekintettel látható, hogy a kínzás, valamint az embertelen vagy megalázó bánásmód, illetve büntetés tilalma nem pusztán a nemzetközi szokásjog része, hanem egyike a *ius cogens*, azaz feltétlen érvényesülést kívánó szabályoknak.²⁰

2. Az Európa Tanács ajánlásai

Az Európa Tanács dokumentumai közül kiindulópontnak az *Emberi Jogok Európai Egyezményét*²¹ (a továbbiakban: EJEE) kell tekinteni, amely az Európa Tanács 1950. november 4-én Rómában kelt egyezménye.²² Az EJEE a 3. cikkében mondja ki azt, hogy „*Senkit nem lehet kínzásnak, vagy embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni*”. Látható, hogy a „kegyetlen” kifejezés ebben a cikkben az ENSZ dokumentumaitól eltérően nem szerepel. *Haraszi Margit Katalin* szerint ennek az lehet az indoka, hogy a kegyetlenséget a „kínzás, vagy embertelen, megalázó bánásmód vagy büntetés” fogalma nyelvi értelemben magában foglalja.²³ (Bővebben lásd a „A PPJE, az EJEE és az UNCAT megszövegezésének vizsgálata – azaz külön kategória-e a „kegyetlen bánásmód”?” című fejezetben.) Az EJEE nem határozza meg sem a kínzás, sem az embertelen, megalázó bánásmód vagy büntetés fogalmát, így az Emberi Jogok Európai Bíróságának kellett azt tartalommal kitöltenie (bővebben lásd a „A fogvatartottakkal szemben megvalósuló kínzás, embertelen, megalázó bánásmód fogalmainak elhatárolása, és definiálása” című fejezetben).

Fontos megjegyezni, hogy az Európa Tanács Strasbourgban 1987. november 26-án fogadta el²⁴ a *kínzás és az embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód megelőzéséről szóló egyezményt*.²⁵ Az egyezmény a kínzás és embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód megelőzésére alakult Európai Bizottságról (a továbbiakban: CPT) rendelkezik. A Bizottság arra hivatott, hogy „látogatások révén megvizsgálja a szabadságuktól megfosztott személyekkel való bánásmódot, hogy

²⁰ RODLEY, Nigel Simon – POLLARD, Matt: *The treatment of prisoners under international law*. Oxford University Press, New York, 2009. 65-66. p.

²¹ Convention For Protection Of Human Rights and Fundamental Freedoms. Rome, 4. XI. 1950.

²² Magyarországon az 1993. évi XXXI. törvény hirdette ki.

²³ HARASZI (2008): i. m. 54. p.

²⁴ Magyarországon az 1995. évi III. törvény hirdette ki.

²⁵ European Convention For The Prevention Of Torture And Inhuman Or Degrading Treatment Or Punishment. Strasbourg, 26. XI. 1987.

erősítse védelmüket, ha szükséges, a kínzás és az embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód ellen”.²⁶

Az *európai rendőretikai kódex*²⁷ is kimondja azt, hogy a rendőrök nem alkalmazhatnak kínzást, avagy embertelen, illetve megalázó bánásmódot, vagy büntetést, arra más nem bújthatnak fel, és azt nem is tűrhetik el.

A Miniszteri Bizottság 2006. január 11-én fogadta el az európai börtönszabályokról szóló Rec(2006) 2 ajánlását²⁸ a tagállamok számára (a továbbiakban: *Európai Börtönszabályok*). Az említett ajánlásnak kiemelkedő fontossága van az értekezés témája szempontjából, ugyanis már az Alapelvek között rögzíti, hogy tiszteletben kell tartani a szabadságuktól megfosztott személyek emberi jogait.²⁹ Továbbá meghatározza azt, hogy optimálisan hogyan kellene elhelyezni a fogvatartottakat az egyes büntetés-végrehajtási intézetekben. Kimondja a fogvatartó intézetek azon kötelezettségét is, hogy olyan etikai környezetet kell kialakítaniuk, amely hangsúlyozza azt, hogy minden fogvatartottat emberiséssel és az ember veleszületett méltóságának tiszteletben tartásával kell kezelni.³⁰

3. Nemzeti jogforrások

A fentebb említett nemzetközi instrumentumokat kihirdető hazai jogszabályokon kívül *Magyarország Alaptörvénye* a „Szabadság és felelősség” címen belül a III. cikkben az EJEE 3. cikkét veszi át.

A Bv. törvény hatálybalépését megelőzően *A büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. tvr.* (a továbbiakban: Bv. tvr.) 21. § (1) bekezdése kimondta, hogy „Az elítélt emberi méltóságát tiszteletben kell tartani, nem lehet őt kínzásnak alávetni, kegyetlen, embertelen, megalázó bánásmódban részesíteni, rajta

²⁶ A kínzás és az embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód megelőzéséről szóló egyezmény 1. Fejezet 1. cikk.

²⁷ Recommendation Rec(2001)10 of the Committee of Ministers to member states on the European Code of Police Ethics. Adopted by the Committee of Ministers on 19 September 2001 at the 765th meeting of the Ministers' Deputies. 36. pont.

²⁸ Recommendation Rec(2006)2 of the Committee of Ministers to member states on the European Prison Rules.

²⁹ Az 1987-es, régi Európai Börtönszabályok is rögzítette, hogy a börtönön belüli életkörülményeket úgy kell kialakítani, hogy az tiszteletben tartsa a fogvatartottak emberi méltóságát. Recommendation No. R (87) 3 of the Committee of Ministers to Member States on the European Prison Rules (Adopted by the Committee of Ministers on 12 February 1987 at the 404th meeting of the Ministers' Deputies) 65. pont.

³⁰ European Prison Rules, 72.1. pont.

orvosi kísérletet vagy a beleegyezése nélkül tudományos vizsgálatot vagy kísérletet végezni.”

A hatályos Bv. kódex (2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról) rögzíti, hogy az elítélt és az egyéb jogcímen fogvatartott büntetése végrehajtásával kapcsolatosan „közvetlenül fordulhat az alapvető jogok biztosához, valamint a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés elleni fakultatív jegyzőkönyv 3. cikke szerinti nemzeti megelőző mechanizmus feladatainak teljesítésére felhatalmazott munkatársához”³¹ [10. § (5) bek. b)]. Ezenkívül több rendelkezés is található a törvényben, amely tiltja az embertelen vagy megalázó bánásmódot. Így például nem lehet megalázó a motozás [151. § (2) bek.], a fegyelmi büntetés sem [375. § (4) bek.].

Számos további honi jogszabály³² mondja ki a kínzás tilalmát is. Így például a *rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény* 16. § (4) bekezdése megtiltja, hogy a rendőr kínzást, kényszervallatást, kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmódot alkalmazzon, továbbá a törvény a rendőr kötelezettségévé teszi, hogy az ilyen bánásmódra vonatkozó utasítást megtagadja. Ezen túlmenően, az ilyen magatartás tanúsítójával szemben, annak megakadályozása érdekében, a szolgálati beosztására, a rendfokozatára, személyére tekintet nélkül köteles intézkedni.

A *büntetés-végrehajtási szervezetről szóló 1995. évi CVII. törvény* 11. § (3) bekezdése ugyancsak kimondja, hogy az intézkedő számára tilalmazott kínzás, kényszervallatás, embertelen vagy megalázó bánásmód alkalmazása, és köteles az erre vonatkozó utasítást megtagadni. A személyi állomány tagjának kötelezettsége továbbá, hogy az ilyen magatartás tanúsítóját felszólítsa a cselekmény abbahagyására, továbbá, hogy vele szemben intézkedjen, vagy az intézkedésre jogosult személynek jelentést tegyen.

³¹ Ezzel összhangban az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény 2. § (6) bekezdése rögzíti, hogy az alapvető jogok biztosa látja el a nemzeti megelőző mechanizmus feladatait.

³² Büntetés-végrehajtástól független jogszabályok: 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról 6. § (5) bekezdés; 2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről 46. § (2) bekezdés; 2010. évi CXXII. törvény a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról 35/E. § (2) bekezdés; a pszichiátriai betegek intézeti felvételének és az ellátásuk során alkalmazható korlátozó intézkedések szabályairól szóló 60/2004. (VII.6.) ESzCsM rendelet 4. § (4) bekezdés.

4. Alkotmánybíróági határozatok

Jelen fejezetben azokra az alkotmánybíróági határozatokra térek ki, amelyek nem kizárólag a kínzás tilalmát hívták fel *expressis verbis*, ugyanakkor valamilyen aspektusból érintik a büntetés-végrehajtást, ezen belül a fogvatartottak jogait.

Az 5/1992. (I. 30.) AB határozatban az Alkotmánybíróság hangsúlyozta, hogy „az ítéletben meghatározott joghátrány főként a büntetés, illetve az intézkedés végrehajtása során érvényesül, akkor, amikor valaki ténylegesen elveszíti szabadságát, amikor kijelölt helyen kell laknia és/vagy dolgoznia, amikor korlátozzák a mozgásszabadságát, stb. Kétségtelen, hogy az alapvető emberi jogokba való beavatkozás jogalapját a büntetőeljárásban meghozott jogerős ítélet teremti meg, azonban a tényleges korlátozás, a beavatkozás a végrehajtás menetében történik. Az egyének helyzetében jogilag ugyan az elítélés, ténylegesen azonban a végrehajtás ténye váltja ki az érzékelhető változást.” (2. bek.)³³

A 13/2001. (V. 14.) AB határozatnak kiemelkedő jelentősége van a dolgozat tárgya szempontjából, ugyanis többek között azt szögezte le az Alkotmánybíróság, hogy *a fogvatartottak emberi méltóságát a büntetés-végrehajtás egyáltalán nem érintheti*. Kifejtette továbbá, hogy „az állam büntető hatalmának önkényével, túlsúlyával szemben az egyént védő alkotmányos értékek történetileg elsősorban a büntetőjogra és a büntetőeljárásra fogalmazódtak meg és váltak – különböző részletességgel – az alkotmányok részeivé. Ez azonban nem jelenti a büntetés-végrehajtásban megnyilvánuló állami büntető hatalom korlátlanosságát, a bűnösnek talált és büntetésre ítélt egyén teljes kiszolgáltatottságát. *Az elítélt nem tárgya a büntetés-végrehajtásnak, hanem alanya, akinek jogai és kötelezettségei vannak.* [...] *A büntetés-végrehajtás alkotmányos kereteinek szélső értékeit egyrészt az emberi méltósághoz, a személyi biztonsághoz való jog, másrészt a kínzásnak, a kegyetlen, embertelen, megalázó bánásmódnak és büntetésnek tilalma jelöli ki.* Ezen belül a jogállamiságból, valamint az alapvető jogok lényeges tartalmának korlátozására vonatkozó alkotmányos tilalomból vezethető le, hogy a büntetések és az intézkedések végrehajtása címén az állam milyen mértékben avatkozhat az egyén életébe, korlátozhatja alapjogait és szabadságát.” (1-2. bek.)³⁴ [Ezt a 30/2013. (X. 28.), majd a 32/2014. (XI. 3.) AB határozatokban is megerősítette.]

³³ ABH 1992, 31.

³⁴ ABH 2001, 193.

A 684/B/2011. AB határozatban az Alkotmánybíróság rögzítette azt, hogy „sem a díjazás ellenében végzett munka, sem az intézet tisztántartásában, ellátásában részvétel a szabályozott módon nem sérti az emberi méltósághoz való jogot, *nem jelent* kínzást, kegyetlen, embertelen, megalázó bánásmódot”. (2. bek.)³⁵

Meg kell jegyezni, hogy az Alkotmánybíróság azt is leszögezte, amennyiben az EJEB egy gyakorlatot nem tart összeegyeztethetőnek az EJEE-vel, akkor az Alkotmánybíróságnak is ilyen döntést kell hoznia. [166/2011. (XII. 20.) AB határozat (261. bek.)]³⁶

A 30/2013. (X. 28.) AB határozat azért kiemelésre érdemes, mert a fogvatartottak egészségügyi önrendelkezési jogával foglalkozik, és az egészségügyi ellátás a fogvatartottakkal szemben tanúsított bánásmód egyik alapvető eleme. A határozat lényege, hogy megsemmisítette a fogvatartottak egészségügyi ellátásáról szóló 5/1998. (III. 6.) IM rendelet (a továbbiakban: Feür.) 4. § (3) bekezdését és az 5. §-át, tekintettel arra, hogy azok az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdésébe ütköztek. Az indítványozó annak a véleményének adott hangot, miszerint „a nevezett szabályok összeolvasásából az következik, hogy a fogvatartott egészségügyi ellátásának visszautasításával kapcsolatos önrendelkezési jog korlátozásának eseteit szabályozó fenti rendelkezések formai szempontból ellentétesek [voltak] az Alkotmány 8. § (1) bekezdésével, mert az emberi méltósághoz való jogból levezethető önrendelkezési jogra vonatkozó korlátozó szabályokat nem törvényben, hanem rendeletben szabályoz[t]ák.” (2. bek.) Az Alkotmánybíróság a felhívott rendelkezésekkel összefüggésben leszögezte: „az indítványozó által támadott, Feür.-ben rögzített szabályok egyértelműen korlátokat szabnak a fogvatartottak egészségügyi önrendelkezési jogának gyakorlásához. Előírásai egyedi struktúráját alkotják meg a korlátozhatóság feltételrendszerének, amely sajátos szempontokon és célokon alapul, ezáltal kijelöli a fogvatartotti egészségügyi önrendelkezési jog érvényesülésének határait. Ezzel összefüggésben az Alkotmánybíróság leszögezi: nincs olyan jogi eszköz, amely valamely alapjog tartalmát közvetlenebbül és jelentékenyebben befolyásolná, mint érvényesülésének a korlátozása. Mindebből az következik, hogy az emberi méltósághoz való alapjog részjogosítványaként megjelenő egészségügyi önrendelkezési jog korlátozásának eseteit érintően fennáll a törvényi szintű szabályozás alkotmányos követelménye. Megállapítható továbbá az is, hogy ezen követelménnyel ellentétes szabályozást

³⁵ ABH 2004, 1545, 1554.

³⁶ ABH 2011, 545, 557.

dolgozott ki a jogalkotó akkor, amikor a fogvatartottak egészségügyi önrendelkezési jogát korlátozó rendelkezéseket a Feür. 4. § (3) bekezdésében rendeleti szinten rögzítette (33-34. bek.).”

Itt szeretném megjegyezni, hogy a 32/2014. (XI. 3.) AB határozattal „Az EJEE 3. cikkét sértő bánásmódok a fogvatartási körülmények vonatkozásában: a túltelítettség és/vagy az egyéb inadekvát végrehajtási körülmények” című fejezetben foglalkozom részletesen, tekintettel arra, hogy nevezett AB határozat a büntetés-végrehajtási intézetek túltelítettségének kérdésével szorosan összefügg.

5. Egyéb regionális nemzetközi instrumentumok

Említésre méltó, hogy a fentebb hivatkozott európai és az ENSZ által életre hívott nemzetközi dokumentumokon kívül többek között az *Emberi Jogok Amerikai Egyezménye*³⁷ is kimondja a kínzás, illetve az embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés tilalmát az emberséges bánásmódhoz való jog körében. Emellett az ENSZ dokumentumokhoz hasonlóan az említett egyezményben is szerepel a „kegyetlen” kifejezés.

Az *Ember és Népek Jogainak Afrikai (Banjuli) Kartája*³⁸ is lefekteti az 5. cikkében az említett bánásmódok vagy büntetések tilalmát.

Az *Emberi Jogok Arab Kartája*³⁹ 8. cikkének megfogalmazása szerint, senki sem vethető alá „fizikai vagy mentális kínzásnak, vagy kegyetlen, megalázó, lealacsonyító, vagy embertelen bánásmódnak”. Leszögezi továbbá, hogy minden részes államnak meg kell tennie valamennyi szükséges lépést a személyek védelme érdekében.

³⁷ American Convention on Human Rights "Pact of San Jose, Costa Rica" (B-32) entered into force 18 July 1978. Article 5: Right to Humane Treatment, 2.

³⁸ African [Banjul] Charter on Human and Peoples' Rights, adopted 27 June 1981, OAU Doc. CAB/LEG/67/3 rev. 5, 21 I.L.M. 58 (1982), entered into force 21 October 1986. Article 5.

³⁹ League of Arab States, Arab Charter on Human Rights, May 22, 2004, reprinted in 12 Int'l Hum. Rts. Rep. 893 (2005), entered into force March 15, 2008.

III. A PPJE, az EJEE és az UNCAT megszövegezésének vizsgálata – azaz külön kategória-e a "kegyetlen bánásmód"?

Miképpen az korábban kifejtésre került, az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatában, majd a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányában is szerepelt a „kegyetlen” jelző az embertelen, megalázó jelzők mellett. Ugyanakkor az Emberi Jogok Európai Egyezménye 3. cikkének megszövegezéséből már hiányzik a kegyetlen kifejezés. Az 1949. évi XX. törvény, azaz a korábbi Alkotmány úgyszintén tartalmazta a kegyetlen jelzőt, ezzel szemben az Alaptörvény már nem. A kifejtettekre tekintettel indokoltnak tartom annak a kérdésnek a megvizsgálását, hogy milyen folyamat eredményezte a nemzetközi instrumentumok végső megszövegezését, és van-e jelentősége annak, hogy az EJEE és a PPJE között megfogalmazásbeli különbség van?

Kronológiai sorrendben elsőként a PPJE 7. cikkének általános indoklására térek ki, ezt követően megvizsgálom az EJEE 3. cikke megszövegezésének folyamatát, majd vizsgálom az UNCAT megfogalmazását, szóhasználatát is.

1. A PPJE megszövegezése

A PPJE-hez fűzött Általános Indokolásban az ENSZ Emberi Jogi Bizottsága úgy foglalt állást, hogy nem szükséges éles határt vonni a tilalmazott bánásmódok között, ugyanis az „a kifejtett bánásmód természetétől, célzatától és súlyosságától függhet”.⁴⁰ Ennek megfelelően a legtöbb jogesetben a Bizottság csupán azt mondta ki, hogy a PPJE 7. cikkét sértette meg az állam, de nem pontosította, hogy konkrétan melyik tilalmazott bánásmód valósult meg.⁴¹ Arra sincs utalás a PPJE-ben, hogy a kínzás, illetve az egyéb rossz bánásmód elkövetője hivatalos személy lehet. Az indokolásban ugyanis a bizottság úgy foglalt állást, hogy „minden szerződő állam kötelezettsége, hogy minden személyt megvédjen jogi vagy más eszközökkel a 7. cikkben tilalmazott

⁴⁰ HUMAN RIGHTS COMMITTEE: *General Comment No. 20, "Prohibition of torture, or other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment"* (1992) §2-4, UN Doc. HRI/GEN/1/Rev.9.

⁴¹ JOSEPH, Sara – SCHULTZ, Jenny – CASTAN, Melissa: *The International Covenant on Civil and Political Rights. Cases, Materials and Commentary*. Second edition. Oxford University Press, New York, 2004. 208. p.

bánásmódoktól, függetlenül attól, hogy azt az elkövető hivatali minőségben vagy azon kívül, illetve magánszemélyként követi el”.⁴²

Az ENSZ Emberi Jogi Bizottsága szerint tehát nincs szignifikáns jelentősége a tilalmazott bánásmódok elhatárolásának.

2. Az EJEE megszövegezése

A kínzás tilalma valamennyi nemzetközi instrumentumban prominens helyet foglal el, így többek között az Emberi Jogok Európai Egyezményében is, ugyanis közvetlenül az élethez való jogot követi. *William A. Schabas* professzor szerint, bár nincs hierarchia az Egyezményben deklarált jogok között, az mégsem cáfolható, hogy amennyiben egy instrumentum elején történik egy alapvető jog elhelyezése, az kiemelkedő jelentőséget is magában hordoz. Az EJEE-ben a kínzás tilalmát mindösszesen tizenöt szóval deklarálták, így ez a legrövidebb normatív rendelkezés az Egyezményben.⁴³

Az Emberi Jogok Európai Egyezményének előkészítése során többféle javaslat született azzal kapcsolatban, hogy hogyan kellene megszövegezni a kínzás tilalmát. Az EJEE eredeti tervezete nem követte teljes mértékben az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának a kínzás tilalmára vonatkozó rendelkezését. A jogok enumerálása a következőképpen nézett ki a tervezetben: „az Egyezményben részes államok saját területükön biztosítják minden személy számára a következő jogokat: a) az élet és a testi épség védelme.”⁴⁴ Az EJEE Kommentárja szerint ez a megfogalmazás azonban meglepő, tekintettel arra, hogy két előadó, mégpedig *David Maxwell Fyfe* és *Fernand Dehousse* korábban az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának megszövegezésében is részt vett.

Pierre-Henri Teitgent kérték fel, hogy készítsen el egy szöveget a Konzultatív Testület számára, amelyet majd megvitatnak. Ő a következőt javasolta: „Személyi biztonsághoz való jog, az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának 3.,⁴⁵ 5.⁴⁶ és 8.

⁴² HUMAN RIGHTS COMMITTEE: *General Comment No. 20, “Prohibition of torture, or other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment”* (1992) §2-4, UN Doc. HRI/GEN/1/Rev.9.

⁴³ SCHABAS, William A.: *The European Convention on Human Rights. A Commentary*. Oxford University Press, United Kingdom, 2015. 164. p.

⁴⁴ Convention for the Collective Protection of Individual Rights and Democratic Liberties by the States, Members of the Council of Europe, and for the establishment of European Court of Human Rights to ensure observance of the Convention. Doc. INF/5/E/R, I TP 296-303. 296. p. Idézi: SCHABAS: i. m. 165. p.

⁴⁵ „Minden személynek joga van az élethez, a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz.”

⁴⁶ „Senkit sem lehet kínvallatásnak, avagy kegyetlen, embertelen vagy lealacsonyító büntetésnek vagy bánásmódnak alávetni.”

cikkében⁴⁷ rögzítettek szerint.”⁴⁸ Annak ellenére, hogy hivatkozás történt ugyan ebben a szövegtervezetben a nyilatkozat 5. cikkére, mégsem tartalmazta *expressis verbis* a kínzás kifejezést. A Konzultatív Testület Jogi és Adminisztratív Kérdések Bizottsága elé a következőképpen terjesztette elő javaslatát Teitgen: „javasoljuk (...) valamennyi részes állam állampolgárának védelmét nemcsak az ún. állami okokból történő kötelezettségszegésektől, hanem az olyan gyalázatos rendőri nyomozás vagy bírósági eljárás módszereitől, amelyek megfosztják a gyanúsítottat vagy a vádlottat attól, hogy akarátának és lelkiismeretének megfelelően cselekedjen”.⁴⁹

A tárgyalás során *Seymour Cocks* a britek oldaláról a következőket javasolta:

Elsőként azzal a javaslattal élt, hogy a rendelkezésben fel kellene sorolni, hogy a kínzásnak különösen mely formái tilalmazottak. Teitgen azonban kifejtette ezzel kapcsolatos ellenérzését, az volt a véleménye, hogy helyesebb a kínzás valamennyi formájának tilalmazása, semmint exemplifikatív módon az egyes tilalmazott bánásmódok felsorolása. Ezt követően Cocks arra az álláspontra helyezkedett, hogy a 3. cikk (2) bekezdéseként a következőt kellene rögzíteni:

„A Konzultatív Testület megragadja az alkalmat, és deklarálja az emberiség elleni kínzás bármely formájának a tilalmát, legyen az elkövető akár a rendőrség, akár a katonai hatóságok, vagy a civil szervezetek tagjai, vagy bárki más, aki a civilizált társadalommal szemben áll. Deklarálja, hogy ez a tilalom abszolút, és semmilyen célból nem tehető kivétel alóla, így például egy élet megmentése, vagy az állam érdeke sem lehet megfelelő indok.” Kifejtette, a cél az, hogy hangsúlyosabb szerepet tulajdonítsanak a kínzás elleni küzdelemnek.⁵⁰

Az Európa Tanács nevezett kérdéssel foglalkozó *Szakértői Bizottsága* az 1950. februári ülésén annak a véleményének adott hangot, hogy szemben a Konzultatív Testület módszerével, azaz azzal, hogy az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának bizonyos szakaszaira hivatkozással enumerálták a jogokat, helyesebbnek tartja azt, ha szó szerint történik meg a kínzás tilalmával kapcsolatos rendelkezés, azaz az 5. cikk átvétele. A Szakértői Bizottság második ülésén az Egyesült Királyság képviselője azzal

⁴⁷ „Minden személynek joga van az alkotmányban vagy a törvényben részére biztosított alapvető jogokat sértő eljárások ellen a hazai bíróságokhoz tényleges jogorvoslatért folyamodni.”

⁴⁸ Proposals by Mr. P. H. Teitgen Rapporteur, 29 August 1949, Doc. A 116, I TP 166-8. Idézi: SCHABAS: i. m. 165. p.

⁴⁹ Report presented by Mr. P. H. Teitgen Rapporteur, 5 September 1949, Doc. A 290, I TP 192-213, 198-200. p. Idézi: Schabas: i. m. 166. p.

⁵⁰ Preparatory work on Article 3 of the European Convention on Human Rights. Memorandum prepared by the Secretariat of the Commission (a továbbiakban: Travaux préparatoires). Strasbourg, 1956. 9-10. p. Elérhető: [http://www.echr.coe.int/LibraryDocs/Travaux/ECHRTravaux-ART3-DH\(56\)5-EN1674940.pdf](http://www.echr.coe.int/LibraryDocs/Travaux/ECHRTravaux-ART3-DH(56)5-EN1674940.pdf)

a javaslattal élt, hogy a rendelkezésben ne szerepeljenek a „kegyetlen” és a „megalázó” jelzők, azaz a következő megszövegezést javasolta: „Senki sem vethető alá kínzásnak, vagy embertelen bánásmódnak vagy büntetésnek”. Utóbbi javaslatra tekintettel két verziót terjesztett a Szakértői Bizottság a Miniszteri Bizottság elé:

1. Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatában szereplő 5. cikkel szó szerint megegyező szövegtervezetet, valamint
2. az Egyesült Királyság által javasolt szövegtervezetet.

Végül 1950 júniusában a két verziótól eltérően, egy harmadik változatot fogadtak el a magas rangú tisztviselők konferenciáján. Az elfogadott szöveg annyiban különbözik a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányában deklarált rendelkezéstől, hogy nem tartalmazza a „kegyetlen” kifejezést. Az EJEE nyilvánosan elérhető előkészítő anyagaiban (*travaux préparations*) azonban nincs arra utalás, illetve magyarázat, hogy a kifejtettek tekintettel van-e valamilyen tartalmi különbség a két rendelkezés között.⁵¹ Meg kell jegyezni, hogy azon nemzetközi instrumentumok közül, amelyek deklarálják a kínzás tilalmát, egyedül az EJEE-ben nem szerepel a „kegyetlen” kifejezés. Ugyanakkor ez a gyakorlatban nem bír kiemelkedő jelentőséggel.

Kiemelésre érdemes, hogy az EJEB az Írország kontra Egyesült Királyság ügyben (az ügy elemzését lásd: a IV. fejezet 2.1.2. alfejezetében) a „kegyetlen szenvedést” tulajdonképpen a kínzás fogalma alá vonta, amikor úgy foglalt állást, hogy a kínzás olyan embertelen bánásmód, amely nagyon súlyos és kegyetlen szenvedést okoz. Azaz a strasbourgi testület szerint a kínzás szó magában hordozza a kegyetlen szenvedést.⁵² Ezt támasztja alá az is, hogy a kegyetlen terminológiát elsősorban azokban az ügyekben használta a testület, amelyekben kínzást állapított meg.⁵³ Ugyanakkor ebből az a következtetés is levonható, hogy tekintettel arra, miszerint a kínzás is embertelen bánásmódnak minősül, a kegyetlen jelző az embertelen bánásmód alá is sorolható. Barry Klayman hívta fel arra a figyelmet, hogy sem a szakirodalomban, sem a judikatúrában nem szokásos a kegyetlen és az embertelen bánásmód elhatárolása, a különbségtétel a kínzás és a kegyetlen vagy embertelen bánásmód között jellemző. Erre tekintettel sem szignifikáns a megfogalmazásbeli eltérés.⁵⁴

⁵¹ *Travaux préparatoires* 16-17. p. Vö. SCHABAS: i. m. 167-168. p.

⁵² Vö. GROVER, Sonja C.: *The European Court of Human Rights as a Pathway to Impunity for International Crimes*. Springer Science & Business Media, 2010. 54. p.

⁵³ L. pl. *Aksoy v. Turkey* § 64., *Aydın v. Turkey* § 86. Idézi: SCHABAS: i. m. 180. p.

⁵⁴ KLAYMAN, Barry M.: *The definition of torture in international law*. 51 (1978) Temple Law Quarterly 449. Idézi: RODLEY – POLLARD: i. m. 82. p.

A magyar szakirodalomban *Blutman László* leszögezte, hogy a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányában, valamint az Emberi Jogok Európai Egyezményében szereplő megfogalmazásbeli különbség „a kialakuló ENSZ illetve strasbourgi esetjogban sem jelez érdemi különbséget”.⁵⁵

3. Az UNCAT megszövegezése

1977 decemberében az ENSZ Közgyűlése hivatalosan felkérte az Emberi Jogi Bizottságot arra, hogy készítse el a Kínzás Elleni Egyezmény tervezetét, mégpedig az 1975-ös Nyilatkozatot alapul véve. Amikor 1978 februárjában a Bizottság felkérte a munkacsoportot a nevezett feladat teljesítésére, a Nemzetközi Büntetőjogi Társaság (a továbbiakban: IAPL), illetve a Svéd Kormány már elkészített innovatív ötleteket tartalmazó tervezeteket, amelyek a nemzetközi emberi jogokra is figyelemmel voltak.

AZ IAPL tervezet az államok azon kötelezettségére helyezte a hangsúlyt, hogy büntessék a kínzási cselekményeket, valamint állítsák bíróság elé az ilyen cselekmények elkövetőit. A tervezet célja az volt, hogy a kínzást mint a nemzetközi büntetőjog által tilalmazott cselekményt deklarálja. Kiemelésre érdemes, hogy ez a tervezet kizárólag a kínzás kérdését érintette, de nem tért ki a kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód, illetve büntetés kérdésére. A Svéd Tervezet elsősorban a korábban hivatkozott kínzás elleni ENSZ nyilatkozatot vette alapul.⁵⁶

Az IAPL Tervezet szövege a következő volt (1978. január 15.):

„Az Egyezmény szerint a kínzás minden olyan cselekményt jelent, amelyet akár testi, akár lelki súlyos fájdalom vagy szenvedés kiváltásával, szándékosan okoz hivatalos minőségben eljáró, vagy a 3. cikk szerinti felelősséggel rendelkező személy valakivel szemben, azért, hogy

- a) tőle vagy más személytől információt, értesüléseket, vagy vallomást csikarjon ki; vagy
- b) hogy megfélemlítse, lealacsonyítsa, vagy megalázza őt vagy más személyt; vagy

⁵⁵ BLUTMAN László: *A kiutasítás és visszaküldés az alapjogok árnyékában*. Acta Juridica et Politica, Tomus LII. Fasciculus 2. Szeged, 1997. 11. p.

⁵⁶ <http://legal.un.org/avl/ha/catcidtp/catcidtp.html>

- c) hogy megbüntesse őt vagy más személyt, kivéve, ha a törvényes szankció megfelelő végrehajtásával az ilyen cselekmény nem okoz kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmódot vagy büntetést.”⁵⁷

A Svéd Tervezet (1979. február 19.) szövege a következő volt:

„1. A kínzás kifejezés minden olyan cselekményt jelent, amelyet szándékosan, súlyos testi vagy lelki fájdalom vagy szenvedés kiváltásával alkalmaznak valakivel szemben abból a célból, hogy tőle, illetőleg harmadik személytől értesüléseket vagy vallomást csikarjanak ki, vagy, hogy olyan cselekmény miatt büntessék, amelyet ő, vagy harmadik személy követett el, illetőleg amelynek elkövetésével őt, vagy harmadik személyt gyanúsítanak, hogy megfélemlítsék, vagy nyomást gyakoroljanak rá, illetőleg, hogy harmadik személyt félemlítsenek meg, vagy, hogy harmadik személyre gyakoroljanak nyomást, valamint bármilyen megkülönböztetési formára alapított más okból alkalmaznak, ha az ilyen fájdalmat, vagy szenvedést közfeladatot ellátó személy, vagy hivatalos minőségben eljáró bármely más személy, vagy ilyen személy kifejezett, vagy hallgatólagos ösztönzésére, vagy ennek hozzájárulásával bárki más okozza. Ez nem foglalja magában azt a fájdalmat vagy szenvedést, amely a törvényes szankció immanens része, vagy azzal jár.

2. A kínzás a kegyetlen, embertelen, vagy megalázó bánásmód vagy büntetés súlyosabb és kegyetlen formája.

3. Ez a cikk nem érinti az olyan nemzetközi instrumentumot vagy nemzeti szabályozást, amely szélesebb körben érinti a jelen Egyezmény tárgyát.”⁵⁸

Az UNCAT megszövegezése során több állam képviselője, így többek között Spanyolország és Németország képviselői azon az állásponton voltak, hogy az egyezménynek kizárólag a kínzás tilalmára kellene koncentrálnia, és tekintettel arra, hogy nincs éles különbség a kínzás, illetve az egyéb tilalmazott bánásmódok között, ezért utóbbiak beemelése az egyezménybe szükségtelen. Ezzel ellentétben, Franciaország annak a véleményének adott hangot, hogy a kínzásra olyan definíciót kellene adni, amely magában foglalja egyúttal a kegyetlen, embertelen, megalázó bánásmód tilalmát is. Ehhez a véleményhez csatlakozva a svájci kormány is amellett

⁵⁷ E/CN.4/NGO/213. Idézi: NOWAK, Manfred – MCARTHUR, Elizabeth: *The United Nations Convention Against Torture. A Commentary*. Oxford University Press, New York, 2008. 29. p.

⁵⁸ E/CN.4/WG.1/WP.1. Idézi: NOWAK – MCARTHUR: i. m. 30. p.

érvelt, hogy a következőképpen szerepeljen ez az egyezményben: „a kínzás kifejezés magában foglalja a kegyetlen, embertelen, megalázó bánásmódot vagy büntetést.”⁵⁹

Kezdetben az volt az elképzelés, hogy az 1975-ös Nyilatkozat nyomán az 1. cikk (2) bekezdése tartalmazni fogja azt, miszerint a kínzás a kegyetlen, embertelen, megalázó bánásmód vagy büntetés súlyosabb formája. Ugyanakkor egyes delegációk szerint, ez elhomályosítaná a szerződést, illetve pontatlanságot eredményezne, tekintettel arra, hogy az egyéb rossz bánásmódoknak nincs nemzetközileg elfogadott definíciója. 1982-ben a Munkacsoport ezt az érvelést elfogadta, így az említett rendelkezést törölték az ENSZ Egyezményből.⁶⁰

Kifejezetten a kínzás fogalmával kapcsolatban a következő észrevételek születtek az UNCAT előkészületei során. Az Egyesült Királyság azon az állásponton volt, hogy a kínzás definíciójában a "súlyos" jelzőt az "extrém"-mel kellene helyettesíteni. Hivatkozott az EJEB-nek az Írország kontra Egyesült Királyság ügyben hozott ítéletére, pontosabban arra, hogy abban kifejtette a strasbourgi testület: szükséges a kínzás és az egyéb tilalmazott bánásmódok közötti elhatárolás, és az elhatárolás elsődleges alapja az okozott szenvedés, vagy fájdalom intenzitása lehet. Ugyancsak az Egyesült Királyság javaslata volt, hogy a cselekménynek rendszeresnek kelljen lennie a kínzás megállapításához. Ezen javaslatait azonban a munkacsoport nem fogadta el, így maradt a súlyos kifejezés az Egyezmény 1. cikkében (illetve nem szükséges rendszeresség a kínzás megállapításához, ahhoz elegendő egyetlen cselekmény megvalósítása).⁶¹

Abban egyetértettek a szerződő államok képviselői, hogy a hivatalos személyek által elkövetett kínzási cselekményeknek nagyobb a tárgyi súlya, mint a más személyek által elkövetetteknek. Eltérő volt ugyanakkor az álláspont tekintetben, hogy a tettesek körét le kell-e szűkíteni, és mintegy különös bűncselekményként meghatározni a kínzást, így egyúttal megkövetelni az egyezményben meghatározott személyes kvalifikáltságot az elkövetői minőséghez. Végül az a konszenzus alakult ki, hogy valamilyen formában a hivatalos személynek a cselekmény részesének kell lennie ahhoz, hogy a kínzás megállapítható legyen.⁶²

⁵⁹ NOWAK – MCARTHUR: i. m. 31-32. p.

⁶⁰ NOWAK – MCARTHUR: i. m. 34. p.

⁶¹ NOWAK – MCARTHUR: i. m. 37-39. p.

⁶² NOWAK – MCARTHUR: i. m. 42-44. p.

Itt szeretném megjegyezni, hogy az UNCAT 1. cikk 2. pontjának megszövegezési körülményeivel nem foglalkozom, tekintettel arra, hogy jelen dolgozat tárgya kizárólag a fogvatartottakkal szemben kifejtett bánásmódra korlátozódik.

Az ENSZ Közgyűlése 1984. december 10-én fogadta el egyhangúlag a Kínzás Elleni Egyezményt, amely 1987. június 26-án lépett hatályba, és a következő megfogalmazás került az 1. cikkébe:

A hivatalos magyar fordítás alapján „az Egyezmény szerint a »kínzás« kifejezés minden olyan cselekményt jelent, amelyet szándékosan, éles testi vagy lelki fájdalom vagy szenvedés *kiváltása céljából* alkalmaznak valakivel szemben, hogy tőle, illetőleg harmadik személytől értesüléseket vagy vallomást csikarjanak ki, vagy hogy olyan cselekmény miatt büntessék, amelyet ő, vagy harmadik személy követett el, illetőleg amelynek elkövetésével őt vagy harmadik személyt gyanúsítanak, hogy megfélemlítsék, vagy nyomást gyakoroljanak rá, illetőleg hogy harmadik személyt félemlítsenek meg, vagy hogy harmadik személyre gyakoroljanak nyomást, valamint bármilyen megkülönböztetési formára alapított más okból alkalmaznak, ha az ilyen fájdalmat vagy szenvedést közfeladatot ellátó személy vagy hivatalos minőségben eljáró bármely más személy vagy ilyen személy kifejezett vagy hallgatólagos ösztönzésére vagy ennek hozzájárulásával bárki más okozza.”⁶³

A Kínzás Elleni ENSZ Egyezményben a következő fogalom szerepel: „For the purposes of this Convention, the term "torture" means any act *by which* severe pain or suffering, whether physical or mental, is intentionally inflicted on a person for such purposes as obtaining from him or a third person information or a confession, punishing him for an act he or a third person has committed or is suspected of having committed, or intimidating or coercing him or a third person, or for any reason based on discrimination of any kind, when such pain or suffering is inflicted by or at the instigation of or with the consent or acquiescence of a public official or other person acting in an official capacity. It does not include pain or suffering arising only from, inherent in or incidental to lawful sanctions.”

⁶³ 1988. évi 3. törvényerejű rendelet a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmódok elleni nemzetközi egyezmény kihirdetéséről. Első rész 1. cikk 1.

Egyrészről meg kell jegyezni, hogy a hivatalos magyar fordítás nem tartalmazza az 1. cikk következő mondatát: Ez nem foglalja magában azt a fájdalmat vagy szenvedést, amely a törvényes szankció immanens része, vagy azzal jár.⁶⁴

Másrészről fontosnak tartom leszögezni, hogy álláspontom szerint a hivatalos magyar fordítás nem helyes, nem felel meg az eredeti szövegnek. A kínzás cselekményének mint nyitott törvényi tényállásnak az elkövetési magatartását az eredményre utalással határozza meg az UNCAT. Az eredmény az éles/súlyos testi vagy lelki fájdalom, illetve szenvedés kiváltása. A fent hivatkozott hivatalos magyar nyelvű fordításban ugyanakkor maga az eredmény is célzatként szerepel. Ezt alapul véve, a kínzás megállapításához kettős célzatnak kellene megvalósulnia: egyrészről az éles testi vagy lelki fájdalom vagy szenvedés kiváltásának, másrészről az értesülések vagy vallomások kicsikarása, illetve büntetés, valamint megfélemlítés vagy nyomás gyakorlása, továbbá egyéb, bármely más megkülönböztetési formára alapított célzatnak. Ezzel szemben az angol nyelvű dokumentumban az éles testi vagy lelki fájdalom, illetve szenvedés kiváltása nem célzatként szerepel. Erre tekintettel – véleményem szerint – pontosabb, illetve helytállóbb lenne a következő megfogalmazás:

A kínzás kifejezés minden olyan cselekményt jelent, amelyet szándékosan, éles/súlyos testi vagy lelki fájdalom vagy szenvedés *kiváltásával* alkalmaznak valakivel szemben abból a célból, hogy tőle, illetőleg harmadik személytől értesüléseket vagy vallomást csikarjanak ki, vagy, hogy olyan cselekmény miatt büntessék, amelyet ő, vagy harmadik személy követett el, illetőleg amelynek elkövetésével őt, vagy harmadik személyt gyanúsítanak, hogy megfélemlítsék, vagy nyomást gyakoroljanak rá, illetőleg, hogy harmadik személyt félemlítsenek meg, vagy, hogy harmadik személyre gyakoroljanak nyomást, valamint bármilyen megkülönböztetési formára alapított más okból alkalmaznak, ha az ilyen fájdalmat, vagy szenvedést közfeladatot ellátó személy, vagy hivatalos minőségben eljáró bármely más személy, vagy ilyen személy kifejezett, vagy hallgatólagos ösztönzésére, vagy ennek hozzájárulásával bárki más okozza.

⁶⁴ Vö.: HARASZTI (2008): i. m. 50. p.

IV. A fogvatartottakkal szemben megvalósuló kínzás, embertelen, megalázó bánásmód fogalmainak elhatárolása, és definiálása⁶⁵

1. A kínzás fogalma, valamint elhatárolása az egyéb rossz bánásmódoktól a nemzetközi instrumentumok alapján

Jelen fejezetben a fogvatartottakkal szemben megvalósuló kínzás fogalmának elemzésére, valamint annak az egyéb rossz bánásmódoktól (embertelen, illetve megalázó bánásmód) való elhatárolására teszek kísérletet a kínzás tilalmát deklaráló nemzetközi instrumentumok alapján. Részletesen bemutatom az UNCAT-ben meghatározott kínzás fogalmat. Ezen túlmenően kitérek további nemzetközi emberi jogi, illetve büntetőjogi instrumentumok meghatározásaira is, majd egy táblázatban foglalom össze a nemzetközi instrumentumok által deklarált kínzás fogalmak közötti különbségeket, illetve azonosságokat.

Előjáróban fontos megjegyezni, hogy a nemzetközi instrumentumok – a kínzás fogalom kivételével – nem definiálják a jelen fejezet tárgyát képező bánásmódokat. Ugyancsak kiemelésre érdemes, hogy honi viszonylatban egy-egy szakcikk csak említés szintjén utal a fogalmak elhatárolására. Ezért a joggyakorlat mellett a külföldi szakirodalom adott kiindulópontot számomra. Jelen fejezettel az előbb említett hiányosságot is egyúttal pótolni igyekszem.

Korábban utalás történt arra, hogy elsőként *egy jogilag nem kötelező ENSZ nyilatkozat*⁶⁶ határozta meg a kínzás fogalmát. A hivatkozott dokumentum 1. cikke kimondja: „a kínzás magában foglal minden olyan cselekményt, amellyel hivatalos személy vagy felbujtására más személy szándékosan súlyos fájdalmat vagy szenvedést okoz – legyen az fizikai vagy mentális –, s célja, hogy hozzájussanak a kínzás elszenvedőjétől vagy harmadik személytől információhoz vagy vallomáshoz. Ezen túlmenően a kínzás elszenvedőjének megbüntetése olyan cselekményért, amit elkövetett, vagy amelynek elkövetésével gyanúsítják, illetve a kínzás elszenvedőjének

⁶⁵ Jelen témakörben a szerző következő tanulmánya jelent meg: JUHÁSZ Andrea Erika: *A fogvatartottakkal szemben megvalósuló kínzás, valamint az embertelen vagy megalázó bánásmód, illetve büntetés fogalmainak elhatárolása*. Acta Humana 2015/5. 7-20. p.; JUHÁSZ Andrea Erika: „*A szenvedés piramisa*” – avagy az Emberi Jogok Európai Egyezményének 3. cikke által tilalmazott bánásmódok elhatárolása, illetve definiálása. Gál Andor – Karsai Krisztina (szerk.): Ad volerem: Ünnepi tanulmányok Vida Mihály 80. születésnapjára. 167-182. p.

⁶⁶ Declaration on the Protection of All Persons from Being Subjected to Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, Article 1.

vagy más személynek a megfélemlítése. Ez nem foglalja magában azt a fájdalmat, vagy szenvedést, amely a Fogvatartottakkal való bánásmódról szóló ENSZ Standard Minimum Szabályokkal összhangban törvényes szankció következménye. A 2. cikk értelmében a kínzás a kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód, illetve büntetés súlyosabb, valamint szándékos formája.”

Kiemelésre érdemes, hogy az ún. *Tokiói Nyilatkozat*⁶⁷ is definiálta a kínzást 1975-ben: „E Nyilatkozat értelmében kínzásnak minősül minden olyan szándékosan, módszeresen vagy önkényesen okozott testi vagy lelki szenvedés, melyet egy vagy több személy önszántából vagy bármilyen hatalom ösztönzésére követ el annak érdekében, hogy az érintett személyt információszolgáltatásra, vallomástételre vagy másra kényszerítse.”⁶⁸

A jogilag kötelező nemzetközi emberi jogi instrumentumok közül a Kínzás Elleni ENSZ Egyezmény, azaz az UNCAT határozza meg expressis verbis a kínzás fogalmát.

Ezen definíció szerint a kínzás főbb *elemei* a következők:

- a) közfeladatot ellátó vagy hivatalos személy részvétele a cselekményben
- b) súlyos fájdalom vagy szenvedés okozása
- c) szándékosság
- d) célzat⁶⁹

Ad a. E fogalmi elem szerint a kínzás csak akkor valósulhat meg, ha az elkövető rendelkezik a Kínzás Elleni ENSZ Egyezményben meghatározott személyes kvalifikáltsággal, illetve, ha a személyes kvalifikáltsággal rendelkező személy felbujtására, vagy hozzájárulásával bárki más személy a cselekmény elkövetője. Ez utóbbi szélesebb tevékenységet fed le, amennyiben valamilyen módon hozzájárulás történik a tiltott cselekmény folytatásához. Részvételtől azért van tehát szó, mert a

⁶⁷ WMA Declaration of Tokyo - Guidelines for Physicians Concerning Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment in Relation to Detention and Imprisonment. Adopted by the 29th World Medical Assembly, Tokyo, Japan, October 1975 and editorially revised by the 170th WMA Council Session, Divonne-les-Bains, France, May 2005 and the 173rd WMA Council Session, Divonne-les-Bains, France, May 2006.

⁶⁸ HÁRDI Lilla – KIRÁLY Gábor – KOVÁCS, Esther – HEFFERNAN, Kathryn: *Kínzás és túlélők. Kézikönyv menekültügyi szakembereknek*. Cordelia Alapítvány a Szervezett Erőszak Áldozataiért, Budapest, 2010. 10. p.

⁶⁹ NOWAK, Manfred – MCARTHUR, Elizabeth: *The United Nations Convention Against Torture. A Commentary*. Oxford University Press, New York, 2008. 28. p.

közfeladatot ellátó vagy hivatalos személy mindenképpen részt vesz valamilyen formában a cselekményben: vagy ő maga a tette, vagy részese annak.⁷⁰

Ad b. A fájdalom vagy szenvedés súlyossága fontos eleme a kínzás fogalmának, azonban nem határolja el a kínzást a kegyetlen és embertelen bánásmódtól. Alapvetően az embertelen vagy kegyetlen bánásmód valamennyi formája (beleértve a kínzást) súlyos szenvedést vagy fájdalmat okoz. Egyedül a megalázó bánásmóddal kapcsolatban fordulhat elő, hogy a nem súlyos szenvedés vagy fájdalom is sérti a Kínzás Elleni ENSZ Egyezményt. Ebből az UNCAT Kommentárja szerint az következik, hogy nem az okozott fájdalom vagy szenvedés súlyossága alapján lehet elhatárolni a kínzást a más kegyetlen, embertelen bánásmódtól, hanem aszerint, hogy a többi fogalmi elem teljesült-e az adott cselekmény vonatkozásában vagy nem.⁷¹ Ennek megfelelően a kínzás és az embertelen bánásmód a rész-egész viszonyában állnak egymással: a kínzás minden esetben embertelen, de az embertelen bánásmód csak akkor minősül kínzásnak, ha valamennyi fogalmi elem megvalósul.

Ad c. A szándékosságnak az éles fájdalom vagy szenvedés okozására, valamint a célzatra is ki kell terjednie. Például, ha egy fogvatartottra nem figyelnek oda a börtönőrök, és éhezés következtében meghal, akkor ez éles fájdalmat és szenvedést okoz számára, de ebben az esetben szándékosságot és célzatot nem állapíthatunk meg, így kizárólag kegyetlen és/vagy embertelen bánásmód megállapításának lehet helye, de a kínzás megállapításának nem.⁷²

Ad d. A célzat az egyik legfontosabb kritérium, ugyanis az UNCAT alapján a célzat határolja el legélesebben a kínzást a más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmódtól. A nevezett egyezmény Kommentárja szerint, ha például egy rendőr fizikai erőt vesz igénybe: gumibotot, paprikasprayt vagy más eszközt használ annak érdekében, hogy megakadályozzon egy jogellenes demonstrációt, azzal minden bizonnyal súlyos fájdalmat okoz az érintett személyeknek. Ez a cselekmény azonban soha nem minősülhet kínzásnak, arra tekintettel, hogy a célzat nem esik az 1. cikkben meghatározottak alá.⁷³

⁷⁰ NOWAK –MCARTHUR: i. m. 75. p.

⁷¹ NOWAK –MCARTHUR: i. m. 69. p.

⁷² NOWAK –MCARTHUR: i. m. 73-74. p.

⁷³ NOWAK –MCARTHUR: i. m. 76. p.

Az UNCAT rögzíti azt is a 16. cikkében, miszerint: „Minden szerződő állam kötelezi magát arra, hogy joghatósági területén megtilt minden olyan egyéb cselekményt, amely kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetést vagy bánásmódot képez, de nem minősül az 1. cikkben meghatározott kínzási cselekménynek, ha e cselekményeket közfunkciót ellátó személy vagy hivatalos minőségben eljáró bármely más személy vagy ilyen személy kifejezett vagy hallgatólagos ösztönzésére vagy ennek hozzájárulásával eljáró személy követi el.”

Az UNCAT Kommentárja szerint az 1. és a 16. cikket együtt kell értelmezni, és ezen együttes értelmezésből következik az, hogy a kínzás súlyosabb formája a kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek.⁷⁴

A hivatkozott Kínzás Elleni ENSZ Egyezmény alapján a kínzás és a 16. cikkben szereplő többi fogalom közötti elhatárolás tehát egyértelmű. Amennyiben nem felel meg az adott cselekmény a kínzás valamennyi fogalmi elemének, akkor kizárólag embertelen vagy megalázó bánásmód, illetve büntetés megállapításának lehet helye.

A kínzást mint emberiség elleni bűntettet, egy *nemzetközi büntetőjogi instrumentum*, a Nemzetközi Büntetőbíróság Római Statútuma⁷⁵ is definiálja:

„A »kínzás« őrizetben vagy a vádlott ellenőrzése alatt lévő személynek szándékosan súlyos testi vagy lelki fájdalom vagy szenvedés okozását jelenti; nem minősül kínzásnak csupán a jogszerű büntetésekkel járó, vagy azok által okozott fájdalom vagy szenvedés.”⁷⁶

Látható, hogy a nemzetközi emberi jogi, illetve a nemzetközi büntetőjogi instrumentum(ok)ban deklarált fogalmak nem azonosak. Az utóbbiban ugyanis nem szerepel célzat,⁷⁷ valamint nem kívánja meg az elkövető hivatalos személy minőségét, implicite azonban lehet következtetni erre. Ezen túlmenően az ENSZ nyilatkozat egyértelműen rögzítette, hogy a kínzás az egyéb tilalmazott bánásmódok súlyosabb és

⁷⁴ NOWAK –MCARTHUR: i.m. 28. p.

⁷⁵ Rome Statue of the International Criminal Court. Adopted by the United Nations Diplomatic Conference of Plenipotentiaries on the Establishment of an International Criminal Court on 17 July 1998.

⁷⁶ 7. cikk. 2 (e)

⁷⁷ Ugyanakkor a Római Statútum háborús bűntettként nevesíti a kínzást, valamint az embertelen bánásmódot is. 8 (2) (a) (ii). A Római Statútumot egészíti ki az ún. „Bűncselekmények Tényállási Elemei” dokumentum, amely értelmében a kínzás és az embertelen bánásmód között az egyetlen különbség az, hogy a kínzásnak van speciális célzata. INTERNATIONAL CRIMINAL COURT: *Elements of Crimes*. 2011. Article 8 (2) (a) (ii)-1 (War crime of torture) és Article 8 (2) (a) (ii)-2 (War crime of inhuman treatment). L. RODLEY, Nigel Simon: *The definition(s) of torture in international law*. Current Legal Problems 2002/55. 17. p.

szándékos formája.⁷⁸ Ebből az a konklúzió is levonható, hogy a nyilatkozat szerint csak a kínzásnak nincs gondatlan alakzata.

Itt jegyezném meg azt, hogy a *Kínzás Megelőzéséről és Büntetéséről* szóló *Amerikaközi Egyezmény*⁷⁹ is definiálja a kínzást, az egyezmény 2. cikke szerint „Jelen Egyezmény értelmében »kínzás« minden olyan cselekmény, amelyet szándékosan, testi vagy lelki fájdalom vagy szenvedés kiváltásával, bűnüldözési céllal, megfélemlítési eszközként, személyes fenyegetésként, megelőző intézkedésként, büntetésként, vagy bármilyen más célból okoznak. Kínzás alatt érteni kell az olyan módszert is, amelyet az áldozat személyiségének megtörésére vagy testi, illetve lelki képességének csökkentésére alkalmaznak, akkor is, ha az nem okoz testi vagy lelki gyötrelmet.”

A következő táblázat összefoglalóan mutatja be az egyes kínzás fogalmak tényállási elemeit, valamint kiemeli a fogalmak közötti eltéréseket.

	ENSZ Nyilatkozat a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód, vagy büntetés ellen	Tokiói Nyilatkozat	Kínzás Elleni ENSZ Egyezmény, UNCAT	Kínzás Megelőzéséről és Büntetéséről szóló Amerikaközi Egyezmény	Nemzetközi Büntetőbíróság Római Statútuma
	Nyitott törvényi tényállás	Nyitott törvényi tényállás	Nyitott törvényi tényállás	Nyitott törvényi tényállás	Nyitott törvényi tényállás
Elkövetési magatartás	Olyan aktív, vagy passzív magatartás, amely alkalmas arra, hogy a passzív alanynak <i>súlyos</i> testi vagy lelki fájdalmat, vagy szenvedést okozzon.	Olyan aktív, vagy passzív magatartás, amely alkalmas arra, hogy a passzív alanynak testi vagy lelki szenvedést okozzon.	Olyan aktív, vagy passzív magatartás, amely alkalmas arra, hogy a passzív alanynak <i>éles</i> testi vagy lelki fájdalmat, vagy szenvedést okozzon.	Olyan aktív, vagy passzív magatartás, amely alkalmas arra, hogy a passzív alanynak testi vagy lelki fájdalmat, illetve szenvedést okozzon. Olyan módszer, amely alkalmas arra, hogy a passzív alany személyiségét megtörje, illetve testi vagy lelki képességét csökkentse.	Olyan aktív, vagy passzív magatartás, amely alkalmas arra, hogy a passzív alanynak <i>súlyos</i> testi vagy lelki fájdalmat, illetve szenvedést okozzon.
Eredmény	Súlyos testi	Testi vagy lelki	Éles testi vagy lelki	Testi vagy lelki	Súlyos testi

⁷⁸ RODLEY (2002): i. m. 3-4. p.

⁷⁹ Inter-American Convention to Prevent and Punish Torture. Adopted at Cartagena de Indias, Colombia, on December 9, 1985, at the fifteenth regular session of the General Assembly.

	vagy lelki fájdalom, illetve szenvedés.	szenvedés	fájdalom, illetve szenvedés.	fájdalom, illetve szenvedés. Passzív alany személyiségének megtörése, illetve testi vagy lelki képességének csökkentése.	vagy lelki fájdalom, illetve szenvedés.
Elkövető	Tettesének vagy részesének személyes kvalifikáltsággal kell rendelkeznie.	Nem határoz meg személyes kvalifikáltságot.	Tettesének vagy részesének személyes kvalifikáltsággal kell rendelkeznie.	Nem határoz meg személyes kvalifikáltságot.	Nem határoz meg személyes kvalifikáltságot.
Bűnösség	Szándékosan	Szándékosan	Szándékosan	Szándékosan	Szándékosan
Célzat	A passzív alanyból vagy harmadik személyből információ vagy vallomás kicsikarása; a passzív alany vagy harmadik személy által elkövetett, illetve gyanúsított cselekmény miatti megbüntetés; a passzív alany vagy harmadik személy megfélemlítése.	Az érintett személy információszolgáltatásra, vallomástételre vagy másra való kényszerítése.	A passzív alanyból vagy harmadik személyből értesülések, vagy vallomás kicsikarása; a passzív alany vagy harmadik személy által elkövetett, illetve gyanúsított cselekmény miatti megbüntetés; a passzív alany vagy harmadik személy megfélemlítése; illetve rájuk nyomás gyakorlása; bármilyen megkülönböztetési formára alapított más célzat.	Bűnüldözési céllal, megfélemlítési eszközként, személyes fenyegetésként, megelőző intézkedésként, büntetésként, vagy bármilyen más célból.	Nem határoz meg célzatot.

2. sz. táblázat: A különböző kínzás fogalmak összehasonlítása. A szerző szerkesztése

2. A kínzás, az embertelen, a megalázó bánásmód fogalmainak elhatárolása a joggyakorlat alapján

Miként arra már utalás történt, az EJEB az ítéleteit az Emberi Jogok Európai Egyezményére alapozva hozza meg, amely a 3. cikkében mondja ki a kínzás, valamint az embertelen, a megalázó bánásmód vagy büntetés tilalmát.

Az EJEE azonban egyik kifejezésre sem ad egzakt fogalmat, sőt exemplifikatív felsorolást sem arra nézve, hogy mely bánásmód vagy büntetés minősülhet kínzásnak, embertelennek vagy megalázónak. Erre tekintettel a fogalmakat a *gyakorlatnak*, azaz a strasbourgi testületnek kellett tartalommal kitöltenie. Ezért a tilalmazott bánásmódok elhatárolására az EJEB esetjoga alapján teszünk kísérletet. Itt szeretném megjegyezni,

hogy indokoltnak tartom jelen fejezetben az EJEE 3. cikkében meghatározott bánásmódok elhatárolását, illetve definiálását a strasbourgi testület, valamint a szakirodalom által *irányadó* ügyként meghatározott jogesetekkel felvezetni, valamint elemezni.

Előjáróban le kell szögezni, hogy a kínzás, az embertelen, a megalázó bánásmód egyaránt az EJEE 3. cikkét sértik. A nemzetközi jogi kötelezettség megsértése szempontjából a tilalmazott bánásmódok között nincs különbség, azok külön-külön is ellentétesek az EJEE-vel.

Ugyancsak említésre érdemes, hogy az EJEK elsősorban a „kínzás”, illetve a „megalázó és embertelen bánásmód” „kategóriái” között tesz különbséget. Azaz, a „megalázó” és „embertelen” bánásmód között ritkán differenciál, azokat a legtöbb esetben együtt említi, egy kategóriába sorolja.⁸⁰

2.1. Irányadó ügyek

A kínzás, az embertelen, a megalázó bánásmód elhatárolásával kapcsolatban kiindulópontnak az ún. *Görög-ügy*⁸¹ és *Írország Egyesült Királyság elleni ügyét*⁸² kell tekinteni. Előbbiben az Emberi Jogok Európai Bizottsága,⁸³ míg utóbbiban az Emberi Jogok Európai Bírósága tett kísérletet a fogalmak elhatárolására. Ugyancsak irányadó ügynek minősül, *Villiger* bíró szavaival élve „ha nem az irányadó ügynek”-nek⁸⁴ az ún. *Selmouni-ügy*.⁸⁵

2.1.1. Görög-ügy

A Görög-ügyben a panasz Görögország ellen irányult, mégpedig a biztonsági erők által, politikai foglyokkal szemben hét éven keresztül alkalmazott kínzás miatt. A kínzások

⁸⁰ RODLEY – POLLARD: i. m. 130. p. Ezzel megegyezően az Európai Kínzás Elleni Bizottság álláspontja is az, hogy elegendő két kategória között különbséget tenni. Forrás: MURDOCH, Jim: *The treatment of prisoners. European standards*. Council of Europe, Strasbourg, 2008. 122. p.

⁸¹ *Denmark v. Greece*, Applications no. 3321; *Norway v. Greece*, no. 3322/67; *Sweden v. Greece*, no. 3323/67; *Netherlands v. Greece*, no. 3344/67; judgment of 5 November 1969.

⁸² *Ireland v. the United Kingdom*. Application no. 5310/71, judgment of 18 January 1978, Series A, no 25.

⁸³ 1998. november 1-jét megelőzően a panaszosok kérelmeit kétszintű eljárásban bírálták el. Az Emberi Jogok Európai Bizottsága töltötte be a szűrő szerepét, azaz döntött a kérelmek elfogadhatóságáról, majd ezt követően hozott ítéletet az Emberi Jogok Európai Bírósága. [KABÓDI Csaba: *Emberi Jogok a Börtönben. (Az elítéltek jogai és jogvédelem Európában és hazánkban)* Kandidátusi értekezés, Budapest, 1994. 24. p.] Az Emberi Jogok Európai Egyezményéhez kapcsolódó 11. Kiegészítő Jegyzőkönyv azonban megszüntette az Emberi Jogok Európai Bizottságát.

⁸⁴ Ezt a Davydov és mások kontra Ukrajna ügyben (*Davydov and Others v. Ukraine*. Application no: 17674/02, 39081/02; judgment of 1 July 2010) meghozott ítélethez fűzött véleményében fejtette ki.

⁸⁵ *Selmouni v. France*. Application no. 25803/94, judgment of 28 July 1999, ECHR 1999-V.

nem sokkal az 1967-es puccs után kezdődtek. Az Amnesty International küldöttséget kért fel az ügy kivizsgálására. A jelentés meggyőzte Svédország, Hollandia és Dánia kormányát arról, hogy a strasbourgi bírósághoz forduljanak. Kínzást alkalmazott többek között a haditengerészet, a katonai rendőrség, a csendőrség és a rendőrség is. Számos fizikai és pszichés módszert dokumentáltak, így többek között szexuális zaklatást, fojtogatást, a fej homokzsákkal való ütlegetését, vagy a test kötéllal való ütését, palesztin akasztást,⁸⁶ a haj kitépését, a körmök letépését, megégetést (különösen cigarettával), és elektromos sokkolást.⁸⁷ Ezenkívül a zárkák túlságosan szűkek voltak, inadekvát volt az egészségügyi ellátás, a zárkákba alig szűrődött be természetes fény, nem volt fűtés az alagsori cellákban, illetve a falak és a padló nedvesek és porosak voltak.⁸⁸ (Zárójelben jegyzem meg, hogy ez volt az első olyan ügy, amelyben Európa Tanács államot elmarasztaltak az EJEE 3. cikkének megsértése miatt.)⁸⁹

A Bizottság a fenti ügyben kísérletet tett arra, hogy az EJEE 3. cikke által deklarált kínzás tilalmát mint általános tilalmat „kibontva” meghatározza a kínzás, valamint az embertelen és megalázó bánásmód fogalmát:

„(...) minden kínzás embertelen és megalázó bánásmódnak minősül, és minden embertelen bánásmód egyben megalázó. Az embertelen bánásmód fogalma lefedi az olyan bánásmódot, amely szándékosan mentális vagy fizikai, súlyos fájdalmat okoz, és az adott helyzetben jogtalan. A 'kínzás' szót gyakran olyan embertelen bánásmód meghatározására használják, amelynek célja információ vagy vallomás megszerzése, büntetés kiszabása, és általában súlyosabb formája az embertelen és megalázó bánásmódnak. Egy személlyel szembeni bánásmód vagy büntetés akkor megalázó, ha az durván lealacsonyítja az adott személyt mások előtt, vagy arra vezeti, hogy az akaratával vagy lelkiismeretével szemben cselekedjen.”⁹⁰

A Bizottság olvasatában tehát a kínzás általában az embertelen és megalázó bánásmód súlyosabb fajtája. Ebből az a következtetés vonható le, hogy akkor állapítható meg kínzás, ha a súlyos fájdalomnál vagy szenvedésnél *intenzívebb* fájdalmat vagy

⁸⁶ Meztelenre vetkőztetés, vallatás közben mindkét kéznek a hát mögé kötözése és a karoknál fogva fellógatás.

⁸⁷ EVANS, Malcolm David – MORGAN, Rod: *Preventing torture. A Study of the European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*. Oxford University Press, New York, 2001. 79-80. p.

⁸⁸ BALOGH András József: *A strasbourgi bíróság gyakorlata a büntetés-végrehajtási ügyekben*. Börtönügyi Szemle 2002/2. 79. p.

⁸⁹ Uo.

⁹⁰ THE EUROPEAN COMMISSION AND EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS: *Yearbook of the European Convention on Human Rights. The Greek case. Report of 5 November 1969*, 186.p.

szenvedést okoz az elkövető.⁹¹ További megkülönböztető ismérve a kínzásnak, hogy azt valamilyen *cél* elérése érdekében alkalmazzák.⁹² A Bizottság meghatározása alapján az a konklúzió vonható le, hogy az embertelen bánásmód és a kínzás között az emberi jog sérelmének intenzitása alapján is distinkció van. Ez a megítélésbeli különbség jogalkalmazói szinten kaphat elsősorban jelentőséget, mégpedig a jogkövetkezmény mértékének meghatározásakor.

2.1.2. Írország kontra Egyesült Királyság

Az Írország kontra Egyesült Királyság ügyben⁹³ a panasz alapja az volt, hogy az Egyesült Királyság ún. öt technikát alkalmazott mint speciális kihallgatási módszert az Ír Köztársasági Hadsereg tagjaival, illetve a szervezeti tagsággal gyanúsított személyekkel szemben: az órákig tartó falhoz állítást, az alvásmegvonást, illetve az élelemmegvonást, a fej állandó zsákban tartását és az állandó erős zajt.⁹⁴ Az ítéletben az EJEB azt állapította meg, hogy az „öt technika együttesen kétségtelenül megvalósította az embertelen és megalázó bánásmódot, és bár tárgya volt vallomások, mások nevének és információknak a kicsikarása, továbbá rendszeresen alkalmazták, *a szenvedés foka nem érte el azt a súlyosságot és kegyetlenséget*”, amely a kínzás szóból következne.⁹⁵ (Zárójelben jegyzem meg, hogy az Emberi Jogok Európai Bizottsága egyhangúlag kínzást állapított meg az ügyben, valamint az ENSZ kínzással foglalkozó különmegbízottja is úgy foglalt állást, hogy a cselekmény alkalmas volt a kínzás megállapítására.⁹⁶)

Az Írország kontra Egyesült Királyság ügyben kifejtette az EJEB, hogy (első lépcsőként) a *„tilalmazott bánásmódnak el kell érnie a súlyosság egy bizonyos fokát ahhoz, hogy megállapítható legyen az EJEE 3. cikkének megsértése.”* Ez a minimum szint pedig *„az eset összes körülményétől függ, így például a bánásmód tartamától, a fizikai és mentális hatásaitól, és néhány esetben az áldozat nemétől, életkorától,*

⁹¹ RODLEY – POLLARD: i. m. 91. p.

⁹² EVANS – MORGAN: i. m. 77. p.

⁹³ L. 82. lj.

⁹⁴ GRÁD András – WELLER Mónika: *A strasbourgi emberi jogi bíraskodás kézikönyve*. Negyedik, bővített kiadás. Hvg Orac Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2011. 118. p.

⁹⁵ Ireland v. the United Kingdom. § 167.

⁹⁶ RODLEY – POLLARD: i. m. 101. p., 103. p. Itt szeretném megjegyezni azt is, hogy hasonló kihallgatási módszereket alkalmazott az Izraeli Biztonsági Szolgálat a terrorizmussal gyanúsított palesztinok esetében az 1980-as és az 1990-es években, amelyet az ENSZ Kínzás Elleni Bizottsága, illetve a kínzással foglalkozó különmegbízott szintén kínzásként értékelt. REYES, Hernán: *The worst scars are in the mind: psychological torture*. International Review of the Red Cross. Volume 89 Number 867 September 2007. 594. p. Letölthető: <https://www.icrc.org/eng/assets/files/other/irrc-867-reyes.pdf> (2016.03.17.)

egészségi állapotától, stb.”⁹⁷ Meg kell jegyezni, hogy ez a súlyossági fok a minimum szintet jelenti, amelyet el kell érnie a tilalmazott bánásmódnak ahhoz, hogy az egyezményesértés megállapítható legyen. Ez azonban nem egyenlő azzal a súlyossági fokkal, a szenvedés azon fokával, amely a kínzás megállapításához szükséges. Két külön standardról van tehát szó.

A minimum szinttel kapcsolatos standard irányadóvá vált az EJEB számára, valamennyi, az EJEE 3. cikkével kapcsolatos ügyben hivatkozik rá. A strasbourgi testület mérlegelési körébe tartozik tehát annak eldöntése, hogy a tilalmazott bánásmód elég súlyos volt-e ahhoz, hogy megállapítható legyen az egyezményesértés.⁹⁸ Minden ügyben első lépésként először ezt a kérdést vizsgálja meg az EJEB. Amennyiben megállapítja, hogy a súlyosság foka elegendő az EJEE 3. cikke megsértésének megállapításához, akkor azt követően, a második lépcsőben (a legtöbb esetben) már azt vizsgálja meg, hogy a három tilalmazott bánásmód közül melyiket valósította meg az adott állam. Az Írország kontra Egyesült Királyság ügyben tehát az EJEB kínzást nem, azonban embertelen és megalázó bánásmódot megállapított.

Az EJEB továbbá számos ítéletében emlékeztetett a következőkre: *„Az Egyezmény [EJEE] 3. cikke a demokratikus társadalmak egyik legfontosabb alapértékét rögzíti. A kínzás, embertelen vagy megalázó bánásmód, illetve büntetés abszolút tilalmát mondja ki, mely tilalomnak a körülményektől vagy az áldozat magatartásától függetlenül érvényesülnie kell. (...) Az Egyezmény [EJEE] 3. cikkének megsértéséhez az szükséges, hogy az elszenvedett hátrány és megaláztatás túlmenjen azon a mértéken, amely valamely jogszerű bánásmóddal vagy büntetéssel szükségképpen együtt jár. A személyi szabadságot elvonó intézkedések gyakran magukban foglalnak ilyen elemeket. Ezért a 3. cikk alapján az államnak azt kell biztosítania, hogy az érintett személyt az emberi méltóság követelményével összeegyeztethető körülmények között tartják fogva; hogy az intézkedés végrehajtásának módja nem teszi ki az egyént olyan mértékű szenvedésnek vagy nehézségnek, amely a fogvatartással óhatatlanul együtt járó szenvedés elkerülhetetlen mértékét meghaladja; és hogy a fogvatartott egészségét és jóllétét a fogvatartás gyakorlati követelményeit is figyelembe véve megfelelően garantálják.*”⁹⁹

⁹⁷ § 162.

⁹⁸ EVANS – MORGAN: i. m. 75. p.

⁹⁹ Részlet a Hagyó Miklós kontra Magyarország ítéletből (52.624/10. sz. ügy). A Kúria Nemzetközi Kapcsolatok és Európai Jogi Irodájának Hírlevele IV. évf./8, 30. p.

A fentiekre tekintettel az EJEB valamennyi ügyben az eset összes körülményét¹⁰⁰ vizsgálja annak megállapítása érdekében, hogy a szenvedés foka meghaladta-e azt a mértéket, amely a fogvatartással szükségszerűen együtt jár, azaz a súlyosság elérte-e az egyezményesértés szintjét.

Az EJEB az Írország kontra Egyesült Királyság ügyben azt is kifejtette: ahhoz, hogy megállapítható legyen, egy bánásmód kínzásnak¹⁰¹ is minősült-e, először el kell határolni az EJEE 3. cikkében említett kategóriákat egymástól.¹⁰² A nevezett ügyben a strasbourgi testület úgy foglalt állást, hogy az elhatárolás elsődlegesen a *szenvedés intenzitásán* alapulhat.¹⁰³ Ebből tehát az a következtetés vonható le, hogy az EJEB a Bizottsághoz hasonlóan megkövetelte a súlyos fájdalomnál, illetve szenvedésnél is intenzívebb fájdalom, valamint szenvedés okozását a kínzás megállapításához. *Nigel S. Rodley* ezt az elhatárolást „severe-plus” megközelítésnek nevezi.¹⁰⁴

Itt szeretném megjegyezni, hogy az *Emberi Jogok Amerikaközi Bíróságának* (a továbbiakban: EJAB) a gyakorlata azt mutatja, hogy nem tekinti a kínzás központi elemének a súlyos fokú szenvedést. Elegendő önmagában a fájdalom vagy a szenvedés megléte a kínzás megállapításához.¹⁰⁵ Így például *Mejía Peru elleni*

¹⁰⁰ Az Emberi Jogok Európai Bizottságának esetjogát vizsgálva is megállapítható, hogy a testület is különös hangsúlyt fektetett az eset összes körülményének vizsgálatára. Ezt jól példázzák a következő jogesetek. A Bizottság megállapította a kínzást abban az ügyben, amelyben hat jól ismert gerilla töltötte harminc évtől életfogytig terjedő szabadságvesztés-büntetését az El Callao haditengerészeti bázison magánzárkában. A fogvatartottak napi 23 órát voltak teljes izolációban, elzárva mindenféle külső zajtól. Naponta egy órát lehettek a szabad levegőn, egy olyan udvaron, amelyet magas falak vettek körül. Havonta egyszer látogathatták őket a közeli családtagok fél óra időtartamban. A Bizottság véleménye szerint az effajta izoláció, illetve a kommunikáció teljes megvonása „folyamatos és jogtalan szenvedést okozott”, amely kínzásnak minősül. [Report of the Committee against Torture. Twenty-fifth session (13-24 November 2000) and Twenty-sixth session (30 April – 18 May 2001). General Assembly, Supplement No. 44. (A/56/44) 68. p.] Ezzel szemben „csak” kegyetlen, embertelen és megalázó bánásmódot állapított meg a Bizottság abban az esetben, amikor a legmagasabb biztonsági fokozatú börtönökben, a challapalcai és a yanamayoi börtönökben nem volt elektromos áram, ivóvíz, és a hőmérséklet mínusz 10-15 °C körül volt, és fűtést nem biztosítottak. [Report of the Committee against Torture. Twenty-fifth session (13-24 November 2000) and Twenty-sixth session (30 April – 18 May 2001). General Assembly, Supplement No. 44. (A/56/44) 67. p.] Arra is volt példa egy másik jogesetben, hogy a fogvatartottnak az éjszakát a kihallgató szoba talaján kellett tölteniük bilincsben. Ez a végrehajtási mód a Bizottság álláspontja szerint viszont kínzást valósított meg. (NOWAK– MCARTHUR: i.m. 71. p.)

¹⁰¹ Az Írország kontra Egyesült Királyság ügyben Zekia bíró különvéleményében a következőket fejtette ki. Véleménye szerint a kínzás fő elemei a súlyosság foka és a szenvedés tartama, azonban egyéb releváns tényezőket is figyelembe kell venni. Így például a tilalmazott bánásmód természetét, hosszát, az áldozat egészségi állapotát, életkorát, stb. Az objektív teszten túl tehát egy erős szubjektív tesztnek is meg kell állnia ahhoz, hogy megállapítható legyen a kínzás. Erre egy példát hozott fel: ha egy idős, beteg embert durva bántalmazásnak tesznek ki: számos ütést, verést követően több órán keresztül a földön hagyják, „hezitálás nélkül azt mondanám, hogy a szegény embert megkínózták. Ha ugyanezt egy birkózóval vagy egy fiatal atlétával tennék, akkor hezitálnék és inkább embertelen bánásmódnak mondanám”.

¹⁰² *Ireland v. the United Kingdom* § 167.

¹⁰³ *Ireland v. the United Kingdom* § 167.

¹⁰⁴ RODLEY – POLLARD: i. m. 99. p.

¹⁰⁵ RODLEY (2002): i. m. 14-15. p.

ügyében¹⁰⁶ megállapította az EJAB, hogy a panaszos kínzás áldozatául esett. Hivatalos személy megerőszakolta a sértettet, aki így testi és mentális fájdalom és szenvedés alanya is volt. A tettes célzata az volt, hogy megfélemlítse és megbüntesse a nőt. A célzatnak kiemelt szerep jutott, azonban azt nem vizsgálta a bíróság, hogy a szenvedés foka súlyos volt-e vagy sem. Rodley álláspontja szerint megfontolandó lenne ennek a gyakorlatnak a követése.¹⁰⁷

2.1.3. Selmouni kontra Franciaország

A Selmouni-ügy azért bír kiemelkedő jelentőséggel, mert az EJEB-nek a tilalmazott bánásmódok elhatárolására vonatkozó elvi állásfoglalásában¹⁰⁸ változás következett be.¹⁰⁹

Nevezett ügyben a panaszost rendőrségi fogdában tartották fogva, ahol több alkalommal baseball ütővel vagy más hasonló eszközzel ütlegelték, vizelettel lespriccelték, tűvel fenyegették, ezenkívül a kérelmező állítása szerint szexuális bántalmazás áldozata is volt. Az EJEB arra az álláspontra helyezkedett, hogy kínzást valósítottak meg a kérelmezővel szemben.

Az ügyben hivatkozott a strasbourgi testület az EJEE „élő eszköz”¹¹⁰ jellegére, azaz arra, hogy azt a *kor követelményeinek megfelelően kell értelmezni*.¹¹¹ Ez azt jelenti,

¹⁰⁶ I/A Court H. R., Case of *Raquel Martí de Mejía v. Perú*, Judgment of Marc 1, 1996. Report No. 5/96.

¹⁰⁷ RODLEY (2002): i. m. 16. p.

¹⁰⁸ Meg kell jegyezni, miszerint fontos adalék, hogy a strasbourgi testület az Írország kontra Egyesült Királyság ügghöz hasonlóan még számos esetben embertelen bánásmódot állapított meg és nem kínzást, amikor a sértettet fizikailag bántalmazták. Így például a *Tomasi kontra Franciaország ügyben* (*Tomasi v. France*. Application no. 12850/87, judgment of 27 August 1992) a panaszost a testének számos részén ütlegelték, és orvosilag igazolt traumája is kialakult ezzel kapcsolatban, de az EJEB „csak” embertelen és megalázó bánásmódot állapított meg (A panaszos hivatkozva az Írország kontra Egyesült Királyság ügyre, eleve embertelen és megalázó bánásmód megállapítását kérte. Az EJEB indoklásában úgy foglalt állást, hogy a független orvosszakértők által készített jelentések, valamint az abban rögzített sérülések súlyossága elegendő ahhoz, hogy embertelen és megalázó bánásmódként értékelje a bánásmódot. (§ 112-115). Nem kínzásként, hanem embertelen és megalázó bánásmódként értékelte (azt azonban nem fejtette ki ítéletében, hogy miért nem kínzást állapított meg) az EJEB (három bíró azonban különvéleményében kifejtette, hogy álláspontja szerint nem valósult meg a 3. cikk sérelme, ugyanis azt csak a panaszos és apja állításai támasztották alá) *Tekin Törökország* (*Tekin v. Turkey*. Application no: 52/1997/836/1042, judgment of 9 June 1998) elleni ügyében a panaszossal szemben kifejtett bánásmódot: egy hideg és sötét zárkában helyezték el a fogvatartottat úgy, hogy nem volt ágya, csak vizet és kenyeret kapott, valamint állítása szerint, ha nem kap ruhát a testvéreitől, akkor megfagyott volna. Azt is előadta, hogy kihallgatása során bántalmazták, és elektromos áramot vezettek a testébe, amelynek következtében sérülések és horzsolások keletkeztek rajta. Állítása szerint mindezek célja az volt, hogy beismerő vallomást tegyen (§ 8-10).

¹⁰⁹ RODLEY: i. m. 11-12. p.

¹¹⁰ Azt, hogy az Emberi Jogok Európai EJEE-re „élő eszköz” az EJEB a *Tyrer v. the United Kingdom* ügyben rögzítette először. Application no. 5856/72, judgment of 25 April 1978, § 31, Series A, no. 26.

¹¹¹ Az EJEB az EJEE 3. cikkével kapcsolatban hivatkozott az EJEE „élő eszköz” voltára a *Soering v. the United Kingdom* (Application no. 10038/88, judgment of 7 July 1989.), *V v. the United Kingdom* (Application no. 24888/94, judgment of 16 December 1999.), *Pretty v. the United Kingdom* (Application

hogy ha bizonyos cselekményeket a múltban embertelen és megalázó bánásmódként értékelt a testület, azok a jövőben már lehet, hogy a kínzás fogalmába fognak tartozni. Az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok egyre fokozottabb védelme ugyanis „elkerülhetetlenül szükségessé teszi a demokratikus társadalmak értékeinek megszegésével szemben tanúsított nagyobb szigorúságot”.¹¹² Ez azt is jelenti, hogy alacsonyabb lett a kínzás megállapításához szükséges küszöb, és egyúttal arra is lehet következtetni, hogy az emberi jogok egyre fokozottabb védelme miatt az EJEB napjainkban, feltehetőleg az Írország kontra Egyesült Királyság ügyben felvázolt cselekményt már inkább kínzásként értékelné.

Kiemelésre érdemes, hogy első alkalommal a Selmouni-ügyben hívta fel az EJEB az UNCAT által deklarált kínzás fogalmat.¹¹³ Arra a kérdésre kereste a választ a strasbourgi testület, hogy a fájdalom, illetve a szenvedés, amelyet a panaszosnak át kellett élnie, az ENSZ Egyezményben rögzített „súlyosság” körébe esik-e. Az EJEB hangsúlyozta, hogy ez a „súlyosság” nem azonos azzal a „minimális súlyossággal” amely az egyezménysértés megállapításához szükséges. Azt is kifejtette ugyanakkor, hogy a kínzáshoz szükséges súlyos fájdalmat, illetve szenvedést is az eset összes körülménye alapján lehet megállapítani.¹¹⁴ Ebben az ügyben tehát szakított a korábbi „severe-plus” megközelítésével a testület. Azaz azzal, hogy az Emberi Jogok Európai Bizottságának a Görög-ügyben kialakított standardját követte, és a kínzás megállapításához megkövetelte, hogy a súlyos fájdalomnál, illetve szenvedésnél is intenzívebb legyen a fájdalom, illetve szenvedés, amelyet a panaszosnak át kellett élnie. Ezzel tulajdonképpen egy elvi változtatás figyelhető meg az EJEB szemléletében.¹¹⁵ Ez a felfogás már Rodley szerint „severe-minus”-nak nevezhető, azaz a kínzás megállapításához elegendő súlyos fájdalom, szenvedés kiváltása.¹¹⁶

no. 2346/02, judgment of 29 April 2002.), *Öcalan v. Turkey* (Application no. 46221/99, judgment of 12 May 2005.) ügyekben.

Forrás: SILVIS, J.: *Human Rights as a Living Concept. Case-law Overview*. 10-13. p. - http://www.ejtn.eu/Documents/About%20EJTN/Independent%20Seminars/Human%20Rights%20BCN%2028-29%20April%202014/Case_Law_Digest_Human_Rights_as_a_Living_Concept_SILVIS.pdf (2015.06.08.)

¹¹² *Selmouni v. France* § 101.

¹¹³ RODLEY – POLLARD: i. m. 105. p.

¹¹⁴ *Selmouni v. France* § 100.

¹¹⁵ RODLEY – POLLARD: i. m. 107. p.

¹¹⁶ RODLEY – POLLARD: i. m. 99. p.

3. A tilalmazott bánásmódok elhatárolása a szakirodalom alapján – az egyes tudományos állásfoglalások

Manfred Nowak és *Elizabeth McArthur* véleménye szerint a kínzás, valamint az egyéb tilalmazott bánásmódok közötti distinkció alapja – szemben az Emberi Jogok Európai Bírósága, illetve más szakemberek véleményével – nem a cselekmény eredménye, azaz az okozott fájdalom, illetve szenvedés intenzitása, hanem az, hogy a kínzás célzatos cselekmény. Tekintettel arra, hogy a Kínzás Elleni ENSZ Egyezmény 1. és 16. cikkét együttesen kell értelmezni, az a következtetés vonható le, hogy az egyéb tilalmazott bánásmódok súlyosabb formája a kínzás. Ebből továbbá az a konklúzió vonható le álláspontjuk szerint, hogy azok a cselekmények, amelyek nem szándékosak, vagy célzatosak, kegyetlen, embertelen bánásmódot valósíthatnak meg, míg ha egy cselekmény célja a megalázás, az megalázó bánásmódot, vagy büntetést eredményezhet, függetlenül attól, hogy súlyos fájdalmat okozott-e.¹¹⁷

Annak a véleményüknek adtak hangot, hogy míg a kínzás *abszolúte* tilalmazott, addig a kegyetlen, embertelen, megalázó bánásmód (a továbbiakban: CIDT¹¹⁸) bizonyos körülmények között *relatív* természetű (ti. akkor, ha nem áll a sértett szabadságelvonás, vagy tényleges rendőrségi felügyelet alatt). Az utóbbi ugyanis jelentősen függ az ún. *arányossági teszt*től, azaz attól, hogy a hivatalos személyek a proporcionalitás elvét szem előtt tartva alkalmaztak-e kényszerítő eszközt. Kizárólag csak az eltúlzott kényszerintézkedés valósíthatja meg ugyanis a CIDT-et. Egy példát kiragadva, amennyiben egy emberöléssel gyanúsított személy szökésének megakadályozása érdekében a rendőrök élve az ultima ratio elvével a terhelt lábába lönek, akkor ez arányosnak és szükségesnek tekinthető intézkedés, így nem valósul meg tilalmazott bánásmód alkalmazása.¹¹⁹

Néhány szerző, köztük *Herman Bruger* – aki részt vett az 1980-as években az UNCAT megszövegezésében – azon az állásponton van, hogy az egyezmény 1. és 16. cikkének együttes értelmezéséből az következik, miszerint az áldozatok azok a személyek, akiket szabadságuktól megfosztottak, vagy akik a bánásmódért, illetve büntetésért felelős személyek tényleges hatalma vagy ellenőrzése alatt állnak. Ez az interpretáció tehát exkludálta a szabadságvesztés, vagy más hasonló tényleges

¹¹⁷ NOWAK, Manfred – MCARTHUR, Elizabeth: *The distinction between torture and cruel, inhuman or degrading treatment*. Torture Volumes 16, Number 3, 2006. 147-148. p.

¹¹⁸ A rövidítés az angol kifejezések alapján történik: cruel, inhuman, degrading treatment.

¹¹⁹ NOWAK – MCARTHUR (2006): i. m. 149. p.

ellenőrzésen kívül megvalósított excesszív kényszerintézkedés alkalmazási körét e fontos emberi jog köréből.¹²⁰

Ugyanakkor az EJEB, a CPT, valamint az Amerikaközi Bizottság nem követi ezt a felfogást. Voltak ugyanis olyan jogesetek, amelyekben megállapították a CIDT-et attól függetlenül, hogy a kényszerintézkedésre nem a szabadságelvonás, vagy az említett tényleges hatalom gyakorlása során került sor. Amennyiben aránytalan volt a kényszerítő eszköz alkalmazás az elérni kívánt cél vonatkozásában, és súlyos fájdalmat, vagy szenvedést okozott, akkor a testületek kegyetlen vagy embertelen bánásmódot állapítottak meg. Ha megalázó jellege volt a cselekménynek, abban az esetben akkor is megalázó bánásmódot mondtak ki, ha az nem okozott súlyos fájdalmat.¹²¹

Meg kell jegyezni, hogy a kínzás mint a jogsértés legsúlyosabb formája, feltételezi az áldozat kiszolgáltatottságát. Nowak a Kínzás Elleni ENSZ Egyezmény előkészítő anyagainak alapos elemzését – figyelemmel a Kínzás Elleni Bizottság gyakorlatára – követően azt a konklúziót vonta le, hogy szemben az EJEB gyakorlatával, illetve néhány szakember véleményével, a kínzást a CIDT-től nem a fájdalom, vagy szenvedés intenzitása határolja el, hanem a magatartás célzata, valamint az áldozat kiszolgáltatottsága.¹²²

Amennyiben egy szabad emberről van szó, ő képes arra, hogy ellenállást fejtsen ki egy rendőri intézkedéssel szemben. Ebben az esetben alkalmazható az arányossági teszt, és bár kétségtelenül beavatkozás történik a személy integritásába, álláspontja szerint ez kívül esik a CIDT tilalmán. Abban az esetben azonban, ha egy személy már ténylegesen a rendőrség felügyelete alatt áll, például, ha letartóztatták, megbilincseltek és rendőrségi fogdában helyezték el, a fizikai vagy mentális erőszak már nem jogszerű. Amennyiben az ilyen erőszak súlyos fájdalmat, szenvedést okoz, és a célja, hogy információt, illetve vallomást csikarjon ki az áldozatból, Nowak és McArthur szerint már kínzás állapítható meg. Ilyen helyzetben az áldozat már kiszolgáltatott, és könnyen

¹²⁰ BURGER, Herman – DANELIUS, Hans: *The United Nations Convention against Torture. A Handbook on the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*. Martinus Nijhoff Publishers, 1988. 149. p. Idézi: NOWAK – MCARTHUR (2006): i. m. 150. p.

¹²¹ NOWAK – MCARTHUR (2006): i. m. 150. p.

¹²² NOWAK, Manfred: *Report of the Special rapporteur on the question of torture and detention*. E/CN.4/2006/6, 23 December 2005. 39. bekezdés. Elérhető: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G05/168/09/PDF/G0516809.pdf?OpenElement> (2016.07.07.) Az elhatárolással kapcsolatos véleményét összegzi: NOWAK, Manfred: *What Practices Constitute Torture? US and UN Standards*. Human Right Quarterly 28 (2006) 839-841. p.

alávethető bármilyen fizikai vagy mentális nyomásnak. Ez a szituáció már nem alkalmas arra, hogy az arányosság tesztje alá vonjuk.¹²³

Összegzésként, és egyben következtetésként azt kell leszögezni, hogy az arányossági teszt kizárólag olyan esetekben alkalmazható, amikor a sértett szabadságát nem vonták el, illetve nem áll közvetlen rendőrségi felügyelet alatt. Erre tekintettel, ilyen esetben az aránytalan rendőri intézkedés valósíthatja meg a CIDT tilalmát. Ezen eseteket kivéve azonban, az arányossági teszt nem alkalmazható, és mind a kínzás tilalma, mind a CIDT tilalma abszolút. Ilyen körülmények között, Nowak szerint, ha a cselekmény súlyos fájdalmat, szenvedést okoz, és speciális, az egyezmény 1. cikkében rögzített célzata van, csak kínzás állapítható meg.¹²⁴

Ronli Sifris szerint az elhatárolást tekintve két fő felfogás alakult ki. Ez a két nézet egyrészt az EJEB állásfoglalása, másrészt a szakirodalmi álláspont. Az előbbi Sifris "vertikális" megközelítésnek nevezi, tekintettel arra, hogy ezen megközelítésben az elhatárolás alapja az okozott szenvedés, illetve fájdalom intenzitása, azaz a tilalmazott bánásmódok között fokozatbeli különbség van, és a kínzás közülük a legsúlyosabb. Ezt az elhatárolási alapot a strasbourgi bíróság különösen az Írország kontra Egyesült Királyság ügyben szemléltette. Ezen megközelítést azonban számos kritika éri, tekintettel arra, hogy nehézséget okoz objektíve annak meghatározása, a fájdalom vagy szenvedés elég súlyos volt-e a kínzás megállapításához. A fájdalom vagy szenvedés intenzitása ugyanis áldozatonként eltérő lehet.¹²⁵ Sifris szerint ugyancsak jó példa az említett ügy arra, hogy erősen szubjektív annak a megítélése, egy bánásmód eredménye eléggé intenzív volt-e a kínzás megállapításához. Ugyanis az Írország kontra Egyesült Királyság ügyben az Emberi Jogok Európai Bizottsága a fájdalom, szenvedés súlyosságát elegendőnek ítélte, míg az EJEB már nem a kínzáshoz. A másik megközelítés képviselőjeként Nowak-ot említi, amely nézetet az előbbieken részletesen kifejtettem. Ugyancsak ezt az álláspontot képviseli Rodley is, aki szintén annak a véleményének adott hangot, hogy az elhatárolás egyedüli alapja a célzat lehet.

Sifris szerint előnye az utóbbi felfogásnak az, hogy objektívebb mércét ad szemben az első nézettel, ugyanakkor nem "csodaszer", tekintettel arra, hogy nemcsak a

¹²³ NOWAK – MCARTHUR (2006): i. m. 150-151. p.

¹²⁴ NOWAK, Manfred: *Report of the Special rapporteur on the question of torture and detention*. 40. bekezdés.

¹²⁵ ASSOCIATION FOR THE PREVENTION OF TORTURE: *Proceedings of an Expert Seminar* (10-11 November 2001) 18. p. Elérhető: http://www.apr.ch/content/files_res/Definition%20of%20Torture_Seminar_EN.pdf

szenvedés, fájdalom intenzitásának megállapítása jelenthet nehézséget, hanem sokszor az elkövető céljának, motivációjának megállapítása sem egyszerű feladat.¹²⁶

Meg kell jegyezni, hogy a kínzás UNCAT-ben meghatározott fogalmában a "más okból" arra utal, hogy a cselekmény célzatát tekintve exemplifikatív a felsorolás. A kínzás fogalmával kapcsolatban 2001-ben Genfben, a Szövetség a Kínzás Megelőzéséért által szervezett szakértői konferencián a résztvevők többek között arról konzultáltak, hogy a szenvedés intenzitása, vagy a célzat alapján helyesebb a kínzás elhatárolása az egyéb rossz bánásmódoktól. Arra jutottak, hogy prima facie a célzat alapján való elhatárolás ugyan vonzóbb, ugyanakkor nehézségeket hordoz magában. Nem minden esetben dönthető el ugyanis teljes alaposággal, hogy milyen cél uralta az elkövető elméjét. Erre tekintettel is döntöttek úgy a szakértők, hogy a célzat felsorolása a kínzás fogalmában ne legyen taxatív.¹²⁷ Említésre érdemes, egyesek szerint (pl. *Herman Burger* és *Hans Danelius*) a kínzás célzatát – tekintettel arra, hogy nem taxatív a felsorolás – úgy kell érteni, hogy valamilyen politikai, állami érdekből, vagy az állam szerveinek érdekéből történik a cselekmény elkövetése.¹²⁸

A fent kifejtettekre tekintettel álláspontom szerint az elhatárolás során egyrésztől figyelemmel kell lenni arra, hogy a jogsértésnek súlyosabb formája a kínzás, mint az egyéb tilalmazott bánásmódok, azaz az eredménynek is intenzívebbnek kell lennie, másrésztől csak abban az esetben állapítható meg kínzás, ha a cselekmény célzata az ENSZ Egyezmény 1. cikkében meghatározott célzat alá esik.

4. A kínzás fogalma

4.1. Irányadó ügy

A kínzás fogalmának meghatározásával kapcsolatban a szakirodalom által gyakran hivatkozott¹²⁹ eset *Aksoy Törökország elleni ügye*,¹³⁰ valamint a Selmouni-ügy, amelyet a korábbiakban már kifejtettem.

¹²⁶ SIFRIS, Ronli: *Reproductive Freedom, Torture and International Human Rights: Challenging the Masculinisation of Torture*. Routledge Research in Human Rights Law. Routledge, 2013. 240-243. p.

¹²⁷ ASSOCIATION FOR THE PREVENTION OF TORTURE (2001): i. m. 19. p.

¹²⁸ BURGER – DANIELIUS: i. m. 119. p. Idézi: ASSOCIATION FOR THE PREVENTION OF TORTURE (2001): i. m. 13. p.

¹²⁹ L. pl. MURDOCH: i. m. 118. p., EVANS – MORGAN: i. m. 85. p.

¹³⁰ *Aksoy v. Turkey*. Application no. 21987/93, judgment of 18 December 1996, ECHR 1996-VI.

4.1.1. Aksoy kontra Törökország

Az Aksoy kontra Törökország ügyben megállapította az EJEB, hogy kínzás történt. Ez az eset jól illusztrálja azt, miszerint a strasbourgi testület a fogalmak elhatárolásánál kiemelt jelentőséget tulajdonít annak, hogy az adott bánásmód vagy büntetés szándékos volt-e, milyen volt az okozott szenvedés intenzitása, illetve, azt is vizsgálja, hogy a cselekménynek volt-e célzata.¹³¹ Nevezett ügyben az EJEB megállapította, hogy a panaszos az ún. palesztin akasztás áldozatául esett. Elektromos áramot is vezettek a testébe és bántalmazták. A cselekmény célja az volt, hogy információkat szedjenek ki a sértettből. Amellett, hogy mindezek súlyos fájdalmat okozhattak a panaszosnak, az orvos azt is megállapította, hogy egy bizonyos időre bénulás következett be az áldozat karjaiban. Az EJEB kimondta, hogy „ez a bánásmód olyan súlyos és kegyetlen természetű volt, hogy kizárólag kínzást lehet megállapítani”.¹³²

Látható, hogy ebben az ügyben az Írország kontra Egyesült Királyság ügghöz hasonlóan az EJEB megkövetelte a kínzás megállapításához azt, hogy a bánásmód súlyos és kegyetlen legyen. Ennek megfelelően *a strasbourgi testület kínzás alatt olyan embertelen bánásmódot ért, amely szándékosan súlyos és kegyetlen szenvedést okoz.*¹³³

5. Az embertelen bánásmód fogalma

Előjáróban meg kell jegyezni, hogy az embertelen bánásmód fogalma a legkiforrotlanabb az EJEE 3. cikkében tilalmazott bánásmódok közül. A szakirodalom szerint, „paradox módon, a három kategória közül az embertelen bánásmód vagy büntetés fogalma a legkevésbé fejlett elméleti síkon.” Egyrésről azért, mert egyfajta „maradék” kategóriának tekinthetjük abból a szempontból, hogy az a bánásmód minősülhet embertelennek, amely nem esik a kínzás fogalma alá. Másrésről egy vonatkoztatási pontként is számba vehető annak a kérdésnek a vizsgálata során, hogy az adott bánásmód megalázónak minősül-e, abban a tekintetben, ha a szenvedés foka nem érte el azt a mértéket, amely az embertelen bánásmód megállapításához szükséges.¹³⁴

¹³¹ MURDOCH: i. m. 118. p.

¹³² *Aksoy v. Turkey* § 64.

¹³³ Meg kell azonban jegyezni, hogy korábban kifejtettem, a Selmouni-üggyel alacsonyabbra helyezte a kínzás megállapításához szükséges küszöböt az EJEB, azaz elegendő súlyos fájdalom vagy szenvedés okozása.

¹³⁴ EVANS – MORGAN: i. m. 93. p.

Az embertelen bánásmód fogalmával kapcsolatban a korábban hivatkozott Írország Egyesült Királyság elleni ügyében az EJEB kifejtette, hogy az „*nem feltétlenül jelent testi sérülést, de legalábbis éles testi vagy mentális szenvedést okoz*”.¹³⁵

Az embertelen bánásmóddal kapcsolatban irányadó ügynek a *D. kontra Egyesült Királyság ügyet*¹³⁶ választottam, amelyben arra tekintettel állapította meg a strasbourgi testület az embertelen bánásmódot, mert „az volt valószínűsíthető, hogy a külföldi fizikai és mentális szenvedésnek, komoly testi fájdalomnak, fájdalmas haláltusának lett volna kitéve közvetlenül a kiutasítása következtében”.¹³⁷

5.1. Irányadó ügy: D. kontra Egyesült Királyság

Nevezett jogesetben a gyógyíthatatlan betegségben szenvedő panaszost kiutasították egy olyan településre, ahol semmilyen családi kapcsolata nem volt, és ezért őt gondozni sem tudták, továbbá kórházi ellátása sem lett volna biztosított. A hatóságok ezzel nyilvánvaló félelmet, lelki és egyben fizikai szenvedést okoztak, így a panaszos halála bekövetkezésének kockázatát megnövelték.

Az ügy háttérében az állt, hogy a panaszos 1994 augusztusában – miközben szabadságvesztés-büntetését töltötte – tüdőgyulladást kapott és HIV pozitívként is diagnosztizálták. 1995. március 3-án rövid tartamú eltávozást kapott, hogy anyjával találkozhasson, aki csak adományokból tudta megvenni a repülőjegyét. 1996. január 24-ig a panaszost idegenrendészeti őrizetbe helyezték át, amíg nem utasították ki St. Kittsbe. Az ügyvédje kérelmezte az áthelyezés visszavonását arra hivatkozva, hogy St. Kittsben a hiányos orvosi ellátás lerövidítené a panaszos várható élettartamát. Ezt a kérelmet elutasították. A panaszosnak nem volt otthona, vagy közeli családtagja St. Kittsben, kivéve, a Kormány tájékoztatása szerint, egy unokatestvért. Az anyja továbbá kijelentette, hogy életkorára, valamint rossz egészségi állapotára és szűkös anyagi forrásaira tekintettel nem tudja meglátogatni a fiát. Hozzátette, hogy nem ismer olyan rokont, aki gondoskodna a fiáról. Óvadék ellenében szabadult végül a panaszos, majd egy jótékonyági szervezet által fenntartott, hajléktalan személyeket is befogadó és AIDS betegeket ápoló szállásra került, ahol ételt, és különböző ingyenes szolgáltatásokat kapott. Ezt követően 1997 januárjában került egy AIDS-szeretetházba. Február elején hirtelen romlás következett be az állapotában, ezért kivizsgálás céljából

¹³⁵ *Ireland v. the United Kingdom* § 167.

¹³⁶ *D. v. the United Kingdom*. Application no. 30240/96, judgment of 2 May 1997.

¹³⁷ http://projektjeink.birosag.hu/sites/default/files/allomanyok/project_docs/kutatas.pdf (2015.06.08.) 24. p.

bekerült egy kórházba. Az EJEB megállapította, hogy a St. Kittsi körülmények nem sértették az EJEE 3. cikkét. 1994 augusztusa óta azonban a panaszos a halálos és gyógyíthatatlan betegség előrehaladott állapotában volt, ezért az állam felelősséggel tartozott a kezeléséért. Az áthelyezése ebben az állapotában előmozdította és megnövelte a halálának a kockázatát, amely embertelen bánásmódnak minősült.¹³⁸

6. A megalázó bánásmód fogalma

Visszaulva az Írország kontra Egyesült Királyság ügyre, az EJEB azt is kifejtette, hogy álláspontja szerint a megalázó bánásmód a következőt jelenti: az *„áldozatban félelmet, szorongást és kisebbségi érzést kelt, amely alkalmas arra, hogy megalázza és lealacsonyítsa őt, továbbá, hogy a testi és lelki ellenállását megtörje”*.¹³⁹

Ahhoz, hogy egy bánásmód megalázónak minősüljön, ugyancsak el kell érnie a tilalmazott bánásmód súlyosságának egy szintet. Ugyanis az EJEB szerint három különböző kategóriát kell elhatárolni egymástól: a *„lealacsonyító bánásmódot”*, a *„kellemetlen bánásmódot”*, illetve a *„kényelmetlen helyzetet”*. Utóbbi kettő nem valósít meg egyezményesértést.¹⁴⁰

Az EJEB több ügyben is kitért továbbá arra, miszerint a *nyilvánosság* befolyásolhatja annak megállapítását, hogy egy adott bánásmód megalázó vagy sem. Nem biztos, hogy a nyilvánosság is megalázónak értékeli azt, amelyet egy adott fogvatartott akként értékelt.¹⁴¹ Valójában *három releváns kategóriát* lehet megemlíteni: az elsőbe tartozik az a bánásmód, amely az EJEB álláspontja szerint megalázó. A másodikba, amely a nyilvánosság, míg a harmadikba, amely az áldozat szerint megalázó.¹⁴² A strasbourgi testület annak a véleményének is hangot adott, miszerint fontos az a kérdés, hogy a bánásmód szándéka a megalázás volt-e, azonban *ilyen szándék hiánya nem jelenti automatikusan azt*, hogy a megvalósított bánásmód nem sérti az EJEE 3. cikkét.¹⁴³

Mindemellett a kultúrának is fontos szerepe lehet annak megállapítása során, hogy egy adott bánásmód megalázó-e. Az Amnesty International példája szerint, egy hívő muszlim arra kényszerítése, hogy boruljon térdre és csókoljon meg egy keresztet:

¹³⁸ D. v. the United Kingdom § 53.

¹³⁹ Ireland v. the United Kingdom § 167.

¹⁴⁰ BALOGH: i. m. 78. p.

¹⁴¹ RODLEY – POLLARD: i. m. 127. p.

¹⁴² EVANS – MORGAN: i. m. 90. p.

¹⁴³ RODLEY – POLLARD: i. m. 127. p.

megalázó bánásmódnak minősül. Ugyanez a cselekmény egy nem hívő muszlim fogvatartottal szemben már nem bír jelentőséggel az EJEE 3. cikke szempontjából.¹⁴⁴

6.1. Irányadó ügy: Tyrer kontra Egyesült Királyság

A *Tyrer kontra Egyesült Királyság* ügy¹⁴⁵ kiemelt jelentőségű a téma szempontjából, mivel ebben részletezte az EJEB a megalázó bánásmód vagy büntetés fogalmát. A nevezett jogeset egyben iskolapéldája lehet a bánásmód és a büntetés elhatárolásának is. Az EJEB nevezett ügyben ugyanis a büntetés fogalmát is elemezte és kitért arra, hogy milyen esetben lehet azt megalázónak minősíteni. Kiemelkedő példája azonban az ügy magának a megalázó jellegnek az elemzésére is, mivel a strasbourgi testület vizsgálta a nyilvánosság szerepét e kérdés megítélésével kapcsolatban.

Ebben a jogesetben a panaszos egy tizenöt éves fiatakorú volt, aki három társával együtt testi sértést valósított meg egy fiatalabb iskolatársa sérelmére. A Man szigeten hatályban lévő büntető törvény alapján a fiatakorúak bírósága három vesszőcsapásra ítélte a panaszost. A büntetést egy orvos, és a fiatal édesapja jelenlétében hajtották végre oly módon, hogy a fiúnak le kellett tolnia a nadrágját és alsónadrágját, majd rá kellett hajolnia egy asztalra. A vesszőcsapások közben két rendőr lefogta, majd a harmadik hajtotta végre a büntetést. A testület megállapította, hogy a végrehajtott büntetés megalázó volt.¹⁴⁶ Az EJEB az ítéletében kifejtette, hogy az EJEE 3. cikke szempontjából nem maga a büntetés releváns, hanem az, hogy azt hogyan hajtották végre. A strasbourgi testület annak a véleményének adott hangot, hogy „abszurd lenne azt állítani, hogy általában a büntetés a rendszerinti és talán elkerülhetetlen megalázó eleme miatt az EJEE 3. cikkében foglalt „megalázó” büntetésnek minősülne”. Kifejtette továbbá, hogy az EJEE hivatkozott cikke külön kiemeli az embertelen és megalázó büntetést, ami alapján azt kell feltételezni, hogy különbség van a megalázó büntetés és a büntetés között. Ahhoz, hogy egy büntetés megalázó legyen, el kell érnie a súlyosságnak egy bizonyos fokot: túl kell mutatnia a

¹⁴⁴ AMNESTY INTERNATIONAL: *Report on Torture*. 1975. 36. p. Idézi: RODLEY – POLLARD: i. m. 128. p.

¹⁴⁵ *Tyrer v. the United Kingdom*. Application no. 5856/72, judgment of 25 April 1978.

¹⁴⁶ A *Tyrer* kontra Egyesült Királyság ügygel ellentétben a *Costello-Roberts kontra Egyesült Királyság* ügyben (*Costello-Roberts v. the United Kingdom*. Application no. 13134/87, judgment of 25 March 1993, Series A, no. 247-C) az EJEB úgy foglalt állást, hogy nem haladta meg az EJEE 3. cikke megállapításához szükséges súlyosságot az a büntetés, amelynél a hét éves gyermek az iskolában büntetésként három nadrágon keresztüli, tornacipővel való elfenekelést kapott. Ezt az igazgató hajtotta végre, és más nem volt jelen. (VAN DIJK, Pieter – J. H. HOOF, Godefridus: *Theory and practice of the European Convention on Human Rights*. Martinus Nijhoff Publishers, The Hague, 1998. 314. p.) Nevezett ügyben a strasbourgi testület a *Tyrer* kontra Egyesült Királyság ügygel való összevetéssel hozott döntést (§ 30-32).

büntetés immanens részét képező lealacsonyító jellegen. A megalázó büntetés megállapításához tehát szükséges az eset összes körülményének, különös tekintettel a büntetés végrehajtásának a vizsgálata.¹⁴⁷ Az ítéletében a strasbourgi testület rögzítette azt, hogy a *nyilvánosság véleménye* releváns tényező lehet annak megállapítása szempontjából, hogy egy büntetés megalázó vagy sem. Nem állította azonban azt, hogy ha kizárólag az áldozat érzi a büntetést megalázónak, és a nyilvánosság nem, akkor az nem eshet az EJEE által tiltott kategóriába.¹⁴⁸

7. A tilalmazott bánásmódok elhatárolásával, illetve fogalmaival kapcsolatos következtetések

Az EJEB esetjoga alapján, a szenvedés fokát tekintve a kínzás a legsúlyosabb a tilalmazott bánásmódok közül,¹⁴⁹ *Malcolm D. Evans* és *Rod Morgan* szavaival élve „a kínzás a szenvedés piramisának csúcsán áll”,¹⁵⁰ az EJEE 3. cikkében megfigyelhető tehát egyfajta progresszivitás.

Összegzésként meg kell jegyezni, hogy háromféle felfogás alakult ki a kínzás, valamint az embertelen bánásmód elhatárolására. Az első megközelítés („severe-plus”) arra az időszakra vezethető vissza, amikor az Emberi Jogok Európai Bizottsága, illetve az Emberi Jogok Európai Bírósága a Görög-ügyben, valamint az Írország kontra Egyesült Királyság ügyben kísérletet tett a kínzás, az embertelen, a megalázó bánásmódok definiálására. Ebben az időszakban az elhatárolás a fájdalom, szenvedés intenzitásán alapult, azaz az EJEB adoptálta a Bizottság azon álláspontját, hogy a kínzásnak intenzívebb fájdalmat vagy szenvedést kell okoznia a „súlyos” fájdalomnál, vagy szenvedésnél. A második megközelítés („severe-minus”) a „modern” (a Selmouni-ügy utáni) ítélkezésre jellemző, amely az UNCAT definíciójára épít, azaz a kínzás megállapításához elegendő a súlyos fájdalom, vagy szenvedés kiváltása, és az embertelen bánásmód megállapításához ennél kevésbé súlyos fájdalom, szenvedés okozása is elegendő. A harmadik megközelítés („purpose only”) kizárólag a cselekmény célzata alapján differenciál a kínzás és az embertelen bánásmód között.¹⁵¹ Ez utóbbit

¹⁴⁷ *Tyrer v. the United Kingdom* § 30.

¹⁴⁸ § 32.

¹⁴⁹ Vö. BALOGH: i. m. 77. p.

¹⁵⁰ EVANS – MORGAN: i. m. 82. p.

¹⁵¹ RODLEY – POLLARD: i. m. 99. p. Meg kell jegyezni, hogy a „severe-plus”, „severe-minus”, illetve „purpose only” terminológiát a szerzők alkották meg.

Nowak kiegészítette azzal, hogy az elhatárolásnál kiemelt jelentősége van az áldozat kiszolgáltatottságának is.

Álláspontom szerint – mindamellett, hogy az EJEB számos alkalommal hangsúlyozza, a kínzás és az egyéb rossz bánásmódok közötti elhatárolás elsődleges alapja a cselekmény eredménye – a strasbourgi testület külön hangsúlyt fektet a cselekmény célzatának vizsgálatára is.

Az EJEB az eléje kerülő kínzással kapcsolatos jogesetekben első lépcsőként azt vizsgálja, hogy megtörtént-e a fogvatartottal szemben a fizikai abúzus, vagy esetlegesen az azzal való fenyegetés. A bántalmazás megtörténtét akként tudja feltárni, hogy egyrészt vizsgálja a kétséget kizáró bizonyítás kérdését, másrészt azt, hogy tud-e magyarázatot adni a panaszos sérüléseinek keletkezésére az állítólagos tiltott bánásmódot megvalósított fél. Amennyiben ugyanis a panaszos sérülés nélkül, egészségesen érkezett a rendőrségi fogdába, vagy a büntetés-végrehajtási intézetbe, majd ezt követően keletkezik sérülése, minden esetben választ kell adnia a hatóságnak a keletkezés körülményeire.¹⁵²

Második lépcsőként – amennyiben bizonyítást nyert a tiltott bánásmód – azt kell(ene) meghatároznia a strasbourgi testületnek, hogy az kínzásnak, illetve embertelen vagy megalázó bánásmódnak minősül-e. Az EJEB számos ítéletében¹⁵³ külön hangsúlyt fektetett az UNCAT-ben meghatározott kínzás fogalomra, vagyis arra, hogy a kínzásnak a súlyossága mellett (a legtöbb esetben) van egy célzata is. Azaz nemcsak a fájdalom szándékos okozásáról van szó, hanem egyenes szándékról, és a cselekmény célzata többek között információ vagy vallomás kicsikarása lehet az áldozatból.

43 olyan ügyet¹⁵⁴ vizsgáltam meg az EJEB esetjogából, amelyben kínzást állapított meg a testület. Azt a konklúziót vontam le, hogy ebből a 43 ügyből 42 esetben

¹⁵² Ezt az EJEB számos ítéletében rögzítette. Így pl.: *Mikheyev v. Russia* § 127; *Chitayev and Chitayev v. Russia* § 148; *Teslenko v. Ukraine* § 89; *Mammadov (Jalaloglu) v. Azerbaijan* § 60.

¹⁵³ L. pl. *Carabulea v. Romania* § 147; *Mammadov (Jalaloglu) v. Azerbaijan* § 68; *Teslenko v. Ukraine* § 100.

¹⁵⁴ *Aydin v. Turkey*. Application nos: 57/1996/676/866, judgment of 25 September 1997; *Bati and Others v. Turkey*. Application nos: 33097/96, 57834/00, judgment of 3 June 2004; *Nevmerzhiysky v. Ukraine*. Application no: 54825/00, judgment of 12 October 2005; *Abdulsamet Yaman v. Turkey*. Application no: 32446/96, judgment of 2 November 2004; *Mikheyev v. Russia*. Application no: 77617/01, judgment of 26 January 2006; *Menesheva v. Russia*. Application no: 59261/00, judgment of 9 March 2006; *Corsacov v. Moldova*. Application no: 18944/02, judgment of 4 April 2006; *Sheydayev v. Russia*. Application no: 65859/0, judgment of 23 May 2007; *Mammadov (Jalaloglu) v. Azerbaijan*. Application no: 34445/04, judgment of 11 January 2007; *Chitayev and Chitayev v. Russia*. Application no: 59334/00, judgment of 18 January 2007; *Durmus Kurt and Others v. Turkey*. Application no: 12101/03, judgment of 31 August 2007; *Diri v. Turkey*. Application no: 68351/01, judgment of 31 October 2007; *Karabet and Others v. Ukraine*. Application no: 38906/07, 52025/07, judgment of 17 January 2013; *Samoylov v. Russia*. Application no: 64398/01, judgment of 6 April 2009; *Buzilov v. Moldova*. Application no: 28653/05,

volt célzata az elkövető magatartásának, és egyetlen egy esetben nem. A magatartást túlnyomó többségben a rendőrök, rendőrségi fogdában valósították meg.

A kutatás során megvizsgált ügyek nagy számára tekintettel azok összefoglalása a 2. sz. mellékletben található.

A tilalmazott bánásmódok elhatárolására úgy gondolom, elsősorban azért van szükség – ahogyan az fentebb kifejtésre került –, mert jogalkalmazói szinten, a szankció, a nem vagyoni kártérítés mértékének meghatározásakor kiemelt jelentőséget kaphat a megvalósult szenvedés intenzitása, azaz, a tilalmazott bánásmód konkrét meghatározása.¹⁵⁵

Ugyanakkor azt is meg kell jegyezni, hogy az EJEB nem minden esetben határozza meg konkrétan, hogy mely tilalmazott bánásmód valósult meg (lásd az 1. sz. mellékletben található 1. sz. táblázatot). Ez alapján az a konklúzió vonható le, hogy a strasbourgi testület ebben a kérdésben következetlen. Álláspontom szerint, ahhoz, hogy egységesebb legyen az EJEB esetjoga, vagy minden esetben az EJEE 3. cikkének megsértését kellene kimondania (azaz az ENSZ Emberi Jogi Bizottságának gyakorlatát

judgment of 23 September 2009; *Carabulea v. Romania*. Application no: 45661/99, judgment of 13 October 2010; *Kopylov v. Russia*. Application no: 3933/04, judgment of 21 February 2011; *Bekirski v. Bulgaria*. Application no: 71420/01, judgment of 21 February 2011; *Isayev and Others v. Russia*. Application no: 43368/04, judgment of 21 June 2011; *Shiskin v. Russia*. Application no: 18280/04, judgment of 7 October 2011; *Teslenko v. Ukraine*. Application no: 55528/08, judgment of 20 December 2011; *Aleksandr Sokolov v. Russia*. Application no: 20364/05, judgment of 4 February 2011; *Velkhiyev and Others v. Russia*. Application no: 34085/06, judgment of 8 March 2012; *Valyayev v. Russia*. Application no: 22150/04, judgment of 14 May 2012; *Taylan v. Turkey*. Application no: 32051/09, judgment of 3 October 2012; *Belousov v. Ukraine*. Application no: 4494/07, judgment of 7 February 2014; *Lyapin v. Russia*. Application no: 46956/09, judgment of 24 October 2014; *Erdoğan Yilmaz and Others v. Turkey*. Application no: 19374/03, judgment of 14 October 2008; *Levinta v. Moldova*. Application no: 17332/03, judgment of 16 March 2009; *Khadisov and Tsechoyev v. Russia*. Application no: 21519/02, judgment of 5 May 2009; *Gurgurov v. Moldova*. Application no: 7045/08, judgment of 16 September 2009; *Terzi and Erkmén v. Turkey*. Application no: 31300/05, judgment of 28 October 2009; *Arif Çelebi and Others v. Turkey*. Application nos: 3076/05, 26739/05, judgment of 6 July 2010; *Karagöz and Others v. Turkey*. Application nos: 14352/05, 38484/05, 38513/05, judgment of 13 October 2010; *Nikiforov v. Russia*. Application no: 42837/04, judgment of 22 November 2010; *Sadykov v. Russia*. Application no: 41840/02, judgment of 21 February 2011; *Tigran Ayrapetyan v. Russia*. Application no: 75472/01, judgment of 16 December 2010; *Gisayev v. Russia*. Application no: 14811/04, judgment of 20 June 2011; *El-Masri v. „the Former Yugoslav Republic of Macedonia”*. Application no: 39630/09, judgment of 13 December 2012; *Lolayev v. Russia*. Application no: 58040/08, judgment of 15 April 2015; *Ateşoğlu v. Turkey*. Application no: 53645/10, judgment of 20 January 2015; *Al Nashiri v. Poland*. Application no: 28761/13, judgment of 16 February 2015; *Husayin (Abu Zubaydah) v. Poland*. Application no: 7511/13, judgment of 16 February 2015.

¹⁵⁵ Valamennyi ügyben, amelyben kínzást állapított meg, kimondta a testület, hogy a kínzás súlyosságára, és a szenvedésre tekintettel, amelyet a sértettnek át kellett élnie, önmagában kompenzációként nem elegendő a jogsértés pusztá tényének megállapítása. Ugyanakkor az összeg meghatározásakor figyelemmel kell lennie a korábbi esetjogára, ezért a túlzott mértékű követeléseknek nem adott helyt. Magasabb összeg megállapítására abban az esetben került sor, ha a kínzás következtében a panaszosnak maradandó fogyatékosága, egészségromlása alakult ki, vagy a sérülés ellátásán túlmenően hosszabb orvosi kezelésre szorult. [L. pl. *Gurgurov v. Moldova*, § 77 (a panaszos 113.000 eurót kért, a testület 45.000 euró nem-vagyoni kártérítést ítelt meg); *Kopylov v. Russia*, § 108 (a panaszos 220.000 eurót kért, míg az EJEB 114.000 euró nem-vagyoni kártérítést ítelt meg).]

kellene követnie), amennyiben megállapítja az egyezményesértést, vagy minden ügyben a 3. cikket kibontva, meg kellene pontosan határoznia, hogy konkrétan mely tilalmazott bánásmód valósult meg. Ez az állásfoglalás úgy gondolom azért is szükséges, mert egy-egy ügy precedens értékkel bír az EJEB gyakorlatában. Így ha felhívja valamely jogesetet az adott ügy eldöntése során, akkor viszonyítási pontként lehet számításba venni, ha a felhívott ügyben konkrétan meghatározta, mely tilalmazott bánásmód megvalósítására került sor.

Álláspontom szerint, a már többször hivatkozott, a Selmouni-üggyel történt váltásra tekintettel a következő definíciók lehetnek – jelen kor követelményei között – helytállóak. A kínzás megállapításához, az EJEE élő eszköz jellegére tekintettel is, elegendő a súlyos fájdalom, illetve szenvedés kiváltása, ezért *az UNCAT-ben rögzített fogalom alkalmas a gyakorlatban való használatra*. Mivel a szenvedés intenzitása alapján a kínzás súlyosabb formája a jogsértésnek, mint az embertelen bánásmód, ezért az Írország kontra Egyesült Királyság ügyben, *az embertelen bánásmódra adott meghatározás pontosításra szorul. A definícióból elhagyható a „súlyos” jelző, így a következő fogalom helytálló lehet: az embertelen bánásmód nem feltétlenül jelent testi sérülést, de legalábbis testi vagy mentális szenvedést okoz.*

Hangsúlyozva azonban az EJEE élő eszköz jellegét, meg kell jegyezni, az idő múlásával előfordulhat, hogy változni fog, mely bánásmódot tekinti az EJEB kínzásnak vagy embertelennek. A Selmouni-üggyel elindult egy folyamat, alacsonyabb küszöb elérése is elegendő a kínzás megállapításához, ez azonban lehet, hogy az idő előrehaladtával, az emberi jogok egyre fokozottabb védelmére tekintettel még inkább enyhülni fog.

Mindezekre figyelemmel álláspontom szerint az adott ügyben első lépcsőben az eset összes körülményét figyelembe véve állapítható meg, hogy a tilalmazott bánásmód milyen kategóriába sorolható. Úgy gondolom, tekintettel az EJEB elvi állásfoglalásának megváltoztatására, elsősorban a Selmouni-ügyet kell alapul venni. Második lépcsőben kell megvizsgálni az élő eszköz jellegre tekintettel, hogy a kialakult joggyakorlat ellenére súlyosabban minősül-e a cselekmény, azaz egy embertelen bánásmód a jelen kor követelményeinek megfelelően már kínzásként értékelhető-e.

Fontosnak tartom megjegyezni, annak ellenére, hogy az Amerikaközi Egyezmény pontos fogalmat ad a kínzásra, míg az EJEE ezzel adós marad, és egyúttal nagy mozgásteret biztosít az EJEB-nek, az látszik bizonyítottnak, hogy az EJEB gyakorlata hatást gyakorol az Amerikaközi Bíróságra. *Raisz Anikó PhD*

értekezésében¹⁵⁶ részletesen mutatja be ezt a témát, és röviden kitér a bíróságok kínzás megállapításával kapcsolatos gyakorlatára is. Ehelyütt az általam legfontosabbnak vélt négy példát említem. A kínzással kapcsolatos ügyekben az EJAB először a *Loayza Tamayo kontra Peru*-i ítéletben¹⁵⁷ hivatkozott az EJEB esetjogára.¹⁵⁸ A jogeset lényege, hogy jogellenesen tartották fogva a panaszost, és a külvilággal egyáltalán nem érintkezhetett. A kihallgatása során megkínózták, mivel azonban ezzel a módszerrel nem bírták beismerő vallomásra, ezért azzal fenyegették meg, hogy megerőszakolják, illetve a tengerbe fojtják. Az ítélet meghozatala során az EJAB az Írország kontra Egyesült Királyság ügyre hivatkozott, pontosabban arra, hogy nevezett ügyben kimondta az EJEB: fizikai sérülés hiányában is megállapítható embertelen bánásmód, amennyiben lelki, morális szenvedésnek teszik ki az áldozatot. A lelki, illetve testi ellenállás megtörése érdekében alkalmazott lealacsonyító, megalázó módszer pedig megalázó bánásmódként értékelhető. Ugyancsak az EJEB esetjogából hivatkozott az EJAB a Tomayo-ügyben a *Ribitsch kontra Ausztria* ügyre,¹⁵⁹ amelyben megállapítást nyert, hogy egy jogellenesen fogvatartott személy még inkább kiszolgáltatott helyzetben van.¹⁶⁰

Az eset összes körülményét figyelembe véve megállapította az EJAB, hogy kegyetlen, embertelen, megalázó bánásmódnak vetették alá a panaszost.¹⁶¹

Az Írország kontra Egyesült Királyság ügyre hivatkozott az EJAB a *Gómez-Paguiyauri fivérek kontra Peru* ügyben is,¹⁶² az EJEB által lefektetett azon standardra,¹⁶³ miszerint az eset összes körülményét kell megvizsgálni az adott ügyben annak eldöntéséhez, hogy megsértették-e a kínzás tilalmát.¹⁶⁴

¹⁵⁶ RAISZ Anikó: *Az Emberi Jogok Európai és Amerikaközi Bíróságának egymásra hatása*. PhD értekezés, Miskolc, 2009.

¹⁵⁷ I/A Court H.R., Case of *Loayza Tamayo v. Peru*. Merits. Judgment of September 17, 1997. Series C No. 33.

¹⁵⁸ RAISZ: i. m. 180-181. p.

¹⁵⁹ *Ribitsch v. Austria*. Application no. 18896/91, judgment of 4 December 1995, Series A. No. 336.

¹⁶⁰ Az ügy lényege a következő: az osztrák Alkotmánybíróság is megállapította, hogy a panaszos őrizetbe vétele, illetve fogvatartása törvényellenes volt, majd a strasbourgi testület úgy foglalt állást, hogy a kérelmezőt fogvatartása során bántalmazták, ezért embertelen és megalázó bánásmódot mondott ki az ítéletében.

¹⁶¹ *Loayza Tamayo v. Peru* § 57-58.

¹⁶² I/A Court H.R., Case of *the Gómez Paquiayauri Brothers v. Peru*. Merits, Reparations and Costs. Judgment of July 8, 2004. Series C No. 110.

¹⁶³ § 113.

¹⁶⁴ RAISZ: i. m. 184. p.

A *Cantoral-Benavides kontra Peru ügyben*¹⁶⁵ az EJAB az EJEB által elbírált Selmouni-ügyet¹⁶⁶ hívta fel,¹⁶⁷ utalva arra, hogy abban a strasbourgi testület deklarálta az EJEE élő eszköz jellegét.¹⁶⁸ Ebből arra is lehet következtetni, hogy az Amerikaközi Egyezményre is mint élő eszközre tekint az EJAB.

Raisz Anikó leszögezi értekezésében, hogy az EJEB EJEE 3. cikkével kapcsolatos értelmezése „– kiváló érvelése által – az amerikai kontinensen is helyet követelt magának.”¹⁶⁹

8. Lehetséges kivételek (?) a kínzás abszolút tilalma alól¹⁷⁰

„Képzeljünk el egy bombát, amely felrobbanhat, és megölhet ártatlan embereket. Letartóztattuk azt a személyt, aki elhelyezte a bombát, de nem árulja el, hogy hol helyezte azt el. Ha a kínzás lenne az egyetlen lehetőségünk, hogy megtudjuk a bomba elhelyezkedését és hatástalanítsuk azt, így ezáltal megmentjük az ártatlan személyek életét, akkor morálisan engedélyezett-e számunkra, hogy megkínizzuk őt? Ezáltal a kínzás jogszerűvé válhat úgy mint a terrorizmus megelőzésének eszköze.”¹⁷¹

David Luban szerint a kínzásnak ötféle célzata lehet:¹⁷²

- a győztes kedvtelése;
- terror;
- büntetés;
- *beismerő vallomás kicsikarása*;
- *információszerzés*.¹⁷³

¹⁶⁵ I/A Court H.R., Case of *Cantoral Benavides v. Peru*. Merits. Judgment of August 18, 2000. Series C No. 69.

¹⁶⁶ *Selmouni v. France*. Application no. 25803/94, judgment of 28 July 1999, ECHR 1999-V.

¹⁶⁷ § 99.

¹⁶⁸ RAISZ: i. m. 182. p.

¹⁶⁹ RAISZ: i. m. 186. p.

¹⁷⁰ A témáról még lásd: JAKAB ANDRÁS: *Jogállamiság és terrorfenyegetés. Az alkotmány normatiitásának és az életmentő kínzás megengedhetőségének kérdése*. In: FEKETE Balázs – HORVÁTHY Balázs – KREISZ Brigitta (szerk.): *A világ mi magunk vagyunk... Liber Amicorum Imre Vörös*. HVG-ORAC, Budapest, 2014. 240-262. p.

¹⁷¹ MAYERFELD, Jamie: *In defense of the absolute prohibition of torture*. Public Affairs Quarterly. Volume 22, Number 2, April 2008. 110. p.

¹⁷² LUBAN, David: *Liberalism, Toture, and the Ticking Bomb*. Virginia Law Review, Vol. 91. 2005. 1432-1436. p.

¹⁷³ Utóbbi kettő között az alapvető különbség az, hogy a beismerő vallomás kicsikarása egy múltbéli cselekményre vonatkozik, ezzel szemben az információszerzés célja a jövőre nézve információ megszerzése. LUBAN: i. m. 1436. p.

Jelen alfejezetben az utóbbi kettővel foglalkozok részletesebben, tekintettel arra, hogy az általam megvizsgált EJEB jogesetekben leggyakrabban ezek a célzatok fordultak elő.

Abban az esetben, ha egy feltételezett terroristát akarnak a hatóságok megkínozni azért, hogy információkat szolgáltatasson az általa elhelyezett bombáról, és ezzel ártatlan emberi életeket mentsenek meg, *két abszolút jog áll szemben egymással*: egyrésről a terhelt emberi méltósága, azaz a kínzás abszolút tilalma, másrésről a veszélyben lévő személyek élethez való joga, amely szintén egy abszolút jog. *Két abszolút érvényesülést kívánó jog kerül tehát kollízióba*. Mindamellet az *ártatlanság védelme* az egyik legalapvetőbb büntető eljárásjogi alapelv. Tekintettel arra, hogy a gyanúsított bűnössége az eljárás azon szakaszában, amikor a rendőrség hallgatja ki a terheltet, még nem nyert megállapítást, ezért teljes, kétséget kizáró bizonyossággal nem állítható, hogy az adott személy helyezte el a bombát. Azaz nagy a rizikófaktora annak, hogy egy ártatlan személyt kínozzon meg a hatóság. Ezért – a halálbüntetéssel szemben fennálló egyik fő érvhez hasonlóan – a kínzás esetében is helyrehozhatatlan hibát követ el a hatóság, amennyiben olyan személyt kínozzon meg, aki valójában ártatlan.¹⁷⁴

Meg kell jegyezni azt is, hogy *Jamie Mayerfeld* szerint, amennyiben a kínzás abszolút tilalma alól egy kivételt jelentene a „*ketyegő bomba*” esete, akkor ez egy precedensként szolgálhatna ahhoz, hogy további kivételek szülessenek az abszolút tilalom alól.¹⁷⁵ A *Szövetség a Kínzás Megelőzéséért* (Association for the Prevention of Torture) álláspontja szerint, amennyiben egy demokratikus kormány elfogad kivétel(ek)e)t a kínzás tilalma alól mint a terrorizmus megelőzésének eszközét, akkor az „elhomályosítja az ilyen kormány és a terroristák közötti morális különbséget”. Úgy gondolja továbbá, hogy ha bizonyos körülmények között a kínzást elfogadjuk kihallgatási módszerként, akkor ez előbb-utóbb általános gyakorlathoz vezethet.¹⁷⁶

A szövetség egy tanulmányában igyekezett a „*ketyegő bombával*” mint a kínzás abszolút tilalma alóli kivétellel kapcsolatos feltevéseket megkérdőjelezni. A szövetség álláspontja szerint, amennyiben törvényes kivétel lenne a kínzás tilalma alól, akkor precízen kellene megfogalmazni a feltételeket. Erre tekintettel a következő kérdéseket tette fel:¹⁷⁷

¹⁷⁴ MAYERFELD: i. m. 111. p., 114. p.

¹⁷⁵ MAYERFELD: i. m. 118. p.

¹⁷⁶ THE ASSOCIATION FOR THE PREVENTION OF TORTURE: *Defusing the Ticking Bomb Scenario: Why we must say No to torture, always*. 2007. 15-16. p.

¹⁷⁷ THE ASSOCIATION FOR THE PREVENTION OF TORTURE: i. m. 6-9. p.

<i>Feltevés</i>	<i>Kérdés (a feltevés megkérdőjelezhetősége)</i>
A robbanás nagyon rövid időn belül fog bekövetkezni.	Mit tekinthetünk nagyon rövid időnek? Órákat? Napokat? Hónapokat?
A robbanás az emberek hatalmas számának halálát okozza.	Mennyi élet szükséges ahhoz, hogy legalizáljuk a kínzást? 10? 100? 1000? 10.000? 100.000? Vagy ennél több, illetve kevesebb?
A személy, akit letartóztattak, a robbantás elkövetője. A személynek információi vannak az elkövetkező robbanásról.	Ártatlanság vétele?
A kínzással megszerezhető a szükséges információ, amely megelőzi a robbanást.	Mennyire biztos az, hogy valóban igaz információkat ad a feltételezett elkövető?
Más út nem létezik, csak az információ megfelelő időben való megszerzése.	Előfordulhat, hogy van olyan információ, amit csak az áldozat ismer. Ebben az esetben is csak az elkövető által ismert információ lehet a megfelelő út?

Van olyan felfogás, amely szerint *a tettes emberi méltósága sérthetetlen, az nem vethető össze más abszolút joggal, illetve értékkel, így a veszélyben lévők méltóságával sem.*¹⁷⁸ Ezzel ellentétben egy másik nézet szerint például egy emberrabló áldozatainak élethez való abszolút joga konkurálhat a tettes emberi méltósághoz való abszolút jogával. Ezen nézet egyik kiemelkedő képviselője Winfried Brugger, aki szerint az áldozatoknak alanyi joguk van arra, hogy az életüket az állam megvédje, azaz kínzást alkalmazzon a tettessel szemben. Brugger szerint tehát a kínzás abszolút tilalma alól kivételt lehet tenni abban az esetben, ha a következő „nyolc feltétel teljesül:

1. ártatlan személyek élete és testi épsége
2. nyilvánvaló,
3. közvetlen,
4. súlyos veszélyben forog.
5. A veszélyhelyzetet egyértelműen azonosítható tettes okozta, és
6. egyedül ő képes a veszélyhelyzet elhárítására,

¹⁷⁸ Német alkotmányjogászok felhívása a kínzás tilalmának védelmében. (Fordította: Kovács Kriszta – Tóth Gábor Attila) Fundamentum 2005/3. 98. p.

7. az elhárításra pedig jogi értelemben köteles.
8. A testi kényszer alkalmazása egyetlen lehetőség a szükséges információk megszerzésére.”¹⁷⁹

8.1. Irányadó ügy: Gäfgen kontra Németország¹⁸⁰

A következőkben részletezett ügyben is felmerült egy némileg hasonló, de mégis más kérdés a kínzás abszolút tilalma alóli lehetséges kivétellel kapcsolatban. Ebben az ügyben a kérdés az volt, hogy kizárja-e az egyezményesértés megállapítását az, ha azért fenyegeti meg súlyos fájdalmakkal járó bántalmazással a hivatalos személy a feltételezett elkövetőt, hogy vallomásra bírja, és ezáltal megmentsen egy emberi életet. A jogesetben ugyanis a panaszos többek között azt állította, hogy őt lelkiileg megkínózták a rendőrök.

A *Gäfgen kontra Németország* ügyben (ún. Daschner-ügy)¹⁸¹ a panaszos (az emberrablás elkövetője) egy bankár család legkisebb fiát azzal az ürüggyel csalta el a házához, hogy a testvére nála hagyta a kabátját, majd megfojtotta a fiút. Ezután a panaszos váltságdíjat követelt a fiú szüleitől, mégpedig egymillió eurót. A szülőkhez írt levél azt is tartalmazta, hogy amennyiben megkapja a váltságdíjat és sikeresen elhagyja az országot, azt követően láthatják majd újra a szülők gyermeküket. Közben azonban a panaszos a fiú holttestét elrejtette egy közeli tó mólója alá. A rendőrség végül a repülőtéren fogta el az elkövetőt, aki első kihallgatása során azt mondta, hogy két másik személy rabolta el a fiút, és egy tóparti házban rejtették el. Daschner, a frankfurti rendőrség helyettes vezetője arra utasította az egyik rendőrt, hogy fenyegetse meg azzal az elkövetőt, hogy ha nem mondja el, hol található a fiú, akkor bántalmazni fogják. A rendőr ezt a fenyegetést megtette oly módon, hogy azt állította a panaszosnak, amennyiben nem mondja el a fiú hollétét, egy olyan személy fogja bántalmazni, aki speciálisan erre a célra kiképzett. A panaszos állítása szerint azzal is megfenyegették, hogy összezárják egy zárkába két fekete férfival, akik majd szexuálisan bántalmazzák őt. Állítása szerint a rendőr több alkalommal meg is ütötte. Mindezek olyan félelmet keltettek benne, hogy tíz perc elteltével elmondta, hol találják a fiút. Daschner azzal

¹⁷⁹ BRUGGER, Winfried: *Vom unbedingten Verbot der Folter zum bedingten Recht auf Folter?* *Juristenzeitung*, 55/2000. 167. p. Idézi: FILÓ Mihály: *Az inkvizítor védelmében – a kínzás jogállami apológiája?* *Fundamentum* 2005/3. 93. p.

¹⁸⁰ *Gäfgen v. Germany*. Application no. 22978/05, judgment of 1 June 2010, ECHR 2010-IV.

¹⁸¹ Az ügy részletes leírását lásd: SZIKINGER István: *Tortúra a nyomozásban*. *Belügyi Szemle* 2011/12. 39-44. p.

indokolta, hogy az elkövető megfenyegetésére utasította a rendőrt: úgy gondolta, hogy a fiú élete hatalmas veszélyben volt azon a bizonyos napon, tekintettel az élelem hiányára és az időjárásra. Az egyetlen célja tehát az volt, hogy a fiú életét megmentse.¹⁸²

A panaszos arra hivatkozva kérte az EJEE 3. cikke megsértésének megállapítását, hogy őt a rendőrségen megkínozták.¹⁸³

Az EJEB hivatkozott többek között ítéletében az ún. mérgezett fa gyümölcse doktrínájára,¹⁸⁴ azaz a jogellenesen megszerzett bizonyítékok felhasználásának tilalmára.¹⁸⁵

Ezen túlmenően több szempontot is megvizsgált annak érdekében, hogy állást tudjon foglalni: egyezményesértés történt-e.¹⁸⁶

1. Elsőként a tiltott bánásmód tartamát vizsgálta meg, és arra a következtetésre jutott, hogy az *nem haladta meg a 10 percet*.
2. Tekintettel arra, hogy első körben a panaszos megtagadta a vallomástételt, majd a fenyegetés hatására elárulta a fiú hollétét, az EJEB azt a következtetést vonta le, hogy *félelem, szorongás* alakult ki a panaszosban, amely számára *lelki szenvedést* okozott.
3. A strasbourgi testület azt is megállapította, hogy a cselekmény *szándékos* volt.
4. A *célzatot* is megvizsgálta a testület, és egyértelműen azt a konklúziót vonta le, hogy információt, vallomást akartak kiszedni a panaszosból.

Az EJEB kifejtette ítéletében, hogy elfogadja a hivatalos személyek motivációját, azaz azt, hogy a gyermek életét akarták menteni, azonban leszögezte, hogy *az EJEE alapján semmilyen körülmények között nem megengedett a kínzás, valamint az embertelen, megalázó bánásmód. Arra is rávilágított, hogy olyan abszolút tilalomról van szó, amely nem enged kivételt olyan esetben sem, ha egy másik személy élete van veszélyben.*¹⁸⁷

Az EJEB álláspontja szerint a lelki kínzás is kínzásnak minősülhet, azonban az eset összes körülményére tekintettel, különösen a mentális szenvedés intenzitására, jelen

¹⁸² § 10-23.

¹⁸³ § 75.

¹⁸⁴ A témáról részletesen lásd: GÁCSI Anett Erzsébet: *A jogellenesen megszerzett bizonyítékok értékelése a büntetőeljárásban*. PhD értekezés, Szeged, 2015. 55-72. p.

¹⁸⁵ § Gäfgen v. Germany § 73.

¹⁸⁶ § 102-105.

¹⁸⁷ § 107.

ügyben embertelen bánásmód állapítható meg.¹⁸⁸ A panaszos által előadott állítólagos bántalmazás nem volt kétséget kizáróan bizonyított jelen ügyben.

Itt jegyzem meg, hogy álláspontom szerint nem hagyható figyelmen kívül az időtartam se, amelyre a testület is utalt, azaz kínzást azon az alapon sem lehetett megállapítani, hogy mindösszesen tíz percen keresztül kellett a panaszosnak lelki szenvedést átélnie.

Az EJEB mindezek alapján elutasítja azt, hogy bizonyos esetekben kivételt lehetne engedni a kínzás tilalma alól.

Ha a Daschner-ügyre kívánjuk levetíteni a ketyegő-bomba esetét, akkor *Szikinger István* szerint megállapítható, hogy bár az elkövető a lelki kínzás hatására megtört, azaz a szükséges információt, azt, hogy hol található a fiú, sikerült megszerezni, azonban a veszély elhárítására már nem volt alkalmas a rendőr megfélemlítése.¹⁸⁹

Az EJEB számos ítéletében rögzítette, hogy az EJEE „abszolút módon tiltja a kínzást, valamint az embertelen vagy megalázó bánásmódot, illetve büntetést” függetlenül a panaszos magatartásától. Az általa elkövetett bűncselekmény tehát „irreleváns az EJEE 3. cikke szempontjából”. Az abszolút tilalom vonatkozik az olyan nehéz körülményekre is, mint például a terrorizmus, illetve a szervezett bűnözés elleni küzdelem, és *nem tehető kivétel akkor sem*, ha egy emberi élet, vagy egy nép élete forog veszélyben. A strasbourgi testület így például a következő ügyekben erősítette meg ezt:

- Labita kontra Olaszország¹⁹⁰ 119 §;
- Selmouni kontra Franciaország¹⁹¹ 95 §;
- Chahal kontra Egyesült Királyság¹⁹² 79-80 §;
- Tomasi kontra Franciaország¹⁹³ 115 §;

¹⁸⁸ § 108.

¹⁸⁹ SZIKINGER: i. m. 48-49. p.

¹⁹⁰ *Labita v. Italy*. Application no. 26772/95, judgment of 6 April 2000, ECHR 2000-IV. A panaszost azzal a gyanúval tartóztatták le, hogy a maffia csoport tagja. Ezt az információt másodkézből kapták meg a rendőrök. A kérelmező azt állította jelen ügyben, hogy a büntetés-végrehajtási intézetben bántalmazták, és a fogvatartottak fizikai és lelki bántalmazása egyébként szisztematikus volt az intézetben. A panaszos azonban nem szolgáltatott olyan bizonyítékokat az ügyben, amelyek kétséget kizáróan alátámasztották volna a fizikai abúzust. Egy orvosi jelentést csatolt, amely önmagában nem bizonyította az állításait. Ezért nem volt megállapítható jelen ügyben az EJEE 3. cikkének megsértése.

¹⁹¹ L. 85. lj.

¹⁹² *Chahal v. the United Kingdom*. Application no. 22414/93, judgment of 15 November 1996, ECHR 1996-V. Jelen ügyben a panaszost deportálni kívánták az Egyesült Királyságból, ugyanis nemzetbiztonsági okokból veszélyt jelentett. Különösen a terrorizmus elleni védelemre hivatkozott a kormány. Az EJEB leszögezte, hogy ha konkrét kockázata van annak, miszerint a másik államban kínzásnak, vagy egyéb tilalmazott bánásmódnak vetnék alá a panaszost, akkor nem utasítható ki. Kötelesség ugyanis minden személy védelme az ilyen bánásmódokkal szemben.

- Saadi kontra Olaszország¹⁹⁴ 127 §.

A *Cantoral-Benavides kontra Peru* ügyben¹⁹⁵ az Amerikaközi Bíróság is hivatkozott az EJEB gyakorlatára, miszerint a kínzás minden körülmények között tilalmazott, és az nem indokolható a terrorizmus vádjával.¹⁹⁶

Miként az látható volt, a kínzás abszolút tilalma alóli lehetséges kivételek kérdésével kapcsolatban számos morális és jogi kérdés merül fel.¹⁹⁷ Álláspontom szerint, ha azt vizsgáljuk, hogy egy abszolút tilalom alól van-e lehetséges kivétel, akkor a jogi megítélésnek kell uralkodnia, és nem nem vehetők figyelembe a morális indokok, ezért semmilyen abszolút érvényesülést kívánó jog alól nem engedhető meg kivétel.

9. Lelki fájdalom, vagy szenvedés okozása

A jelen doktori értekezésben ismertetett kínzás fogalmak közősek abban, hogy az elkövető által kifejtett magatartás lelki fájdalmat, vagy szenvedést is okozhat a sértett számára. Mielőtt részletesebben foglalkozom ezzel a kérdéssel, illetve az EJEB ezzel kapcsolatos esetjogával, álláspontom szerint szükséges a lelki kínzás fogalmának a meghatározása is.

A lelki kínzás fogalma a következő: egyrésztől jelenthet egy módszert, amelyet általában rendőrségi kihallgatásokon alkalmaznak információszerzés, illetve beismerő vallomás kicsikarása céljából. Ez a módszer azt jelenti, hogy nem okoz a sértettnek semmilyen látható sérülést, nem érinti meg, nem sérti, illetve nem csonkítja meg a sértett valamely testrészét, hanem az elméjére hat. A személyiséget igyekszik megtörni. Ilyen módszer lehet például az alvásmegvonás, a magánelzárás egy szűk zárkában,

¹⁹³ L. 108. lj. Az EJEB kifejtette ítéletében, hogy az orvosi jelentések alátámasztják azt, miszerint többszöri és súlyos ütések érték a panaszost. Ez pedig elegendő embertelen és megalázó bánásmód megállapításához. A strasbourgi testület annak a véleményének adott hangot, hogy a nyomozás nehézsége, illetve a terrorizmus elleni küzdelem nem indokolhatja az EJEE 3. cikkével ellentétes bánásmód alkalmazását.

¹⁹⁴ *Saadi v. Italy*. Application no. 37201/06, judgment of 28 February 2008, ECHR 2008-II. Nevezett ügyben a panaszos egy tunéziai állampolgár volt, akit Olaszországban előzetes letartóztatásba helyeztek nemzetközi terrorizmus gyanúja miatt. Olaszországban elítélték bünszervezetben való részvétel, illetve Tunéziában is távollétében elítélték terrorista szervezetben való részvétel miatt. Fennállt azonban a tényleges kockázata, hogy amennyiben Tunéziába kiutasítják a panaszost, ott tilalmazott bánásmódot alkalmaznak majd vele szemben. Ez pedig ellentétes az EJEE 3. cikkével, ahogyan azt az EJEB már számos ítéletében rögzítette.

¹⁹⁵ I/A Court H.R., Case of Cantoral Benavides v. Peru. Merits. Judgment of August 18, 2000. Series C No. 69.

¹⁹⁶ RAISZ: i. m. 182. p.

¹⁹⁷ Ugyanakkor *Florian Laprecht* álláspontja szerint „hamis a jogi és erkölcsi szempontok szembeállítás: mindkét érték- és normarendszerből a tortúra kategorikus tiltása vezethető le”. LAMPRECHT, Florian: *Darf der Staat Foltern?* Mentis-Verlag, Paderborn, 2006. Idézi: SZIKINGER: i. m. 47. p.

megfélemlítés, illetve megalázás, különösen a szexuális megalázás. A mentális kínzás megállapíthatósága nagyon szubjektív kérdés, ezért nem adható absztrakt fogalom rá, minden ügyben, az eset összes körülményét kell megvizsgálni, hogy az adott módszer milyen hatást gyakorolt a sértettre. A lelki kínzás, pontosabban a lelki szenvedés kiváltása jelentheti azonban az elkövető által kifejtett magatartás mentális hatásait is az egyénre. Számos pszichés betegség alakulhat ugyanis ki a sértettnél a kínzás következményeként. Néha azonban a lelki kínzás két aspektusa összemosódik.¹⁹⁸

Jelen fejezetben a lelki szenvedés okozásával foglalkozom, szoros összefüggésben az előző fejezettel, amelyben ismertetésre került egy olyan ügy (Daschner-ügy), ahol lelki szenvedést élt át a terhelt. Kifejtésre került, hogy önmagában a verbális bántalmazás, azaz a fizikai bántalmazással való fenyegetés miatt megállapította az EJEB az EJEE 3. cikkének megsértését. Azt is rögzítettem az üggyel kapcsolatban, hogy a strasbourgi testület az eset összes körülményére figyelemmel embertelen bánásmódot állapított meg, és nem kínzást. Több ügyben kimondta, hogy a fenyegetés, amennyiben „valós és közvetlen” legalább embertelen bánásmód megállapítására adhat okot.¹⁹⁹

A fentebb részletezett Daschner-ügyben az EJEB hivatkozott az Amerikaiaközi Bíróság *Maritza Urrutia Guatemala*²⁰⁰ elleni ügyében hozott ítéletére. Nevezett ügyben a panaszost egy ágyhoz bilincseltek, közben folyamatos világítás volt a zárában, illetve maximális hangerőn szólt a rádió. Ezért aludni sem tudott a panaszos. Az elhúzódo kihallgatása során fényképeket mutattak neki a hivatalos személyek, amelyeken olyan emberek szerepeltek, akiket megkínzottak, vagy megöltek. Megfenyegették, hogy a családja is hasonlóképpen fog meghalni. Azzal is megfenyegették, hogy megkínnozzák, illetve megölik őt, vagy valamely családtagját, ha nem működik együtt a hatósággal. A bíróság megállapította a kínzást jelen ügyben, és kifejtette, hogy a fizikai, illetve a mentális kínzás is tilalmazott. A fizikai sérülés okozásának veszélye, illetve az azzal való fenyegetés meghatározott körülmények között olyan mértékű lelki gyötrelmet okoz, amelyet „lelki kínzásként” lehet definiálni.

Az ENSZ Emberi Jogi Bizottságának *különmegbízottja* is felhívta arra a figyelmet, hogy nemcsak a fizikai fájdalmat okozó kínzás a tilalmazott, hanem a lelki szenvedést kiváltó is, így például a megfélemlítés, illetve a fenyegetés egyéb formái.

¹⁹⁸ REYES: i. m. 594-599. p.

¹⁹⁹ L. pl. *Zamferesko v. Ukraine*. Application no. 30075/06, judgment of 15 November 2012, § 52.

²⁰⁰ I/A Court H.R., Case of *Maritza Urrutia v. Guatemala*. Merits, Reparations and Costs. Judgment of November 27, 2003. Series C No. 103.

Annak a véleményének is hangot adott a különmegbízott, hogy önmagában a fizikai kínzástól való félelem megvalósíthat lelki kínzást.²⁰¹

A fentiekhez hasonlóan, az ENSZ Emberi Jogi Bizottsága is megállapította a lelki kínzást abban az ügyben, amelyben a panaszost többek között azzal fenyegették meg, hogy levágják a kezeit.²⁰²

9.1. Az EJEB releváns esetjoga

9.1.1. Akkoc kontra Törökország

Az EJEB esetjogát megvizsgálva megállapítható, hogy többségében olyan ügyek kerültek a testület elé, amelyben nem önmagában lelki kínzást kellett átélnie a panaszosnak, hanem az fizikai abúzzsal is párosult. Így például az *Akkoc kontra Törökország* ügyben²⁰³ a panaszost a tíznapos fogvatartása során a következő tilalmazott bánásmódoknak vetették alá. Minden alkalommal bekötözték a szemét, amikor a zárkán kívül mozgott, többször meztelenül kellett járkálnia az örök előtt, akik eközben fogdosták és verbálisan bántalmazták. Ezen túlmenően fényképet készítettek a meztelen testéről, felváltva hideg és forró vizet zúdítottak rá úgy, hogy alig bírta megállni a lábán, elektromos áramot vezettek a testébe, hangos zenét kellett hallgatnia. Két napig az ajtóhoz bilincselték, eközben végig kellett hallgatnia a többiek bántalmazását. A panaszost azonban lelki kínzásnak is alávetették, ugyanis megfenyegették azzal, hogy amennyiben nem írja alá a beismerő vallomást, a fiát is megkínózzák. A kérelmező mindezek hatására aláírta a beismerő vallomást.²⁰⁴ Az EJEB ítéletében kifejtette, hogy a panaszos gyermeke kínzásával való megfenyegetése a kérelmezőben komoly félelmet és aggodást váltott ki. A vele szemben alkalmazott bánásmód szorongást eredményezett, poszttraumás stressz is megállapítható volt. A strasbourgi testület ezért úgy foglalt állást, hogy kizárólag kínzás megállapításának lehet helye.²⁰⁵

²⁰¹ UNITED NATIONS GENERAL ASSEMBLY: *Report of the Special Rapporteur on the question of torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment*. A/56/156. § 3., 7.

²⁰² *Miguel Angel Estrella v. Uruguay*, Communication No. 74/1980, U.N. Doc. CCPR/C/OP/2 at 93 (1990). § 8.3.

²⁰³ *Akkoc v. Turkey*. Applications nos. 22947/93 and 22948/93, judgment of 10 October 2000, ECHR 2000-X.

²⁰⁴ § 25-26.

²⁰⁵ § 116-117.

9.1.2. Tas kontra Törökország

Lelki kínzás ugyanakkor nemcsak a fogvatartottakkal szemben valósulhat meg, hanem a családtagjaikkal szemben is. Így például ha szemtanúi annak, hogy a hozzátartozójukat bántalmazták, az ügyet mégsem nyomozzák ki, vagy például akkor is, ha a hozzátartozót letartóztatják, de nem adnak hírt róla, megtiltják a kommunikációt. Így például a *Tas kontra Törökország* ügyben²⁰⁶ egy apa volt a panaszos. Úgy értesült, hogy a fiát letartóztatták, és sérülést is szenvedett, ezért meg akarta látogatni. A látogatást nem engedélyezték számára, egy hónapot kellett várnia, amikor azt közölték vele, hogy a fia megszökött. Ő úgy gondolta, nem mondják el neki, hogy megölték a börtönben a fiát, ezért kérte az ügy kivizsgálását. Ezen kérésének úgyszintén nem tettek eleget. Az EJEB a fentiekre tekintettel megállapította az EJEE 3. cikkének megsértését, de nem konkretizálta, hogy pontosan melyik tilalmazott bánásmód valósult meg.

9.2. Következtetések

Miképpen az kifejtésre került, a lelki kínzás fogalma nem határozható meg egzaktan, az eset összes körülményétől függ az, hogy kínzást vagy egyéb rossz bánásmódot kell megállapítani. A döntés meghozatala során külön hangsúlyt kapnak a lelki kínzás egyes következményei, például az, ha a kifejtett magatartás miatt mentális vagy egyéb betegsége alakul ki a fogvatartottnak. Ahogyan a fizikai bántalmazás esetében is, a mentális bántalmazásnál is elsősorban a szenvedés fokát veszi alapul az EJEB annak megállapítása során, hogy mely tilalmazott bánásmód valósult meg. A strasbourgi testület esetjogából az a következtetés vonható le, hogy ezen túlmenően fontos befolyásoló tényező a lelki „bántalmazás” időtartama is, és amennyiben az rövid, akkor nem állapít meg kínzást. Mindkét vizsgálati pont nagyon szubjektív, ezért ezen kérdés vonatkozásában is széles a testület mérlegelési joga.

10. Az emberséges bánásmód fogalma

Mindezek után felmerülhet a kérdés, hogy mely bánásmód minősül *emberségesnek* a fogvatartottakkal szemben. Osztom *Vókó György* és *Csordás Sándor* azon álláspontját, miszerint az emberséges bánásmódnak nem egyedüli ellentéte az embertelen bánásmód, hanem a kettő közé ékelődik az ún. „nem emberséges” bánásmód. A szerzőpáros

²⁰⁶ *Tas v. Turkey*. Application no. 24396/94, judgment of 14 November 2000, § 80.

álláspontjukat azzal indokolta, hogy a bánásmód akkor minősülhet embertelennek, megalázóan, ha a normákkal ellentétes bánásmód elér egy bizonyos súlyossági fokot.²⁰⁷ Ha azonban a súlyosság foka nem éri el az EJEB által felállított mércét, akkor „csak” nem emberséges bánásmód megállapításának lehet helye, amely azonban nem minősül egyezményesértőnek.

A fogvatartottakkal szemben tanúsított *bánásmód alapelvei* a következők: tiszteletben kell tartani a fogvatartottak emberi jogait; a fogvatartottakkal emberségesen kell bánni, azaz tiszteletben kell tartani emberi méltóságukat, továbbá tilos a kínzás, embertelen, megalázó bánásmód, valamint tartózkodni kell mindenféle diszkriminációtól. *„Emberségesnek az a bánásmód tekinthető, amely megfelel a fogvatartással kapcsolatos nemzetközi dokumentumok előírásainak, valamint a jogszabályok rendelkezéseinek. Emellett természetesen az emberséges bánásmódnak az is kritériuma, hogy feleljen meg az emberi kapcsolatokra vonatkozó erkölcsi normáknak is.”*²⁰⁸

A szakirodalom²⁰⁹ a bánásmód tartalmát 2 nagy területre, az objektív és szubjektív elemekre osztja fel, amelyeknek való megfelelés minősíti a bánásmódot. A bánásmód objektív elemei a következők: „az egészségügyi ellátás színvonala, a higiéniai viszonyok minősége (tisztálkodás, WC-re jutás, mosás, szárítás, stb.), az elhelyezési körülmények minősége (zárkák alapterülete, légtére, szellőzése, világítása, berendezési tárgyai, stb.), a ruházat, ágynemű milyensége”. Szubjektív elemei pedig a következők: „a fogvatartotti jogok biztosításának megfelelése (kapcsolattartás, vallásgyakorlás, stb.); fogvatartottak ügyei, panaszai és kérelmei intézésének színvonala; a személyi állomány fogvatartottakhoz való viszonyulásának irányultsága (hangnem, kényszerítő eszközök alkalmazása, bántalmazás, megalázás, korrupció, a kötelezettségek teljesítésének megkövetelése, stb.); a fogvatartottak egymás közötti viszonyainak kontrollálása (bántalmazás, kényszerítés, kihasználás, stb.); a napi elfoglaltságok biztosításának színvonala és mértéke (szabad levegőn tartózkodás, sport, művelődés, munkavégzés, stb.)”.

²⁰⁷ CSORDÁS Sándor – VÓKÓ György: *A fogvatartottakkal való bánásmód elvei és gyakorlata*. Börtönügyi Szemle, 2004/4. 6. p.

²⁰⁸ CSORDÁS – VÓKÓ: i. m. 1-2. p., 6. p.

²⁰⁹ CSORDÁS – VÓKÓ: i. m. 7. p.

V. A fogvatartottakkal szemben tanúsított bánásmód tartalma

Korábban már kifejtésre került, hogy a szakirodalom álláspontja szerint²¹⁰ a fogvatartottakkal szemben tanúsított bánásmód két nagy területre osztható, és e területeknek való megfelelés minősíti a bánásmódot: azaz ezen mérce alapján állapítható meg, hogy az adott bánásmód:

- emberséges;
- nem emberséges;
- avagy sérti a kínzás, az embertelen, a megalázó bánásmód tilalmát.

A bánásmód két nagy összetevője a szakirodalom szerint: az objektív és szubjektív elem.

Az előbbihez sorolható:

- az egészségügyi ellátás színvonala;
- a higiéniai viszonyok;
- valamint az elhelyezési körülmények;
- továbbá a ruházat, ágynemű minősége (valamint az ételmezés minősége).

A szubjektív elem részei:

- a fogvatartottak ügyeinek, panaszainak, kérelmeinek intézése, annak színvonala;
- a fogvatartotti jogok biztosítása;
- a személyi és a fogvatartotti állomány kapcsolata, egymáshoz való viszonyulása;
- a fogvatartottak egymás közötti kapcsolatának kontrollálása;
- a napi elfoglaltságok biztosításának színvonala és mértéke.

A jelen doktori értekezésben követem ezt a csoportosítást, azonban ehelyütt néhány észrevételt is teszek a felosztással kapcsolatban:

- Az egészségügyi ellátás tárgyi feltételei nézetem szerint valóban objektív elemként határozhatók meg, azonban a színvonala már jelentősen függ a személyi állomány hozzáállásától: azaz milyen gyorsan nyújtja a megfelelő

²¹⁰ VÓKÓ (2010): i. m. 403-404. p., továbbá: CSORDÁS Sándor – VÓKÓ György: *A fogvatartottakkal való bánásmód elvei és gyakorlata*. Börtönügyi Szemle 2004/4. 7. p.

orvosi ellátást, milyen hangnemben beszél a fogvatartottakkal, stb. Ezért ilyen aspektusból a szubjektív elemek közé is sorolható.

- A napi elfoglaltságok biztosításának színvonala és mértéke véleményem szerint inkább az objektív elemek közé sorolható, mert az intézet anyagi feltételei határozzák meg elsősorban azt, hogy milyen napi elfoglaltságokra, szabadidős tevékenységekre, valamint milyen mértékben van azokra lehetőség.

A dolgozat témája, valamint az EJEE 3. cikkének²¹¹ vizsgálata szempontjából az értekezésben a bánásmód következő területeire térek ki részletesen:

- a személyi és a fogvatartotti állomány kapcsolata, egymáshoz való viszonyulása (vertikális kapcsolat vizsgálata);
- a fogvatartottak egymás közötti kapcsolatának kontrollálása (horizontális kapcsolat vizsgálata);
- a fogvatartott ügyeinek, panaszainak, kérelmeinek intézése, annak színvonala;
- az elhelyezési körülmények, különös tekintettel a túlzsúfoltságra.

Jelen doktori értekezésben az *egészségügyi ellátás színvonalára*²¹² nem térek ki, tekintettel arra, hogy a témát korábban *Juhász Zsuzsanna* részletesen feldolgozta monográfiájában.²¹³

²¹¹ A bánásmódot tartalommal megtöltő, a „fogvatartotti jogok biztosításának” megsértése nem kizárólag az EJEE 3. cikkét, hanem a fogvatartottak más, az EJEE-ben rögzített egyéb jogát is sérthetik (Például az EJEE 9. cikkét, azaz a gondolat-, lelkiismeret- és vallásszabadsághoz való jogot sértheti az, ha az intézet nem biztosítja a fogvatartott számára a vallásának megfelelő étkezést. L. pl. *Jakóbski v. Poland*. Application no. 18429/06, judgment of 7 December 2010.)

²¹² Meg kell jegyezni, hogy az adekvát orvosi ellátás a megfelelő fogvatartási körülmények egyik meghatározó, ha nem a legfontosabb determinánsa. VAN ZYL SMIT, Dirk – SNACKEN, Sonja: *Principles of European prison law and policy. Penology and human rights*. Oxford University Press, New York, 2009. 147. p. Az Egészségügyi Világszervezet is felhívta a figyelmet arra, hogy közösségi érdek a fogvatartottak egészségének védelme. Egyrészt, amennyiben új betegségeket szereznek az elítéltek a börtönökben, és azt nem kezelik, akkor az veszélyt jelenthet a társadalomra. A legtöbb fogvatartott ugyanis előbb vagy utóbb szabadul a büntetés-végrehajtási intézetből. A másik ok az egészségügyi ellátások egyenlőtlenségének feloldása iránti igény. Sok elítélt ugyanis gyakran olyan környezetből érkezik a végrehajtási intézetbe, ahol nem kapott megfelelő egészségügyi ellátást. ENNGIST, Stefan – MOLLER, Lars – GALEA, Gauden – UDESEN, Carolina (szerk.): *Prisons and Health*. World Health Organization, 2014. 2. p. Egy speciális fogvatartotti csoport egészségügyi ellátásával kapcsolatban a doktori értekezés szerzőjének két tanulmánya jelent meg: JUHÁSZ Andrea Erika: *A mentálisan beteg fogvatartottakkal mint speciális fogvatartotti kategóriával szemben megvalósuló embertelen, megalázó bánásmód. I. rész. Nemzetközi és hazai instrumentumok*. Magyar Rendészet, 2014/6. szám, 27-42. p., valamint JUHÁSZ Andrea Erika: *A mentálisan beteg fogvatartottakkal mint speciális fogvatartotti kategóriával szemben megvalósuló embertelen, megalázó bánásmód. II. rész. Az emberi Jogok Európai Bíróságának esetjoga*. Magyar Rendészet 2015/1. szám, 113-124. p.

²¹³ JUHÁSZ Zsuzsanna: *A börtön-egészségügy „gócpointjai” és ártalomcsökkentő kezdeményezések külföldön*. Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2010. Lásd még: JUHÁSZ Zsuzsanna: *Börtönügy Európában*.

VI. Az EJEE 3. cikkét sértő bánásmódok

A) A személyi és a fogvatartotti állomány kapcsolata, egymáshoz való viszonyulása, valamint a fogvatartottak egymás közötti kapcsolatainak kontrollálása

1.A fogvatartottak bántalmazása nemzetközi szinten

A fogvatartottak bántalmazásának két vetülete van:

1. a személyi állomány tagja bántalmazza a fogvatartottat,
2. a fogvatartottak egymást bántalmazzák.

1.1. A személyi állomány tagja bántalmazza a fogvatartottat

1.1.1. Releváns nemzetközi instrumentumok

A fogvatartottak bántalmazásával foglalkozó nemzetközi dokumentumok fő vívmánya, hogy garanciákat állítanak fel a fogvatartottakkal szemben alkalmazható kényszerítő eszközök vonatkozásában. Ezen garanciáknak azért van kiemelkedő jelentősége, mert ha azokat megsértve vesz igénybe kényszerítő eszközt a személyi állomány tagja, az már az EJEE 3. cikkét sértheti.

A releváns nemzetközi dokumentumok közül a *fogvatartottakkal való bánásmódról szóló Standard Minimum Szabályok*²¹⁴ leszögezi, hogy a börtönőrök kizárólag akkor alkalmazhatnak kényszert a fogvatartottakkal szemben, ha az önvédelem, szökési kísérlet, vagy utasítással szemben tanúsított aktív vagy passzív fizikai ellenállás miatt szükséges, illetve, ha egyéb törvényes alapja van. További követelmény, hogy kényszert csak a legszükségesebb mértékben és csak a legszükségesebb ideig lehet alkalmazni. Ki kell képezni továbbá a Standard Minimum Szabályok alapján a személyi állomány tagjait azokra a technikákra, amelyek lehetővé teszik az „agresszív fogvatartottak megfékezését.”²¹⁵

A büntetés-végrehajtás megoldásra váró kérdései. Fundamenta Fontium Juris, Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2014. 73-127. p.

²¹⁴ Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners.

²¹⁵ L. 54. (1)-(2) pont.

Az *Európai Börtönszabályok* szinte szó szerint ugyanazokat a követelményeket fogalmazza meg, mint a Standard Minimum Szabályok.²¹⁶

A kínzás és embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés megelőzésére alakult Bizottság, a *CPT 24. Általános Jelentésében* leszögezte, hogy a testi fenyegetés bármely formája rossz bánásmódnak minősül, ezért azt szigorúan tilalmazni kell a börtönökben.²¹⁷

A Kínzás Elleni Bizottság az ún. *CPT előírásokban* azt is kifejtette, hogy különleges garanciákat kell biztosítani a fizikai kényszerítés eszközeire vonatkozóan. Ugyanis ezek nagy kockázattal járnak a fogvatartottak bántalmazása szempontjából. Ezért lehetővé kell tenni, hogy adott esetben a fogvatartott azonnal orvosi vizsgálaton vehessen részt, továbbá szükséges esetben a fogvatartottat állandó és megfelelő felügyelet alatt kell tartani. További fontos garancia, hogy nyilvántartást kell vezetni a kényszer alkalmazásáról, és lehetővé kell tenni az elítéltek számára, hogy panaszt tegyenek az egyes bántalmazásokkal kapcsolatban.

A CPT véleménye szerint az elektromos sokkolók alkalmazása során a következő alapelveknek kell érvényesülniük: szükségesség, szubszidiaritás, arányosság, előzetes figyelmeztetés (ahol lehetséges) és elővigyázatosság. Ez többek között azt is jelenti, hogy azokat a közhivatalt betöltő személyeket, akik sokkolót kapnak használatra, megfelelő kiképzésben kell részesíteni.²¹⁸

A *CPT 11. Általános Jelentésében*²¹⁹ kifejezetten hangsúlyozza, hogy törekedni kell az őrk és a fogvatartottak közötti pozitív viszony kialakítására, ez lehet ugyanis az egyik kulcsa a magas fokú biztonságnak. E pozitív viszony alapja ugyanakkor az, hogy megfelelő számú őrszemélyzet álljon rendelkezésre az intézetekben. Ezen kritérium viszont nehezen megoldható. Az alacsony létszám pedig jelentős munkaterhet, az pedig stresszt, illetve feszültséget eredményezhet.

Az *Európa Tanács a büntetések és szankciók végrehajtásában érintett személyi állománnyal kapcsolatos ajánlásában*²²⁰ rögzíti, hogy az állomány tagjainak

²¹⁶ European Prison Rules, 64.1-66. pont.

²¹⁷ 24th General Report. CPT/Inf (2015) 1. 126. pont

²¹⁸ The CPT Standards. CPT/Inf/E (2002) 1 - Rev. 2010, 8 March 2011. 53-54., 69. pont.

²¹⁹ 11th General Report. CPT/Inf (2001) 16. 27. pont.

²²⁰ Recommendation No. R (97) 12 on staff concerned with the implementation of sanctions and measures. Adopted by the Committee of Ministers on 10 September 1997 at the 600th meeting of the Ministers' Deputies.

tartózkodniuk kell erőszakos, vagy bármely más fizikai vagy mentális visszaéléstől az általuk felügyelt gyanúsítottakkal vagy elítéltekkel kapcsolatban.²²¹

Az Európa Tanács ajánlást fogalmazott meg a *börtönszemélyzet etikai kódexére*²²² vonatkozóan is, amelyben leszögezi, hogy a személyi állomány tagja semmilyen körülmények között, még a felettese parancsára sem hajthat végre, nem tolerálhat, és nem lehet felbujtója kínzási cselekménynek, avagy egyéb embertelen vagy megalázó bánásmódnak, illetve büntetésnek. A börtönszemélyzetnek meg kell védenie a fogvatartottak szellemi és fizikai integritását, valamint úgyszintén meg kell védenie a fogvatartottakat a fogvatartott társak támadásától. Az etikai kódex deklarálja azt is, hogy kényszer a börtönszemélyzet kizárólag végső eszközként, és önvédelem, szökési kísérlet, illetve aktív vagy passzív fizikai ellenállás esetében alkalmazhat. Az Európa Tanácsi ajánlás azt is rögzíti, hogy kényszerítő eszköz alkalmazása csak az Európai Börtönszabályok 68. pontjának²²³ megfelelően megengedett, nem alkalmazható azonban a nőkkel szemben a vajúadás, illetve a szülés alatt, valamint közvetlenül azt követően.²²⁴

Az *európai rendőretikai kódex*²²⁵ is kimondja a szükségesség és arányosság elvét az erőszak alkalmazásával kapcsolatban, továbbá rögzíti azt is, hogy a törvényességet minden esetben igazolni kell.²²⁶

A *szabadságuktól megfosztott fiatalok védelmére vonatkozó szabályok* („Havannai Szabályok”)²²⁷ kimondja, miszerint korlátozó és kényszerítő eszközök csak kivételes esetekben, törvény alapján alkalmazhatók, akkor, ha bármely más védekezési rendszer alkalmazása nem vezet eredményre. Alkalmazásuk nem lehet embertelen vagy

²²¹ L. 13. pont.

²²² Recommendation CM/Rec(2012)5 of the Committee of Ministers to member States on the European Code of Ethics for Prison Staff. Adopted by the Committee of Ministers on 12 April 2012 at the 1140th meeting of the Ministers' Deputies.

²²³ 68. szabály: Kényszerítő eszközök

68.1. Tilos a bilincs és a béklyó használata.

68.2. Kézbilincs, kényszerzubbony és más testi kényszerítő eszköz sohasem alkalmazható büntetesként, kivéve:

a) ha szükséges, átszállítás alatt szökés megakadályozására elővigyázatossági intézkedésként, feltéve, hogy azokat eltávolítják, amikor a fogvatartott a bírósági vagy közigazgatási hatóság előtt megjelenik, ha csak az érintett hatóság másként nem rendelkezik; vagy,

b) az igazgató rendeletére, ha nincs más kényszerítő módszer annak érdekében, hogy megvédje a fogvatartottat a saját magának okozott sérüléstől, a másoknak okozott sérüléstől, illetve anyagi kár megakadályozása érdekében, feltéve, hogy az említett esetekben az igazgató késedelem nélkül kikéri a börtönorvos véleményét, és jelentést tesz a felsőbb hatóságnak.

68.3. A kényszerítő eszközök csak addig az ideig alkalmazhatók, ameddig azokra feltétlenül szükség van.

68.4. A kényszerítő eszközök használatának módjáról a nemzeti jogban rendelkezni kell.

²²⁴ L. 12-13., 17-18. pont.

²²⁵ Recommendation Rec(2001)10 of the Committee of Ministers to member states on the European Code of Police Ethics.

²²⁶ L. 37-38. pont.

²²⁷ United Nations Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty Adopted by General Assembly resolution 45/113 of 14 December 1990.

megalázó, illetve megszorítóan és a lehető legrövidebb ideig kell azokat igénybe venni. Ezek az eszközök használhatók annak érdekében, hogy megakadályozzák azt, miszerint a fiatalok saját magának vagy másnak sérülést, illetve kárt okozzon. Tilos továbbá fegyver használata a fiatalok elhelyezésére szolgáló intézetekben.²²⁸

A CPT is külön figyelmet szentel a speciális fogvatartotti kategóriáknak, így a fiataloknak is. Ezért a 9. *Általános Jelentésében*²²⁹ megfogalmazta azokat a szükséges biztonsági intézkedéseket, amelyek azt segíthetik elő, hogy a fiatalok fogvatartottak ne essenek szándékos bántalmazás áldozatává a fogvatartó intézetekben. Így például leszögezi, hogy a „nevelő célú” pofon sem lehet megengedett, a fiatalokkal szemben is csak a jogszabályokban meghatározott fegyelmi fenyítések alkalmazhatók. Különösen hangsúlyos továbbá az elkülönítési szabály, azaz, hogy a fiatalokat a felnőttektől el kell különíteni. Jelentős pszichés problémákat okozhat ugyanis az együttes elhelyezés: hatalmaskodásra, kihasználásra adhat lehetőséget a felnőttek részéről.²³⁰

A *Bangkoki Szabályok*²³¹ megalkotására kifejezetten azzal az indokkal került sor, hogy egyre inkább növekszik a női fogvatartottak száma²³² és az ENSZ Standard Minimum Szabályok még nem fordított kellő figyelmet a női fogvatartottak speciális szükségleteire. A Bangkoki Szabályok előírja azt, hogy a női fogvatartottakat meg kell védeni bármely nemi alapú megkülönböztetéstől, ezért pontos szabályokat kell kialakítani a börtönszemélyzet számára. Meg kell védeni a női börtönpopulációt bármilyen szexuális zaklatástól, valamint szóbeli vagy testi erőszaktól.²³³

Az Európán kívüli nemzetközi instrumentumok közül említésre érdemes az *Afrikában megvalósuló letartóztatásra, rendőrségi fogdára és előzetes fogvatartásra*

²²⁸ L. 64-65. pont.

²²⁹ 9th General Report. CPT/Inf (99) 12.

²³⁰ L. 24-25. pont.

²³¹ United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders (the Bangkok Rules) adopted by the United Nations General Assembly in December 2010.

²³² Több mint 700 ezer nőt és lányt tartanak fogva a büntetés-végrehajtási intézetekben szerte a világon beleértve az előzetesen letartóztatott és jogerősen elítélteket is. Ebből több mint 200 ezer női fogvatartott (205,400) az Amerikai Egyesült Államokban van. A következő négy ország, amely a legtöbb női fogvatartottat számlálja: Kína (103,766), Oroszország (53,304), Thaiföld (44,751) és Brazília (35,380). 2000 óta körülbelül 50 %-kal növekedett a női fogvatartottak száma a világon. Kontinentális eltérések mutathatók ki abban a tekintetben, hogy milyen arányban vannak jelen a nők és a lány fogvatartottak a teljes börtönnépességben belül. A női fogvatartottak rátája Thaiföldön a legmagasabb, ahol 66,4 fő jut 100 ezer lakosra. WALMSLEY, Roy: *World Female Imprisonment List*. Third edition. International Centre for Prison Studies, 2015.

http://www.prisonstudies.org/sites/default/files/resources/downloads/world_female_imprisonment_list_third_edition_0.pdf (2016.03.20.)

²³³ The Bangkok Rules 31. szabály.

vonatkozó iránymutatás,²³⁴ amely kimondja, hogy kényszerítő eszközt csak akkor lehet igénybe venni, ha az feltétlenül szükséges, illetve arányos és azt a rend és biztonság fenntartása, vagy valamely személy biztonsága indokolja.

Lőfegyver pedig csak akkor alkalmazható az iránymutatás értelmében, ha az önvédelem, illetve más személy életének vagy testi épségének közvetlen veszélye miatt szükséges.

*A szabadságuktól megfosztott személyek védelmére vonatkozó amerikai elvek és helyes gyakorlatok*²³⁵ szintén rögzíti, hogy kényszerítő eszköz csak kivételes, súlyos és szükséges esetekben használható végső eszközként, ha minden más lehetséges eszközt kimerítettek. Csak a szükséges mértékben és ideig vehetők igénybe a kényszerítő eszközök annak érdekében, hogy biztosítsák a belső rend védelmét, a fogvatartottak, a személyzet és a látogatók biztonságát. Lőfegyver használata tilos, kivéve, ha az mások életének védelme érdekében elkerülhetetlen.

1.1.2. Az EJEБ releváns esetjoga

1.1.2.1. Hellig kontra Németország²³⁶

Nevezett ügyben az EJEБ leszögezte: *„a szabadságától megfosztott személy vonatkozásában az olyan fizikai kényszer alkalmazása, amely nem volt szigorúan szükséges az elítélt magatartása alapján, csökkenti az emberi méltóságot és elvben az EJEЕ 3. cikkében lefektetett jogot sérti.”*²³⁷

Az ügyben a panaszos előadta, hogy őt a korábbi egyszemélyes zárkájából át kívánták helyezni egy olyan többszemélyes zárkába, amelyet két másik fogvatartott társával kellett volna megosztania, és amelyben az illemhelyet nem választották le az élettértől. Állítása szerint a börtönőrök azt mondták, hogy amennyiben nem hagyja el a zárkát, akkor kényszert fognak alkalmazni vele szemben. Emiatt elhagyta az egyszemélyes cellát, de amikor a többszemélyes zárka ajtajához ért, ismét visszautasította a bemenetelt. Ezért a börtönszemélyzet addig ütötte, amíg passzívan ellenállt. Végül egy biztonsági zárkába vitték a panaszost. A kormány állítása szerint

²³⁴ Guidelines on the Conditions of Arrest, Police Custody and Pre-Trial Detention in Africa. The African Commission on Human and Peoples' Rights (the Commission) meeting at its 55th Ordinary Session, held from 28 April to 12 May 2014 in Luanda, Angola. 25. pont.

²³⁵ Principles and Best Practices on the Protection of Persons Deprived of Liberty in the Americas. Approved by the Inter-American Commission during its 131st regular period of sessions, held from March 3-14, 2008. Principle XXIII.

²³⁶ *Hellig v. Germany*. Application no. 20999/05, judgment of 7 July 2011.

²³⁷ § 33.

azonban nem a börtönőrök alkalmaztak erőszakot, hanem ellenkezőleg, a panaszos.²³⁸ Az ügyész az eljárást megszüntette a börtönszeméllyel szemben, ugyanis bár az orvosi jelentés szerint voltak zúzódások a panaszos testén, de nem lehetett megállapítani, hogy a sérülések abból származtak, hogy a börtönőrök bántalmazták a panaszost, vagy azok a fogvatartott ellenállásának voltak a következményei.²³⁹

Az EJEB ítéletében kifejtette, hogy amennyiben nem nélkülözhetetlen a fizikai erő alkalmazása, akkor az az EJEE 3. cikkében megállapított jogát sértheti a fogvatartottnak. Kitért arra is, hogy megfelelő bizonyítékkal²⁴⁰ kell alátámasztani ilyen esetekben a panaszt.

A strasbourgi testület megjegyezte továbbá, hogy a nemzeti bíróság is vizsgálta az ügyet, és a börtönszemélyzet, valamint a szemtanúk vallomásai alapján arra a következtetésre jutott, hogy a panaszos alkalmazott erőszakot a börtönszemélyzet ellen, és nem fordítva. A fogvatartott pedig nem szolgáltatott semmilyen bizonyítékot a következtetés ellenkezőjének megállapítására. Az EJEB kifejtette: *„a rossz bánásmódra vonatkozó panaszt megfelelő bizonyítékkal kell alátámasztani. E bizonyíték értékeléséhez az EJEB a „kétséget kizáró” bizonyíték standardját (beyond reasonable doubt) alkalmazza – de hozzátette –, hogy az ilyen bizonyíték következhet az eléggé erős, tiszta és összhangban álló dedukcióból, vagy hasonló tény cáfolatlan feltételezéséből”*.²⁴¹

Az ítélet indokolásában szerepel, miszerint a börtönorvos feljegyzett ugyan kisebb zúzódásokat, azonban néhány nappal később a röntgenfelvétel semmilyen sérülést nem mutatott ki. Ezért az EJEB egyetértett abban, hogy a zúzódások a fogvatartottnak az áthelyezés során tanúsított ellenállása miatt keletkezhetnek.

Az eset összes körülményére tekintettel a testület végül megállapította, hogy nem valósult meg az EJEE 3. cikkében foglalt tilalomnak a megsértése.²⁴²

²³⁸ § 6-10.

²³⁹ § 27.

²⁴⁰ *A Dolenec kontra Horvátország* (Application no. 25282/06, judgment of 26 February 2010) ügyben az nem volt vitatott a felek között, hogy a panaszos által megjelölt napon a börtönőrök erőszakot alkalmaztak a fogvatartottal szemben. A nemzeti kormány azonban a kérelmezővel ellentétben azt adta elő, hogy erre a panaszos erőszakos viselkedése miatt volt szükség. A börtönorvos az esetet követően a lehető leghamarabb megvizsgálta a fogvatartottat, és a jelentésben azt rögzítette, hogy a panaszos ideges volt, illetve agresszív, dühöngött a megbilincselése miatt. Sérülést azonban nem jegyzett fel. Az EJEB úgy foglalt állást, hogy a kifejtettékre tekintettel a panaszos által állítottak nem bizonyítottak, ezért nem állapítható meg az EJEE 3. cikkének a megsértése (§ 147-149).

²⁴¹ *L. Hellig v. Germany* (236. lj.) § 34.

²⁴² § 33-37.

1.1.2.2. Lotarev Ukrajna elleni ügye²⁴³

Jelen esetben a panaszos arra hivatkozva kérte az EJEE 3. cikke megsértésének megállapítását, hogy a börtönszemélyzet alaptalan és túlzott bántalmazásának esett áldozatául 2004. június 9-én, amelynek eredményeként bordatörést szenvedett. A kormány állítása szerint ezzel szemben a kényszerítő eszköz alkalmazása legális és indokolt volt, mégpedig a fogvatartott nem megfelelő magatartása miatt.²⁴⁴

Az EJEB kifejtette, miszerint a fogvatartott két bordája a börtön falai között tört el, és azt egyik fél sem vitatta. Ezek a sérülések pedig elég komolyak voltak ahhoz, hogy az EJEE 3. cikkének keretében a nem megfelelő bánásmód kérdését felvessék.²⁴⁵

Az ügyben egymással ellentmondó vallomások álltak rendelkezésre. A kormány által előadottakkal ellentétben ugyanis az orvosi jelentés más időpontot jelölt meg a sérülések keletkezésének lehetséges időpontjaként. A zárkatársak vallomásai is alátámasztották továbbá, hogy a panaszossal szemben alaptalanul alkalmaztak kényszerítő eszközt a személyi állomány tagjai. „A” fogvatartott állítása szerint a panaszost csendes és kiegyensúlyozott személyként ismerte meg. 2004. június 9-én – előadása szerint – a felügyeleti őrök ellenőrzést tartottak a zárkájukban, rendetlenséget hagyva maguk után. A panaszos megjegyzést tett az egyik őrre, aki azt tanácsolta a kérelmezőnek, hogy ha szeretné, tegyen hivatalos panaszt ellene. Ezt követően a panaszos fogvatartott obszcén szavakkal illette az őrt, aki a folyosóra tessékelte az elítéltet. Majd „A” azt látta, hogy a személyi állomány tagja előbb egyszer megrúgta, ezután kétszer ököllel megütötte a panaszost. Megközelítőleg negyven perc után térhetett vissza az elítélt a zárkába úgy, hogy a hátának bal része zúzódott, illetve a bal füle is megsérült. Az ügyészség kérdésére az orvos azt a választ adta, hogy a sérüléseket rúgás, illetve ütés okozhatta, és egyúttal kizárta annak a lehetőségét, hogy a bordatörések esésből származtak volna.²⁴⁶

A strasbourgi testület ítéletében kifejtette, hogy *amennyiben egy fogvatartottnak a börtönben keletkeznek sérülései, a börtönhatóságnak megfelelő magyarázatot kell adnia a lehetséges sérülések okára nézve*. Mivel a kormány nem tudott megfelelő kapcsolatot kimutatni az állítólagos baleset és a sérülések között, ezért az EJEB az eset

²⁴³ Lotarev v. Ukraine. Application no. 29447/04, judgment of 8 April 2010.

²⁴⁴ § 71., 76.

²⁴⁵ § 81.

²⁴⁶ § 82.

összes körülményére tekintettel megállapította az EJEE 3. cikkének megsértését.²⁴⁷ Az EJEB ugyan nem foglalt állást abban a kérdésben, hogy mely tilalmazott bánásmód valósult meg, álláspontom szerint a testi szenvedésre tekintettel *embertelen bánásmód megállapításának lett volna helye*.

1.2. Fogvatartott bántalmaz fogvatartottat

1.2.1. Releváns nemzetközi instrumentumok

A *CPT 11. Általános Jelentésében* nemcsak az őrszemélyzet és a fogvatartottak viszonyára tér ki, hanem a fogvatartottak közötti erőszakra is. A bizottság álláspontja szerint ugyanis a személyi állomány felelősséggel tartozik azért, hogy a fogvatartottakat megvédje olyan fogvatartottaktól, akik kárt tennének bennük. A börtönszemélyzetnek megfelelően képzettnek kell lennie annak érdekében, hogy egyrésről észrevegye az erőszakra utaló jeleket, másrésről megelőzze, illetve megakadályozza azokat.²⁴⁸

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának *a börtönön belüli egészségügyi ellátás etikai és szervezeti aspektusairól szóló R (98) 7 ajánlása*²⁴⁹ kimondja, hogy a börtönszemélyzetnek teljes védelmet kell nyújtania az olyan fogvatartottak számára, akik félnek a fogvatartott társaiktól, azaz az erőszakos cselekményektől, beleértve a szexuális zaklatást. Azon fogvatartottakat is teljes védelem kell, hogy megillessen, akik már bántalmazás áldozatául estek.²⁵⁰

Az Európa Tanács *életfogytig tartó szabadságvesztésre és más hosszútartamú szabadságvesztésre ítélt fogvatartottak börtönigazgatások általi kezeléséről* szóló R(2003) 23. számú ajánlása²⁵¹ rögzíti, hogy a veszélyeztetett fogvatartottakat meg kell védeni más fogvatartottak fenyegetésétől és rossz bánásmódjától. Azt is kimondja az instrumentum, hogy ha a védelem biztosítása érdekében a szegregáció szükségessé válik, akkor sem ajánlott a teljes izoláció, de biztonságos környezetet kell biztosítani az elítélt számára.²⁵²

²⁴⁷ § 83-84.

²⁴⁸ L. 27. pont.

²⁴⁹ Recommendation No.R (98) 7 of the Committee of Ministers to Member States concerning the ethical and organizational aspects of health care in prison. Adopted by the Committee of Ministers on 8 April 1998 at the 627th meeting of the Ministers' Deputies.

²⁵⁰ L. 64. pont.

²⁵¹ Recommendation Rec(2003) 23 of the Committee of Ministers to member states on the management by prison administrations of life sentence and other long-term prisoners. Adopted by the Committee of Ministers on 9 October 2003 at the 855th meeting of Ministers' Deputies.

²⁵² L. 26. pont

Mindamellett korábban már említésre került, hogy az Európa Tanács a *börtönszemélyzet etikai kódexére* vonatkozó ajánlása is leszögezi, hogy az elítélteket meg kell védeni a fogvatartott társak esetleges támadásaitól.²⁵³

1.2.2. Az EJEB releváns esetjoga

1.2.2.1. Premininy kontra Oroszország²⁵⁴

Jelen ügyben a kérelmezőt cellatársai módszeresen megverték és megalázták. A panaszos állítása szerint a legsúlyosabb eset 2002. június 10-én történt, amikor a zárkatársai többször megütötték az öröktől kapott bottal.

Az elítélt által meghatározott napon a börtön orvosa azt diagnosztizálta, hogy a panaszos agyrázkódást, illetve számos horzsolást szenvedett a karjain, lábain, hátán, vállán, arcán és a fülén. Az orvos megjegyezte azt is, hogy a sérülések egy hét alatt keletkezettek. A kérelmező ekkor átkerült az orvosi egységbe. Másnap azonban a megbízott igazgató nem indított büntetőeljárást, és megállapította, hogy a sérülések a panaszos és cellatársa közötti verekedés eredményei. Több mint 2 évvel később újra eljárás indult az ügyben. Egy pszichiátriai vizsgálat során azt is megállapították, hogy traumatikus élményeken kellett átesnie a panaszosnak.²⁵⁵

A panaszos egyrészt azt állította, a börtönőrök uszították²⁵⁶ a zárkatársait arra, hogy őt bántalmazzák. Ugyanakkor azt is előadta, hogy amennyiben nem történt biztatás, az öröknek a fogvatartott társai viselkedése alapján tudniuk kellett volna arról, hogy vele szemben fennáll a fizikai erőszak kockázata, ennek ellenére mégsem tették

²⁵³ Recommendation CM/Rec(2012)5 of the Committee of Ministers to member States on the European Code of Ethics for Prison Staff. 13. pont.

²⁵⁴ *Premniny v. Russia*. Application no. 44973/04, judgment of 20 June 2011.

²⁵⁵ § 34-41.

²⁵⁶ Itt szeretném megjegyezni, hogy hazánkban a Kúria a következőket mondta ki: „A hivatali visszaélés büntetével halmazatban felbujtóként aljas indokból elkövetett könnyű testi sértés büntetésében is meg kell állapítani annak a büntetés-végrehajtási főtörzssőrmesternek a büntetőjogi felelősségét, aki a felügyelete alatt álló foglyokat arra bírja rá, hogy az előzetes letartóztatása miatt fogva levő sértettet a gyermekeinek sérelmére elkövetett súlyos bűncselekménye miatt akár könnyű testi sérülést is okozó módon a zárkájában tetteleg bántalmazza és a rábírás hatására a foglyok a sértettnek könnyű testi sérülést okoztak [Btk. 14. § (1) bek., 164. § (1) bek., (4) bek., 305. § (1) bek. c) pont].” BH 2016.1.1. Az irányadó tényállás a következő volt: Az I. rendű vádlott, a bv. főtörzssőrmester az előzetes letartóztatás végrehajtására befogadott sértettet elhelyezte a büntetés-végrehajtási intézet 43-as számú zárkájában, és „az intézetben a körletfelügyelők és a fogvatartottak között fennálló alá-fölérendeltségi viszony kihasználásával” a II. rendű vádlottat felszólította arra, hogy zárkatársaival együtt a sértettet bántalmazza a sértett által gyermek sérelmére elkövetett bűncselekmény miatt. A Legfőbb Ügyészség kifejtette, hogy a büntetés-végrehajtási intézetben fogvatartott vádlottak indítékát egyrészt a bv. főtörzssőrmester I. rendű vádlott elvárásának teljesítése, másrészt az a körülmény határozta meg, hogy a mások segítségére nem számítható, ezért számukra kiszolgáltatott sértettet megalázhatták”. [Bővebben lásd: MÁTYÁS Ferenc: *Jogeset: börtönbosszú*. Letölthető: <http://jogaszvilag.hu/rovatok/szakma/jogeset-bortonbosszu> (2016.02.27.)] Álláspontom szerint ez a cselekmény vizsgálható lenne az EJEE 3. cikke szempontjából is.

meg a szükséges intézkedéseket. Az EJEB azonban kifejtette ítéletében, hogy nincs arra vonatkozó bizonyíték, miszerint a hivatalos személyek is szerepet vállaltak volna a fogvatartott bántalmazásában. A strasbourgi testület egyúttal felhívta a figyelmet arra, hogy a közvetlen szerepvállalás hiányában sem mentesülnek a hatóságok a pozitív kötelezettségeik alól. Így egyrészt minden szükséges intézkedést meg kell tenniük annak érdekében, hogy megakadályozzák a fogvatartottak közötti erőszakot, másrészt alapos és hatékony kivizsgálást kell biztosítaniuk az ügyben, függetlenül attól, hogy a panaszos által megnevezett elkövető(k) nem hivatalos személyek.²⁵⁷

A fentiekre tekintettel a fogvatartott panasza két különálló, de egymással szorosan összefüggő kérdést vetett fel: egyrészt a panaszos rossz bánásmódra vonatkozó állításának hitelességét, másrészt a hatóság felelősségét a történetekért. A testületnek azt is vizsgálnia kellett, hogy a súlyosság elérte-e azt a mértéket, amely a 3. cikk megállapításához szükséges. A körülményeket áttekintve az EJEB megállapította, hogy a börtönorvos számos sérülést rögzített az orvosi feljegyzésben, többek között a fogvatartott agyrázkódását is. A börtönorvos arra a következtetésre jutott, hogy a sérülések keletkezhetnek a vizsgálatot megelőző egy hét alatt történt szisztematikus bántalmazásokból.

Az EJEB különös hangsúlyt fektetett az orvos véleményére, azaz arra, hogy a sérülések egy folyamatos bántalmazásból származhattak, nem pedig egyszeri verekedés eredményei. A pszichiátriai vizsgálat is alátámasztotta, hogy a fogvatartottnak traumatikus élményeket kellett elviselnie. Így megállapította az EJEB, hogy egy módszeres bántalmazásnak esett áldozatául a panaszos. Ezek a bántalmazások szorongást, félelmet, kisebbségi érzést váltottak ki a kérelmezőben, azaz a súlyosság elérte a 3. cikk megállapításához szükséges mértéket.²⁵⁸

A kormány többek között azzal védekezett jelen ügyben, hogy az erőszak nélkülözhetetlen eleme a börtönéletnek, a fogvatartottak kapcsolatainak, és a hatóságot mulasztás nem terheli.

A strasbourgi testület kifejtette, az ilyen ügyek kivizsgálása céljából kialakított egy tesztet annak megítélésére, hogy a hatóság eleget tett-e a pozitív kötelezettségének. A teszt nem követeli meg annak bizonyítását, miszerint a hatóság mulasztása hiányában a rossz bánásmód nem történt volna meg. Felhívta arra a figyelmet: az eset összes körülményétől függ annak megítélése, hogy a hatóság eleget tett-e a pozitív

²⁵⁷ *Premiņny v Russia* (l. 254. lj.) § 70-74.

²⁵⁸ § 75-81.

kötelezettségének. Ezért az EJEB-nek jelen ügyben meg kellett vizsgálnia, a hatóságok tudták-e, vagy tudhatták volna-e azt, hogy a panaszos veszélynek van kitéve, és ha igen, megtették-e a szükséges, és ésszerű lépéseket a bántalmazás megakadályozása érdekében. Mivel a hatóságok tudtak a panaszos provokatív viselkedéséről – az EJEB álláspontja szerint – azzal is tisztában kellett lenniük, hogy az elítéltek közötti bántalmazás vonatkozásában nagyobb veszélynek van kitéve a panaszos fogvatartott. A testület hangsúlyozta: azonnal intézkedniük kell a hatóságoknak, amennyiben felmerül annak a lehetősége, hogy valamely fogvatartott a zárkatársai bántalmazása áldozatául esik.

Az EJEB arra is emlékeztetett az ítéletében, miszerint kiemelt fontossága van az elítéltek osztályozásának, azaz annak, hogy melyik fogvatartott kivel helyezhető el egy zárkában, nyomatékos jelentősége van tehát az egyes kockázatok kiszűrésének.

Jelen ügyben nem volt arra utaló bizonyíték, hogy a börtön folyamatosan figyelemmel kísérte volna az erőszakra hajlamos fogvatartottakat, valamint azokat, akik nagy valószínűséggel eshetnek erőszak áldozatául. Megállapította a testület, hogy a kormány nem mutatott fel olyan intézkedést, amely megakadályozhatta volna a panaszossal szembeni bántalmazást. Amennyiben nincs hatékony intézkedés, az EJEB véleménye szerint ez azt tükrözi, hogy a börtönhatóság nem veszi komolyan az ilyen és hasonló jellegű cselekményeket. Az EJEB álláspontja szerint a hatóság nem tett eleget pozitív kötelezettségének, nem biztosított biztonságos környezetet a fogvatartott számára, ezért e tekintetben megvalósult az EJEE 3. cikkének sérelme.²⁵⁹ Úgy gondolom, hogy tekintettel a sértettben kialakult szorongásra, továbbá a módszeres bántalmazásra, valamint az ezzel járó testi szenvedésre, *a testületnek embertelen és megalázó bánásmódot kellett volna megállapítania az ügyben.*

1.2.2.2. Yuriy Illarionovich Schokin kontra Ukrajna²⁶⁰

A következő ügyben a panaszos fiát a fogvatartott társai megkínózták, aki ezt követően meghalt. Az EJEB ítéletében megállapította, hogy két ízben történt meg az EJEE 3. cikkének megsértése: a hatóság egyrészről nem tett meg minden szükséges intézkedést a fogvatartottak közötti erőszak megakadályozása érdekében, másrészről nem vizsgálta ki hatékonyan és alaposan az ügyet. A testület kifejtette, hogy a fogvatartott számos ütést kapott a testére, többet gumibottal mértek rá az elítélt társai. Ezen ütések miatt számos

²⁵⁹ § 81-92.

²⁶⁰ *Yuriy Illarionovich Schokun v. Ukraine*. Application no. 4299/03, judgment of 3 October 2013.

súlyos és vérző sérülése, többszörös zúzódása keletkezett a panaszos fiának, továbbá bordatörése, amelyek végül a halálához vezettek. Az eljárás azt is feltárta, hogy a fiút ezeken túlmenően két alkalommal megerőszakolták. Az EJEK megállapítása szerint a cselekmények így kínzást valósítottak meg.

Az ügyben felmerült annak gyanúja, miszerint két őr is részt vett a bűncselekmény elkövetésében, továbbá, hogy nem volt hatékony eljárás sem a börtönben az ügy kivizsgálására. A fogvatartott halálára tekintettel az EJEK kimondta ítéletében az EJEK 2. cikkének a megsértését is.

1.3. Félelem a zárkatársak megtorlásától

Jelen fejezetben egy speciális területre térek ki, mégpedig arra, amikor szorongás, illetve félelem alakul ki a fogvatartottban, mert folyamatosan a zárkatársak megtorlásától tart. Ez az eset tipikusan akkor fordul elő, ha az elítélt valamilyen szexuális bűncselekményt követett el (különösen gyermek sérelmére), vagy például foglalkozásánál fogva szorulna különleges védelemre (például rendőr). Az ilyen fogvatartottak esetében speciális intézkedéseket kell alkalmazni annak érdekében, hogy ne essenek a zárkatársaik bántalmazásának áldozatául. *A megtorlástól való félelem, különösen, ha hosszú időn keresztül tart, illetve egyéb inadekvát végrehajtási körülményekkel párosul, egyezményesértést eredményezhet.* A következőkben az EJEK releváns esetjogát mutatom be.

1.3.1. Golubev kontra Oroszország²⁶¹

Nevezett ügyben a panaszos egy rendőr volt, akit vesztegetés vádjával helyeztek előzetes letartóztatásba. Először speciális részlegen helyezték el, majd több napra áthelyezték egy „átlagos” zárkába. Állítása szerint ez utóbbi cellában a zárkatársak megtorlásától tartott. Panaszával az ügyészhez fordult, aki az őt áthelyező személyt megrovásban részesítette. Az EJEK a következőképpen foglalt állást. A panaszos nem állította azt, hogy bármilyen atrocitás érte volna a zárkában, pusztán félt a megtorlástól. Ez azonban a testület álláspontja szerint *önmagában nem elegendő* ahhoz, hogy az EJEK 3. cikkének megsértése megállapítható legyen.

²⁶¹ *Golubev v. Russia*. Application no. 26260/02, decision of 9 November 2006.

1.3.2. Alexandru Marius Radu kontra Románia²⁶²

A panaszost rablás miatt tartóztatták le. A büntetőeljárás során a társtettesei megfenyegették, hogy bántalmazni fogják őt is, valamint a családját, amennyiben bevallja a bűncselekmény elkövetését. A panaszos hiába kért speciális védelmet, az sikertelen volt. A kérelmező ennek ellenére bevallotta a bűncselekmény elkövetését. Ezt követően bántalmazták a zárkatársai, néhányan közülük az egyik társtettes rokonai voltak. A börtönhatóság azonban a panaszost helyezte magánzárkába, mert valamennyi zárkatárs azt állította, hogy ő támadt, és az agresszív viselkedése miatt keletkeztek a sérülései, ők csak védekezni próbáltak a támadásával szemben.²⁶³

Az EJEB felhívta a figyelmet a jelen ügyben, *amennyiben konkrét jele van annak, hogy a fogvatartottat bántalmazni fogják, a börtönhatóságnak minden szükséges lépést meg kell tennie a fogvatartott védelme érdekében.* Annak ellenére, hogy a panaszos több alkalommal kérte az áthelyezését, mert veszélyben érezte a testi épségét, ezt mégis megtagadták arra hivatkozva, hogy nincs másik zárka, ahol el tudnák helyezni. Az erőszakos cselekményt követően is hat hónap telt el, mire áthelyezték a panaszost. Azt is megjegyezte a testület, ahelyett, hogy meghallgatták volna a kérelmezőt, az első, őt ért erőszakos cselekményt követően fenytésként magánzárkában helyezték el. Az EJEB annak a véleményének adott hangot, a hatóságok nem várhatják meg azt, hogy valamilyen súlyos sérülése keletkezzen egy fogvatartottnak. *A szükséges lépéseket preventív intézkedésként kell megtenniük. A testület arra is rávilágított, hogy önmagában a megtorlástól való félelem nem biztos, hogy elegendő az egyezményesítés megállapításához, azonban jelen esetben egy tényleges kockázat merült fel, amelyet a börtönhatóság nem vizsgált ki megfelelően.* Az EJEB arra a következtetésre jutott, hogy a bántalmazással való fenyegetés állandó szorongást eredményezett a panaszosban, amely meghaladja a fogvatartással szükségszerűen együtt járó szenvedés mértékét, ezért meg kell állapítani az EJEE 3. cikkének megsértését. *Álláspontom szerint az EJEB-nek megalázó bánásmódot kellett volna megállapítania,* tekintettel arra, hogy félelmet, szorongást válthatott ki a fogvatartottban az, hogy kérelmét figyelmen kívül hagyták a fennálló tényleges kockázat ellenére, és ez alkalmas volt arra is, hogy lealacsonyítsák őt. Ugyanakkor *embertelen bánásmód megállapításának is helye lehetett volna,*

²⁶² Alexandru Marius Radu v. Romania. Application no. 24022/05, judgment of 21 July 2009.

²⁶³ § 6-20.

tekintettel a fogvatartottal szemben kifejtett erőszakos cselekményre, az általa átélt testi fájdalomra.

1.3.3. D. F. kontra Lettország²⁶⁴

A D. F. kontra Lettország ügyben a panaszos egy szexuális bűnöző volt, aki arra tekintettel kérte az EJEE 3. cikkének megállapítását, hogy folyamatosan a zárkatársai támadásától kellett tartania tekintettel az általa elkövetett bűncselekményre, mégsem helyezték át egy biztonságos zárkába. Hosszabb időn keresztül „rendőrségi besúgó” (police informant) is volt a kérelmező, ezért is tartott a többi fogvatartott esetleges bántalmazásától. Több zárkába is megtörtént az áthelyezése, ezért mindig újabb fogvatartottaktól félt. Az áthelyezésére vonatkozó kérelmét csak hónapokkal később fogadták el. A panaszos azt is állította, hogy fizikai bántalmazás áldozatául is esett a fogvatartása során, amelynek következtében több fogát elveszítette.²⁶⁵

Az EJEB ítéletében kifejtette, hogy nem vitatott az, miszerint egy szexuális bűnöző esetében nagy a rizikófaktor annak, hogy a többi fogvatartott bántalmazásául esik. Hivatkozott a CPT ajánlásaira is, ugyanis a Kínzás Elleni Bizottság kifejtette a fogvatartottak közötti erőszakkal kapcsolatos ajánlásaiban, hogy a szexuális bűnözők esetében speciális intézkedésekre lehet szükség. A speciális intézkedéseknek lehet előnye, illetve hátránya is. Az utóbbira példa, ha magasabb biztonsági kockázatú elítéltek közé sorolják a panaszost, akkor kevesebb szabadidős tevékenységben vehet részt [CPT/Inf/E (2002) 1, 27. pont]. A strasbourgi testület annak a véleményének adott hangot, hogy minden ügyben egyedileg kell meghatározni azt, hogy milyen intézkedéseket kell megtenni a fogvatartott védelme érdekében. Hangsúlyozta azonban a hatóságok már többször megnevezett kötelezettségét, azaz, hogy az EJEE 1. és 3. cikkének együttes értelmezéséből következik, miszerint a hatóságok pozitív kötelezettsége a fogvatartottak védelme a többi fogvatartott támadásától. Az EJEB úgy foglalt állást, hogy a fogvatartottban kialakult stressz, illetve a „cellatársak megtorlásától való puszta félelem” önmagukban nem elegendők ahhoz, hogy megállapítható legyen az egyezményesértés. Amennyiben azonban ezek az érzések egyéb körülményekkel kombinálódnak, így tehát, ha például a panaszost olyan fogvatartottakkal együtt helyezik el, akik veszélyt jelenthetnek számára, valamint a zárkában túlszűfoeltság is van, az már elegendő lehet az EJEE 3. cikkének a

²⁶⁴ D. F. v. Latvia. Application no. 11160/07, judgment of 29 October 2013.

²⁶⁵ § 6-21.

megállapításához. *Az EJEB szerint, a folyamatos szorongás, ami azért alakul ki egy fogvatartottban, mert a zárkatársak bántalmazásától fél, meghaladhatja a fogvatartással szükségszerűen együtt járó szenvedés mértékét.*²⁶⁶

A strasbourgi testület kifejtette, a hatóság pontosan tisztában volt azzal, hogy milyen bűncselekményt követett el az elítélt, illetve, hogy korábban együttműködött a rendőrséggel, mégsem tett meg minden szükséges intézkedést a védelme érdekében. A folyamatos áthelyezésére sem adott magyarázatot, annak ellenére, hogy egy ilyen fogvatartott esetében komoly stratégiát kell alkalmazni az elítéltek közötti erőszak megakadályozása érdekében.

Figyelembe véve az elhúzódó félelmet és gyötrődést, amit a panaszosnak több mint egy éven keresztül azért kellett átélnie, mert félt a zárkatársak lehetséges bántalmazásától, továbbá figyelemmel arra, hogy nem állt rendelkezésre olyan hazai jogorvoslat, amely megoldotta volna ezt a helyzetet, a testület arra a következtetésre jutott, hogy egyezményesértés történt. Azt azonban nem határozta meg, hogy ezen félelem kiváltása a fogvatartottban, konkrétan milyen rossz bánásmódnak minősült: kínzásnak, embertelen, vagy megalázó bánásmódnak.²⁶⁷ Álláspontom szerint, figyelemmel a dolgozatban korábban meghatározott fogalmakra, *megalázó bánásmód megállapításának lett volna helye*. Ez a szituáció ugyanis félelmet, szorongást, illetve kisebbrendűségi érzést is kiválthatott a panaszosban, és alkalmas volt arra, hogy lealacsonyítsa, megalázza őt, illetve, hogy a testi, valamint lelki ellenállását megtörje.

Azt azonban nem állapította meg a strasbourgi testület, hogy a panaszos a fogvatartott társak fizikai bántalmazásául esett volna. Egyrésztől ugyanis az orvosi jelentés alapján azért vesztette el több fogát is, mert ún. fogágy-betegsége volt. Másrésztől a fogvatartott nem szolgáltatott semmilyen olyan bizonyítékot, amely alátámasztotta volna az állítása valóságát.²⁶⁸

2. Releváns hazai instrumentumok

A fogvatartottak bántalmazásának témakörével kapcsolatban részletesebb elemzést a kényszerítő eszközök, különösen a testi kényszer releváns hazai szabályozása igényel. Jelen fejezetben a legfontosabb rendelkezéseket emelem ki.

²⁶⁶ § 81-85.

²⁶⁷ § 95.

²⁶⁸ § 52.

Magyarországon a büntetés-végrehajtási szervezetről szóló 1995. évi CVII. törvény IV. fejezete szabályozza részletesen a kényszerítő eszközök közös szabályait, valamint az egyes kényszerítő eszközökre vonatkozó alapvető rendelkezéseket. A törvény hivatkozott fejezete kimondja, miszerint kényszerítő eszközt a személyi állomány tagja jogszerű intézkedése során akkor alkalmazhat, ha más intézkedés nem vezet eredményre. A nemzetközi dokumentumokkal összhangban leszögezi, hogy „Az e törvényben meghatározott kényszerítő eszközök közül csak azok, addig és olyan mértékben alkalmazhatók, amelyek az intézkedés eredményességéhez szükségesek.”

A törvény 17. § (1) bekezdése határozza meg, hogy mely esetekben kell *ex lege* a fogvatartottal szemben kényszerítő eszközt alkalmazni: ha

- a fogvatartott a bv. szerv rendjét, biztonságát sértő vagy veszélyeztető magatartást tanúsít;
- a fogvatartott bármely személy életét, testi épségét, személyes szabadságát sérti, vagy veszélyezteti;
- bűncselekmény megakadályozása érdekében szükséges.

A hivatkozott szakasz (2) bekezdése rögzíti azokat az eseteket, amelyekben *lehetőség* a kényszerítő eszköz igénybe vétele. Ezek a következők: ha a fogvatartott

- a bv. szerv által fogvatartott személy életét, testi épségét, személyes szabadságát vagy a fogvatartás biztonságát sérti, illetve veszélyezteti;
- a bv. szerv területén annak rendjét, biztonságát sértő vagy veszélyeztető magatartást tanúsít;
- a bv. szerv, illetve a személyi állomány tagja ellen támad, a személyi állomány tagját a feladatának ellátásában akadályoz, vagy intézkedésre kényszerít;
- a bv. szerv vagyonát rongálja, és azt felhívás ellenére sem hagyja abba.

Le kell szögezni, hogy kényszerítő eszköz alkalmazásának csak akkor lehet helye, ha a nevezett törvényben meghatározott alkalmazási feltételek fennállnak. Ebben az esetben ugyanis *jogellenességet kizáró ok* lesz megállapítható: hivatali, hatósági jog gyakorlása, kötelezettség teljesítésére tekintettel lesz jogszerű a kényszerítő eszköz alkalmazása.²⁶⁹

Ha a körülmények lehetővé teszik, akkor az érintettet előzetesen figyelmeztetni kell a kényszerítő eszköz alkalmazásáról. A törvény továbbá kiemeli, hogy melyek azok, a valamely fogvatartotti kategóriába sorolható személyek, akikkel szemben

²⁶⁹ NAGY Ferenc: *Anyagi büntetőjog. Általános rész I.* Iurisperitus Bt., Szeged, 2014. 208., 230. p.

egyáltalán nem alkalmazható kényszerítő eszköz (magatehetetlen személyek, továbbá terhes nő, aki esetében azonban bilincs és testi kényszer alkalmazható), illetve, akikkel szemben csak korlátozott testi kényszer (megfogás, lefogás) vehető igénybe (kényszerszergyógykezelt, ideiglenes kényszerszergyógykezelt és kóros elmeállapotúvá vált fogvatartott).

Az intézkedés ellen passzívan ellenszegülő fogvatartottal szemben csak testi kényszer alkalmazható. Fontos szabály továbbá, hogy a kényszerítő eszköz alkalmazását mindig jelteni kell a szolgálati előjárónak, ugyanis minden esetben meg kell állapítani, hogy az jogszerű volt-e (a jogszerűséget a bv. szerv parancsnoka köteles megvizsgálni).

Az egyes kényszerítő eszközök a következők (18-27 §):

- testi kényszer (megfogás, lefogás, ellökés, elvezetés, önvédelmi fogás);
- bilincs;
- könnygáz, elektromos sokkoló eszköz, gumibot;
- traumatikus és irritáló lőszer;
- szolgálati kutya;
- löfegyverhasználat;
- löfegyverhasználat tömegben (csoportosulásban) lévő személlyel szemben;
- kötelékben való fellépés;
- tömegoszlatás.

3. A fogvatartottak bántalmazása hazai szinten

Jelen fejezet a fogvatartottak bántalmazásának egyes eseteit, az elítéltek erre vonatkozó panaszait mutatja be, tekintettel arra, hogy miként az már a dolgozatban kifejtésre került, az EJEB esetjoga alapján embertelen és megalázó bánásmódot valósíthat meg az, ha a személyi állomány tagja indokolatlanul bántalmazza a fogvatartottat. A honi bírói gyakorlatban ez a cselekmény *bántalmazás hivatalos eljárásban* bűncselekményét valósíthatja meg.

Fontos garanciális szabály az, hogy a *büntetés-végrehajtási szervezetről szóló 1995. évi CVII. törvény* 16. § (6) bekezdése kimondja, miszerint a „kényszerítő eszköz alkalmazásának a jogszerűségét a bv. szerv parancsnoka köteles megvizsgálni”. A hazai bírói gyakorlatban is irányadó az az EJEB esetjogában kifejtett követelmény, hogy a

külsérelmi nyomok keletkezésére vonatkozóan a panaszosnak megfelelő, kétséget kizáró²⁷⁰ bizonyítékot kell szolgáltatnia,²⁷¹ továbbá a börtönhatóságnak is megfelelő magyarázatot kell adnia arra, hogy azok hogyan jöhettek létre.²⁷² Azaz mind a két félnek kétséget kizáróan bizonyítania kell azt, amit állít.

Az értekezésben korábban az is részletezésre került, hogy az EJEE 3. cikke további megsértését eredményezheti e körben az, ha a személyi állomány nem megfelelően kontrollálja a fogvatartottak egymás közötti kapcsolatát: a börtönhatóságok pozitív kötelezettsége ugyanis, hogy megvédjék a fogvatartottakat a többi fogvatartott bántalmazásától. A fogvatartottak bántalmazásának – a fent kifejtettekre tekintettel – hazai szintén is két területe van:

1. a személyi és fogvatartotti állomány kapcsolata, egymáshoz való viszonyulása körében: a személyi állomány tagja bántalmazza a fogvatartottat;
2. a fogvatartottak egymást bántalmazzák (e körben az EJEE 3. cikke szempontjából, a személyi állomány részéről a fogvatartottak egymás közötti kapcsolatainak kontrollálását kell megvizsgálni).

A honi bírói gyakorlatban kialakult értelmezés szerint a „*tettlegetes bántalmazás mint elkövetési magatartás más teste ellen irányuló, a testi épséget vagy becsületet sértő támadás.*” Ezért függetlenül attól, hogy okozott-e fájdalmat a sértettnek a támadás, illetve, hogy milyen mérvű volt, a bíróság megállapította a hivatalos eljárásban elkövetett bántalmazás vétségét, amikor a büntetés-végrehajtási intézet biztonsági tisztje megragadta az elítélt nyakát és fojtogatta.²⁷³

A bántalmazás hivatalos eljárásban bűncselekmény esetében a bántalmazás mindig aktív, tevőleges magatartást jelent, a test támadó szándékú megérintését, de nem

²⁷⁰ A *Bazjaks kontra Lettország ügyben* (Application no. 71572/01, judgment of 19 January 2011) az EJEB úgy foglalt állást, hogy két fő elem *kétsége* teszi a panaszos állítását arra vonatkozóan, miszerint a büntetés-végrehajtási őrk bántalmazták. Egyrészt a fogvatartott inkonzisztens volt a bántalmazással kapcsolatos állításaiban. Először ugyanis azt adta elő, hogy a jelgavai börtönben több alkalommal bántalmazták az őrk. A kormány állításaira reagálva azonban már úgy nyilatkozott, hogy a központi börtönkórházban érte a fizikai abúzus. Másodsorban, a panaszos által benyújtott orvosi jelentés nem tartalmazott arra való utalást, hogy a fogvatartott feltételezhetően bántalmazás áldozatául esett volna. Az EJEB végül arra a következtetésre jutott, hogy nem bizonyítható kétséget kizáróan az, hogy a börtönök bántalmazták a fogvatartottat (§ 76-77).

²⁷¹ *Hellig v. Germany* (I. 236. lj.) § 34.

²⁷² *Lotarev v. Ukraine* (I. 243. lj.) § 83.

²⁷³ BH 2004.7.269.

feltételezi testi sérülés okozását.²⁷⁴ Mások arra helyezik a hangsúlyt, hogy tetteles bántalmazás esetében „más testének szándékos, jogellenes és céltudatos érintés”-éről²⁷⁵ van szó.

Tekintettel arra, hogy a Btk. 301. § (1) bekezdése elkövetési magatartásként „tettleg bántalmazást” határoz meg, a pszichikai bántalmazás nem tényállásszerű. Meg kell azonban jegyezni, hogy *az EJEB esetjogából az a következtetés vonható le, hogy a bántalmazás, „rossz bánásmód” („ill-treatment”) alatt a pszichikai jellegű bántalmazást is érti. Ebből következik, hogy az EJEB kiterjesztő értelmezést használ, és sokkal szélesebb körben állapítja meg a bántalmazást.*

3.1. A személyi állomány tagja bántalmazza a fogvatartottat

A fogvatartottak börtönőrök általi bántalmazásának további két esete lehet:

1. Az egyik, ha jogszerűtlen a testi kényszer alkalmazása.

A Fővárosi Törvényszék Katonai Tanácsa a 41(I.)Kb.34/2013/20. sz. ügyben kétséget kizáró módon megállapította, hogy a személyi állomány tagja hivatalos eljárásban elkövetett bántalmazás büntetőben bűnös, mivel jogellenesen alkalmazott testi kényszert egy fogvatartottal szemben. A bv. őr biztonsági felügyelői szolgálatot látott el, és a sértett fogvatartottat a II. emeleti fürdőhelyiségbe kísérte a szabadlevegőn tartózkodást követően abból a célból, hogy ruházatát átvizsgálja tiltott tárgyat keresve. A felügyelő és a fogvatartott a fürdőhelyiségben szóváltásba keveredtek, amelynek során a személyi állomány tagja – egy kollégája jelenlétében – tettleg bántalmazta az elítéltet: kis erővel legalább egyszer pofon, és legalább egy esetben ököllel gyomron ütötte. A fogvatartott már aznap jelezte a történeteket az egészségügyi szolgálatnál, illetve másnap látlelet is készült, amely azonban külsérelmi nyomot nem mutatott ki. Az egyéb bizonyítékok ennek ellenére egyértelműen alátámasztották jelen ügyben a felügyelő bűnösségét.

2. A másik, ha a testi kényszer alkalmazása ugyan jogszerű, de annak kereteit a személyi állomány tagja túllépi.

²⁷⁴ MEZÖLAKI Erik: *A hivatali bűncselekmények*. In: Karsai Krisztina (szerk.): *Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz*. Complex Kiadó, Budapest, 2013. 625. p.

²⁷⁵ KÖHALMI László: *A hivatali bűncselekmények*. In: Polt Péter (szerk.): *Új Btk. Kommentár*. 5. kötet, Különös rész. Nemzeti Közszerkesztési és Tankönyv Kiadó, Budapest, 2013. 213. p.

A Hajdú-Bihar Megyei Bíróság Katonai Tanácsa a *KB.I.37/2009/5.* számú ügyben például bűnösnek találta a körletfelügyelőt hivatalos eljárásban elkövetett bántalmazás büntetében és könnyű testi sértés vétségében, amiért a fogvatartott ellenállásának megtörését követően a személyi állomány tagja a jogszerűen alkalmazott testi kényszerrel tovább folytatta. A testi kényszer alkalmazására azért volt szükség, mert a napirend szerint sétáló fogvatartottak közül az egyik hozzászólt egy másik elítélthez. Az őrszóló a séta rendjét megsértő fogvatartottat, aki azonban ezt sérelmezte. Azért, hogy megakadályozza a további rendzavarást, a körletfelügyelő kiállította a sorból a fogvatartottat és a sétaudvart elzáró rácshoz állította. A testi kényszer alkalmazása során hátracsavarta a sértett egyik kezét. Az elítélt ellenállása megtört, azonban a felügyelő ezt követően a sértett fejét három-négy alkalommal a rácsozatba ütötte. A bántalmazás eredményeként a fogvatartott jobb szemöldöke felrepedt és vérezni kezdett. A tényleges gyógytartam hét nap volt. A körletfelügyelő a fent részletezett tevékenységével megszegte az 1995. évi CVII. törvény 16. § (4) bekezdésében foglalt rendelkezést, amely szerint: „Nincs helye kényszerítő eszköz további alkalmazásának, ha az ellenszegülés megtört vagy az intézkedés eredményessége enélkül is biztosítható.”

Azért kiemelten fontos e kérdéskör, mert *a hivatalos eljárásban elkövetett bántalmazás Btk. 301. § szerinti bűncselekménye* – miként arra már utalás történt – *megvalósíthatja a fogvatartottakkal szembeni nem megfelelő bánásmódot*, azaz az EJEE 3. cikkében foglalt tilalom megsértésének minősülhet. A kínzás, valamint az embertelen és megalázó bánásmód tilalmát sértő hivatali bűncselekmények közé tartozik ugyanis a *hivatalos eljárásban elkövetett bántalmazás, a fogvatartottakkal szemben tanúsított bánásmóddal összefüggésbe hozható hivatali visszaélés, továbbá a kényszervallatást, illetve a jogellenes fogvatartást* kell még idesorolnunk.²⁷⁶ A tapasztalat azonban az, hogy kevés ilyen ügy jut el a strasbourgi bíróságig, de ez a megállapítás tehető a nemzeti bíróságok vonatkozásában is.

A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: Be.) 470. § (1) bekezdés c) pontja értelmében katonai büntetőeljárásnak van helye a büntetés-végrehajtási szervezet hivatásos állományú tagja által a szolgálati helyen elkövetett bűncselekmény miatt. A Be. nevezett szakaszára tekintettel, amennyiben a személyi

²⁷⁶ E témáról bővebben: SZÉKELY István János: *A fogvatartottakkal való bánásmód törvényessége.* Börtönügyi Szemle 2011/3. szám, 18. p.

állomány tagjával szemben hivatalos eljárásban elkövetett bántalmazás miatt feljelentést tesz az intézetparancsnok, a katonai ügyész végzi a nyomozást.

A Központi Nyomozó Főügyészség Szegedi Regionális Osztályán végzett empirikus kutatásom alapján, a fogvatartottak bántalmazásával kapcsolatos legtöbb esetben a nyomozás megszüntetésére került sor a Be. 190. § (1) bek. b) pontja alapján.

Azaz az ügyész azért szüntette meg a nyomozást, mert a nyomozás adatai alapján nem volt megállapítható bűncselekmény elkövetése, és az eljárás folytatásától sem volt eredmény várható.

A fogvatartottak bántalmazásával kapcsolatos ügyekben ugyanis nagyon *nehéz a bizonyítás*.²⁷⁷ E kérdésnek több vetülete is van. A következőkben meghatározásra kerülnek azok az okok, amelyek a bizonyítást megnehezítették a vizsgált ügyekben. A dolgozat következő részében valamennyi bizonyítási nehézséghez kapcsolódóan példálózó jelleggel olyan ügyek kerülnek ismertetésre, amelyekben a nyomozás megszüntetésére került sor az említett okokra tekintettel. Miként arra már a bevezető részben utalás történt, az ügyeket anonim módon ismertetem.

Előjáróban meg kell jegyezni, hogy az empirikus kutatás alapján egyetértek *Eperjes Krisztián* azon állításával, miszerint a tanúvallomásnak a „bv-s ügyekben sok esetben kisebb a jelentősége,²⁷⁸ mint más büntetőügyekben. Ennek oka pedig az, hogy hitelességük megkérdőjelezhető”. Ugyanis a börtön zárt világában „szükségszerűen *érdekellentét* áll a fogvatartottak és a fogvatartók között. A fogvatartásért felelős személy érdeke, hogy a fogvatartott – az előírt normáknak megfelelően –, lehetőleg problémamentesen töltsen a fogvatartását, míg a fogvatartott érdeke, hogy a lehető legjobb körülményeket teremtsen magának a fogvatartás idejére”. A tanúvallomásokkal szemben az ilyen típusú eljárásokban felerősödik az objektív bizonyítékot szolgáltató okiratok jelentősége. *Ezért a bizonyítási eszközök piramisának csúcsán az igazságügyi orvosszakértő véleménye állhat.* A szakértő ugyanis a

²⁷⁷ Az ilyen ügyekben felmerülő lehetséges bizonyítékokat értékeli: GRECSÓ Imre – MONOSTORI Aurél: *Gondolatok a fogvatartottak sérelmére elkövetett bűncselekmények nyomozásának sajátosságairól.* Belügyi Szemle 2009/5. 78-86. p.

²⁷⁸ Ezzel szemben *GreCsó Imre* és *Monostori Aurél* a következőket fejtette ki tanulmányukban: „Mivel ezekben az eljárásokban a bizonyítás szempontjából alapvető jelentőségűek a személyi bizonyítékok – sőt sok esetben a bizonyítás kizárólag ezekre épül –, az ilyen bizonyítékoknak kiemelkedő jelentőséget tulajdonítunk”. Arra is rávilágítottak azonban, hogy fel nem oldható ellenérdek húzódik meg a fogvatartottak és a fogvatartók között, ezért „folyamatos és erős kontroll alatt kell kezelni, értékelni a vallomásukat”. A terheltek „eleve ellenérdekeltek a sikeres felderítésben”, míg a sértettek a „vélt vagy valós sérelmek miatti elfogultsága eleve nem zárható ki”. GRECSÓ – MONOSTORI: i. m. 78-79. p. Ez utóbbiak úgy gondolom, ellentmondanak az első kijelentésnek, miszerint kiemelkedő jelentősége lenne a személyi bizonyítékoknak az ilyen ügyekben.

nyomozati anyag alapján a legtöbb esetben meg tudja állapítani, hogy a sérülések hogyan keletkeztek.²⁷⁹

Az empirikus kutatás során rámutattam *a bizonyítás nehézségét feltáró okokra*, amelyeket a következőképpen csoportosítottam.

1. Kamerafelvétel nem állt rendelkezésre, mert a rendszer a tárolókapacitás miatt bizonyos időközönként automatikusan felülírja a korábbi felvételeket.

A Bv. törvény kifejezetten rögzíti, hogy az elektronikus megfigyelési eszköz által rögzített felvételeket bizonyos időközönként törölni kell. Amennyiben a törvényben meghatározott eljárást [Bv. törvény 150. § (5) bek.] nem kezdeményezték, akkor a felvételt a rögzítést követő hatvan nap elteltével kell törölni. Ha viszont pl. büntetőeljárásra került sor, akkor az eljárás jogerős befejezését követően kell a felvételt törölni [150. § (7)-(8) bek.].

Az 1. számú ügyben az elítélt a panaszában azt állította, hogy a felügyelők bántalmazták és ezt a szemben lévő zárkában elhelyezett fogvatartott társa is látta. Az örök azonban úgy nyilatkoztak, hogy önkárosító magatartás megakadályozása, illetve utasítás megtagadása miatt került sor kényszerítő eszközök (testi kényszer, bilincs) alkalmazására. Az orvosszakértői vélemény alapján a sérülések keletkeztek a fogvatartott által elmondott bántalmazásból. Az intézet kamerafelvételt nem tudott rendelkezésre bocsátani, ugyanis a rendszer a tárolókapacitás miatt nyolc nap után a régi felvételeket automatikusan felülírja. Erre tekintettel az ügyben nem volt megállapítható kétséget kizáróan a rendelkezésre álló bizonyítékok alapján bűncselekmény elkövetése.

Az eset értékelése

Az intézet parancsnoka a kényszerítő eszköz alkalmazását jogszerűnek ítélte meg, tehát alátámasztotta azt, hogy annak használata szükséges volt. Így egyúttal arra is választ adott az intézet, hogy a fogvatartott sérülései miképpen keletkeztek. Ezzel szemben a fogvatartott kétséget kizáróan nem tudta bizonyítani, hogy a sérüléseit a személyi állomány tagjai okozták.

2. További nehezítő faktor lehet, ha nem volt megállapítható külsérelmi nyom a fogvatartott testén.

²⁷⁹ EPERJES Krisztián: *A büntetés-végrehajtási testületi tagok által elkövetett legjellemzőbb „hivatali” bűncselekmények nyomozati problémái*. Börtönügyi Szemle 2007/3. 87-94. p.

A 2. számú ügyben a fogvatartott úgy nyilatkozott, hogy a börtönben a folyosó feltakarítására szólította fel egy őr, aki miután oda kikísérte, több alkalommal megütötte az arcát. Elmondása szerint emiatt az arcán bőrpír keletkezett és az feldagadt, a bal fülében és az állkapcsában pedig fájdalom alakult ki. Előadta, hogy a történeteket fogvatartott társai és több börtönőr is látta. Nevezettek azonban vallomásukban tagadták, hogy a bántalmazást, vagy a sérüléseket látták volna. Az orvosszakértői vélemény alapján az ügyben beszerzett egészségügyi iratok nem támasztották alá a fogvatartott által elmondottakat, azokban nem szerepeltek bántalmazásra utaló sérülések vagy külsérelmi nyomra utaló adatok.

A 3. számú ügyben a fogvatartott állítása szerint a személyi állomány tagja a következőképpen bántalmazta őt: kiszólitotta a sorból, a többi fogvatartottat pedig utasította, hogy haladjanak tovább. Motozását követően bántalmazta a felügyelő: jobb térdével három alkalommal megrúgta a jobb combján, majd jobb ököllel két alkalommal a jobb oldalán. Előadta, hogy a történeteket három ismeretlen felügyelő látta. A börtönorvos azonban nem talált az elítélt testén sérüléseket, továbbá a felügyelők vallomása is ellent mondott a sértett vallomásának.

Az esetek értékelése

A fejezet elején ismertetésre került, hogy az EJEB álláspontja szerint, ahhoz, hogy megállapítható legyen az EJEE 3. cikkének megsértése, a fogvatartottnak „kétséget kizáróan” kell bizonyítani a bántalmazás megtörténtét. Mivel azonban a fenti esetekben külsérelmi nyom nem volt megállapítható, és a tanúk vallomása sem támasztotta alá a sértett által elmondottakat, így kétséget kizáró bizonyításról sem lehet említést tenni.

3. A rendelkezésre álló adatok nem voltak elegendőek a bűncselekmény megtörténtének kétséget kizáró módon való bizonyításához, vagy annak kizárásához.

A 4. számú ügyben elítélt panaszában előadta, hogy őt az egyik őr gyomorszájon ütötte. A nyomozás során a felügyelők tagadták a fogvatartott által elmondottakat, a megnevezett fogvatartott társak elmondása szerint ők csak utólag értesültek a sértettől a bántalmazásról, annak nem voltak szemtanúi. Az igazságügyi-orvosszakértő véleménye szerint a fogvatartott hasfalzúzódást szenvedett el, és az egészségügyi iratokban dokumentált panaszok az elítélt által előadott bántalmazási mechanizmussal összeegyeztethetők, a zúzódás gyógytartama nyolc napon belüli volt. Jelen ügyben arra tekintettel került sor a nyomozás megszüntetésére, mert a rendelkezésre álló adatok (az

igazságügyi-szakértő véleménye) nem voltak elegendőek a bűncselekmény megtörténtének kétséget kizáró módon való bizonyításához, vagy annak kizárásához.

Az 5. számú ügyben a bíróságon előállított fogvatartott számára az eljáró bíró nem engedélyezte, hogy beszélgesse hozzátartozóival. Ezt a panaszos nem akarta elfogadni, ezért folyamatosan próbált beszélni velük. A felügyelők, azért, hogy ezt megakadályozzák, beültették a rabszállítóba. Mivel onnan is kiabált a fogvatartott, ezért indulás előtt a gépjárművezető felszólította, hogy tegyen eleget a tiltásnak. A panaszos állítása szerint azonban a gépjárművezető több alkalommal figyelmeztetés nélkül állon vágta. Az ügyben készült látlelet, illetve az igazságügyi-orvosszakértő a következőket állapította meg: „a sérülések keletkezettek oly módon, hogy nevezett állkapocs területét a bal oldali részen középest meg nem haladó tompa erőbehatás érthette. Ezen erőbehatás létrejöhetett a cselekmény során, de nem zárható ki a vizsgálat előtt történő 1-2 napos keletkezési mód sem. Létrejöhetett a cselekmény és a vizsgálat közötti időpontban is. Nevezett létrejött sérüléseinek időpontja egyértelműen nem állapítható meg.” A rendelkezésre álló bizonyítékok alapján nem volt megállapítható kétséget kizáró módon a bűncselekmény elkövetése.

A 6. számú ügyben a panaszos fogvatartott azt állította, hogy őt a biztonsági elkülönítő helyiségben bántalmazták az örök: állán, oldalán, gyomrán, illetve gerincén megütötték, majd a hajánál fogva állították fel. A börtönszleng által „gumiszobának” nevezett helyiségben nincs felszerelve kamera, azonban a folyosón elhelyezett kamera felvételein a következőket lehetett látni: a fogvatartott által felismerésre bemutatáson megjelölt két ór egy zárkából kihelyezte az elítéltet, majd a folyosón az ablak elé állították, ahol kis idő elteltével elájult. Az ápolónő segítségével felélesztették, majd a szemközti falhoz állították háttal. Ezt követően a fogvatartott többször egymás után a fejét a falba verte, ezért megbilincseltek és elvezették. Egy másik zárkában került elhelyezésre. A felvételen csak az volt látható, hogy a két ór bement a fogvatartott után a zárkába, kis idő múlva kijöttek, és rázárták az ajtót. A panaszos két fogvatartott társának mesélt a történetekről, de ők részleteket nem tudtak. Nevezett napon az orvosi jelentésben az szerepelt, hogy a fogvatartott sérülésmentes. Szóban sem említette aznap, hogy bántalmazták volna. Mindezek alapján nem lehetett kétséget kizáróan megállapítani, hogy bűncselekmény valósult volna meg.

Az esetek értékelése

Az említett esetek a fent kifejtettekhez hasonlóan akként értékelhetők, hogy nem lehetett megállapítani sem hivatalos eljárásban elkövetett bántalmazást, sem az EJEE 3. cikkének megsértését, tekintettel arra, hogy az nem nyert kétséget kizáróan bizonyítást.

4. A sérülések a fogvatartott ellenállásának, a kényszerítő eszközök jogszerű alkalmazásának következményei.

A 7. számú ügyben a fogvatartott panaszában úgy nyilatkozott, hogy őt a felügyelők a kényszerintézkedés alkalmazása során többször gyomorszájon ütötték. A kényszerintézkedés alkalmazására azért került sor, mert az elítélt az utasítást nem hajtotta végre: felhívás ellenére sem volt hajlandó visszamenni a zárkájába, ezért a személyi állomány tagja mozgáskorlátozó bilincset helyezett a kezére, majd mivel a kiadott utasítás ellenére nem indult el, testi kényszert (elvezető fogást) alkalmaztak elvezetésére. A parancsnoki kivizsgálás a testi kényszer alkalmazását jogszerűnek állapította meg. A fogvatartott sértetti tanúkihallgatásán már úgy nyilatkozott, hogy már átgondolta a történeteket, és valóban nem bántalmazás történt, csak jogszerű kényszerintézkedésre került sor. Az igazságügyi-orvosszakértő is megállapította, hogy a fogvatartott sérülései a vele szemben alkalmazott jogszerű kényszerintézkedés során keletkezhetnek.

A 8. számú ügyben a feljelentő előadta, hogy az unokatestvére előzetes letartóztatásban van. Egy másik unokatestvérét a szintén fogvatartásban lévő harmadik unokatestvérük hívta fel telefonon, és közölte, hogy a sértett fogvatartottat bántalmazta a felügyelet. Ő azonban csak hallotta a kiabálást, de pontosabb részleteket az ügyről nem tudott. A sértett és unokatestvére nem voltak zárkatársak. A feljelentő az intézethez ment, bekibálta az ablakon, és úgy értesült a történetekről, hogy a többi fogvatartott azt kiabálta neki, miszerint a sértettet a börtönőrök rendszeresen bántalmazzák. Ezeket a fogvatartottakat azonban a feljelentő nem tudta megnevezni és nem is látta őket.

Az ügyész a feljelentés kiegészítésének elrendelését követően iratokat szerzett be, amelynek során kiderült az is, hogy az intézetparancsnok feljelentést tett a sértett ellen hivatalos személy elleni erőszak megalapozott gyanúja miatt. A dokumentumból kiderült, hogy az érintett napon a sértett tiszteletlen hangnemben beszélt egy börtönőrrel. Majd később támadólag lépett fel egy másik börtönőrrel szemben, meg akarta ütni és rúgni, ezért az őrnek nyolc napon belül gyógyuló sérülése keletkezett. A támadást a személyi állomány tagjai testi kényszer és bilincs alkalmazásával hárították

el. Az orvosszakértői vélemény alapján a sértett sérülései kifejezett bántalmazásra nem utaltak, azok feltehetőleg a vele szemben alkalmazott kényszerintézkedéssel összefüggésben jöttek létre. A sértett kihallgatása során úgy nyilatkozott, hogy nem érti, miért indult eljárás és ő miért sértett az ügyben, mivel a börtönőrök nem is bántalmazták.

A 9. számú ügyben az orvosszakértő megállapította, hogy a fogvatartott bántalmazást nem szenvedett el, sérülései az alkalmazott kényszerintézkedés miatt alakulhattak ki. Az elítélt ugyanis pszichológusi meghallgatása során agresszívvá vált, dühöngött, csapkodott a kezével és a rácsot ököllel ütötte. A felügyelők a zaj hallatán a helyszínre siettek, ahol felszólították a fogvatartottat magatartása abbahagyására. Mivel ennek az utasításnak nem tett eleget, bilincset és testi kényszert alkalmaztak vele szemben, amely eljárást jogszerűnek ítélte a parancsnok.

A 10. számú ügyben a fogvatartott sérülései a jogszerűen alkalmazott testi kényszer, illetve bilincselés kényszerintézkedésekkel összefüggésben keletkezhetnek, valamint az igazságügyi-orvosszakértő megállapítása szerint az elítélt a sérüléseket magának is okozhatta dühöngő magatartása során. A testi kényszer, illetve bilincs alkalmazására azért volt szükség, mert a fogvatartott egyrészt nem tett eleget a megállásra vonatkozó utasításnak, másrészt mindeközben trágár szavakkal illetve a személyi állomány tagjait. Elrendelték a fogvatartott fegyelmi elkülönítését, aki pakolás közben tovább szidalmazta a büntetés-végrehajtási őrköt. Annak ellenére nem akarta elhagyni a zárkát, hogy figyelmeztették a fegyelmi őrköt, kényszerítő eszköz segítségével fogják felvezetni a kijelölt helyre, amennyiben nem indul el önként. A felvezetés közben az elítélt folyamatosan ellenállt, illetve szitkozódott. Először a fürdőhelyiségben helyezték el, de miután magára hagyták, zajokat hallottak az őrk. Visszamentek és azt látták, hogy a fogvatartott dühöngő magatartást tanúsít. Ekkor bilincset alkalmaztak vele szemben.

A 11. számú ügyben a fogvatartott azt állította, hogy az őrk a fejét bal oldalról úgy megütötte, hogy a „fal adta a másikat”. A fej jobb oldalán megállapította az orvos a sérülést. A panaszos állítása szerint tüzet kért az érintett őrtől, aki nem adott neki, ezért ő kiabálni kezdett, mert úgy gondolta, hogy igaza van. Ezt követően a zárkán kívül történt elmondása alapján a bántalmazás. A videofelvételeken az volt látható, hogy a személyi állomány nevezett tagja megbilincselte a fogvatartottat, de az egyéb cselekmények nem voltak láthatók, mivel egy szekrény takarásában történtek. A

panaszos által elmondottakat leginkább az kérdőjelezte meg, hogy a kirendelt igazságügyi-orvosszakértő véleménye szerint, „ha és amennyiben a fej bal oldalát ütés érte volna, úgy ezen a területen is sérülés keletkezett volna, mely a látleletben nem került rögzítésre. Ezen sérülés nagy valószínűséggel a testi kényszer, bilincselés folytán történhetett”.

Az esetek értékelése

Az ismertetett ügyekben az igazságügyi-orvosszakértői vélemény által is bizonyítást nyert, hogy a sérülés a panaszos fogvatartottal szemben kényszerítő eszköz alkalmazásának a következménye volt. Az érintett intézetek tehát megfelelő választ tudtak adni arra, hogy a sérülések hogyan keletkeztek. Ebből következik, hogy a bántalmazást a fogvatartott nem tudta kétséget kizáróan bizonyítani. Mindezekre tekintettel az EJEE 3. cikke megsértése megállapításának nem lehet helye.

5. A fogvatartott egymással ellentmondó nyilatkozatokat tett a feljelentésben, illetve a sértetti tanúkihallgatáson, amely megkérdőjelezte a szavahihetőségét.

A 12. számú ügyben a fogvatartott panasza szerint öngyilkossági kísérletét követően a személyi állomány tagjai (kb. 20-an) bántalmazták: először megbilincseltek, ezt követően a folyosón többször megütötték és megrúgták. Állítása szerint azért nem látta, hogy kik bántalmazták, mert arccal a föld felé feküdt. Más fogvatartott pedig nem tartózkodott a folyosón. Az orvosi látlelet sérüléseket, illetve külsérelmi nyomokat nem rögzített. A panaszos előadta továbbá, hogy jelezte a történeteket nevelőjének, aki – állítása szerint – annyit mondott, hogy ebből „ne csináljon ügyet”. Kérte az áthelyezését is más büntetés-végrehajtási intézetbe, de e kérelmét elutasították. A biztonsági tiszt vallomásában kifejtette, hogy az érintett fogvatartottal nagyon sok probléma van és rendszeresen tesz feljelentést a személyi állomány tagjai ellen. Kitért arra is, hogy adott napon az elítélt azt állította, miszerint őt zárkatársa bántalmazta és azért vágta meg a kezét, hogy elkerüljön a cellából. A körletfelügyelő elmondása szerint, kollegájával a riasztáskor a panaszos zárkájához sietett, mindösszesen bilincset alkalmaztak vele szemben azért, hogy megakadályozzák a további önkárosító magatartását, de testi kényszer alkalmazására nem került sor. Az elítélt egymással nem egyező vallomásokat tett, ugyanis az öröknek még azt állította, hogy őt fogvatartott társa bántalmazta, majd később már úgy nyilatkozott, hogy a személyi állomány tagjai bántalmazták.

A 13. számú ügyben a fogvatartott állítása szerint magánelzárása során a felügyelő állomány egyik tagja őt tetteleg bántalmazta: arcon ütötte és a lábát megrugdosta. Erre vonatkozólag azonban szemtanú nem volt és látható sérülései sem keletkeztek az elítéltnak, látletet nem készült (nem fájt semmije az esetet követően és jelentést sem tett). A feljelentéséhez képest a sértett tanúkénti kihallgatása során már ellentmondóan úgy nyilatkozott, hogy nem megrugdosta a felügyelő, hanem a bal térdét rúgta meg egy alkalommal. Elmondta továbbá azt is, hogy egy másik őr pedig a „haját tépte meg”, és ezt több őr is láthatta. Kifejtette azt is, hogy szabadságelvonását megelőzően rendszeresen Xanax gyógyszert szedett, de azt az intézetben nem írták fel számára. Későbbi vallomásában már azt mondta, hogy állításai a valóságnak megfeleltek, de sokszor megérdemli azt, ahogy bánnak vele, mert okot ad rá. Ügyet nem szeretne a történetekből, ezért vallomását vissza szeretné vonni. A fogvatartott társak vallomásukban úgy nyilatkoztak, hogy nem tudnak arról, miszerint a sértett fogvatartottat bármikor bántalmazta volna a személyi állomány tagja, és nem is láttak ilyet. Az egyik érintett körletfelügyelő elmondása szerint ő valóban átvizsgálta az elítélt haját is a motozás során, de azt szándékosan nem húzta meg. A személyi állomány tagjai szerint a panaszos nagyon problémás fiatalkorú, aki rendszeresen illeti trágár szavakkal a felügyelőket, ezért vele szemben már számos alkalommal állítottak ki fegyelmi lapot. Az eset összes körülményére tekintettel végül a nyomozás megszüntetésére került sor.

A 14. számú ügyben a fogvatartott feljelentésében előadta, hogy egy alkalommal rosszul lett a zárkájában, ezért a személyi állomány tagja az egészségügyi részlegre kísérte, majd ott tetteleg bántalmazta. „Kaptam egy ütést talán a jobb oldali vesémre, és ugyanúgy tőle kaptam egy pofont is. A vesémre mért ütés ököllel történt, és körülbelül közepes erejűnek saccolom. A pofon a jobb arcfelemet érte, az is körülbelül közepes erejű lehet, és tenyérrel adta a felügyelő.” Állítása szerint ezt követően az őr a ruhájánál fogva ráncigálta, azonban sérülései nem keletkeztek. Vallomásában kifejtette, hogy egy másik alkalommal szintén az egészségügyi részlegen bántalmazta egy másik őr. A két személyt azonban nem tudta megnevezni és személyleírást sem tudott adni. Később már azt mondta, hogy „Ha rajtam múlna, legszívesebben már visszavonnám a feljelentést, már nem kérem az engem bántalmazó felügyelők felelősségre vonását. Tudomásul veszem, hogy a feljelentés visszavonására nincs lehetőség, de amennyiben arra lehetőség van, kérem, hogy az ügyben a továbbiakban ne idézzenek.”

A 15. számú ügyben a fogvatartott előadása szerint szóváltásba került az egyik zárkatársával, aki lökdösni kezdte, majd nekilökte a zárkaajtónak. Az ajtón ekkor lépett be az egyik biztonsági őr, és így a sértett nekiesett. A panaszos szerint az őr felszólította, hogy pakolja össze a személyes tárgyait, mert biztonsági zárkába kerül. Kifejtette továbbá, hogy amikor rákérdezett, miért kell átmennie másik zárkába, a személyi állomány tagja hátracsapott a gumibotjával, és eltalálta a szemöldökét, sérülése keletkezett. Miután ellátták a sérüléseit, a sértett állítása szerint a biztonsági zárkában már két őr csavarta hátra a kezét, fejét az ágyra nyomták. Amikor elengedték az egyik kezét, ő felvette az ágyon található, „bugyli”-nak nevezett bv-s kést és megpróbálta elvágni a saját nyakát, a kés azonban nem volt alkalmas testi sértés okozására. A beadványában azonban már mást állított a fogvatartott. Abban úgy adta elő a történetet, hogy őt a felügyelő a biztonsági zárkába történő kísérés során bántalmazta gumibotbal. A nyomozás során beszerzésre került a fogvatartott fegyelmi anyaga, amelyből kiderült, hogy egy, az általa megnevezett naptól eltérő napon kellett vele szemben testi kényszert alkalmazni, amiért dühöngő magatartást tanúsított, illetve a vele szemben intézkedőre támadt. Kihallgatásra kerültek a zárkatársak, akik egybehangzóan tagadták, hogy láttak volna olyan esetet, amikor az érintett fogvatartott zárkatársával lökdösődött volna, illetve, hogy a felügyelet bántalmazta volna. Az ügyben kihallgatásra került az a biztonsági felügyelő, aki az elhelyezett kamerának köszönhetően, monitoron végigkövette az eseményeket. Elmondása szerint azért kellett kényszerítő eszközt alkalmazni a fogvatartottal szemben, mert tárggyal támadt a felügyelőre. Később pedig a korábban említett, vágásra alkalmatlan késsel támadt az intézkedő felügyelőre, majd amikor a támadás sikertelennek bizonyult, a saját nyakát kezdte el karistolni.

A 16. számú ügyben a panaszos először nevelői meghallgatásán azt állította, hogy több őr „ütötte, rúgta” miközben ő a tusoló földjén feküdt. Ezt követően a sértetti tanúkihallgatásán azt mondta, hogy az általa megjelölt személyi állományi tag arccal a tusoló falának nyomta, majd kétszer vesetájékon ütötte. A fényképes azonosítás során úgyszintén eltért a vallomása a korábbiaktól. Azt állította, hogy az általa megjelölt őr nyomta neki a falnak, de azt már nem tudta megmondani, hogy ki ütötte meg több alkalommal is a vesetájékán. Egy másik fogvatartott – aki szintén jelen volt a fürdőhelyiségben – a sértettel ellentétes tanúvallomást tett. Az általa előadott események egyáltalán nem egyeztek meg a sértett által mondottakkal. A második

tanúnak már önmagában a jelenléte is kétséges volt a felügyelői intézkedések végrehajtásának időpontjában a korábbi vallomásokra tekintettel. Ezért az ő vallomását indokolt volt mellőzni a bizonyítási eszközök sorából. Az igazságügyi-orvosszakértő szakvéleményében kategorikusan kizárta, hogy a panaszost nagy erejű ökolütések, rúgások érhették volna. Az orvos által elmondottak azt támasztották alá, hogy a fogvatartottnak a kényszerítő eszköz alkalmazása során az örök „nem okoztak indokolatlan sérüléseket, a szükségesség és arányosság szakmai követelményét betartották eljárásuk során.”

Az esetek értékelése

A dolgozatban lentebb részletesebben is kifejtésre kerül majd, hogy a bizonyítékok szűkössége miatt kiemelkedő jelentősége van a fogvatartott szavahihetősége vizsgálatának. Amennyiben az megkérdőjelezhető, akkor a bűncselekmény megtörténte is kérdéses. Kiemelésre érdemes, hogy a fogvatartott szavahihetősége például úgy mérhető le, ha viszonylag hosszabb idő elteltével is ugyanolyan részletességgel tudja előadnia a történeteket, nem merülnek fel ellentmondások, illetve jól lemérhető a szavahihetőség abban az esetben, ha olyan dolgokat állít az elítélt, aminek büntetőjogi relevanciája van, ennek tudata azonban egy fogvatartottól nem várható el.

A dolgozat következő részében olyan esetkörök kerülnek bemutatásra, amelyek úgyszintén a sértett szavahihetőségének megkérdőjelezését vonhatják maguk után.

6. Az ügyben fel nem oldható ellentmondások voltak.

A 17. számú ügyben a tanúk vallomása, valamint a beszerzett kamerafelvételek nem támasztották alá a panaszos által elmondottakat, miszerint rajta a személyi állomány egyik tagja az ingét széttépte, és egy alkalommal orron ütötte volna. Az sem fedte a valóságot, hogy a fogvatartott szerint a többi őr nevetett rajta, amiért kilógott a melle a széttéptett ing alól. Azt sem lehetett megállapítani a bizonyítékok alapján, hogy belökték volna az elítéltet a dühöngőbe. Az viszont megállapítást nyert a kamerafelvételek alapján, hogy *az érintett felügyelő kb. egy perc időtartamban tartózkodott a fogvatartottal a dühöngő zárkában, amely időtartam egy ilyen intézkedés esetében a katonai ügyész szerint indokolatlanul hosszú időnek tűnik.* Az igazságügyi-orvosszakértő véleménye alapján azonban az elítélt sérülései nem az általa megnevezett napon, hanem 2-3 nappal korábban keletkezhetnek. Az ügyben fel nem oldható ellentmondások voltak, ezért nem alkottak a bizonyítékok „összefüggő, zárt logikai

láncolatot”, illetve egyes bűncselekmények megvalósulását ki lehetett zárni. Ezekre tekintettel az eljáró ügyész az eljárást megszüntette.

A 18. számú ügyben fel nem oldható ellentmondások voltak, ugyanis a sértett vallomását alátámasztó tanúvallomások sem voltak egybehangzóak. A panaszos állítása szerint az egyik őr őt tetteleg bántalmazta oly módon, hogy a ruháját megragadva a falhoz lökte, majd ököllel mellkason ütötte. A fogvatartott állítása szerint egy kb. 17 cm átmérőjű bőrpír keletkezett a mellkasán, amely másnapra elmúlt. Az igazságügyi-orvosszakértő véleménye szerint nem volt megállapítható, hogy az elítéltet bántalmazták volna. A tanúk egy része azt állította, hogy nem tudtak a bántalmazásról, illetve külsérelmi nyomokat sem láttak a fogvatartott testén. A tanúk másik része azonban elmondta, hogy látták a sérülést az elítélt testén, de a vallomásaik teljesen eltértek annak jellege, színe, kiterjedése tekintetében. Sőt, olyan sérülést is megemlítettek, amelyről a sértett nem számolt be. Egy fogvatartott pedig beadványában közölte, hogy tudomása van arról, miszerint a sértett elmondta a zárkatársainak, hogy a célja az, az érintett felügyelőt rúgják ki, és ezért a barátai valótlan vallomásokat fognak tenni. Mivel a kihallgatott fogvatartottak egy körletrészen voltak, így lehetőségük adódott arra, hogy összebeszéljenek. A tanúk vallomásai egymásnak ellentmondóak voltak, mivel nem egyeztek meg a sérülések számára vonatkozóan, illetve pl. azt állították, látták, ahogy a sértett az ütést követően a folyosón lévő virágok közé esett, erről azonban a panaszos nem nyilatkozott. A nyomozás során megtekintették a folyosót annak érdekében, hogy kiderüljön, valóban láthatták-e a tanúk az eseményeket az általuk előadott módon. Erre azért is szükség volt, mert a csatolt helyszínrajz alapján megkérdőjelezhető volt, hogy az egyik tanú láthatta a történeteket.

7. A sértett által előadott tényállást vallomásán kívül más bizonyíték nem támasztotta alá.

A 19. számú ügyben a fogvatartott azt állította, hogy két alkalommal bántalmazták az őrk a büntetés-végrehajtási intézetben. Elmondása szerint egy alkalommal a „letékezés” helyszínén, majd egy másik alkalommal az orvosi rendelőben történt a bántalmazása. Az általa megjelölt helyszíneken kamera nem volt. A nyomozás során kihallgatták a fogvatartott által megnevezett felügyelőket és fogvatartottakat, a zárkatársával szembesítésre is sor került. A vallomásokban minden személy tagadta, hogy bántalmazás történt volna, illetve a szembesítés sem vezetett eredményre. A

zárvatárs állítása szerint a fogvatartott csak azért találta ki ezt a „történetet”, hogy áthelyezzék egy másik büntetés-végrehajtási intézetbe. Az orvosszakértő megállapítása szerint az orvosi iratok alapján a fogvatartott nem szenvedett sérülést. Az ügyben tehát a sértett vallomásán kívül más bizonyíték nem támasztotta alá a fogvatartott által előadott tényállást, és más bizonyíték felkutatására sem volt lehetőség.

A 20. számú ügyben szintén csak a fogvatartott állította azt, hogy a motozás során az őt bántalmazta. Vallomásában a fogvatartott elmondta, zavarta, hogy félóránként ellenőrizték a felügyelők az öngyilkossági kísérletét követően. A bántalmazást senkinek nem jelezte, az egészségügyi személyzetnél sem jelentkezett orvosi vizsgálatra. Állítása szerint csak néhány fogvatartott társának mesélte el a történeteket. A megnevezett elítéltek azonban nem erősítették meg a fogvatartott által elmondottakat.

A 21. számú ügyben a fogvatartott előadta, hogy 2011 augusztusában a vacsorára történő levonulás során szorongásos rohamot kapott, majd miközben visszakísérték a zárkájába, a felügyelők bántalmazták: kitépték jónéhány hajszálát, illetve úgy lökték be a zárkába, hogy súlyos térsérülése keletkezett, amely miatt azóta is ápolásra szorult. Az ügyben kihallgatásra kerültek az érintett személyek, azonban ők egybehangzóan azt állították, hogy a fogvatartott rosszul lett, leesett a lépcsőn, majd a felügyelő és néhány fogvatartott segített visszavinni a cellájába. A kamerafelvételeken is jól látható volt, hogy az elítéltet nem lökték be a zárkába, illetve az iratok alapján a panaszos csak októberben kezdte el fájlalni a térdét. Az igazságügyi-orvosszakértő megállapította, hogy a fogvatartottnak térdízületi kopása és gyulladása volt. Amennyiben a lökés következménye lett volna a gyulladás, akkor a cselekményt követően azonnal láthatók lettek volna a külsérelmi nyomok, és néhány nap múlva jelentős fájdalom, illetve duzzanat jelentkezett volna. Jelen ügyben tehát a sértett vallomásán kívül más bizonyíték nem támasztotta alá a fogvatartott által elmondottakat.

A 22. számú ügyben a fogvatartott vallomásán kívül egyéb bizonyítékot a nyomozó hatóság nem tudott beszerezni, így a nyomozás adatai alapján bűncselekmény szintén nem volt megállapítható, és a további nyomozástól sem volt eredmény várható. Az elítélt meghallgatása során azt állította, hogy az általa megnevezett napon a felügyelői irodában kapott egy pofont az egyik felügyelőtől. Az intézeti orvos azonban nem állapított meg a testen semmilyen sérülést. Tekintettel arra, hogy az irodában szemtanú nem tartózkodott, a fogvatartott nem tudta megnevezni az őt személyét, és

külsőleg is nagyvonalakban írta le, valamint, hogy az orvos sem állapított meg sérülést, bűncselekmény elkövetése nem volt megállapítható.

A 23. számú ügyben a fogvatartott állítása szerint azért ment az egészségügyi részlegre, hogy viszkető kezére kenőcsöt kérjen. Az orvos azonban nem írt fel számára semmit. A börtönorvos előadta, hogy ezt követően az elítélt tiszteletlen magatartást tanúsított vele szemben és ügyészségi feljelentéssel fenyegetőzött. Ezért három felügyelőt kellett a részlegre hívnia. A fogvatartott sértetti tanúvallomása szerint a személyi állomány tagjai közül kettő előbb a gyomrán ütötte meg ököllel, majd az egyik egy zseblámpával fejbe vágta, miközben a másik őt tovább ütötte a gyomrát. Állítása szerint a harmadik személy a bántalmazásban nem vett részt, de támogatta társai erőszakos fellépését. A felismerésre bemutatás során a panaszos fogvatartott felismerte az érintett bv. öröket, akik azonban mindvégig tagadták, hogy bármilyen bántalmazásra sor került volna. Az elítélt zárkatársai sem tudtak semmilyen értékelhető elmondani vallomásuk során. Az orvosszakértő kifejtette, miszerint „nevezett sérülése keletkezhetett oly módon, hogy a hajas fejbőr fejtetői részét középest meg nem haladó erőbehatás érthette, mely létrejöhetett a cselekmény során is, de azt megelőző, vagy azt követő rövidebb időszakban is”.

A 24. számú ügyben a panaszos fogvatartottnak nézeteltérése volt egy zárkatársával, ezért úgy döntött, hogy átköltözik másik zárkába. Kipakolta személyes tárgyait a folyosóra, ezért az intézet riasztója megszólalt. Vallomásában előadta, hogy a hozzá érkező biztonsági felügyelők kb. tíz ütést mértek a jobb felkarjának tricepsz részén. Azt is előadta, hogy rosszullete miatt a felügyelők egy pohár vizet öntöttek a fejére. A kihallgatott tanúk azonban tagadták a történeteket és egyértelmű bántalmazásra utaló sérülés sem volt megállapítható.

A 25. számú ügyben a fogvatartott azt állította, hogy a nevelője bántalmazta: pontosabban a zárkatársai szeme láttára a karjánál fogva ráncigálta. Állításával szemben azonban a nevelő, valamint a fogvatartott társai is úgy adták elő a történeteket, hogy a levélkiosztás során a panaszos követelte, hogy telefonálhasson családi problémák miatt. Erre azonban nem kerülhetett sor, mivel vele szemben fegyház fokozatú szabadságvesztés-büntetést hajtanak végre, míg a folyosón olyan elítéltek telefonáltak, akik börtön fokozatúak. Az elutasítás miatt dühös lett, őrvongott az érintett fogvatartott. Ezért a nevelője megfogta a bal karján a könyökét, és rendre utasította, mondván ezért még biztonsági elkülönítésére is sor kerülhet. Ezt követően a panaszos csendben maradt.

A zárkatársak előadták azt is, miszerint aznap nem jelezte az orvosnak az érintett fogvatartott, hogy sérülése lenne. Egy gyógyszerosztás során kérte az ápolótól, hogy nézze meg a karját. Az azon lévő sérülést – elmondásuk szerint – a zárka átrendezése, az ágyak tologatása közben szerezhette a panaszos. Az igazságügyi-orvosszakértő véleménye szerint „megragadásos erőbehatás” következményei nem lehettek a sérülések, mivel abban az esetben „ujjbegynyi vérbeszűrődések” is létrejöttek volna. Feltehetőleg azok elesés, ütődés miatt alakultak ki. A panaszos szavahihetőségét kérdőjelezte meg az is, hogy a nyomozás során kiderült, miszerint több fogvatartottnak volt problémája az érintett nevelővel különféle ügyek intézése miatt. A zárkatársak tanúvallomásukban megnevezték azokat a személyeket, akik segítséget nyújtottak a panaszosnak az eljárás megindításában. Mivel azonban pontosan nem tudták megnevezni, kinek az ötlete volt, hogy a nevelőnőt hivatalos eljárásban elkövetett bántalmazás büntette miatt feljelentsék, ezért konkrét elkövető hiányában hamis vád miatt büntetőeljárást nem lehetett kezdeményezni.

A 26. számú ügyben kizárólag a sértett állította azt, hogy őt bántalmazta a személyi állomány egyik tagja, de azt sem orvosi lelet, sem tanúvallomások nem támasztották alá. Az egyik tanú előadta: neki azt mondta a panaszos fogvatartott, hazudozni fog annak érdekében, hogy elszállítsák az érintett börtönből. Azt is elmondta, hogy a panaszos bosszúhadjáratának a része ez az ügy, mivel haragszik az örökre, amiért nem hagyják őt tiltott tárgyakkal üzletelni. Az ör – aki az állítólagos bántalmazást elkövette – előadta, hogy a panaszos az adott napon megfenyegette, miszerint fel fogja jelenteni. Mindezekre tekintettel nem volt megállapítható bűncselekmény elkövetése.

8. A fogvatartott saját magának okozta a sérülést, majd azt próbálta bizonyítani, hogy azokat a személyi állomány tagjai okozták bántalmazása során.

A 27. számú ügyben a fogvatartott azt állította, hogy a felügyelők bántalmazták, mert ő arra hivatkozással nem borotválkozott meg, hogy az arcára be volt gyulladva. A kötelező borotválkozást egyébként az érintett büntetés-végrehajtási intézet házirendje írja elő. Az utasítás végrehajtásának megtagadása miatt fegyelmi elkülönítést végeztek az elítélttel szemben, aki – az örök állítása szerint – az elkülönítő zárkában többször a kezét és a fejét a mosdókagylóhoz ütögette annak ellenére, hogy több alkalommal felszólították annak abbahagyására. Később a panaszos azt mondta, hogy véletlenül

ütötte be a fejét az ágyba, ezért keletkeztek a sérülései. Öt hónap elteltével tett feljelentést a személyi állomány tagjai ellen. Az orvosszakértői vélemény azonban megállapította: „az összes adat figyelembevételével nagy a valószínűsége, hogy a fogvatartott sérüléseit az általa elmondottak szerint is saját magának okozhatta”.

Az eset értékelése

Az igazságügyi-orvosszakértők sok esetben meg tudják azt állapítani, ha a fogvatartott saját magának okozta a sérülést. A gyakorlati tapasztalatok azt igazolják, hogy az ilyen jellegű panaszoknak sokszor célja valamilyen „bosszúhadjárat” egy adott felügyelővel szemben, vagy az, hogy az ország más intézetébe helyezték át az elítéltet.

9. Felmerülhet a gyanú, hogy a fogvatartottak összebeszéltek, egymást segítették.

Így például a 28. számú ügyben a fogvatartott azt állította, hogy harmadmagával orvosi vizsgálatra kísérte fel az egyik börtönőr. Amíg az egyik társukat várták a folyosón, a fal felé kellett fordulnia, és a börtönőr a következőt mondta: „jelentgetsz az ügyésznek? Itt se kamera, se tanú nincs, nem látja senki.” Majd ezt követően mind a két kezével többször megütötte a fogvatartott fejét. A másik két elítélt is azt állította tanúvallomásában, hogy hallották a bántalmazásra utaló hangokat, valamint a börtönőr kijelentését. A fogvatartott azonban aznap senkinek nem jelentette az esetet, látlelet felvételére nem került sor, és kb. egy hét múlva, a pszichológusi foglalkozást követően tett jelentést nevelőjének.

Az *eset értékeléseként* meg kell jegyezni, hogy az ilyen és ehhez hasonló esetekben felmerülhet a gyanú, miszerint a fogvatartottak összebeszéltek, pontosabban megbeszélték, hogy a tanúkihallgatáson mit fognak mondani, és ezzel segítik társukat. A fogvatartott által előadott eset napja és a jelentés között ugyanis jó néhány nap telt el.

Következtetés

A fentebb bemutatott példák alapján is jól látható, hogy az esetek legnagyobb részében a hivatalos eljárásban elkövetett bántalmazás bűncselekménye nem nyer megállapítást. Erre tekintettel nagyon kevés ilyen ügy jut el a nemzeti bíróság, valamint a strasbourgi testület elé.

Mind nemzeti, mind nemzetközi szinten, ahhoz, hogy megállapítható legyen a hivatalos eljárásban elkövetett bántalmazás, illetve ezzel összefüggésben az embertelen és megalázó bánásmód, kétséget kizáróan kell bizonyítani azt, hogy a személyi

állomány tagja alaptalanul alkalmazott kényszerítő eszközt, illetve a jogosan alkalmazott kényszerítő eszköz törvényben meghatározott kereteit túllépte. Ezen túlmenően fontos kérdés, hogy amennyiben a büntetés-végrehajtási intézetben keletkeztek a fogvatartott sérülései, a börtönhatóság megfelelő magyarázatot tud-e adni a sérülések keletkezésének körülményeire.

A fentebb bemutatott jogesetek alapján a fogvatartottak szavahihetősége az esetek legnagyobb részében – de nem valamennyi ügyben – megkérdőjelezhető,²⁸⁰ mert például:

- a fogvatartott egymással ellentmondó nyilatkozatokat tett a feljelentésben, illetve a sértetti tanúkihallgatáson;
- az igazságügyi-orvosszakértő álláspontja alapján megállapítható volt, hogy a fogvatartott saját magának okozta a sérülést, majd azt próbálta bizonyítani, hogy azokat a személyi állomány tagjai okozták bántalmazása során;
- számos ügyben fel nem oldható ellentmondások voltak;
- a sértett által előadott tényállást vallomásán kívül más bizonyíték nem támasztotta alá;
- a sértett semmilyen érdemi adatot nem szolgáltatott kihallgatása során;
- az ügyben felmerült a gyanú, hogy a fogvatartottak összebeszéltek (különösen akkor, ha a jelentés és a sértett által megjelölt nap között hosszabb időszak is eltelt).

A gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy a fogvatartottak bántalmazással kapcsolatos panaszainak *általános célja* valamely felügyelővel szemben bosszúállás, illetve az, hogy másik büntetés-végrehajtási intézetbe helyezték át őket.

A fent kifejtettekből látható, hogy nagyon nehéz a bizonyítás ezekben az ügyekben. Miképpen az korábban már kifejtésre került, ez elsősorban abból fakad, hogy fel nem oldható érdekellentét van a fogvatartottak és a fogvatartók között. Egy olyan területről van szó, amelyre véleményem szerint nincs megfelelő megoldás. Nem helyezhető el például minden helyiségben (így például a mosdóhelyiségben) kamera.

²⁸⁰ Kurdi Tímea és Vókó György is felhívták a figyelmet arra egyik tanulmányukban, hogy a nyomozásmegtagadások és a megszüntetések nagy százaléka a gyakorlati tapasztalatok alapján abban keresendő, hogy a fogvatartottak vallomása sokszor ellentmondásos, az állításukat sok esetben nem tudják megfelelően igazolni. KURDI Tímea – VÓKÓ György: *Fogvatartotti panaszok a bánásmód köréből*. Börtönügyi Szemle 2002/4. 69. p.

Különös hangsúlyt kell arra is fektetni, hogy amennyiben olyan helyiségbe kíséri be a személyi állomány tagja a fogvatartottat, amely nem volt indokolt, mennyi időt töltött bent a fogvatartottal. Amennyiben ugyanis egy helyiségben nem helyezhető el elektronikus megfigyelési eszköz (illemhely, fürdőhelyiség), vagy egyéb, pl. anyagi okokból nem került elhelyezésre kamera az adott helyiségben, viszont a folyosón elhelyeztek ilyen eszközt, akkor következtetést lehet levonni a bent töltött idő hosszáról is (ha indokolatlanul hosszú időt töltött bent a bv. őr és a fogvatartott, az már megalapozhatja a fogvatartott által állítottak valóságát). Meg kell jegyezni, hogy nem határozható meg pontosan, mit kell érteni indokolatlan hosszú idő alatt, az viszont mérlegelés alapján eldönthető, hogy a személyi állomány tagja által megnevezett intézkedéshez szükséges volt-e annyi idő, amennyit az adott helyiségben töltöttek.

Úgy gondolom a kifejtettekre tekintettel ezekben az ügyekben kiemelten fontos a gyorsaság, valamint az, hogy megfelelő alapossággal, a szavahihetőséget is mérlegelve értékeljék az ügyészek az egyes vallomásokat.

A bizonyítékok szűkössége miatt – ahogyan az az előbbieken kifejtésre került – *hangsúlyos szerepe van az igazságügyi-orvosszakértő álláspontjának*. Kiemelkedő jelentősége van ugyanakkor *a sértett fogvatartott szavahihetősége vizsgálatának* is. Annak ellenére, hogy az látszik bizonyítottnak, miszerint a panaszos szavahihetősége a legtöbb esetben megkérdőjelezhető, ennek a kérdésnek a vizsgálata különösen fontos. A következőkben egy olyan ügy, ellenpélda kerül ismertetésre, amelyben „kulcsfontossága” volt a fogvatartott szavahihetőségének, és az a bíróság által megállapítást nyert.

A Győr-Moson-Sopron Megyei Bíróság Katonai Tanácsa a *Kb.II.2/2008/43.* számú határozatának meghozatala során kiemelt hangsúlyt tulajdonított a sértett szavahihetőségének.

A tényállás szerint a sértettet 2007 szeptemberében három ízben bántalmazták a személyi állomány tagjai egy hazai büntetés-végrehajtási intézetben. A bántalmazást megelőzően az intézet parancsnokhelyettese különböző óvintézkedéseket tett, tekintettel arra, hogy egy augusztusi parancsnoki meghallgatáson a sértett jelezte, miszerint a személyi és a fogvatartotti állomány részéről is egyaránt fenyegetve érzi magát. Ezek az óvintézkedések a következők voltak: az egyik őr számára külön feladatként határozta meg a sértett ellenőrzését a szabaduló zárkában, továbbá kérelmi lapot kellett beszereznie az érintett fogvatartottól arra vonatkozóan, hogy kérelmezze, lehetőleg ne a szabadulása tervezett időpontjában szolgálatát befejező szakasz lelépésével egy időben

helyezzék ki az intézetből. Elrendelte továbbá a parancsnok helyettese a szabaduló zárka élesítését,²⁸¹ valamint olyan fogvatartottakat helyezett a sértett mellé, akikkel kapcsolatban ő problémát nem jelzett. A sértett továbbá kérelmet terjesztett elő arra nézve, hogy másik intézetből szabadulhasson. Ezt az érintett bv. intézet vezetése támogatta, de az országos parancsnokság végül nem engedélyezte.

A fogvatartott állítása szerint szeptember 8-án több ór bántalmazta. A sértett ún. falcolást (önsértést) követett el délután oly módon, hogy a bal alkarjának könyökhajlatában pengével vágást ejtett. A célja az volt, hogy láttelelet felvétele céljából külső kórházba szállítsák. A sérüléseket a börtön ápolója látta el.

A sértett előadása szerint 2009. szeptember 9-én történt a további bántalmazása, amely időpontban négy ór követte el a fizikai abúzust: nevezetesen több alkalommal tenyérrel és ököllel megütötték, továbbá az I. rendű vádlott meg is rúgta. A bántalmazás következtében a sértett bal szeme körül, illetve a bal füle mögötti területen zúzódásos, véraláfutásos, a bal fülkagylóján vérzéssel, majd duzzanattal járó, nyolc napon belül gyógyuló sérülések keletkeztek. Az V. r. terhelt a bántalmazásnál mindvégig jelen volt, abban azonban nem vett részt, de nem is jelentette az előjáróinak. A sértett elmondta azt is, hogy a II. r. vádlott kezén lévő óra szíja elszakadt, annak egy darabját ő később megtalálta, és az intézeti meghallgatásakor átadta a fogvatartási ügyek osztályvezető-helyettesének. Ezt követően – a sértett által előadottak alapján – a délután folyamán ismételt bántalmazta IV. és VI. rendű vádlott a fogvatartottat: többször arcon ütötték.

A szabaduló zárkát kinyitó személyi állományi tagnak jelezte a fogvatartott a bántalmazást, majd a szabadulását követő nap reggelén visszament a börtönhöz és az eljárásban részt vevő két tanúnak jelezte, hogy a felügyelet több alkalommal bántalmazta őt. Azt is kijelentette, hogy szándékában áll a történeteket pénz fejében a sajtó tudomására hozni.

A bíróság a sértett egyéb bizonyítékokkal alátámasztott előadását fogadta el. Az indokolásban felhívta a figyelmet arra, hogy „*Kulcskérdés volt az ügyben a sértett szavahihetősége*”. Kifejtette egyrészt a katonai tanács, hogy: bár a sértett többszörösen büntettet előéletű és több alkalommal ítélték már el jogerősen hamis vád

²⁸¹ Ez azt jelenti, hogy a bezárt zárkát elektromos úton is ellenőrzik, azaz nyitása esetén az ügyeleten visszajelzést kapnak: a számítógépes rendszerben a riasztás szó jelenik meg. Ha a riasztás megtörténik, akkor a felügyelet jelzi a nyitás okát, és rögzítik, hogy vagy a felügyelők, vagy a biztonsági tisz, illetve más jogosult volt az, aki a nyitást végrehajtotta. A riasztás törlésével lehet visszaélesíteni a zárkát, de a visszazárást a berendezések már nem jelzik, ezért a gyakorlatban a felügyelő szól telefonon, amikor befejezte az intézkedést, hogy a zárkát bezárta, azt lehet élesíteni. (Mindezeket az a tanú adta elő a tárgyaláson, aki biztonsági felügyelőként teljesít szolgálatot az érintett intézetben.)

miatt, a szavahihetőségét mégsem általánosságban, hanem a konkrét ügyben kellett vizsgálni. A bíróság arra az álláspontra helyezkedett, hogy a sértett szavahihető. Tette ezt azért, mert a fogvatartott végig következetesen állította, hogy bántalmazták, a történeteket hasonló módon adta elő a feljelentését megelőzően, majd azt követően, és a tárgyaláson is végig *„meggyőző és hiteles volt, majdnem két év elteltével nyomozati előadásával adekvát vallomást tett, amely különösebben nem nagy kihívás akkor, ha a cselekmények valóban megtörténtek, de szinte megoldhatatlan feladat, ha valaki egy koholt történetet próbál ekkora idő távlatából „felmondani”*. Külön kiemelte a tanács, hogy a sértett vallomásai egybehangzóak voltak az eljárás különböző szakaszaiban arra vonatkozóan, hogy a személyi állomány tagjai közül kinek milyen szerep jutott a bántalmazás során. Ezen kívül, a „bíróság álláspontja szerint, ha a sértett kitalált történetet adott volna elő, bizonyosan V. r. vádlottat is megnevezte volna olyan személyként, aki szintén bántalmazta. Annak ismerete pedig nyilvánvalóan nem feltételezhető a sértettől, hogy az V. r. vádlott passzív jelenléte az eseményeknél is megvalósít valamilyen bűncselekményt.” Azt sem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy a sértett „nem volt népszerű”, mivel az általa adott információk alapján találtak több alkalommal tiltott tárgyakat a zárkákban.

Azt is kifejtette a bíróság ítéletében, hogy: „Feltéve, de nem elfogadva, hogy a sértett részéről koholt vádaskodásról van szó, ebben – a feltételezett – esetben a sértett nagyfokú rizikót vállalt volna azzal, hogy kérelmezte más intézetből való szabadítását, hiszen amennyiben az országos parancsnokság partner lett volna ebben, nem lett volna módja véghezvinni a „tervét”. Továbbmenve, amennyiben az intézet helyt adott volna a szabadítás időpontjának megváltoztatására vonatkozó kérelmének, akkor nem az a szakasz lett volna szolgálatban az intézetből történő kihelyezéskor, akivel a vádlotti védekezés lényege szerint szeretett volna „leszámolni”.”

Kiemelést érdemelnek továbbá az ítéletnek a következő részei: a katonai tanács megállapította, hogy az eseménylisták adataiból az a következtetés vonható le, miszerint adott volt a lehetőség a sértett bántalmazására. Elfogadta továbbá a tanács, hogy a fogvatartott önsértésének célja a figyelemfelhívás volt, azaz az, hogy külső kórházba jusson, és ott látteleket vegyenek fel. A bíróság álláspontja szerint „az összeesküvés-elméletbe ez az önsértés nem illeszthető be.”

A szakértő azon megállapítása külön kiemelendő, hogy amennyiben a sértett magának okozta volna a szeme körüli sérülést valamilyen tárgy használata során, akkor

hámsérülési nyomok is keletkeztek volna a szem körül, ilyen azonban nem került rögzítésre.

Mindezekre tekintettel a bíróság megállapította a vádlottak bűnösségét hivatalos eljárásban elkövetett bántalmazás büntetében, míg V. r. terhelt bűnösségét jelentési kötelezettség megszegésének vétségében állapította meg.

3.2. Fogvatartott bántalmaz fogvatartottat

A Btk. 438. §-ában meghatározott *Kötelességszegés szolgálatban* bűncselekménye valósulhat meg akkor, ha a szolgálati állomány tagja nem teszi meg a szükséges intézkedéseket annak érdekében, hogy megakadályozza a fogvatartottak közötti fizikai erőszakot. Fontos kiemelni, hogy a büntetés-végrehajtási szervezetről szóló törvény 11. § (4) bekezdése szerint is „A személyi állomány tagja köteles megakadályozni, hogy a fogvatartottak egymást bántalmazzák, sanyargassák, vagy egyéb, az emberi méltóságot sértő magatartást tanúsítsanak.” Korábban kifejtésre került, hogy amennyiben a börtönhatóság nem tesz eleget a fentebb említett kötelezettségének, azaz nem védi meg a fogvatartottat a többi fogvatartott bántalmazásától, akkor az EJEB megállapítja az embertelen és megalázó bánásmódot. *Stasi Franciaország elleni ügyében*²⁸² például a panaszos azt állította, hogy sorozatos bántalmazások áldozatául esett a börtönben homoszexualitása miatt, és a börtönőrök nem tettek semmit ennek megakadályozása érdekében. Az EJEB azonban nem állapította meg az EJEE 3. cikke megsértését, ugyanis álláspontja szerint az eset összes körülményét vizsgálva megállapítható volt, hogy a hatóság „minden szükséges intézkedést megtett annak érdekében, hogy megvédje a fogvatartottat a fizikai bántalmazástól”.²⁸³

Előjáróban le kell szögezni, hogy a fogvatartottak egymás közötti kapcsolatában a bántalmazások vélhetően rendszerezsek, azonban kevés esetben derül az ilyen cselekményekre fény (ez az oka annak, hogy jelen fejezetben kevés fogvatartotti panasz kerül ismertetésre). Amennyiben ugyanis a fogvatartott jelzi a konkrét abúzust a személyi állomány felé, vagy adott esetben feljelentést is tesz, nem garantált az eljárást követően a védelme: további retorzióktól tarthat. Hiába helyezik át egyik biztonságosnak vélt zárkából a másikba, a személyi állomány nem biztos, hogy teljes

²⁸² *Stasi v. France*. Application no. 25001/07, judgment of 20 October 2011.

²⁸³ § 101.

alapossággal ismeri a börtönpopuláció hierarchiáját, azaz bármelyik zárkában lehet olyan fogvatartott, aki a bántalmazó cinkostársa.²⁸⁴

A Központi Nyomozó Főügyészség Szegedi Regionális Osztályán vizsgált ügyek közül az egyik esetben például a fogvatartott előadta, hogy fogvatartott társai a büntetés-végrehajtási intézetben több alkalommal megfenyegették, hogy megölik, agyonverik, illetve homoszexualitásra kényszerítik. Ő ezt jelezte a nevelőjének, aki a fogvatartott állítása szerint azt mondta, hogy másik emeletre kell lemennie, ha van ott hely, de ez „nem kívánságműsor”, így ha megtagadja a lemenetelt, akkor fegyelmi eljárást indít ellene. Kifejtette, hogy nevelője figyelmen kívül hagyta az ő kérelmeit, illetve biztonságát. A befogadó nevelő elmondta, hogy kérte a fogvatartottól, pontosan nevezze meg azokat a személyeket, akik őt megfenyegették, de a fogvatartott ezt nem tette meg. Azt nem tagadta, hogy valóban azt mondta, az elhelyezés nem kívánságműsor és az egyéni adottságok alapján döntenek arról, ugyanis véleménye szerint a fogvatartott más emeletre való helyezése nem lett volna biztonságos, mivel „furcsa viselkedése miatt a fogvatartottak kikezdtek volna vele”.

A következő ügyben a fogvatartott azt állította, az érintett felügyelő kötelességét nem teljesítette azzal, hogy nem akadályozta meg a közte és zárkatársa közötti verekedést. Elmondása szerint a verekedés következtében összerogyva guggolt az ajtó mellett, amikor a felügyelő belépett. A fogvatartott társa ekkor tovább bántalmazta, ököllel szájon ütötte és miután a börtönőr csak annyit mondott, hogy „elég már”, a zárkatársa fejbe rúgta. Nevezett ügyben a nyomozás során nem lehetett olyan bizonyítékot beszerezni, amely alátámasztotta volna, hogy a nevezett felügyelő nem tette meg a szükséges intézkedést a zárkában lezajlott verekedés megfékezése érdekében, ezért nem volt megállapítható a szolgálatban kötelességszegés vétsége, és az eljáró ügyész a nyomozást megszüntette.

Az értekezés következő részében két olyan ügy kerül ismertetésre, amelyben megállapítást nyert a börtönhatóság mulasztása.

A Budapest Környéki Törvényszék a 12.P.21.890/2009. számú határozatában megállapította a büntetés-végrehajtási intézetnek a fogvatartottak őrzésével kapcsolatos mulasztását. A pert az a férfi indította, akinek a fia (panaszos fia) életét vesztette a börtönben a fogvatartott társak által elkövetett bűncselekmények miatt.

A panaszos fiát a zárkatársak 2007. október 13-án lámpaoltást követően

²⁸⁴ SOLT Ágnes: *Agresszió a fogvatartottak körében: okok és következmények. Problémás fogvatartottakkal készült mélyinterjúk tartalomelemzése*. Börtönügyi Szemle 2010/1. 24. p.

énekelésre és szexuális viszony létesítésére hívták fel. Kezdetben a fiú ellenállt, azonban a fogvatartott társak szidalmazták és több alkalommal megütötték. Ezért a panaszos fia a fenyegetések és bántalmazások hatására arra kényszerült, hogy különféle szexuális cselekményeket létesítsen a másik három fogvatartottal. Ezt követően arra vették rá, hogy akassza a nyakába a lepedőből készített kötelet és ugorjon le az ablakból. Első alkalommal azonban még levágták a kötélről. Ezután a WC ajtajával és egy újságpapírral eltakarták a zárkaajtón lévő kémlelőnyílásokat annak érdekében, hogy a személyzet ne szerezzen tudomást a zárkában történekről. Majd ismét egy újabb kötelet készítettek a lepedőből, azt a panaszos fiára rögzítették és ezúttal nem vágják le róla. A fiú a bűncselekmények következtében 23 óra 17 perckor meghalt. A szomszédos zárkában tartózkodó elítéltek azt állították, hogy ők hallották a kiabálást, a fémcsörgést, a dübörgést. A szolgálati naplóba tett húszperces közönkénti feljegyzések szerint a cellában 21 órától 23 óráig minden rendben volt. A körletfelügyelő a fiú zárkatársainak jelzésére észlelte a történeket. A körlet kulcsait biztonsági okokból 21 óra 15 perckor a földszinten kellett leadni, ezért felszólította a fogvatartottakat, hogy vágják le a panaszos fiát a kötélről, majd értesítette a biztonsági szolgálatot. A helyszínre az ügyeletes ápoló is odaérkezett, de ezúttal már csak a földön fekvő sértett halála tényének megállapítására került sor.

Az eseményről tett jelentésben az szerepelt, hogy a fogvatartott halála önakasztás miatt következett be, amely többek között a családi körülményekre és személyiségproblémákra is visszavezethető volt. Az esetet követő napokban azonban a panaszos fia zárkatársai „atipikus” magatartásának következtében felmerült az idegenkezűség gyanúja, ezért büntetőeljárás indult.

A bíróság megállapította a büntetés-végrehajtási intézet felelősségét, és azt kártérítés megfizetésre kötelezte. Az indokolás alapján ugyanis a börtön „feladatai ellátása során *nem úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható* lett volna, mert az alkalmazottjának az időben hosszan elhúzódó, a szomszédos zárkában tartózkodó fogvatartottak figyelmét is felkeltő zajhatással járó bűncselekmény elkövetését megelőző cselekménysorozatot *észlelnie kellett volna*.”

A Kecskeméti Törvényszék az 5.P.21.820/2014/9. számú, majd a Szegedi Ítéltábla a Pf.I.20.372/2015/4. számú határozatában ugyancsak megállapította az alperes büntetés-végrehajtási intézet felelősségét. A tényállás szerint a felperest mint előzetesen letartóztatott személyt öt fő fogház fokozatú, öt fő börtön fokozatú, míg egy fő előzetesen letartóztatottal együtt helyezték el. *Az alperes intézet arra hivatkozott,*

hogy nem tudta betartani a jogszabályban meghatározott elkülönítési szabályt, tekintettel a befogadási kötelezettségére, illetve a börtönben uralkodó túlzásfoltyságra. A felperes gyógyszeres kezelés alatt állt, ezért kábult állapotban volt. Ezt kihasználva egyik zárkatársa 2008. március 4-éről 5-ére virradó éjszaka megerőszakolta. Ezt követően már másik zárkában helyezték el, ezért ellentmondásos az alperes korábbi védekezése, miszerint nem tudta betartani az elkülönítési szabályt. A felperesnél „az elszenvedett erőszakos közösülés beláthatatlan, kitörölhetetlen trauma-sorozatot, pszichoszomatikus és pszichés megbetegedést indított el, felerősítette az alapbetegségét, a bipoláris zavart. A következmények súlyosak és a későbbiekben sem törölhetők.”

A bíróságoknak azt kellett vizsgálniuk jelen ügyben, hogy fennáll-e az okozati összefüggés a bekövetkezett sérelem, illetve az elkülönítési szabály be nem tartása között. Az ítéletábra kifejtette, hogy álláspontja szerint az elkülönítési szabály egyik célja „az esetleges személyiségi jogsértő magatartások elkövetése lehetőségének a minimálisra csökkentése”, illetve azok megakadályozása. Így ez az egyik eszköze a korábban hivatkozott büntetés-végrehajtás szervezetéről szóló törvényben meghatározott kötelezettségnek, azaz annak, hogy meg kell akadályozni az intézetnek azt, hogy a fogvatartottak között bántalmazás, sanyargatás, vagy egyéb, emberi méltóságot sértő magatartás legyen. Kifejtette továbbá az ítéletábra, hogy véleménye szerint az elkülönítés azért is szükséges, mert a személyi állomány tagjai nem tudják minden pillanatban ellenőrizni a fogvatartottakat. Az okozati összefüggést a következőképpen magyarázta: „A perbeli esetben az alperes a jogszabályt sértő elhelyezéssel lehetővé tette, megkönnyítette, hogy a felperessel szemben az emberi méltóságát, egészségét sértő bűncselekményt kövessenek el. Az előzetes letartóztatásban lévő felperest többségében elítéltekkel együtt helyezte el az adott zárkában, holott könnyen belátható, hogy az előzetes fogvatartottak esetében – akikről még bűnösségük sem bizonyosodott be – nagy valószínűséggel jelentős visszatartó erőt jelent egy ilyen jellegű bűncselekmény elkövetésétől, hogy az ellenük folyó büntető eljárásban jogerős döntés még nem született. *A felróhatóság alóli mentesüléshez nem vezethet önmagában az a tény, hogy a büntetés-végrehajtási intézetek – köztük az alperes is – túlzásfoltak.*”

Összességében tehát az alperesi bv. intézet nem tett eleget pozitív kötelezettségének, ugyanis a börtönviszonyok mellett számolnia kellett volna azzal, hogy az elkülönítési szabályok be nem tartásával „megkönnyíti a fogvatartottak személyiségi jogot sértő magatartásának tanúsítását”.

4. Az EJEB magyar vonatkozású ítéletei

4.1. Benjamin kontra Magyarország²⁸⁵

Miként arra már jelen fejezetben utalás történt, nagyon kevés ügy jut el a nemzeti bírósági szakig, de ugyanez jellemző a nemzetközi szintre is, vagyis a strasbourgi testület kevés, az elítéltek bántalmazásával kapcsolatos esetet tárgyal. Magyar vonatkozásban első alkalommal²⁸⁶ a *Benjamin kontra Magyarország* ügyet tárgyalta az EJEB. Nevezett ügyben a panaszos 1998. március 31-én megszökött a Pálhalmai Börtönből. Az üldözése során két alkalommal meglőtte az egyik börtönőr lábát. A harmadik lövés az őr mellkasát érte volna, amennyiben nem ugrik félre. Néhány órán belül az érintett fogvatartottat elfogták, és visszaszállították a börtönbe. A panaszos állítása szerint a börtönben a személyi állomány több tagja megverte, ezért sérülése keletkezett a hasfalán. A következő napon a börtön egészségügyi részlegén vizsgálták meg a fogvatartottat, tekintettel arra, hogy hányásra, gyomorszáj-tájéki fájdalomra, valamint bokaduzzanatra panaszkodott. Arra vonatkozó bizonyíték, illetve orvosi feljegyzés azonban nincs, hogy a panaszos jelezte volna a bántalmazás tényét az orvosnak.

1999. december 9-én életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetésre ítélte a Pest Megyei Bíróság a panaszost többek között emberölés kísérlete és más bűncselekmények miatt. Erre tekintettel először a Szegedi Fegyház és Börtönbe, majd a Budapesti Fegyház és Börtönbe helyezték át az elítéltet. 2004. február 28-án ismételten sikeres szökést hajtott végre a fogvatartott, de ezen alkalommal is néhány órán belül elfogták az őrk. A börtönbe való visszaszállítása során – a panaszos előadása szerint – megbilincseltek a kezét és lábát, letépték a ruháját, a földre kényszerítették, rátértek a fejére és megverték. Körülbelül harminc-negyvenöt percen keresztül hallgatták ki a szökéséről, miközben ő a hideg talajon feküdt. A fogvatartott állítása szerint mindez a börtön egészségügyi részlegén történt, egy orvos és egy nővér jelenlétében.

Az esetet követően egy speciális biztonságu zárkában helyezték el a nevezett elítéltet, ahol fegyelmi büntetésként negyven napot kellett eltöltenie úgy, hogy éjjel és nappal is bilincsből voltak a kezei és a lábai. A verések következtében a panaszos hasfali szöveteiben szakadás következett be, ezért meg kellett műteni.

²⁸⁵ *Benjamin v. Hungary*. Application no. 36568/07, decision of 4 March 2014.

²⁸⁶ BECÁNICS Adrienn: *Az elítéltekkel való bánásmód kérdései az Emberi Jogok Európai Bírósága gyakorlatában, különös tekintettel a magyar vonatkozású ügyekre*. Jogtudományi Közlöny 2013/9, 423. p.

Az ügyet a Budapesti Katonai Ügyészség vizsgálta, azonban az eljárást megszüntették 2005. február 28-án, tekintettel arra, hogy nem volt bizonyítható a bűncselekmény elkövetése.

2008. augusztus 13-án a panaszos öngyilkosságot kísérelt meg.

2009 decemberében ismételtén a Szegedi Fegyház és Börtönbe szállították át, ahol a panaszos előadása szerint testüreg átvizsgálást végeztek öt börtönőr, és egy ápoló jelenlétében, úgy, hogy mindeközben egy ágyhoz bilincselték. Állítása szerint, amikor előadta, hogy ezt megalázónak tartja, a börtönőrök kinevették, és megfenyegették, hogy ők is „segíthetnek” az orvosnak egy fém pálcá segítségével. Mivel egy későbbi alkalommal az általa elmondottak alapján ugyancsak hasonlóan történt az átvizsgálása, panaszt nyújtott be a törvényességi felügyeletet ellátó ügyészhez. Amikor azonban kihallgatására került sor, a vallomását visszavonta, arra hivatkozva, hogy az ügy már megoldódott.

Az EJEB nem tudta érdemben vizsgálni az ügyet, tekintettel arra, hogy az első eset vonatkozásában a panaszos nem merítette ki a belső jogorvoslati lehetőségeket (nem volt orvosi feljegyzés arról, hogy tájékoztatta volna az orvost a bántalmazásról), továbbá a 2004. február 28-ai eseményekkel kapcsolatban nem tartotta be a hathónapos szabályt (kérelmét eredetileg 2007. augusztus 16-án nyújtotta be a kérelmező az EJEB-hez, belső jogorvoslati lehetőségével pedig 2004. szeptember 27-én élt).

Összegezve, azért került bemutatásra jelen fejezetben ez az ügy, mert ez volt az első, az *elítéltek* bántalmazásával kapcsolatos magyar vonatkozású ügy az EJEB előtt. Jelen esetben is – az EJEB esetjoga alapján – az lett volna feltehetőleg az irányadó, hogy a nemzeti kormánynak pontosan választ kellett volna adnia a sérülések keletkezésének körülményeire. A sérülések bizonyítékkal alátámasztottak voltak, ugyanis a fogvatartottat meg kellett műteni. Az EJEB azonban számos ítéletében kimondta azt, hogy nemcsak az intézetnek kell magyarázatot adni a sérülések keletkezésének körülményeire, amennyiben a befogadáskor azok még nem voltak a panaszos testén, de az elítéltnak is kétséget kizáróan bizonyítania kell azt, hogy a hivatalos személyek bántalmazták. Ehhez azonban szükséges, hogy a panaszos jelezze az orvosnak, miszerint bántalmazás következtében keletkeztek a sérülései.

Ugyanakkor már került olyan magyar vonatkozású ügy az EJEB elé, amelyben a panaszos azt állította, hogy a rendőrségi fogdában rendőrök bántalmazták. Meg kell jegyezni, hogy ezen ügyek száma is elenyésző.²⁸⁷

4.2. Kmetty kontra Magyarország²⁸⁸

A panaszos állítása szerint őt már a rendőrautóban bántalmazták, majd ezt követően a rendőrségen is. Az egyik rendőr a hasába is rúgott. Mindezek a rendőrség alagsorában történtek. Ezt követően több órahosszára a rendőrségi fogdában helyezték el, ahol az egyik rendőr kiabált és gyalázkodóan beszélt vele, illetve az arcába köpött. Miután szabadon engedték a panaszost, megvizsgálták a traumatológián, illetve a fogászaton is.

A panaszos feljelentést tett bántalmazás, illetve jogellenes fogvatartás miatt. Az ügyész a panaszoson kívül több tanút is kihallgatott, akik egyezően állították, hogy a férfit erőszakosan tették be a rendőrségi autóba. A panaszos a felismerésre bemutatáson a fényképek közül felismerte két bántalmazóját. Az orvosszakértő azt állapította meg jelen ügyben, hogy a kérelmező kisebb sérülései nem bántalmazás következményei lehetnek, hanem a rendőrség jogszerű kényszerintézkedésével szemben a panaszos által tanúsított ellenállásából valók. Kifejtette ugyanis a szakértő, hogy amennyiben igazak lennének a panaszos által előadottak, akkor még milyen sérüléseket kellett volna elszenvednie. Tekintettel az orvosszakértői véleményre, az ügyész megszüntette a nyomozást. Ez ellen a kérelmező panasszal élt, amelyet azonban az ügyészség elutasított. A panaszos kérte az EJEE 3. cikkének megállapítását tekintettel a bántalmazására, illetve arra, hogy az ügyészség nem vizsgálta ki hatékonyan az ügyét [ez utóbbi kifejtését lásd: B) A fogvatartottak panaszainak intézése, annak színvonala: a

²⁸⁷ Ezzel kapcsolatban említésre méltó, hogy a Magyar Helsinki Bizottság Baranya Megyei Csoportja fogdamegfigyelései során 2000-ben és 2001-ben széles körű kérdőíves vizsgálatot folytatott le a csoport által megtekintett rendőrségi fogdákból lévő fogvatartottak között. A fogvatartottak 78 %-a nyilatkozott úgy, hogy nem érte sérelem a rendőrségi fogdában, és az esetleges sérelmek is inkább a fogvatartott társak általi bántalmazásokkal voltak összefüggésbe hozhatók. HERKE Csongor – PÉTER Iván: *A rendőrségi fogdákból fogva tartottak helyzete a magyar helsinki Bizottság tapasztalatai alapján*. Belügyi szemle 2002/2-3. 43. p. Azt is meg kell jegyezni, hogy egy 2014-es kutatás során a megkérdezett szakemberek azt gondolták, hogy inkább a rendőrségi alkalmazottak vehetnek igénybe erőszakos eszközöket, ugyanis a kihallgatás során feszült lehet a helyzet, a letartóztatott személy ellenszegülése is kiválthatja az említett módszert. Ezzel szemben a börtönökben a bv. dolgozók számára is kedvezőbb az „együttélés”, ha az erőszaktól mentes. MAGYAR HELSINKI BIZOTTSÁG: *Lejt a pálya. A hivatásosok által elkövetett bántalmazások*. 2. p.

Elérhető: http://helsinki.hu/wp-content/uploads/MHB_APT_kinzas_tanulmany_osszefoglalo_fin.pdf

²⁸⁸ *Kmetty v. Hungary*. Application no. 57967/00, judgment of 16 March 2004.

hatékony, alapos és gyors nyomozás hiánya, 3. Magyar vonatkozású ügyek alfejezetben].²⁸⁹

Az EJEB megvizsgálta a rendelkezésére álló bizonyítékokat, és azt állapította meg, hogy az orvosszakértői vélemény nem támasztja alá a panaszos által előadottakat, és egyik tanú sem állította azt, hogy látta volna: a panaszost bántalmazták.

A strasbourgi testület úgy foglalt állást jelen ügyben, hogy nem lehet megállapítani a rendelkezésre álló bizonyítékok alapján, miszerint a panaszos sérülései a jogszerű kényszerintézkedéssel szemben tanúsított ellenállás következményei, avagy a rendőrségi fogdában állítólagosan elkövetett bántalmazás következményei, ezért nem állapította meg a 3. cikk anyagi jogi megsértését.²⁹⁰

4.3. Balogh kontra Magyarország²⁹¹

Nevezett ügyben a panaszos azt állította, hogy rendőrségi kihallgatása során a rendőrök többször megütötték az arcát és a bal fülét, valamint a vállát. A panaszos azt is előadta, hogy miközben elhagyta a rendőrségi épületet, az egyik rendőr a következőket mondta neki: „Mondd meg a miskolci cigányoknak, hogy jobban járnak, ha nem teszik be a lábukat Orosházára” (azaz diszkriminációs indítatás is vezérelhette a rendőröket. Az EJEB azonban rávilágított, hogy a panaszoson kívül más ezt a mondatot nem hallotta, azaz nem ítélte ezt bizonyítottnak). Balogh csak az incidens után két nappal fordult orvoshoz. Mivel a dobhártyája beszakadt, ezért meg is kellett műteni. A panaszos előadta, mivel Orosházán nem ismerik, inkább úgy döntött, hogy Miskolcon, saját városában megy el orvoshoz, tekintettel arra is, hogy nagyon szégyellte magát a történetek miatt. Ezt megelőzőn soha nem került incidensbe a hatóságokkal, és jobbnak látta, ha a saját házi orvosához megy el, annak ellenére, hogy a sérülése azonnali ellátást igényelt volna.²⁹² Az EJEB leszögezte, bár a panaszos csak két nappal a szabadon bocsátása után ment el orvoshoz, mégis hihető magyarázattal szolgált arra vonatkozóan, hogy miért nem jelentette azonnal a történeteket, miért késlekedett.²⁹³ Mindezekre tekintettel a strasbourgi testület arra a következtetésre jutott, miszerint a magyar

²⁸⁹ § 9-28.

²⁹⁰ § 36.

²⁹¹ *Balogh v. Hungary*. Application no. 47940/99, judgment of 20 October 2004.

²⁹² § 10-12., 34-37.

²⁹³ Vö. SZEMESI Sándor: *A diszkrimináció tilalma az Emberi Jogok Európai Bírósága gyakorlatában*. PhD értekezés, Miskolc, 2008. 124-125. p.

kormány nem bizonyította kielégítő módon azt, hogy a panaszos sérülései nem a rendőrségen keletkeztek, ezért megállapította az egyezményértést.²⁹⁴

4.4. Barta kontra Magyarország²⁹⁵

A panaszos és az édesanyja Csizmás Kandúr Állatotthont és Alapítványt működtetett. Garázdaság alapos gyanúja miatt a bőnyi körzeti megbízott kiment hozzájuk, hogy bekísérje őket a rendőrségre. A rendőr becsöngetett, majd – írásbeli idézés nélkül – közölte a panaszos édesanyjával, hogy be kell fáradniuk a rendőrségre, mivel nyomozást indított a rendőrség velük szemben. Az édesanya nem akart eleget tenni a rendőr utasításának, illetve a kerítéshez hívta a kutyáját. Ezen viselkedése miatt a rendőr belökte a kaput és belépett az udvarra, valamint gumibottal próbálta elhárítani a kutya támadását. Ezt követően az édesanya a rendőrt karjánál fogva próbálta kitolni az udvarról. Mivel ez a kísérlete sikertelen volt, beleegyezett abba, hogy bemegy vele a rendőrségre. A panaszos hallotta a történeteket, és mindeközben fotókat készített a rendőri intézkedésről. Az ezt követő események azonban vitatottak a felek között. A kormány ugyanis azt állította, hogy a panaszos többször, több helyen megütötte a fényképezőgépével a rendőrt, míg az édesanya eközben szóban gyalázta. A panaszos szerint viszont a rendőr kiabált vele és ütötte meg a gumibotjával, és ő nekiesett a kapunak. Két másik rendőr segítségével kórházba vitték a panaszost és édesanyját, ahol mindhárójukat megvizsgálták. Az orvosszakértő álláspontja szerint a panaszos állításainak valódisága kevésbé valószínű, de nem lehetetlen. Az ügyész vádat emelt a két nővel szemben hivatalos személy elleni erőszak miatt, az első fokú bíróság azonban felmentette őket. Az ügyész fellebbezett.²⁹⁶

Az EJEB a következőket állapította meg az ügyben. Az ismert volt, hogy a panaszos nem beszélte a magyar nyelvet, és nem értette a rendőrt (tekintettel arra is, hogy a rendőr csak nehezen beszélte az angol nyelvet), nem kérte azonban az édesanyját, hogy fordítson számára, hanem azonnal akadályozni kezdte a rendőr tevékenységét (annak ellenére, hogy az egyenruha miatt tudta, hivatalos személyről van szó). Ezek alapján a testület arra a következtetésre jutott, hogy a hivatalos személy intézkedése jogszerű volt. Az egymással ellentmondó bizonyítékok alapján nem tudta megállapítani a testület, hogy a panaszos sérülései a rendőr jogszerű

²⁹⁴ § 54.

²⁹⁵ *Barta v. Hungary*. Application no. 26137/04, judgment of 10 July 2007.

²⁹⁶ § 7-25.

kényszerintézkedéséből származtak (amelyek szükségszerűek voltak az adott körülmények között), vagy bántalmazás következményei. A testület arra is rávilágított, hogy egyértelműen a panaszos terhére róható az, miszerint akadályozta a rendőri intézkedést.²⁹⁷

Az EJEK az összes körülményt figyelembe véve végül arra az álláspontra helyezkedett, hogy a panaszossal szemben tanúsított intézkedés nem volt eltúlzott, ezáltal nem állapította meg az EJEK 3. cikkének megsértését.²⁹⁸

4.4. Károly László kontra Magyarország²⁹⁹

Nevezett ügyben a panaszos állítása szerint először a rendőrségi autóban, majd ezt követően a rendőrségen is bántalmazta több rendőr. Ezután néhány órára bezárták egy zárkába. Később megvizsgálta egy orvos, és a következő sérüléseket állapította meg: több horzsolás volt a panaszos fejének hátsó részén, a mellkasán, illetve a hátán, valamint zúzódások a vese és a lép környékén.³⁰⁰

A következő nap a panaszos feljelentést tett a rendőrök ellen, azonban az ügyész megszüntette a nyomozást bizonyítottság hiányára hivatkozva. A városi bíróság sem a panaszosnak adott igazat, ugyanis elfogadta a hivatalos személyek azon vallomását, miszerint a kérelmező sérülései a jogszerű kényszerintézkedés következtében jöttek létre. A fellebbviteli bíróság is elutasította a panaszos fellebbezését, a rendőri intézkedést ugyanis szükségesnek és arányosnak ítélte meg.³⁰¹

A panaszos hivatkozva az EJEK 3. és 13. cikkére, annak megállapítását kérte a strasbourgi testülettől, hogy egyezményesértés történt, illetve, hogy nem biztosítottak számára hatékony jogorvoslatot.³⁰²

Tekintettel arra, hogy a nemzeti bíróság is megállapította: a panaszos viselkedése nem adott okot kényszerintézkedés alkalmazására, a testület arra a következtetésre jutott, hogy a kérelmező sérülései alapján megállapítható az egyezményesértés, pontosabban az EJEK 3. cikkének megsértése.³⁰³ A testület indokolásában kifejtette, hogy kizárólag a 3. cikk megsértését vizsgálja jelen ügyben.³⁰⁴

²⁹⁷ § 64-71.

²⁹⁸ § 72-73.

²⁹⁹ *László Károly v. Hungary (No. 2)*. Application no. 50218/08, judgment of 12 May 2013.

³⁰⁰ § 6.

³⁰¹ § 7-10.

³⁰² § 12.

³⁰³ § 18-21.

³⁰⁴ § 12.

Álláspontom szerint azért nem vizsgálta a 13. cikk megsértését, mert egyértelműen kiderült az ügyből, hogy biztosított volt hatékony jogorvoslat a panaszos számára, illetve a hatóságok eleget tettek a 3. cikkből eredő eljárásjogi kötelezettségüknek is (a testület azonban nem indokolta a vizsgálat mellőzését).

5. Indokolatlan, illetve megalázó jellegű motozás

Álláspontom szerint a személyi állomány és a fogvatartottak egymáshoz való viszonyulása körében külön tárgyalást érdemelnek az indokolatlan motozással kapcsolatos esetek, illetve azok az ügyek, amelyekben a motozás megalázó jellegű volt. Ezek is megalapozhatják ugyanis az EJEE 3. cikkének megsértését.

5.1. Nemzetközi instrumentumok ajánlásai

A fogvatartottak motozásával kapcsolatban az *Európai Börtönszabályok*³⁰⁵ kimondja azt a princípiumot, hogy a motozást kizárólag az elítélttel azonos nemű személy végezheti, illetve csak szakorvos foganatosíthatja a motozással kapcsolatos intim vizsgálatot. Leszögezi továbbá azt is, hogy a motozás során nem lehet megalázásnak kitenni a fogvatartottakat.³⁰⁶

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának *a börtönön belüli egészségügyi ellátás etikai és szervezeti aspektusairól szóló ajánlása*³⁰⁷ kimondja, hogy orvos csak akkor vehet részt a motozással kapcsolatos eljárásban, amennyiben annak objektív egészségügyi oka van.³⁰⁸

A *börtönszemélyzet etikai kódexeként*³⁰⁹ megfogalmazott Európa Tanácsi ajánlás a 17. pontjában úgy rendelkezik, hogy a személyi állomány csak feltétlenül szükséges esetben alkalmazzon motozást, és az nem lehet megalázó.

Az Európai Börtönszabályokkal összhangban, a női elítéltek rohamosan növekvő száma miatt megalkotott *Bangkoki Szabályok*³¹⁰ is rögzíti, hogy kizárólag nő végezheti a női fogvatartottak motozását. Ugyancsak kimondja, hogy a személyi állomány

³⁰⁵ European Prison Rules.

³⁰⁶ L.54.4-54.7. pont.

³⁰⁷ Recommendation No.R (98) 7 of the Committee of Ministers to Member States concerning the ethical and organizational aspects of health care in prison.

³⁰⁸ L. 72. pont.

³⁰⁹ Recommendation CM/Rec(2012)5 of the Committee of Ministers to member States on the European Code of Ethics for Prison Staff.

³¹⁰ The Bangkok Rules.

motozást végrehajtó tagjának a kidolgozott módszernek megfelelően kell eljárnia, és tiszteletben kell tartania az elítéltek emberi méltóságát. Továbbá amennyiben lehetséges, alternatív módszert kell kialakítani az invazív motozás helyettesítésére, ezzel is elkerülvén az azzal együttjáró lehetséges pszichikai és fizikai hatásokat.³¹¹

A CPT is leszögezte a 9. *Általános Jelentésében*,³¹² hogy kizárólag azonos nemű személy motozhatja meg a fogvatartottat. Azt is hangsúlyozta a bizottság, hogy amennyiben a motozás során a fogvatartottnak le kell vetkőznie, akkor az kizárólag az ellenkező nemű személy számára nem látható módon hajtható végre. A CPT álláspontja szerint ezek az elvek a fortiori vonatkoznak a fiatalokúra. Mindemellett pozitív hatással lehet az elítéltekre a vegyes összetételű (női-férfi) őrszemélyzet, mert ezáltal könnyen kiválaszthatók a megfelelő örök, ha bizonyos, nemhez kötődő feladatot kell ellátniuk (pl. motozás).³¹³

Miként azt a 9. *Általános Jelentésében* is leszögezte a CPT, a 10. *Általános Jelentésében*³¹⁴ is kihangsúlyozta, hogy a koedukált őrszemélyzet jótékony hatással lehet a börtönkörnyezetben. A CPT tapasztalatai szerint, azokban az országokban, ahol nem biztosított a férfiak és nők elkülönítése, gyakoribbak a nők részéről az olyan panaszok, hogy akár tetteles, akár szóbeli szexuális zaklatás áldozatául estek. Ezekben az intézetekben ugyanis nagyobb számmal vannak jelen a férfi örök, és a CPT tapasztalatai alapján ilyen jellegű zaklatást elsősorban férfiak követnek el a női fogvatartottakkal szemben. Ugyanakkor üdvözlí a bizottság azt a fajta elhelyezést, ahol gondos körütekintést követően a párokat együttesen helyezték el.³¹⁵

A nemzetközi instrumentumok mellett ki kell emelni az *Orvosok Világszövetségének a fogvatartottak motozásával kapcsolatos közleményét* is, amelyben elismerte, hogy biztonsági okokból szükséges lehet a fogvatartottak esetében a testüreg átvizsgálására, különös tekintettel arra, hogy megakadályozzák fegyver vagy kábítószer bevitelét a börtönbe. Mivel azonban az ilyen jellegű vizsgálatok esetében egyaránt felmerülhetnek fizikai és lelki hatások, ezért a Világszövetség javaslata az, hogy ezt a

³¹¹ L. 19-20. szabályok

³¹² 9th General Report. 26. pont. CPT/Inf (99) 12.

³¹³ L. 26. pont.

Vékony Andor véleménye szerint azonban jelentős kockázatot jelenthet férfi fogvatartottak között női őrszemélyzet alkalmazása. Álláspontja szerint nincsenek felkészülve arra az intézetek, hogy adott esetben egy támadástól, illetve terrorcselekménytől miképpen lehetne megvédeni a női személyzetet. Úgy gondolja, hogy nincs elegendő idő azonban arra, hogy speciális kríziskezelő tréningeket tartsanak. VÉKONY Andor: *Gondolatok a hazai büntetés-végrehajtás tevékenységéről az uniós normák és gyakorlati megoldások tükrében*. Börtönügyi Szemle 2006/3. 64. p.

³¹⁴ 10th General Report. CPT/Inf (2000) 13.

³¹⁵ § 23.

nem orvosi tevékenységet is orvos végezze el. Az orvos feladata az is, hogy elmagyarázza a fogvatartottnak, miszerint a vizsgálat eredménye nem tartozik az orvosi titoktartási kötelezettség hatálya alá, azaz azt a hatóságok tudomására hozhatja. Felhívta a figyelmet továbbá arra a Világszövetség, hogy a testüreg átvizsgálása sértheti a fogvatartottak személyiségi jogait és méltóságát, ezért célszerűbb alternatív módszereket igénybe venni, az említett vizsgálatot pedig csak ultima ratio-ként alkalmazni. Az egyén magánélethez és emberi méltósághoz való jogát mindvégig biztosítani kell a motozás során.³¹⁶

5.2. De lege ferenda javaslat a motozás honi szabályozásával kapcsolatban

A Bv. törvénynek az elítéltek motozásával kapcsolatos rendelkezésében a következő *kiegészítést* javaslom annak érdekében, hogy a honi szabályozás maradéktalanul megfeleljen a nemzetközi ajánlásoknak, illetve megfelelő garanciát nyújtson arra, hogy ne essenek az elítéltek megalázó bánásmód áldozatául. A Bv. Kódexnek álláspontom szerint tartalmazni kellene azt a garanciális szabályt, hogy a motozáskor kizárólag csak egészségügyi okból lehessen jelen orvos, továbbá, amennyiben az elítélt levetkőztetésével jár a motozás, akkor az csak az elítélttel azonos nemű személy előtt legyen elvégezhető.

A kifejtettekre tekintettel a következő kiegészítést javaslom a Bv. törvény 151. § (1) bekezdésében:

Az elítélt motozását, illetve a ruházat átvizsgálását – ide nem értve a motozásnál közreműködő orvost, valamint a technikai eszközzel történő ruházatátvizsgálást – az elítélttel azonos nemű személy végezheti. *A motozásnál csak akkor működhet közre orvos, ha annak egészségügyi oka van. Levétkőztetéssel járó motozás esetén csak az elítélttel azonos nemű személy lehet jelen.*

5.3. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának releváns ítéletei

5.3.1. Iwanczuk kontra Lengyelország³¹⁷

Az Iwanczuk kontra Lengyelország ügyben a kérelmező élni kívánt a parlamenti választásokon szavazati jogával. A bv. örök azt mondták a fogvatartottnak, hogy csak

³¹⁶ WORLD MEDICAL ASSOCIATION: *Statement on Body Searches of Prisoners*. Adopted by the 45th World Medical Assembly, Budapest, Hungary, October 1993. Letölthető: <https://www1.umn.edu/humanrts/instree/bodysearches.html> (2015.07.08.)

³¹⁷ *Iwanczuk v. Poland*. Application no. 25196/94, judgment of 15 February 2002.

akkor vehet részt a szavazáson, ha előtte aláveti magát a motozásnak. A kérelmező az alsóneműt kivéve levette ruháit, ekkor a *bv. örök kigúnyolták, megalázó megjegyzéseket tettek a testére és verbálisan támadták*. Ezután azt a parancsot kapta, hogy vetközzön meztelenre, de ezt a fogvatartott nem volt hajlandó megtenni, így visszavitték a cellájába, anélkül, hogy szavazott volna.³¹⁸

Az EJEB megállapította, hogy ez a viselkedés *megalázó bánásmódnak* minősült, mivel nem volt szükség arra, hogy a börtönőrök előtt meztelenre vetközzön a panaszos. A strasbourgi testület továbbá kifejtette, hogy mivel a kérelmező nem volt büntetett előéletű, továbbá fogvatartása során végig nyugodt viselkedést tanúsított, és nem követett el erőszakos bűncselekményt sem, így mindezekre figyelemmel nem kellett tartani az erőszakos viselkedésétől. Ennek megfelelően semmi sem támasztotta alá annak szükségességét, hogy az érintett meztelenre vetközzön. Bár meghatározott esetekben szükség van a motozásra, a gúnyolódás és a megalázó megjegyzések a kérelmező *emberi méltóságát sértették*. Az EJEB mindezekre figyelemmel megállapította, hogy megvalósult a megalázó bánásmód a kérelmezővel szemben.³¹⁹

5.3.2. El Shennawy kontra Franciaország³²⁰

Nevezett ügyben a kérelmező több bűncselekmény elkövetése miatt került büntetés-végrehajtási intézetbe. A fogvatartottat magas kockázatú elítéltek közé sorolták, így indokolt lehetett több alkalommal is a motozása. Az azonban már nem, hogy esetenként naponta *négy-nyolc alkalommal is megmotozták, ezenkívül a vetközést követően hajolgatnia és köhögnie is kellett, és ha ellenállt, akkor erőszakot alkalmaztak vele szemben*.³²¹

Az EJEB eljárása feltárta, hogy Franciaországban a teljes test átvizsgálására általában akkor kerül sor, ha a fogvatartott a már említett magas kockázatú kategóriához tartozik. A strasbourgi testület elismerte, hogy szükség volt magasabb fokú biztonságra, de azt is leszögezte, hogy a kérelmező korábbi szökése óta már négy év eltelt, és azóta nem kísérelt meg újabb szökést. Az ügyben továbbá videót is készítettek a teljes test átvizsgálásáról, amely azonban tilalmazott, mivel sérti az emberi méltóságot. Ezen túlmenően a motozások során a *bv. örök csuklyát viseltek, amely gyakorlatot a CPT például kifejezetten ellenez*. A strasbourgi testület a fentiekre tekintettel megállapította,

³¹⁸ § 15.

³¹⁹ § 54-60..

³²⁰ *El Shannawy v. France*. Application no. 51246/08, judgment of 20 April 2011.

³²¹ § 8-10.

hogy mindaz, amit a fogvatartottnak el kellett viselnie, túlmutat azon a szinten, amely a fogvatartottak motozásával szükségszerűen együttjár, ezért megvalósult az EJEE 3. cikkének a sérelme.³²²

6. Következtetések

Jelen alfejezetben a személyi és a fogvatartotti állomány kapcsolata, egymáshoz való viszonyulása, valamint a fogvatartottak egymás közötti kapcsolatainak kontrollálása vonatkozásában indokoltnak tartom, mintegy összegzésként meghatározni a hatóságok ezzel kapcsolatos, az EJEE 3. cikkéből eredő kötelezettségeit. Az EJEE 3. cikke ugyanis negatív és pozitív kötelezettséget egyaránt keletkeztet.

6.1. Az EJEE 3. cikkéből eredő negatív kötelezettség

Miként az a jelen doktori értekezésben kifejtésre került, adott esetben a hivatalos személyeknek jogszerű kényszerítő eszközt kell alkalmazniuk, és ebből is származhat sérülés. Előfordul, hogy ezt a sérülést is bántalmazásként értékelik a panaszosok.

*A jogszerű kényszerítő eszköz igénybe vétele a hatóságoknak az EJEE 3. cikkéből eredő negatív kötelezettsége, és amennyiben ilyen intézkedés során keletkezik sérülése a panaszosnak, az nem esik az EJEE 3. cikkében meghatározott tilalom megsértése alá.*³²³

Ezekben az esetekben a strasbourgi testület akkor állapítja meg az EJEE 3. cikkének megsértését, amennyiben „a fizikai kényszer alkalmazása nem volt szigorúan szükséges az elítélt magatartása alapján”, és ezáltal csökkentette a panaszos emberi méltóságát.³²⁴

A legextrémebb példa a fizikai kényszer jogszerű alkalmazásával kapcsolatban a *Douglas-Williams kontra Egyesült Királyság ügy*,³²⁵ amelyben nem állapított meg egyezményesértést az EJEB. Ebben a jogesetben egy késsel fenyegette meg az eljáró rendőröket a panaszos bátyja. Ezért a hivatalos személyek gumibottal megütötték, arccal a földre fektették, kezét a háta mögé bilincselték, és ebben a pozícióban szállították a rendőrségre, ahol egy óra és tíz percen belül „helyzeti fulladás”

³²² § 41-46.

³²³ ERDAL, Uğur – BAKIRCI, Hasan: *Article 3 of the European Convention on Human Rights: A Practitioner's Handbook*. World Organisation Against Torture, Geneva, 2006. 215. p.

³²⁴ *Hellig v. Germany* (I. 236. lj.) § 33.

³²⁵ *Douglas-Williams v. the United Kingdom*. Application no. 56413/00, judgment of 8 January 2002. Idézi: ERDAL – BAKIRCI: i.m. 216. p.

következtében meghalt. Az EJEB azonban nem állapított meg egyezményisértést, úgy foglalt állást, hogy jogszerű volt a rendőrök intézkedése, tekintettel a panaszos bátyjának erőszakos viselkedésére. Ezzel szemben a *Rehbock kontra Szlovénia ügyben*³²⁶ kimondta a strasbourgi testület az EJEE 3. cikkének megsértését, ugyanis a fegyvertelen panaszos állkapcsa tört el a rendőri intézkedés következtében úgy, hogy nem tanúsított ellenállást. Az EJEB szerint ebben az esetben eltúlzott volt a fizikai kényszer alkalmazása.³²⁷

6.2. Az EJEE 3. cikkéből eredő pozitív kötelezettség

A dolgozatban részletezésre került, miszerint a hatóságok pozitív kötelezettsége az, hogy a fogvatartottakat megvédjék a többi fogvatartott inzultálásától, bántalmazásától. Ennek során minden intézkedést meg kell tenniük, ami az adott helyzetben elvárható. Amennyiben ugyanis nem tesznek eleget a nevezett pozitív kötelezettségüknek, az az EJEE 3. cikkének megsértését eredményezheti.

Miként az már korábban kifejtésre került a dolgozatban, abban az esetben, ha fogvatartott bántalmaz fogvatartottat, az EJEB-nek azt kell vizsgálnia, hogy a börtönhatóság eleget tett-e a pozitív kötelezettségének: azaz megfelelően kontrollálta-e a fogvatartottak közötti kapcsolatot, megfelelő védelmet nyújtott-e a panaszos fogvatartott számára más fogvatartottakkal szemben.

A korábban hivatkozott – 12.P.21.890/2009. számú – ítéletben a bíróság arra a következtetésre jutott, hogy az érintett büntetés-végrehajtási intézet nem tett eleget ezen pozitív kötelezettségének. A tragédia ugyanis megelőzhető lett volna, ha a személyi állomány tagjai kellő figyelmet fordítanak a szomszédos zárkában elhelyezett elítéltek számára is feltűnő zajokra. Az ügy a fogvatartottak egymás közötti konfliktusainak egy szélsőséges esetét mutatta be: azt, amikor a konfrontáció a sértett halálával végződött.³²⁸

³²⁶ *Rehbock v. Slovenia*. Application no. 29462/95, judgment of 20 May 1998, ECHR 2000-XII. Idézi: ERDAL – BAKIRCI: i.m. 216. p.

³²⁷ ERDAL – BAKIRCI: i.m. 216. p.

³²⁸ Jelen dolgozatnak nem célja és nem feladata a fogvatartottak közötti erőszak okainak a feltárása, ezért arra csak néhány gondolat erejéig történik utalás.

Egy kutatás rávilágított arra, hogy az ilyen végkimenetelű atrocitások elsősorban hétköznapi, vagy hétfőn az éjjeli, hajnali órákban történtek. Ennek oka az, hogy ezekben az időpontokban alacsonyabb a személyi állomány létszáma, valamint ezzel összefüggésben a figyelem intenzitása. Minden börtönben ingerszegény környezet uralkodik. A fogvatartottak ugyanakkor könnyen indulatosak, agresszívvá válhatnak, amennyiben a figyelmüket nem kötik le: például ha nem biztosítanak számukra munkalehetőséget, megfelelő szabadidős-programokat. A börtönpopulációra általános jelleggel jellemző, hogy nagymértékben vannak jelen az agresszió-kezelési problémával küzdő fogvatartottak. Ahogyan arra *Lehoczki Ágnes* rámutatott: „Ez nem jelenti azt, hogy a börtönben mindenki agresszív és erőszakos, ám azt igen, hogy az ilyen jellegű magatartásproblémák gyakoribbak, mint a civil populációban. Az

Az is kifejtésre került korábbiakban, hogy a túlsúlyfoltosság nem lehet indoka az elkülönítési szabályok megsértésének. Ez a jogsértés ugyanis megteremtheti a lehetőséget a fogvatartottak számára, hogy egymás sérelmére az emberi méltóságot is sértő cselekményt kövessenek el. A börtönnek tehát az elkülönítési szabály betartása az egyik eszköze arra, hogy a pozitív kötelezettségének (a fogvatartottak védelme egymás bántalmazásától) eleget tegyen. Ezen túlmenően, ahogyan azt a strasbourgi testület is leszögezte a *Premminy kontra Oroszország* ügyben, kiemelt fontossága van az *elítéltek osztályozásának*, azaz annak, hogy melyik fogvatartott kivel helyezhető el egy zárkában, nyomatékos jelentősége van tehát az egyes kockázatok kiszűrésének.

Véleményem szerint ahhoz, hogy a börtönőrök eleget tudjanak tenni az EJEB által megfogalmazott pozitív kötelezettségüknek, kiemelten fontos, hogy megfelelő képzésekben vegyenek részt. A fogvatartottak egymás közötti konfliktusai ugyanis a személyi állományra nagy terhet rónak, stresszhelyzetet teremtenek, amelyek megfelelő kezeléséhez elengedhetetlenek a speciális képzések. Így kiemelésre érdemes az ún. *Büntetés-végrehajtási Krízis Incidens Tárgyaló tanfolyam*, amelynek alapjait elsődlegesen a skót büntetés-végrehajtásban kell keresnünk. A lényege a tanfolyamnak az, hogy egy olyan tárgyalócsoportot „képezzenek” ki, akik hatékonyan képesek kezelni az egyes incidenseket. *Huszár László* kifejtette a speciális képzésekről szóló tanulmányában, miszerint fontos az, hogy az érintett fogvatartottal tárgyaló személy ne pszichológus legyen. A pszichológus ugyanis magára a kommunikációra felkészült személy, de nem biztos, hogy igaz ez a speciális helyzet vonatkozásában. Ennek ellenére kell azonban lennie egy pszichológus szakembernek is a csoportban.³²⁹ Ezek a tárgyalások alkalmasak lehetnek arra, hogy egyfajta „békéltetésként” feloldják az egyes konfliktusokat.

agressziókezelési problémákhoz hozzátartozik egyik oldalon a késztetések szabályozásának nehézsége, elégtelensége, másik oldalon a féken tartandó agresszív töltöttség is sokszor magasabb az átlagosnál. Emellett előfordul az is, hogy a fogvatartott egyáltalán nem látja okát annak, hogy agresszivitását miért kellene féken tartania vagy szabályoznia, az erre vonatkozó írott és íratlan szabályok, mint általában a szabályok, nem épültek be a személyiségébe.”

A büntetés-végrehajtási intézetekben minden felértékelődik és egy, a börtönön kívüli életben talán bagatell cselekmény is konfliktust generálhat. Így például az, ha az egyik fogvatartott nem engedi a másinak, hogy nézze a televíziót, de egy egyszerűbb szóváltás is kiválthat effajta cselekményeket. LEHOCZKI Ágnes: *Emberölések a rácsok mögött*. Börtönügyi Szemle 2013/3. 66-68. p.

³²⁹ HUSZÁR László: *A speciális képzési formák helye, szerepe a büntetés-végrehajtásban*. Börtönügyi Szemle 2011/1, 66-67. p.

B) A fogvatartottak panaszainak intézése, annak színvonala: a hatékony, alapos és gyors nyomozás hiánya

Az EJEB esetjoga³³⁰ alapján az a következtetés vonható le, hogy az EJEE 3. cikke egy *eljárási kötelezettséget* is teremt a hatóságok számára: mégpedig azt, hogy alaposan, illetve hatékonyan vizsgálják ki a fogvatartott panaszát, amennyiben alapos gyanú merül fel arra vonatkozóan, hogy őt bántalmazás, vagy adott esetben kínzás érte. Ez azt jelenti tehát, hogy nyomozás megindítása iránt kell intézkednie a büntetés-végrehajtási intézetnek (itt szeretném megjegyezni, hogy ez is egyfajta pozitív kötelezettség). Ez a kötelezettség azonban nemcsak abban az esetben terheli a hatóságot, ha a feltételezett elkövető(k) hivatalos személyek voltak, hanem akkor is, ha magánszemély volt a bántalmazás elkövetője, azaz a fogvatartottak között történt a fizikai abúzus.³³¹

Erre tekintettel, a fogvatartottak bántalmazásával kapcsolatos ügyekben a testület azt is vizsgálja, hogy a fent nevezett kötelezettségének eleget tett-e a hatóság. Amennyiben nem, akkor megállapítja az EJEB a 3. cikk megsértését, arra vonatkozóan azonban nem foglal állást, hogy ezen kötelezettségszegés a fogvatartottra nézve kínzást, avagy embertelen, illetve megalázó bánásmódot jelent.

Nem lehet figyelmen kívül hagyni az *EJEE 13. cikkét* sem, amely a hatékony jogorvoslathoz való jogot deklarálja. Ezért nélkülözhetetlen a két cikk egymástól való elhatárolása (részletesebben azonban nem foglalkozom az EJEE 13. cikkével, mert az szétfeszítené jelen dolgozat kereteit).

Megállapítható, hogy az EJEE 3. és 13. cikke egymásra jelentős hatással van. Így például a hatékony nyomozás hiánya alááshatja a károk megtérítésére vonatkozó polgári jogi igényt. Továbbá az EJEB álláspontja szerint ez a hiányosság a polgári jogi igényt teoretikussá teszi.³³² Ez egyúttal az EJEE 13. cikkének megsértését eredményezheti. Úgyszintén, ha a kártérítési jogorvoslat hiányzik.³³³ Ugyancsak az EJEE 13. cikkében deklarált jog megsértését mondja ki a strasbourgi testület, amennyiben a nemzeti bíróság csekély mértékű kártérítést állapít meg a panaszos számára. A hatékony jogorvoslathoz való jog megsértését az is eredményezheti, ha a nemzeti bíróság az ügyészség nem hatékony nyomozásának eredményeit,

³³⁰ L. pl. *Lotarev v. Ukraine* (l. 243. lj.) § 85-94, *Premnin v. Russia* (l. 254. lj.) § 92-97.

³³¹ L. pl. *Premnin v. Russia* (l. 254. lj.) § 74.

³³² *Guide to good practice in respect of domestic remedies*. Adopted by the Committee of Ministers on 18 September 2013. 34. p.

³³³ GRÁD – WELLER: i. m. 627. p.

megállapításait elfogadja, és nem kíséri meg attól függetlenül, maga értékelni a tényeket.³³⁴

Az EJEB esetjoga alapján az a konklúzió vonható le, miszerint a strasbourgi testület inkonzisztens volt azzal kapcsolatban, hogy amennyiben hiányzott a nemzeti eljárásban a hatékony nyomozás, akkor csak az EJEE 3. cikke, vagy a 13. cikke szempontjából (is) vizsgálta a kérdést. Így például a *Bekos és Koutropoulos kontra Görögország* ügyben³³⁵ megállapította a 3. cikkből fakadó eljárásjogi kötelezettség megsértését, de nem tartotta szükségesnek külön megvizsgálni ezt a kérdést a 13. cikk szempontjából. Ugyanakkor a *Murat Demir kontra Törökország* ügyben³³⁶ inkább a 13. cikk alatt vizsgálta meg a hatékony nyomozás hiányát,³³⁷ míg számos esetben az EJEE 3. és 13. cikkének a megsértését egyaránt megállapította³³⁸ amennyiben hiányzott a hatékony kivizsgálás az ügyben.³³⁹

Fontos adalék: nem feltétele az eljárási kötelezettség megsértése megállapításának az, hogy az EJEB előzetesen megállapítsa a 3. cikk anyagi jogi megsértését. Különösen ez akkor bír jelentőséggel, amikor a hatóság nem tette meg az alapvető nyomozási lépéseket, ezért rendkívül nehéz, vagy éppen lehetetlen az anyagi jogi jogsértés bizonyítása, illetve megállapítása.³⁴⁰

Fontosnak tartom megjegyezni azt is, az eljárásjogi kötelezettség természete attól függ, hogy a rossz bánásmód eredménye a panaszos szenvedése, vagy adott esetben a halála. Azaz attól, hogy a kötelezettség az EJEE 3. vagy 2. cikke alá esik. Előbbi esetben ugyanis a hatóság eljárásjogi kötelezettsége akkor keletkezik, ha a panaszos, vagy hozzátartozója feljelentést tesz, míg utóbbi esetben hivatalból kell megindítania az eljárást a hatóságnak akkor, amikor a cselekmény a tudomásukra jut. Eljárásjogi kötelezettség az *EJEE 4. cikkével*, azaz a rabszolgaság és kényszermunka tilalmával kapcsolatban is felmerülhet (a 4. cikk azért is kiemelésre érdemes, mert az

³³⁴ GRÁD – WELLER: i. m. 627-628. p.

³³⁵ *Bekos and Koutropoulos v. Greece*. Application no. 15250/02, judgment of 13 December 2005, ECHR 2005-XIII. § 53-57. Idézi: ERDAL – BAKIRCI: i. m. 221. p.

³³⁶ *Murat Demir v. Turkey*. Application no. 879/02, judgment of 2 March 2006. § 43-45. Idézi: ERDAL – BAKIRCI: i. m. 221. p.

³³⁷ Ehhez hasonlóan a Balogh kontra Magyarország ügyben (l. 291. l.) is jobbnak látta a testület az EJEE 13. cikke szempontjából megvizsgálni az eljárásjogi jogsértést.

³³⁸ *L. pl. Corsacov v. Moldova*. Application no. 18944/02, judgment of 4 April 2006. § 68-82. Idézi: ERDAL – BAKIRCI: i. m. 221. p.

³³⁹ ERDAL – BAKIRCI: i. m. 221. p.

³⁴⁰ ERDAL – BAKIRCI: i. m. 222. p.

EJEB a *Siliadin kontra Franciaország* ügyben³⁴¹ leszögezte, hogy a 2. és 3. cikk mellett a 4. cikk is a demokratikus társadalmak egyik alapvető értékét rögzíti). A nevezett cikkek alá eső eljárásjogi kötelezettség közös jellemzője, hogy *hatékonyak kell lennie*. *Egy eljárás akkor hatékony* az EJEB esetjoga értelmében, ha a következő három feltétel teljesül. Az első, hogy az eljárást lefolytató személynek, illetve hatóságnak függetlennek kell lennie. A második feltétel az eljárás azonnali megindítása, annak gyorsasága és alapossága. Az EJEB alaposan megvizsgálja a rossz bánásmóddal kapcsolatos ügyekben ezeket a kritériumokat, különös tekintettel arra, hogy az eljárás megfelelt-e a nemzetközi normáknak. Az utolsó feltétel az, hogy az eljárás eredményeként a hatóság azonosítsa és vonja felelősségre a terheltet. Az EJEB számos alkalommal hangsúlyozza, ez nem eredménykényszert, hanem módszerkényszert jelent.³⁴² Azaz míg anyagi jogsértés esetén azt kell bizonyítani, hogy az eredmény bekövetkezett, addig eljárási jogsértés esetében azt, hogy a hatóság megtette a megfelelő lépéseket a felderítés érdekében.³⁴³

Az EJEE 2., 3. és 13. cikkének szoros összefüggését jól példázza a *Tanis és mások kontra Törökország* ügy,³⁴⁴ amelyben egy személy eltűnt, és a hozzátartozók semmilyen magyarázatot nem kaptak. Ebben az ügyben az EJEB megállapította mind a 2., 3. cikk eljárásjogi megsértését, valamint a 13. cikk megsértését is. Tekintettel arra, hogy bizonyíték állt rendelkezésre, miszerint a rendőrök megfenyegették az eltűnt személyt a politikai tevékenysége miatt, és az eltűnése óta eltelt négy évben sem derült fény a hollétére, a büntetőeljárás tekintetében súlyos hiányosságokat tárt fel az EJEB. Ez alapozta meg a 2. cikk eljárásjogi megsértésének megállapítását. A 3. cikk eljárásjogi megsértését azon az alapon állapította meg a strasbourgi bíróság, hogy szorongás alakulhatott ki az eltűnt személy apjában, bátyjában és feleségében arra tekintettel, hogy számos lépést eredménytelenül tettek meg. Az eljárás lassú volt és nem hatékony, valamint azt sem tették lehetővé, hogy a rokonok belenézdhessenek az eljárás irataiba.

³⁴¹ *Siliadin v. France*. Application no: 73316/01, judgment of 26 July 2005. § 82. Idézi: AKANDJI-KOMBE, Jean-François: *Positive Obligations under the European Convention on Human Rights. A guide to the implementation of the European Convention on Human Rights*. Human Rights Handbooks, No. 7. Council of Europe, 2007. 32. p.

³⁴² AKANDJI-KOMBE: i. m. 33-34. p.

³⁴³ Van olyan álláspont, amely szerint egy pusztán eljárási jogsértés kevésbé súlyos, mint egy anyagi jogi jogsértés. SZEMESI (2008): i. m. 131. p.

³⁴⁴ *Tanis and Others v. Turkey*. Application no: 65899/01, judgment of 2 August 2005. Idézi: AKANDJI-KOMBE: i. m. 17. p.

1. Releváns nemzetközi instrumentumok

Az egészségügyi ellátás etikai és szervezeti aspektusairól szóló Európa Tanácsi ajánlás a börtönorvos kötelezettségévé teszi, hogy amennyiben a fogvatartott büntetés-végrehajtási intézetbe történő befogadásakor erőszak jeleit tapasztalja, azokat rögzítse, illetve mellékelje a fogvatartott állításait, és az orvosi véleményt is. Rendszerint az érintett elítélt beleegyezésével lehet tájékoztatni az illetékes hatóságot a fogvatartottat ért bántalmazásról.³⁴⁵

Az Európai Börtönszabályok kiemeli, hogy a börtönorvosnak különös figyelmet kell szentelnie a fogvatartottak esetleges bántalmazására utaló jelekre vagy tünetekre, és adott esetben az abúzus gyanúját jelentenie kell a megfelelő hatóságok felé.³⁴⁶

A CPT a 6. *Általános Jelentésében*³⁴⁷ kifejezetten a rendőrségi fogdákból esetenként előforduló méltánytalan bánásmóddal, illetve annak lehetséges megelőzésével foglalkozott, míg a 14. *Általános Jelentésében*³⁴⁸ részletesen a bántalmazásokkal kapcsolatos nyomozások követelményeit járta körül. Ezt azért látta indokoltnak a testület, mert több alkalommal tapasztalta az ország-látogatások során, hogy a fogvatartottak bántalmazással kapcsolatos panaszait nem vizsgálta ki hatékonyan az adott hatóság.

A CPT leszögezi, hogy a nyomozásnak függetlennek kell lennie: azaz *független* személyek vizsgálják ki az ügyet. Ezért a bizottság üdvözli azt a megoldást, amikor ügyészek végzik a nyomozást. Fontos, hogy a vizsgálatot végző személyek semmilyen formában ne legyenek érintettek az ügyben.

A hatóságnak eleget kell tennie az *alaposság* kritériumának is. Ez nem eredménykényszert, hanem módszerkényszert jelent. Azaz minden lehetséges lépést meg kell tennie a hatóságnak annak érdekében, hogy beszerezze az ügyel kapcsolatos bizonyítékokat: így többek között azonosítani kell, és ki kell hallgatni a feltételezett sértettet, terhelt(eket) és szemtanúkat; be kell gyűjteni azokat az eszközöket, amelyeket feltehetően a bántalmazáshoz használtak fel, illetve további igazságügyi bizonyítékokat kell begyűjteni. Amennyiben releváns, és szükséges, boncolást is végezni kell.

³⁴⁵ Recommendation No. R (98) 7 concerning the ethical and organisational aspects of health care in prison. 30-31. pont.

³⁴⁶ L. 42.3. c) pont.

³⁴⁷ 6th General Report. CPT/Inf (96) 21 .

³⁴⁸ 14th General Report. CPT/Inf (2004) 28. 28-36. pont.

További követelmény a nyomozással szemben, hogy *teljes körű* legyen. Ezt azért tartja fontosnak kihangsúlyozni a CPT, mert találkozott olyan esetekkel, amikor bántalmazásra utaló közvetett bizonyítékokat hagytak figyelmen kívül.

Úgy gondolja a bizottság, hogy csak kivételes, és indokolt esetekre kell szorítani azt a gyakorlatot, hogy egyes országokban maszkot vagy csuklyát viselnek a hivatalos személyek a letartóztatás, illetve kihallgatás során. Ez a gyakorlat azért nem megfelelő, mert ha felmerül a bántalmazás gyanúja, akkor a feltételezett elkövető(k) nehezen azonosítható(ak). Azt a gyakorlatot is kifejezetten tiltaná ezzel kapcsolatban a CPT, hogy számos országban bekötözik a terhelt szemét a rendőrségi fogdában.

A hatékonyság érdekében a vizsgálatot *haladéktalanul*, és amennyire lehetséges, *gyorsan* kell lefolytatni.

Mindezekén túl *nyilvános* vizsgálatot kell lefolytatni: azaz láthatóvá kell tenni a vizsgálatot és annak eredményét a nyilvánosság számára, hogy ne csak elméletben, de a gyakorlatban is érvényesüljön a felelősségre vonás.

Az ENSZ kínzással foglalkozó különmegbízottja az 1995. január 12-i jelentésében a következőt állapította meg: „Amennyiben egy fogvatartott, vagy annak rokona, ügyvédje kínzással kapcsolatos panaszt emel, minden esetben vizsgálatot kell folytatni (...). Vizsgálati és eljárási joggal felruházott független nemzeti hatóságokat – például nemzeti bizottságot vagy ombudsmani hivatalt – kell létrehozni a panaszok feloldására és kivizsgálására. A kínzással kapcsolatos panaszokat késedelem nélkül ki kell vizsgálnia egy olyan független hatóságnak, amely nem áll kapcsolatban az állítólagos sértett elleni ügyet kivizsgáló vagy abban bűnvádi eljárást folytató hatósággal.”³⁴⁹

2. Az EJEB vonatkozó esetjoga

2.1. Cucu kontra Románia³⁵⁰

A *Cucu kontra Románia* ügyben a panaszos előadta, hogy a börtönőrök bántalmazták fogvatartása alatt, és ezt követően az ügyét nem vizsgálta ki hatékonyan a börtönhatóság. Az EJEB ítéletében, a kérdéssel kapcsolatos alapvető elvek között

³⁴⁹ UN. Doc. E/CN.4/1995/34. § 926. (Fordította: Cordelia Alapítvány a Szervezett Erőszak Áldozataiért) Idézi: UNITED NATIONS: *Istanbul Protocol. Manual on the Effective Investigation and Documentation of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*. New York and Genf, 2004. 8. p.

³⁵⁰ *Cucu v. Romania*. Application no. 22362/06, judgment of 13 February 2013.

leszögezte, hogy az EJEE 3. és 1. cikkének³⁵¹ együttes értelmezése *hallgatólágosan megköveteli* azt, hogy amennyiben a panaszosnak felmerül egy bizonyítható állítása arra vonatkozóan, miszerint őt bántalmazták, akkor legyen biztosított egy hatékony hivatalos nyomozás. A strasbourgi testület hangsúlyozta, hogy ez az eljárási kötelezettség nem feltétlenül jelenti azt, hogy sikeres lesz a nyomozás, vagy azt, hogy olyan következtetések vonhatók le, amelyek egybeesnek a felperes által előadottakkal. Képesnek kell azonban lennie arra, hogy a tényeket feltárja, és amennyiben a panasz bebizonyosodik, akkor azonosítsa, illetve a hatóságok megbüntessék a felelőst. Azt is nyomatékosította az EJEB, hogy a nyomozásnak alaposnak, mélyrehatóknak kell lennie, ami azt jelenti, hogy komoly lépéseket kell tenni annak érdekében: kiderüljön, mi történt valójában a panaszossal. Nem hagyatkozhatnak alaptalan következtetésekre azért, hogy a nyomozást megszüntessék. Ez az alapos kivizsgálás azt is jelenti, hogy a hatóságnak minden tőle telhetőt meg kell tennie annak érdekében, hogy beszerezze az incidenssel kapcsolatos bizonyítékokat, így többek között:³⁵²

- részletes vallomást, beleértve a feltételezett sértett vallomását;
- a szemtanúk vallomását;
- amelyik ügyben releváns, orvosi jelentést, amely pontosan meghatározza a sérüléseket;
- az orvosi megállapítások objektív elemzését, különös tekintettel a sérülések keletkezésének okára.

Az EJEB álláspontja szerint bármely olyan hiányosság, amely aláássa a nyomozás azon képességét, hogy feltárja a sérülések keletkezésének lehetséges okát, illetve a felelős személyek azonosságát, jogsértést eredményezhet. Azt is leszögezte a testület, hogy az EJEE 3. cikkével kapcsolatos panaszok esetén akkor is alapos vizsgálatot kell lefolytatnia, ha a nemzeti hatóság azt már megtette.³⁵³

Jelen ügyben az ügyész nem indította meg a büntetőeljárást arra tekintettel, hogy felmerült a lehetősége annak, miszerint a fogvatartott sérülései kényszerintézkedés során keletkeztek, illetve, mert az ügyész a fogvatartottak összebeszélésére gyanakodott, zárkatársi voltak miatt. Diszkrpanciát is felfedezett a vallomások között, ezenkívül a feltételezett elkövetők megnevezését is megkérdőjelezhetőnek vélte. A

³⁵¹ „A Magas Szerződő Felek biztosítják a joghatóságuk alatt álló minden személy számára a jelen Egyezmény I. fejezetében meghatározott jogokat és szabadságokat.”

³⁵² § 87-91.

³⁵³ § 92.

megyei bíróság is helybenhagyta a döntést, tekintettel arra, hogy a panaszos állításai nem voltak bizonyítottak.³⁵⁴

A testület szerint a vizsgálat nem volt hatékony, ugyanis az EJEB által megfogalmazott kötelezettségnek nem tesz eleget a hatóság pusztá feltételezéssel. Álláspontja szerint nem volt elég hatékony a nyomozás annak érdekében, hogy kiderüljön, hogyan keletkeztek a panaszos sérülései. Az is hiányosság volt, hogy a fogvatartott kérelme ellenére, az állítólagos bántalmazást követő két hét elteltével vizsgálta meg orvos. Mindezekre tekintettel az EJEB megállapította az EJEE 3. cikkének eljárásjogi megsértését.³⁵⁵

2.2. Lotarev kontra Ukrajna

Jelen értekezésben korábban már ismertetett *Lotarev kontra Ukrajna* ügyben ugyancsak megállapította az EJEB a 3. cikk eljárásjogi megsértését, és utalt a gyakorlatában kialakított, hatékonysággal kapcsolatos minimum standardokra: vagyis a nyomozásnak:³⁵⁶

- függetlennek;
- tárgyilagosságnak kell lennie;
- illetve az illetékes hatóságnak példaértékű gondossággal és gyorsasággal kell eljárnia.

2.3. Premininyny kontra Oroszország

A korábban hivatkozott *Premininyny kontra Oroszország*³⁵⁷ ügyben a strasbourgi testület kifejtette, hogy a hatóságoknak hatékonyan kellett volna kivizsgálniuk a panaszt. Azzal ugyanis, hogy két évvel később indították meg a büntetőeljárást, a bizonyítékok megszerzését jelentősen megnehezítették. Az ügyben az EJEB rendkívül súlyos hiányosságokat tárt fel, és arra a következtetésre jutott, hogy a vizsgálat *nem volt azonnali, gyors és eléggé alapos*. Ezért erre tekintettel is megállapította a 3. cikk megsértését.

A hatékony eljárás követelményét összegezve az EJEB leszögezte, hogy az EJEE 3. és 13. cikkének együttes értelmezéséből az következik: az is a hatóságok

³⁵⁴ § 96.

³⁵⁵ § 97-100.

³⁵⁶ *Lotarev v. Ukraine* (l. 243. lj.) § 87.

³⁵⁷ L. 254. lj.

feladata, hogy alaposan és hatékonyan kivizsgálják azokat az eseteket, amelyekben a fogvatartott azt állítja, a rendőrség vagy a hatóság más tagja bántalmazta őt. A strasbourgi testület azonban megjegyezte azt is, hogy ez a pozitív kötelezettség nem korlátozódhat csupán az ilyen esetekre, hanem azt kiterjesztően kell értelmezni: azaz vonatkozik azokra az ügyekre is, amelyekben a fogvatartottak egymást bántalmazták.

Az EJEE 3. cikke tehát azt a kötelezettséget is rója a börtönhatóságokra, hogy abban az esetben is biztosítsák az ügy hatékony, hivatalos kivizsgálását, amennyiben a fizikai abúzus elkövetője magánszemély (és nem hivatalos személy). A hatékonyság azt jelenti, hogy a hatóságnak fel kell tudnia állítani a tényállást: azaz minden lehetséges lépést meg kell tennie a bizonyítékok beszerzése érdekében. Erre tekintettel, amennyiben a börtönhatóság az ilyen esetekben nem biztosít alapos és hatékony kivizsgálást, az EJEB ugyancsak megállapítja az EJEE 3. cikkének a megsértését.³⁵⁸

3. Honi szabályozás

A nemzetközi instrumentumokkal összhangban *a büntetés-végrehajtási intézetekben fogvatartott elítéltek és egyéb jogcímen fogvatartottak egészségügyi ellátásról szóló 8/2014. (XII.12.) IM rendelet* is leszögezi a 3. § (7) bekezdésében, hogy az intézetbe való befogadáskor dokumentálni kell a fogvatartott testén található külsérelmi nyomokat. Ilyen nyomok fennállása esetén, illetve, ha gyanú merül fel arra vonatkozóan, hogy a fogvatartottat bántalmazták, valamint maga állítja azt, hogy sérüléseket szenvedett, akkor haladéktalanul intézkedni kell orvosi látlet felvétele iránt. Az IM rendelet tehát rögzíti a haladéktalan, gyors kivizsgálás követelményét.

Ehhez hasonlóan *a rendőrségi fogdák rendjéről szóló 56/2014. (XII. 5.) IM rendelet* is előírja az orvosi látlet készítésének kötelezettségét, amennyiben a fogvatartott a hatóság tagja általi bántalmazását panaszolja. A bántalmazásról szóló panaszt jegyzőkönyvben kell rögzíteni, amelyet a látlettel egyetemben meg kell küldeni a büntetés-végrehajtás törvényességi felügyeletét ellátó ügyésznek.³⁵⁹

³⁵⁸ *Premiiny v. Russia* (I. 254. lj.) § 92-97.

³⁵⁹ 15. § (3) bek.

A 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbírság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól (a továbbiakban: új Bv. Szabályzat) a befogadással kapcsolatos intézkedések és értesítések között is meghatározza a fent említett kötelezettséget, utalva a fogvatartottak egészségügyi ellátásával kapcsolatos IM rendeletre.³⁶⁰

Ahogy korábban az már kifejtésre került, a nyomozás lefolytatása a Be. 470. § (1) bek. c) pontja alapján a katonai ügyész kompetenciájába tartozik.

4. Magyar vonatkozású ügyek az EJEB előtt

4.1. Kmetty kontra Magyarország³⁶¹

Az előző fejezetben hivatkozott Kmetty kontra Magyarország ügyben a panaszos annak a megállapítását is kérte a strasbourgi testülettől, hogy az ügyészség nem vizsgálta ki hatékonyan az ügyét. Ebben a kérdésben a következőképpen foglalt állást a testület. Érthetetlen hiányosságokat tárt fel az eljárással kapcsolatban, nevezetesen:³⁶²

- nem hallgatta ki az ügyész a nyomozás során azt az orvost, aki közvetlenül az állítólagos bántalmazás után vizsgálta meg a panaszost, annak ellenére, hogy ez döntő jelentőséggel bírt volna az ügyben, illetve, választ adott volna arra a kérdésre, hogy a panaszos sérülései a letartóztatása előtt, avagy azt követően keletkeztek;
- a panaszos ugyan megjelölte azt a két rendőrt, aki szerinte bántalmazta őt, de az ügyész mégsem hallgatta ki őket a nyomozás során.

Ezen hiányosságokra tekintettel megállapította az EJEB a 3. cikk megsértését, azaz az ügyészség nem vizsgálta ki hatékonyan az ügyet.³⁶³

4.2. Barta kontra Magyarország³⁶⁴

Nevezett ügyben, ahogy az korábban kifejtésre került, az EJEB anyagi jogi szempontból nem állapította meg az EJEE 3. cikkének sérelmét, azt azonban kimondta, hogy a hatóságok nem tettek eleget a 3. cikkből fakadó eljárásjogi kötelezettségüknek, ezért

³⁶⁰ 20. § (2) bek.

³⁶¹ L. 288. lj.

³⁶² § 40-42.

³⁶³ § 43.

³⁶⁴ L. 295. lj.

megállapította a 3. cikk eljárásjogi vonatkozású megsértését. A Barta kontra Magyarország ügyben is felhívta a testület a korábban megfogalmazott általános standardot, azaz azt, hogy az EJEE 1. és 3. cikkének együttes értelmezéséből az következik, miszerint a hatóságoknak hatékonyan ki kell vizsgálni az olyan eseteket, amikor megalapozott gyanú merül fel arra vonatkozóan, hogy a panaszost bántalmazták. Enélkül ugyanis az embertelen és megalázó bánásmód tilalma a gyakorlatban nem lenne hatékony, és teret adhatna arra, hogy a hivatalos személyek visszaéljenek a jogaikkal.

5. Következtetés

A doktori értekezés jelen, B) fejezetében kifejtettem, hogy az EJEE 3. cikkéből nemcsak pozitív és negatív kötelezettsége származik a hatóságoknak, de egy ún. eljárásjogi kötelezettség is terheli őket. Ez a fajta kötelezettség a fogvatartottak bántalmazásával kapcsolatos ügyekben merülhet fel, és ez is felfogható egyfajta pozitív kötelezettségként.

Álláspontom szerint a magyar büntető eljárásjogi szabályozás, az, hogy a katonai ügyész folytat nyomozást az olyan ügyekben, amelyekben megalapozott gyanú merül fel arra vonatkozóan, hogy hivatalos személy bántalmazott fogvatartottat, illetve, ha arra vonatkozóan, hogy a feltételezett elkövető hivatali köteleességszegést követett el, *összhangban áll* a CPT által megfogalmazott ajánlással, illetve elvárással. A katonai ügyész személye ugyanis biztosítja a függetlenséget.

Az empirikus kutatás során azt tapasztaltam, hogy a magyar hatóságok az általam vizsgált ügyekben eleget tettek a hatékony nyomozás kötelezettségének, és véleményem szerint ezt az is alátámasztja, hogy eddig az EJEB kettő magyar ügyben állapította meg az eljárásjogi kötelezettség megsértését.

Úgy gondolom, hogy az EJEB-nek minden olyan ügyben, amelyben azt a panaszos kéri, meg kellene külön vizsgálnia az EJEE 3. és 13. cikkét is, tekintettel a fejezet elején kifejtettekre, azaz arra, hogy a két cikk nem ugyanazt a jogot biztosítja a fogvatartottak számára.

C) Az EJEE 3. cikkét sértő bánásmódok a végrehajtási körülmények vonatkozásában: a túltelítettség és/vagy az egyéb inadekvát végrehajtási körülmények

1. A túltelítettség és/vagy az egyéb inadekvát körülmények

1.1. Bevezető gondolatok

A túltelítettség³⁶⁵ és a nem megfelelő fogvatartási körülmények miatt állapítja meg a leggyakrabban az EJEB az EJEE 3. cikkének a megsértését a fogvatartással összefüggésben. A nemzeti normák túlnyomó többsége meghatározza m²-ben, hogy mekkora személyes életteret kellene biztosítani a büntetés-végrehajtási hatóságnak a fogvatartottak számára. In concreto azonban lényegesen kevés esetben felel meg az egy elítéltre jutó személyes tér a jogi aktusoknak.

Álláspontom szerint a személyes élettér kérdését együtt kell vizsgálni az egyéb fogvatartási körülményekkel, ugyanis a túlszűfolttság problémáját nemcsak a személyes tér mértéke befolyásolja, hanem az egyéb fogvatartási körülmények is, amelyeknek meg kell(ene) felelniük a nemzetközi standardoknak.³⁶⁶

Az ENSZ Kábítószer-ellenőrzési és Bünmegelőzési Hivatala (a továbbiakban: UNODC) álláspontja szerint többek között a következő okok vezetnek a börtönök túltelítettségéhez:³⁶⁷

- Annak ellenére, hogy a nemzetközi instrumentumok³⁶⁸ ajánlásai szerint az előzetes letartóztatást a lehető legritkábban és akkor is a legrövidebb tartamban

³⁶⁵ Itt szeretném megjegyezni, hogy a magyar szakirodalomban jónéhány szerző felváltva használja a (túl)telítettség és (túl)zsúfoltság kifejezéseket, azaz lényegében szinonim értelemben. Nem alakult ki konzekvens és elfogadott álláspont a két fogalom elhatárolását illetően, így én is szinonimaként használtam a két kifejezést a dolgozatban.

³⁶⁶ EUROPEAN COMMITTEE ON CRIME PROBLEMS: *White paper on Prison Overcrowding*. Strasbourg, 2015. 3. p.

³⁶⁷ UNITED NATIONS OFFICE ON DRUGS AND CRIME: *Handbook on strategies to reduce overcrowding in prisons*, New York, 2013. 22-33. p.

³⁶⁸ L. pl. Recommendation Rec(2006)13 of the Committee of Ministers to member states on the use of remand in custody, the conditions in which it takes place and the provision of safeguards against abuse. Adopted by the Committee of Ministers on 27 September 2006 at the 974th meeting of the Ministers' Deputies. 3. pont; Recommendation No. R (99) 22 concerning prison overcrowding and prison population inflation. Adopted by the Committee of Ministers on 30 September 1999 at the 681st meeting of the Ministers' Deputies, 11. pont.

kellene elrendelnie a nemzeti hatóságoknak, mégis indokolatlanul sok alkalommal, és hosszú időtartamban kerül sor az alkalmazására.

- A punitív büntető politika uralkodása, amely azt jelenti, hogy mindinkább a szigor áll a jogalkotás és a jogalkalmazás középpontjában is. A törvények szigorítása kevés mérlegelési lehetőséget enged a bírák számára, így egyre inkább jellemző, hogy túlzott mértékben szabnak ki a bíróságok szabadságelvonó jogkövetkezményeket, így elsősorban szabadságvesztés-büntetést.

- Jelentősen megnövekedett a hosszú tartamú, életfogytig tartó, vagy tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetést kiszabó ítéletek száma;

- továbbá az alternatív jogkövetkezmények alkalmazásának³⁶⁹ elmaradása is jellemző.

- Meg kell említeni e körben a nem megfelelő feltételes szabadon-bocsátási politikát is: az UNODC álláspontja szerint számos jogrendszerben kitolták a feltételes szabadulás legkorábbi időpontját, valamint szigorították az alkalmazási feltételeit.

- Nem megfelelő a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények³⁷⁰ szankcionálása: azaz a kábítószer-fogyasztó elkövetőkkel szemben ajánlottabb lenne alternatív szankció, gyógykezelés alkalmazása szabadságvesztés-büntetés helyett.

³⁶⁹ Az ENSZ is megállapította tizenkettedik bűnmegelőzési és bűnügyi igazságszolgáltatási konferenciáján, hogy az egyes országokban kevés alternatívája van a szabadságvesztés-büntetésnek, ahol pedig léteznek alternatívák, ott kis mértékben alkalmazzák azokat a bírók. [UNITED NATIONS ASIA AND FAR EAST INSTITUTE FOR THE PREVENTION OF CRIME AND THE TREATMENT OF OFFENDERS (UNAFEI): *Strategies and best practices against overcrowding in correctional facilities. Twelfth United Nations Congress on Crime Prevention and Criminal Justice Salvador, Brazil, 12-19 April 2010. Report of the Workshop.* Tokyo, 2011, 13. p.]

³⁷⁰ A kábítószerrel kapcsolatos bűncselekményeket négy kategóriába sorolja az Európai Kábítószerügyi Központ: „ide tartoznak a pszichoaktív szer hatása alatt elkövetett bűncselekmények; a kábítószer fogyasztásához szükséges pénz megszerzése érdekében elkövetett bűncselekmények; a kábítószer-elosztás, és ellátás részeként elkövetett bűncselekmények; valamint a kábítószerrel kapcsolatos törvénysértések, azaz a kábítószerrel kapcsolatos jogszabályok ellen elkövetett deliktumok.” <http://ar2004.emcdda.europa.eu/en/page093-en.html> Idézi: JUHÁSZ Zsuzsanna: *A női börtönnépességről.* Acta Universitatis Szegediensis. Acta Juridica et Politica Tomus LXXII. Fasciculus 10. Szeged, 2009. 263-264. p.

1.2. A túltelítettség problémájának lehetséges megoldásait nyújtó nemzetközi instrumentumok

A probléma súlyosságát felismerve számos nemzetközi instrumentum vázolja fel a túltelítettség csökkentésének *lehetséges megoldásait*.

Az Európa Tanács *Miniszteri Bizottsága R(99) 22. számú ajánlásában*³⁷¹ fogalmaz meg ajánlásokat a börtönök túltelítettségével és a börtönnépesség növekedésével kapcsolatban. Hangsúlyozza az alapelvek között, hogy szabadságvesztés-büntetést kizárólag ultima ratio-ként szabjanak ki az egyes államok, mégpedig abban az esetben, ha a bűncselekmény súlyára tekintettel minden más szankció inadekvát lenne. Kiemeli továbbá, hogy nem a büntetés-végrehajtási intézetek építésére fordított pénz jelenti a túltelítettség problémájának megoldását,³⁷² sokkal inkább az, hogy ha az államok a büntetőpolitikájukon változtatnak.³⁷³ Megoldás lehet például egyes bűncselekmények dekriminalizálása, vagy éppen újraosztályozása. Azt ajánlja továbbá az instrumentum a hatóságok számára, hogy egy átfogó stratégiát dolgozzanak ki a probléma kezelésére, miután részletesen elemezték azt.

³⁷¹ Recommendation No. R (99) 22 concerning prison overcrowding and prison population inflation. Adopted by the Committee of Ministers on 30 September 1999 at the 681st meeting of the Ministers' Deputies

³⁷² Hazai viszonylatban ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy a büntetés-végrehajtási intézetek túlszűfoltóságának időleges csökkentésében fontos szerepet játszott a két PPP (Private Public Partnership) konstrukcióval felépített intézet, amelyek kapacitásbővülést eredményeztek. BOGOTYÁN Róbert: *A zsűfoltóság csökkentésének útjai a börtönépítésen túl*. Börtönügyi Szemle 2015/1. 29-30. p.

Egyébként *kétféle PPP modell* alkalmazása jellemző: az egyik a klasszikus „magánbörtön” modell, azaz minden terület teljes egészében magánkézben van. Ez elsősorban az angolszász államokra jellemző. A másik modellben viszont az egyes feladatok megoszlanak: így a tipikus büntetés-végrehajtási feladatok az államhoz tartoznak SPONGA István: *A PPP modell alkalmazásának nemzetközi tapasztalatai*. Börtönügyi Szemle 2003/3. 85. p.

A PPP konstrukcióban épülő börtönök magyarországi megvalósulásának tapasztalatiról esett szó a Visegrádi Négyek 2007. évi büntetés-végrehajtási konferencián, és az ott elhangzott előadások alapján több tanulmány is született e témakörben. Így pl.: CSERE László: *A Tiszaökon PPP-konstrukcióban épülő bv. intézet megvalósításának előzményei*. Börtönügyi szemle 2007/4. 5-10. p.; RADNAY József: *A PPP-projekt előkészítése, szervezeti háttere, a szerződés fő elemei*. Börtönügyi Szemle 2007/4. 11-22. p. KOVÁCS András: *A tiszaöki beruházás megvalósítása, az üzemeltetési feladatok megszervezése*. Börtönügyi szemle 2007/4. 23-30. p.; KISS Ágnes Katalin: *A PPP-konstrukcióban megvalósuló bv. intézetek gazdasági keretrendszere*. Börtönügyi Szemle 362007/4. 31-38. p.

Fliegauf Gergely rávilágított arra, hogy hiába magas Angliában a magánkézben lévő börtönök száma, ez mégsem eredményezte a szigetországban a túltelítettség megszüntetését. FLIEGAUF Gergely: *A börtönlázadás – okok, befolyásoló tényezők, prevenciós stratégiák (2. rész)*. Börtönügyi szemle 2007/2. 43. p.

³⁷³ A CPT ugyanezt fogalmazta meg a 7. és 11. Általános Jelentésében. 7th General Report. CPT/Inf (97) 10. 14. pont; 11th General Report. CPT/Inf (2001) 16. 28. pont.

Ezen túlmenően leszögezi az ajánlás, hogy mindent meg kell tenni a hosszú időtartamú szabadságvesztés-büntetésekkel járó ítéletek számának csökkentése érdekében, ugyanis azok jelentős terheket rónak a börtönrendszerre.³⁷⁴

Előtérbe kellene helyezni a közösségi szankciókat és intézkedéseket. A következőket ajánlja megfontolásra az Európa Tanácsi ajánlás:³⁷⁵

- bizonyos feltételek megléte mellett a szabadságvesztés-büntetést kiszabó ítélet végrehajtásának felfüggesztését;
- a próbára bocsátás önálló szankciókénti alkalmazását;
- a terhelt fokozott ellenőrzését, felügyeletét;
- a közérdekű munkavégzést (közösség javára végzett fizetés nélküli munka);
- meghatározott kezelést az elkövetők speciális kategóriái számára;
- az áldozat és az elkövető közötti mediációt, az áldozat kárpótlását,
- a mozgásszabadság korlátozását pl. elektronikus megfigyelő eszköz segítségével.

Az Európai Börtönszabályok Kommentárja a túltelítettség csökkentésével kapcsolatban kifejti, hogy vannak olyan országok, ahol várólistára kerülnek az olyan elítéltek, akiknek szabadon tartása nem jelent súlyos biztonsági kockázatot a társadalomra, amennyiben az adott bv. intézet maximális befogadási képességét eléri.

Számos nemzetközi instrumentum deklarálja azt az alapvető jelentőségű elvet, hogy szabadságvesztés-büntetést ultima ratio-ként lehet kiszabni, akkor, ha más szankció inadekvát lenne.³⁷⁶ Így például

- az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R (2006) 13 számú ajánlása az előzetes fogvatartásról,³⁷⁷
- a büntetések vagy intézkedések hatálya alá vont fiataalkorú elkövetőkről szóló R (2008) 11 számú ajánlása, a börtönszemélyzet etikai kódexére vonatkozó ajánlása,³⁷⁸
- a külföldi fogvatartottakról szóló CM/Rec (2012) 12. számú ajánlása,³⁷⁹

³⁷⁴ Recommendation No. R (99) 22 concerning prison overcrowding and prison population inflation. 14. pont.

³⁷⁵ L. 15. pont.

³⁷⁶ EUROPEAN COMMITTEE ON CRIME PROBLEMS: i. m. 9-10. p.

³⁷⁷ Recommendation Rec(2006)13 of the Committee of Ministers to member states on the use of remand in custody, the conditions in which it takes place and the provision of safeguards against abuse.

³⁷⁸ Recommendation CM/Rec(2012)5 of the Committee of Ministers to member States on the European Code of Ethics for Prison Staff.

³⁷⁹ Recommendation CM/Rec(2012)12 of the Committee of Ministers to member States concerning foreign prisoners.

- valamint az elektronikus megfigyelésről szóló ajánlása.³⁸⁰

Az UNODC is felhívta arra a figyelmet, hogy elsősorban a fiatalkorúakkal, kábítószer-fogyasztókkal és a mentálisan beteg elkövetőkkel szemben a szabadságvesztést ultima ratio-ként kellene alkalmazni. A fiatalkorúak esetében mindenekelőtt a Gyermek Jogairól szóló Egyezményt kell alapul venni – amely az államok kötelességévé teszi, hogy gondoskodjanak arról, miszerint a gyermekek őrizetben tartása, előzetes letartóztatása, szabadságvesztés-büntetés kiszabása csak végső eszközként és a lehető legrövidebb időtartamban történjen³⁸¹ –, és indokolt lehet egyes bűncselekmények dekriminalizálása. A szervezet hivatkozik arra tanulmányában, hogy vannak olyan országok, ahol olyan cselekményeket is pönalizálnak, amelyeket csak fiatalkorúak tudnak elkövetni (pl. iskolakerülés). Ilyen esetekben azonban a szabadságvesztés nem megfelelő szankció. A kábítószer-élvezők esetében a kábítószer-függőséget gyógyító kezelés, kábítószer-használatot kezelő más ellátás adott esetben sokkal hatékonyabb megoldás lehet, mint a szabadságvesztés. Tekintettel kell lenni tudniillik arra is, hogy a börtönökben számos esetben hozzájutnak a kábítószerhez a fogvatartottak.³⁸² A mentálisan betegeket pedig speciális intézetben kell elhelyezni, mivel a legtöbb büntetés-végrehajtási intézet nem alkalmas a fogvatartásukra.³⁸³

Az *Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R (92) 16 számú ajánlása a közösségi büntetésekről és intézkedésekről*³⁸⁴ ugyancsak kiemelt jelentőségű a túltelítettség kérdésével kapcsolatban. Az ajánlás a közösségi szankciók kiszabását szorgalmazza, és „melléklete alapján a közösségi szankciók alatt³⁸⁵ olyan büntetéseket és intézkedéseket kell érteni, amelyek az elkövetőt nem szakítják ki a közösségből, ugyanakkor feltételek és/vagy kötelezettségek előírásával korlátozhatják szabadságát,

³⁸⁰ Recommendation CM/Rec (2014)4 on electronic monitoring. Adopted by the Committee of Ministers on 19 February 2014, at the 1192nd meeting of the Ministers' Deputies.

³⁸¹ JUHÁSZ Zsuzsanna: *A fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszerei Európában*. Forum: Acta Juridica Et Politica 2012/1. 149-150. p.

³⁸² A témáról részletesen lásd: FLIEGAUF Gergely: *A börtön és a kábítószer kapcsolata: nemzetközi és hazai kriminológiai helyzetelemzés*. PhD értekezés, Miskolc, 2010.

³⁸³ UNITED NATIONS OFFICE ON DRUGS AND CRIME: *Handbook of basic principles and promising practices on alternatives to imprisonment*, New York, 2007. 57-69. p.

³⁸⁴ Recommendation No. R (92) 16 Of The Committee Of Ministers To Member States On The European Rules On Community Sanctions And Measures. Adopted by the Committee of Ministers on 19 October 1992 at the 482nd meeting of the Ministers' Deputies.

³⁸⁵ A Miniszteri Bizottság CM/Rec (2010) 1. sz. ajánlása a tagállamok számára, az Európa Tanács Pártfogási Szabályairól is meghatározza a közösségi szankció fogalmát: „szabadságot korlátozó büntetések és intézkedések, amelyek az elkövető közösségben tartását célozzák. A közösségi szankció lehet mind igazságügyi, mind közigazgatási hatóságok által kiszabott szankció, illetve bármely intézkedés, amelyet a szankcióról szóló döntés előtt vagy helyett alkalmaznak, csakúgy, mint a nem büntetés-végrehajtási intézetben végrehajtott szabadságot korlátozó büntetések.” (http://www.kimisz.gov.hu/data/cms26062/Europa_Tanacs_Partfogasi_Szabalyai.pdf)

illetve amelyeket a törvény által erre a célra felhatalmazott szervezet hajt végre.”³⁸⁶ A közösségi szankciók kiszabása és végrehajtása során az ajánlás értelmében arra kell törekedni, hogy az elkövető felelősségérzetét kialakítsák a társadalom és az áldozat irányában. Az ajánlás elfogadását követően a Miniszteri Bizottság felülvizsgálta a lefektetett szabályokat, és a tagállamok által kitöltött kérdőívekben megjelenő problémák kiküszöbölése érdekében kidolgozta³⁸⁷ a *közösségi büntetések és intézkedések európai szabályainak fejlesztéséről szóló R (2000) 22 számú ajánlást*.³⁸⁸ Az ajánlás rögzíti, hogy megfelelő számú, változatos közösségi szankciót vagy intézkedést kellene alkalmazni, és gyakorlatilag a Miniszteri Bizottság R(99) 22. számú ajánlásában megfogalmazott közösségi szankciókat nevesíti.

Az ENSZ szabadságelvonással nem járó szankciókra vonatkozó minimumszabályai (Tokiói Szabályok) szorgalmazza a szabadságvesztés kiváltására szolgáló alternatív szankciók, illetve új típusú közösségi szankciók alkalmazását. Így például a megrovás, pénzbüntetés, elektronikus felügyelet, pártfogó felügyelet, jóvátétel, közérdekű munka szélesebb körben való használatát.³⁸⁹

1.3. A fogvatartottakat megillető személyes élettérre vonatkozó releváns nemzetközi instrumentumok

Jelen alfejezetben indokolt kitérni a fogvatartottakat megillető, egy főre jutó személyes élettérre, amely a túltelítettséggel kapcsolatos egyezményesértések egyik alapkérdése. Ugyanakkor, miként arra már fentebb utalás történt, szükségszerű kifejeíteni a nemzetközi instrumentumok egyéb fogvatartási körülményekre vonatkozó iránymutatásait is.

Előljáróban le kell szögezni, hogy nincs olyan nemzetközi egyezmény, amely számszerűsítene a személyes élettér kívánatos mértékét. Irányadónak kell tekinteni a CPT egyes ország-jelentéseit, az EJEB esetjogát, valamint a Nemzetközi Vöröskereszt által megfogalmazott ajánlásokat. Bár a nemzetközi egyezmények adósak maradnak az

³⁸⁶ JUHÁSZ Zsuzsanna: *Börtönügy Európában. A büntetés-végrehajtás megoldásra váró kérdései*. Fundamenta Fontium Juris, Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2014. 54. p.

³⁸⁷ Uo.

³⁸⁸ Recommendation Rec (2000)22 of the Committee of Ministers to Member States on improving the implementation of the European rules on community sanctions and measures. Adopted by the Committee of Ministers on 29 November 2000 at the 731st meeting of the Ministers' Deputies.

³⁸⁹ United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures (The Tokyo Rules), G.A. res. 45/110, annex, 45 U.N. GAOR Supp. (No. 49A) at 197, U.N. Doc. A/45/49 (1990).

élettér mértékének meghatározásával kapcsolatban, az egyéb fogvatartási körülményekre vonatkozóan megfogalmaznak bizonyos alapkövetelményeket.

Így például a fogvatartottakkal való bánásmódról szóló *ENSZ Minimum Standard Szabályok* csak azt mondja ki, hogy a börtönöknek egészséges környezetet kell biztosítani az elítéltek számára, így külön figyelmet kell szentelni a fogvatartottakat megillető személyes mozgás- és légtérnek, továbbá annak, hogy az időjárásnak megfelelően biztosítsanak fűtést és hűtést a zárkákban. Ezen túlmenően azonban kifejti, hogy minden helyiségben, ahol az elítéltek alszanak vagy dolgoznak, rendelkezésre kell állnia természetes fénynek és levegőnek, függetlenül attól, hogy van-e a cellában ventilátor vagy sem. Legalább hetente egyszer biztosítani kell fürdési lehetőséget az elítéltek számára, ezzel garantálva az általános higiénit, de e lehetőségnek igazodnia kell az időjárási viszonyokhoz.³⁹⁰

Az *európai rendőretikai kódex*³⁹¹ is mindösszesen annyit követel meg, hogy a rendőrségi zárkák *ésszerű méretűek*³⁹² legyenek, továbbá legyen biztosított természetes fény és szellőzés, valamint pihenésre alkalmas berendezés.³⁹³

Az *Európai Börtönszabályok*³⁹⁴ az elhelyezéssel kapcsolatban kimondja, hogy elvben a fogvatartottakat éjszaka egyszemélyes zárkában kellene elhelyezni, kivéve, ha az együttes elhelyezés kívánatosabb. A közös elhelyezés azonban csak akkor lehetséges, ha arra a zárka alkalmas és a fogvatartottak is alkalmasak az együttlakásra.³⁹⁵

A Kínzás Elleni Bizottság felhívta arra a figyelmet a *2. Általános Jelentésében*, hogy kompetenciájába tartozik a börtönök túltelítettségének a vizsgálata, különös tekintettel arra, hogy annak mértéke párosulva a zárkákban uralkodó túlszűfoeltsággal,

³⁹⁰ Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners. 9-14. pont

³⁹¹ Recommendation Rec(2001)10 of the Committee of Ministers to member states on the European Code of Police Ethics.

³⁹² Az európai rendőretikai kódex kommentárja csak annyit rögzít, hogy a zárkában elhelyezettek számára kell tekintettel lenni. VALCSICSÁK Imre (szerk.): *Rendészeti (szakmai) etika*. Nemzeti Közszerzői Jogi Hivatal, Budapest, 2013. 126. p. Letölthető: http://rtk.uni-nke.hu/uploads/media_items/etika-jegyzet.original.pdf (2016.02.16.)

³⁹³ Recommendation Rec(2001)10 of the Committee of Ministers to member states on the European Code of Police Ethics. 56. pont.

³⁹⁴ European Prison Rules.

³⁹⁵ European Prison Rules, 18.5-6. pont.

Honi viszonylatban nincs arra vonatkozó kifejezett jogszabályi rendelkezés, hogy a fogvatartottak akkor helyezhetők el közös zárkában, ha alkalmasak az együttlakásra. Ugyanakkor a gyakorlatban igyekeznek erre odafigyelni (pl. elkülönítik a dohányzókat a nem dohányzóktól). PALLO József – TÖRÖCSIK Balázs: *A magyar büntetés-végrehajtás szabályozási környezete az európai elvárások tükrében*. Börtönügyi szemle 2011/3. 2. p., PALLO József: *Modernizációs csomópontok „de lege ferenda” a magyar büntetés-végrehajtási jogban*. - <http://www.unimiskolc.hu/~wwwdeak/Collegium%20Doctorum%20Publikaciok/Pallo%20J%F3zsef.pdf> (2016.03.21.) 15. p.

adott esetben fizikai fájdalmat eredményezhet, amely már az embertelen és megalázó bánásmód fogalma alá esik.³⁹⁶ A túlszűfolttséghez párosulnak gyakran az inadekvát higiéniai és tárgyi feltételek, amely negatív tényezők kombinálódása egyezményisértéshez vezethet.³⁹⁷

Nevezett Jelentés 43. pontjában a CPT a rendőrségi zárkákra vonatkozóan kifejezetten meghatározott bizonyos mértékeket: egyszemélyes elhelyezés esetén a 7 m²-t tartja megfelelőnek, akképpen, hogy a falak között 2 méter, vagy annál több legyen, míg a padló és a mennyezet között 2,5 méter távolságot tart elfogadhatónak. Meg kell jegyezni, hogy a CPT ország-jelentéseiből arra is lehet következtetni, hogy a legideálisabbnak a 9-10 m²-es egyszemélyes zárkát tartja a bizottság.

Itt szeretném kiemelni azt, hogy a túlszűfolttség szempontjából néhány fogalmat tisztázni szükséges. A „*térbeli sűrűség*” (spatial density) annak megítélése, hogy egy fogvatartottra hány négyzetméter jut, másképpen fogalmazva a zárka négyzetméterekben meghatározott területe osztva a fogvatartottak számával; az „*emberi sűrűség*” (social density) annak a meghatározása, hogy egy helyiségben hány személy van; a „*személyes tér*” (personal space) azt a teret jelöli, amelyet nem kell a fogvatartottnak másokkal megosztania.³⁹⁸ A CPT az ajánlásait a személyes élettérre (*living space*) vonatkoztatja. Itt szeretném megjegyezni azt is, hogy álláspontom szerint a CPT egyes látogatásai során *hibásan történt a magyar szabályozás fordítása*, és félreértés adódik abból, hogy a mozgástér angolra fordítása tulajdonképpen személyes élettérként történik (*living space*), a kettő kifejezés álláspontom szerint ugyanakkor eltérő tartalommal bír. A magyar szabályozás szigorúbb, mint a nemzetközi ajánlások, ugyanakkor a fordítási hibából adódóan a CPT is azt a képet kaphatta, hogy a magyar rendelkezés nem felel meg a nemzetközi ajánlásoknak, azoknál enyhébb szabályozást tartalmaz.

A CPT az egyes ország-látogatások során – kommentálva a börtönkörülményeket, valamint a fogvatartottak számára biztosított életteret – számszerűsítve javasolt néhány minimum standardot.³⁹⁹ Így például a következő jelentésekből az a konklúzió vonható le, hogy a bizottság többszemélyes elhelyezés

³⁹⁶ 2nd General Report. CPT/Inf (92) 3. 46. pont.

³⁹⁷ CÉRÉ, Jean-Paul: *Panorama européen de la prison*. L'Harmattan, Paris, 2002. 17. p.

³⁹⁸ LAPPI-SEPPÄLÄ, Tapio: *Causes of prison overcrowding*. 44. p. Elérhető: http://www.unafei.or.jp/english/pdf/Congress_2010/12Tapio_Lappi-Seppala.pdf (2016.07.14.)

³⁹⁹ Erre utal az Európai Börtönszabályok Kommentárja [Commentary to Recommendation Rec(2006) 2 of the Committee of Ministers to member states on the European Prison Rules. Strasbourg, Council of Europe, 2005.], de az EJEB is kifejtette ezt az Ananyev és mások kontra Oroszország ügyben (*Ananyev and Others v. Russia*. Application nos: 42525/07, 60800/08, judgment of 10 March 2012).

esetén a 4 m² személyes életteret tartja elfogadhatónak személyenként: CPT/Inf (2006) 24 (Albania), 93 §; CPT/Inf (2004) 36 (Azerbaijan), 87 §; CPT/Inf (2008) 11 (Bulgaria), 55, 77 §; CPT/Inf (2008) 29 (Croatia), 56, 71 §; CPT/Inf (2007) 42 (Georgia), 42, 51, 61, 74 §; CPT/Inf (2009) 22 (Lithuania), 35 §; CPT/Inf (2006) 11 (Poland), 87, 101, 111 §; CPT/Inf (2009) 1 (Serbia), 49 §, CPT/Inf (2008) 22 (FYRO Macedonia), 38 §.⁴⁰⁰ Egyszemélyes zárkában azonban 6 m² életteret tart elfogadhatónak a CPT.

A CPT 2015-ben döntött úgy, hogy mintegy iránymutatásként egy dokumentumban összefoglalja az általa elfogadott mértékeket. Ebben a dokumentumban továbbra is 4 m² egy főre jutó személyes életteret javasolja a bizottság többszemélyes elhelyezés esetén úgy, hogy ebbe a területbe nem számít bele az illemhely területe. Ez a mérték azonban a testület szerint csak egy *minimum standard*, és ezért meghatározott egy *kívánatos* (álláspontom szerint illuzórikus) *standardot* is (javasolva az Európa Tanács tagállamai számára főként új bv. intézetek létesítésének esetére): többszemélyes elhelyezés esetén azt javasolja, hogy az egyszemélyes zárka ideális 6 m²-éhez hozzá kell adni a személyenkénti 4 m²-t. Így az illemhelyet bele nem értve 3 fős elhelyezésénél például a kívánatos mérték legalább 14 m² (6 m² + 2x4 m²) lenne.⁴⁰¹

A CPT mellett a *Nemzetközi Vöröskereszt* is megfogalmazott bizonyos ajánlásokat a személyes élettér nagyságát illetően: egyszemélyes zárkában az 5,4, míg többszemélyes elhelyezésre szolgáló zárkában egy főre a 3,4 m²-t tartja a szervezet elfogadhatónak (a meghatározott területbe beleérti a fekvőhelyet). A Nemzetközi Vöröskereszt egyúttal felhívta a figyelmet arra, hogy a fogvatartottak személyes életterének meghatározásakor figyelemmel kell lenni más körülményekre is (pl. milyen szabadidős programokra van lehetőség az intézetben, mennyi időt tölthetnek a fogvatartottak zárkán kívül, a szellőztetés és a természetes fény biztosítása, stb.).⁴⁰²

⁴⁰⁰ *Ananyev and Others v. Russia*, § 144.

⁴⁰¹ CPT: *Living space per prisoner in prison establishments: CPT standards*. Strasbourg, 2015. CPT/Inf (2015) 44, 3-4. p.

⁴⁰² INTERNATIONAL COMMITTEE OF THE RED CROSS (ICRC): *Water, Sanitation, Hygiene and Habitat in Prisons. Supplementary Guidance*. 2012. 33. p.

1.4. Az EJEB tútelítettséggel kapcsolatos esetjoga – nemzetközi vonatkozásban⁴⁰³

Az *Ananyev és mások kontra Oroszország ügy*⁴⁰⁴ alapügynek tekinthető a bv. intézetek tútelítettségének szempontjából. Nevezett ügyben az EJEB ún. pilot-ítéletet⁴⁰⁵ hozott,⁴⁰⁶ ugyanis a börtönökben uralkodó körülmények miatt ezt megelőzően 90 hasonló ügyben marasztalta el Oroszországot. Ezen ügy azért bír döntő jelentőséggel, mert ítéletében az EJEB meghatározta azt a releváns *standardot*, amely alapján eldönthető, hogy a megfelelő személyes tér hiánya sérti-e az EJEE 3. cikkét, vagy sem. Ez a következő:⁴⁰⁷

1. minden fogvatartott számára biztosítani kell saját alvóhelyet a zárkában;
2. minden fogvatartott számára legalább 3 m² területnek kell rendelkezésre állnia (álláspontom szerint ez jelöli a személyes területet);
3. a zárka összterületének lehetővé kell tennie, hogy a fogvatartottak szabadon mozogjanak a berendezési tárgyak között (véleményem szerint a berendezési tárgyak közötti mozgási lehetőség jelöli a mozgásteret).

Az EJEB ítéletében hangsúlyozta, hogy amennyiben a felsoroltak közül bármelyik feltétel hiányzik, akkor ez a tény azt az erős feltételezést adja, hogy a fogvatartási körülmények elérik a megalázó bánásmód szintjét, és sértik az EJEE-t.⁴⁰⁸

Itt szeretném megjegyezni, hogy a strasbourgi bíróság az egyes ügyekben azt vizsgálja, hogy a fogvatartottakra hány négyzetméter jutott, azaz *a zárka összterületét osztja el a fogvatartottak számával (személyes tér)*. A fentebb kifejtett standardból az a következtetés vonható le, hogy az EJEB a 3 m² egy főre jutó személyes teret fogadja el

⁴⁰³ Jelen doktori értekezés szerzőjének a fejezet témájával kapcsolatban megjelent tanulmánya: JUHÁSZ Andrea Erika: *Az Emberi Jogok Európai Bíróságának a túlsúfoltsággal kapcsolatos esetjoga*. Börtönügyi Szemle 2016/1. 92-99. p.

⁴⁰⁴ *Ananyev and Others v. Russia*. Application nos: 42525/07, 60800/08, judgment of 10 March 2012. Az EJEB azért állapította meg a 3. cikk megsértését, mert az első és a második kérelmező az egyórás séta kivételével az egész napot túlsúfolt zárkában töltötte, ilyen körülmények között étkeztek és tisztálkodtak. *A kérelmezőknek a zárkaikban kevesebb, mint 1,25 m² illetve 2 m² személyes tér jutott.*

⁴⁰⁵ A strasbourgi testület akkor rendel el pilot eljárást, ha arra a következtetésre jut, hogy egy országban rendszerszintűen fordulnak elő hasonló jogsértések. A pilot ítélet jelentősége, hogy az EJEB kötelezi az államot arra, azonosítsa a strukturális problémát, amely miatt az ügyek ismétlődnek a strasbourgi testület előtt, majd oldja azt meg. Az első ügyben, amelyben pilot ítéletet hozott az EJEB, nyolcvanezer személy volt érintett (l. *Broniowski v. Poland*. Application no. 31443/96, judgment of 22 June 2004). [http://www.echr.coe.int/Documents/FS_Pilot_judgments_ENG.pdf (2015.04.10.)]

⁴⁰⁶ A témáról részletesen lásd: SZEMESI Sándor: *Egy lehetséges válasz a szisztematikusan jogsértésekre: a pilot judgment eljárás az Emberi Jogok Európai Bírósága gyakorlatában*. Letölthető: <http://www.uni-miskolc.hu/~wwwdeak/Collegium%20Doctorum%20Publikaciok/Szemesi%20SEindor.pdf> (2016.01.04.)

⁴⁰⁷ *Ananyev and Others v. Russia*, § 148.

⁴⁰⁸ Uo.

irányadó mércéként többszemélyes elhelyezés esetén, és általánosságban megállapítható, hogy amennyiben az egy fogvatartottra jutó személyes terület kevesebb, mint 3 m², azt az EJEB *extrém túlszűfoltásnak* tekinti, így álláspontja szerint ez a tény már önmagában kimerítheti az EJEE 3. cikkében megfogalmazott tilalom megsértését.⁴⁰⁹

Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy az EJEB számos ítéletében hivatkozik a CPT által javasolt 4 m² nagyságú élettérre is, így pl. az alapügynek számító Ananyev-ügyben.⁴¹⁰

Fontos leszögezni, hogy a strasbourgi testület esetjogában egyfajta *következetlenség* állapítható meg. Az Ananyev-ügyben ugyanis mintegy *viszonyítási pontként* meghatározta azt, hogy többszemélyes zárkában minden fogvatartottnak legalább 3 m² személyes területnek kell rendelkezésre állnia. Így tehát számszerűsítette az általa elfogadható személyes élettér nagyságát. Azonban már az Ananyev-ügyet megelőzően,⁴¹¹ majd azt követően⁴¹² is volt olyan ügy, amelyben úgy foglalt állást, hogy nem határozza meg pontosan, számszerűsítve, hány négyzetméter személyes területet kellene biztosítani a fogvatartottak számára az EJEE értelmében. A testület szerint ugyanis tekintettel kell lenni számos egyéb releváns tényezőre annak meghatározása során, hogy a fogvatartás körülményei összhangban állnak-e az EJEE 3. cikkével, úgymint a fogvatartás tartamára, a szabadtéri tevékenységek lehetőségére, a fogvatartott fizikai és mentális állapotára.⁴¹³ Ezért álláspontja szerint a nemzetközi standardok mint például a CPT ajánlása figyelembe vehető, de nem döntő érv az ítélet meghozatala során. Véleményem szerint az EJEB inkonzisztens ebben a kérdésben, ugyanis – ahogyan az a lentiekben látható lesz – elsősorban a 3 és 4 m² egy főre jutó területet veszi alapul a döntés meghozatala során, azaz mégis meghatározott egy bizonyos mércét, ha nem is pontosan mondta ki azt, hogy minden esetben ezen tartományon belül, vagy azt meghaladva kell rendelkezésre állnia a személyes térnek.

Az EJEB esetjogát alapul véve, a konklúzió az, hogy a strasbourgi testület túltelítettséggel kapcsolatos döntései a következőképpen csoportosíthatók.⁴¹⁴

⁴⁰⁹ L. pl. *Melnik v. Ukraine*. Application no. 72286/01, judgment of 28 June 2006, § 102-103.

⁴¹⁰ *Ananyev and Others* § 144.

⁴¹¹ L. pl. *Trepashkin v. Russia*. Application no. 36898/03, judgment of 19 July 2007, § 92.

⁴¹² L. pl. *Sergey Babushkin v. Russia*. Application no. 5993/08, judgment of 28 November 2013, § 50.

⁴¹³ L. pl. *Gégény v Hungary*. Application no. 44753/12, judgment of 16 October 2015. § 24.

⁴¹⁴ EUROPEAN COMMITTEE ON CRIME PROBLEMS: i.m. 22-23. p.

1. *Többszemélyes elhelyezés esetén az egy főre jutó személyes tér kevesebb, mint 3 m²:*

1.1. Egyes ügyekben az EJEB úgy foglalt állást, hogy ez a mérték *extrém túlsúfoltságnak* minősül, ezért a túltelítettség ilyen mértéke már *önmagában sérti az EJEE 3. cikkét, így nem szükséges valamennyi további indadekvát fogvatartási körülmény valóságtartalmának egyesével történő feltárása.*

Például *Dmitriy Sazonov Oroszország elleni ügyében*⁴¹⁵ a fogvatartottra kevesebb, mint 1 m² személyes tér jutott. Az EJEB így azt a következtetést vonta le, hogy az élettér ilyen alacsony mértéke önmagában is elegendő ahhoz, hogy a fogvatartással szükségszerűen együttjáró szenvedés mértékét meghaladja a fogvatartott szenvedése, valamint alkalmas volt szorongás, kisebbrendűségi érzés kiváltására is, így egyértelműen megvalósult az egyezményesértés jelen ügyben.⁴¹⁶

*Blejușcă Románia elleni ügyében*⁴¹⁷ a panaszos személyes területe ugyancsak kevesebb volt, mint 3 m². Bár a higiéniai körülmények vonatkozásában a felek között nem volt egyetértés, az EJEB leszögezte, hogy nincs szükség valamennyi vitatott körülmény valóságának feltárására, ugyanis a túltelítettség ilyen mértéke már önmagában egyezményesértést eredményez.⁴¹⁸

1.2. Az ügyek egy másik csoportjában az EJEB leszögezte, hogy a 3 m² alatti egy főre jutó személyes tér már önmagában sértheti az EJEE 3. cikkét, *azonban ezen megállapítást követően megvizsgálta a további inadekvát fogvatartási körülményeket is.*⁴¹⁹ Álláspontom szerint a további inadekvát körülmények vizsgálatának különösen jogalkalmazói szinten lehet jelentősége, a nem-vagyoni kártérítés mértékének megállapításakor. Azaz a további inadekvát fogvatartási

⁴¹⁵ *Dmitriy Sazonov v. Russia*. Application no. 30268/03, judgment of 1 June 2012.

⁴¹⁶ § 31-32.

⁴¹⁷ *Blejușcă v. Romania*. Application no. 7910/10, judgment of 19 March 2013.

⁴¹⁸ § 43-45.

⁴¹⁹ L. pl. *Torreggiani and Others v. Italy*. Application nos. 43517/09, 46882/09, 55400/09, 57875/09, 61535/09, 35315/10 and 37818/10, judgment of 8 January 2013, § 77; *Vasilescu v. Belgium*. Application no. 64682/12, judgment of 25 November 2014, § 100-104, ECHR 1998-III; *Melnik v. Ukraine*. Application no. 72286/01, judgment of 28 June 2006, § 102-103; *Karalevicius v. Lithuania*. Application no. 53254/99, judgment of 7 July 2005, § 36-41; *Orchowski v. Poland*. Application no. 17885/04, judgment of 22 January 2010, § 131-132.

körülményeket ezekben az ügyekben *súlyosító körülményként* vette figyelembe a testület.⁴²⁰

A *Kalashnikov kontra Oroszország* ügyben⁴²¹ a túlszűfolttság már önmagában sértette az EJEE 3. cikkét (fogvatartása során a panaszosnak mindösszesen 0,9-1,9 m² személyes tér jutott), azonban emellett még számos inadekvát végrehajtási körülmény előfordult. Így például a kérelmező dohányosokkal volt körülvéve, ezért passzív dohányossá vált. Lehetetlen volt aludnia a fogvatartottnak, mivel a cellában folyamatosan világítottak. Ezenkívül, mivel kevesebb ágy volt, mint ahány fogvatartott, ezért társaival felváltva kellett az ágyat használniuk. A zárka csótányokkal és hangyákkal volt tele. A végrehajtási körülményeket jól tükrözi, hogy *a kérelmező fogvatartása során számos bőrbetegséget és gombás megbetegedést szerzett, amelynek következtében elvesztette körmeit is.*⁴²²

A *Modarca kontra Moldova* ügyben⁴²³ a kérelmező csonttritkulásban szenvedett. Kilenc hónapot töltött egy 10 m²-es cellában három másik fogvatartottal együtt. A fogvatartottakra fejenként mindösszesen 1,19 m² terület jutott a zárka területéből a bútorzatot leszámítva. A túlszűfolttságon túlmenően az EJEB kifejtette ítéletében, hogy a zárkába nagyon kevés fény jutott be, nem volt megfelelően fűtve, vagy adott esetben hűtve, az elektromos áram és víz hozzáférhetősége is rendszeresen megszűnt. A kérelmező nem kapott tiszta ágyneműt, illetve ruházatot, az étkezőasztal közel volt a WC-hez, és a napi ételre szánt összeget minden fogvatartott esetében 0,28 euróra korlátozták.⁴²⁴

2. Többszemélyes elhelyezés esetén az egy főre jutó személyes tér 3-4 m² közötti:

2.1. A strasbourgi testület *a személyes tér mértékén túl megvizsgálja az egyéb fogvatartási körülményeket*, és ezek – az egy főre jutó terület mértékét is figyelembe véve – *összességében* alapozhatják meg az EJEE 3. cikkének megsértését. A megfelelő személyes tér hiánya mellé párosuló nem megfelelő

⁴²⁰ Vö.: EUROPEAN COMMITTEE ON CRIME PROBLEMS: i. m. 23. p.

⁴²¹ *Kalashnikov v. Russia*. Application no. 47095/99, judgment of 15 October 2002, ECHR 2002-VI.

⁴²² § 97-99.

⁴²³ *Modarca v. Moldova*. Application no. 14437/05, judgment of 10 August 2007.

⁴²⁴ § 63-69.

fogvatartási körülmények⁴²⁵ tehát különösen akkor jutnak jelentőséghez az egyezményesértés megállapítása szempontjából,⁴²⁶ ha az egy főre jutó terület 3 és 4 m² között biztosított.⁴²⁷

Inadekvát fogvatartási körülmény⁴²⁸ lehet például az:

- ha nem megfelelő a szellőztetés a zárkában;⁴²⁹
- vagy ha nem választották le megfelelően az illemhelyet az élettértől;⁴³⁰
- ha a cella koszos, rovarok, csótányok, patkányok vannak benne;⁴³¹
- ha nemdohányzó fogvatartottat dohányzó fogvatartottakkal helyeznek el egy zárkában.⁴³²

Az EJEB emellett a döntés meghozatala során figyelembe veszi a túlszűfolt zárkában töltött idő hosszát is.⁴³³

A *Longin kontra Horvátország ügyben*⁴³⁴ a horvát kormány nem vitatta, hogy a panaszosnak 4 m²-nél kevesebb terület jutott, azonban állítása szerint nem a fogvatartott által előadott méretek voltak a jellemzőek a börtönben. Az EJEB ítéletében kifejtette, hogy akár a kormány, akár a fogvatartott verzióját veszi alapul, az egy elítélte jutó terület a CPT által elfogadott standard alatt marad. Tekintettel azonban arra, hogy a túltelítettség nem tekinthető extrémnek (azaz a személyes tér nem 3 m² alatti volt), önmagában a személyes tér nem vizsgálható, azt egyéb fogvatartási körülményekkel együtt kellett a testületnek górcső alá vennie. Mindkét zárkában öt ágy állt rendelkezésre, asztallal és székekkel együtt, így lecsökkent a mozgástér lehetősége. Az illemhelyet nem teljesen választották le az élettértől, és mindösszesen egy méterre volt az asztaltól, így a

⁴²⁵ Az EJEB a hivatkozott Ananyev-ügyben különösen a szabad levegőn tartózkodást, a természetes fényt és levegőt, a szellőztetés lehetőségét, a fűtési berendezést, valamint a higiéniai követelmények betartását emelte ki (§ 149).

⁴²⁶ Vö. SZEMESI Sándor: *Sok (jó) ember kis helyen? A magyar fegyintézetek zsúfoltságával kapcsolatos kérdések az Emberi Jogok Európai Bírósága gyakorlatában*. Büntetőjogi Szemle 2014/2. 88. p.

⁴²⁷ L. pl. *Idalov v. Russia*. Application no. 5826/03, judgment of 22 May 2012, § 108.

⁴²⁸ Az inadekvát fogvatartási körülmények a *börtönlázadások* melegágyai is lehetnek, ugyanis az ilyen végrehajtási körülmények elégedetlenséget szülhetnek a fogvatartottak körében. Két híres börtönlázadásnak is ez volt a kiváltó oka. Így az 1971. szeptember 9-ei attikai lázadás során is többek között a börtönbeli életkörülmények javítását követelték a fogvatartottak, de az 1990. április 1-jén, a strangeways-i börtönben kitört lázadást is hasonló körülmények befolyásoltak. A börtönlázadás idején jelentős túltelítettség volt az előzetes házban, az egyszemélyes zárkákra három fogvatartott jutott. FLIEGAUF (2007): i. m. 44-45. p., 49. p.

⁴²⁹ L. pl. *Vlasov v. Russia*. Application no. 78146/01, judgment of 12 September 2008, § 84.

⁴³⁰ L. pl. *Belevitskiy v. Russia*. Application no. 72967/01, judgment of 1 June 2007, § 73.

⁴³¹ L. pl. *Mihailă v. Romania*. Application no. 66630/10, judgment of 11 May 2014, § 8-9., 34.

⁴³² L. pl. *Florea v. Romania*. Application no. 37186/03, judgment of 14 September 2010.

⁴³³ L. pl. *Kalshnikov v. Russia*. Application no. 47095/99, judgment of 15 October 2002, § 102.

⁴³⁴ *Longin v. Croatia*. Application no. 49268/10, judgment of 6 February 2013.

fogvatartottaknak ilyen körülmények között kellett étkezniük, amely tény komoly kérdéseket vet fel a higiéniaival és az egészséges elhelyezéssel kapcsolatban. A panaszos napi kb. 22 órát töltött el ilyen körülmények között. Az eset összes körülményét figyelembe véve állapította meg az EJEB az egyezményértést.⁴³⁵

*Jirsák Csehország elleni ügyében*⁴³⁶ az elítélt két és fél hónapot töltött a panaszában megjelölt börtönben. A fogvatartott kizárólag a zárkákban uralkodó túlszűfoaltságot kifogásolta. Az EJEB megállapította, hogy 10 fogvatartottra 36 m² terület jutott, azaz személyenként 3,6 m². Tekintettel arra, hogy a személyes tér nagysága 3-4 m² között volt jelen ügyben, az EJEB nagy alaposággal vizsgálta meg az egyéb fogvatartási körülményeket. Az EJEB hangsúlyos szerepet tulajdonított annak, hogy az elítélt a munkanapokon 9 órát tölthetett a zárkáján kívül, a munkahelyén. További napi 1 órát lehetett kint a szabad levegőn, valamint ugyancsak adott volt a lehetőség számára, hogy egyéb, zárkán kívüli tevékenységekben vegyen részt. A cella két nagy ablakkal volt felszerelve, így bármikor szellőztethettek a fogvatartottak. A WC-t teljesen leválasztották, zárható ajtóval. Ezeken túlmenően hideg víz rendszeresen rendelkezésre állt a zárkában. A strasbourgi testület tehát valamennyi, kiemelten fontosnak vélt területet megvizsgált jelen ügyben, és arra a következtetésre jutott, hogy *nem valósult meg egyezményértés*.⁴³⁷ Külön felhívta a figyelmet arra az EJEB, hogy amennyiben a zárka területe összességében nagy, illetve a fogvatartott mozgási szabadsága széles körben biztosított, az *kompenzálhatja* a panaszost a szűkös lélettérrel szemben.⁴³⁸

2.2. Ugyancsak meg kell jegyezni, hogy *volt olyan eset*, amikor az EJEB úgy foglalt állást, miszerint ha a fogvatartott személyes lélettere a testület ítélezési gyakorlatában elfogadott 4m²-es standard alatt marad, az már önmagában megalapozhatja az egyezményértés megállapítását.

⁴³⁵ § 58-62.

⁴³⁶ *Jirsák v. the Czech Republic*. Application no. 8968/08, judgment of 24 September 2012.

⁴³⁷ § 66-73.

⁴³⁸ § 64; l. még pl. *Valašinas v. Lithuania*. Application no. 44558/98, judgment of 24 October 2001, ECHR 2001- VIII, § 107.

Így a *Bulea kontra Románia ügyben*⁴³⁹ arra az álláspontra helyezkedett az EJEB, hogy a kevesebb, mint 4 m²-es személyes tér önmagában elegendő lehet az egyezményesítés megállapításához. Annak ellenére, hogy az egyéb végrehajtási körülmények vonatkozásában nem volt egyetértés a felek között, a testület úgy foglalt állást, miszerint a zárkák túlsúfoltsága ténye önmagában elegendő ahhoz, hogy a testület érdemi következtetéseket vonjon le arra vonatkozóan: a fogvatartás körülményei ellentétesek voltak az EJEE 3. cikkében rögzített tilalommal.⁴⁴⁰

Mindezek alapján látható, nem következetes az EJEB gyakorlata abban a kérdésben, hogy ha többszemélyes elhelyezés esetén az egy főre jutó terület 3-4 m² közötti, akkor ez a tény önmagában elegendő az egyezményesítés megállapításához, vagy a túlsúfoltság ilyen mértéke csak az egyéb inadekvát fogvatartási körülményekkel együtt, összességében alapozhatja meg az EJEE 3. cikkének megsértését.

⁴³⁹ *Bulea v. Romania*. Application no. 27804/10, judgment of 3 March 2014.

⁴⁴⁰ § 47-50.

Az EJEB túltelítettséggel kapcsolatos gyakorlata			
Többszemélyes elhelyezés esetén az egy főre jutó személyes tér kevesebb, mint 3 m ²			
Személyes tér kevesebb, mint 3 m ² + egyesével nem vizsgált egyéb inadekvát fogvatartási körülmények	Az élettér ilyen mértéke extrém túlsúfoltságnak minősül, és <i>önmagában</i> sérti az EJEE 3. cikkét	Személyes tér kevesebb, mint 3 m ² + egyesével vizsgált egyéb inadekvát fogvatartási körülmények	Az élettér ilyen mértéke extrém túlsúfoltságnak minősül, és <i>önmagában</i> sérti az EJEE 3. cikkét, az egyéb inadekvát fogvatartási körülmények <i>súlyosító</i> körülménynek minősülnek.
Többszemélyes elhelyezés esetén az egy főre jutó személyes tér 3-4 m ² közötti			
Személyes tér 3-4 m ² közötti + egyesével vizsgált egyéb inadekvát fogvatartási körülmények	A túlsúfoltság és az egyéb inadekvát fogvatartási körülmények <i>együttesen</i> eredményezik az EJEE 3. cikkének megsértését	Kivételesen: Személyes tér 3-4 m ² közötti + egyesével nem vizsgált egyéb inadekvát fogvatartási körülmények	A 3-4 m ² közötti személyes tér <i>önmagában</i> sérti az EJEE 3. cikkét

4. sz. táblázat: a szerző szerkesztése.

Véleményem szerint, az EJEB-nek egységesebb gyakorlatot kellene kialakítania azokkal az ügyekkel kapcsolatban, amelyekben felmerülhet az egy főre jutó személyes tér nagyságának vizsgálata. Így állást kellene foglalnia abban a kérdésben, ahhoz, hogy egyáltalán felmerüljön *önmagában* a túltelítettséggel kapcsolatban az egyezményesértés kérdése, mekkora személyes területet vesz alapul. A 3 m²-nél kevesebbet, vagy a 3-4 m² közötti személyes élettér is járhat ilyen következménnyel. Azaz ez adna választ arra a kérdésre, hogy a szenvedés foka elegendő-e az egyezményesértés megállapításához. Majd úgy gondolom, ezt követően kellene megvizsgálnia az egyéb végrehajtási feltételeket, azaz azt, hogy azok súlyosító körülményként vehetők figyelembe, vagy ellenkezőleg, kompenzálja-e⁴⁴¹ valamilyen körülmény a fogvatartottat a szűkös élettér

⁴⁴¹ A *Muršić kontra Horvátország ügyben* (application no. 7334/13) a Kamara úgy foglalt állást, hogy nem valósult meg a 3. cikk sérelme, ugyanis a fogvatartottnak 27 napon keresztül kellett elviselnie a 3

miatt. Így például, ha a fogvatartottnak túlnyomó többségben csak aludnia kell a zárában, akkor tulajdonképpen nem kell „elszenvednie” a szűkös lélettérből adódó hátrányokat. Ebből adódóan, ilyen körülmények között álláspontom szerint az államot nem terheli felelősség az EJE 3. cikkének megsértése miatt.

Korábban már kifejtésre került, hogy önmagukban – a személyes tér mértékétől függetlenül – az *inadekvát fogvatartási körülmények is eredményezhetnek egyezményértést.*

A *Trepashkin kontra Oroszország ügyben*⁴⁴² az EJEB ítéletében leszögezte, hogy bár a fogvatartott egy 6,6 m²-es zárában kapott elhelyezést, amely méret önmagában nem vet fel kérdést az EJE 3. cikkével összhangban, azonban a fogvatartó helyiség egyrészt gyér megvilágítású volt, másrészt 25 napon keresztül nem biztosították a panaszos számára a szabad levegőn való tartózkodást, mivel az annak végrehajtására szolgáló területet ez idő alatt renoválták. Ez pedig a fogvatartott asztmájára is rossz hatással volt.⁴⁴³

A fogvatartási körülmények miatt állapította meg az EJEB a 3. cikk megsértését *X. Törökország elleni ügyében.*⁴⁴⁴ A fogvatartott homoszexuális volt, akit fogvatartása kezdetén heteroszexuális fogvatartottakkal közös zárában helyeztek el. Mivel zárkatársai terrorizálták és megfélemlítették, áthelyezték egy magánzárába, ahol egyébként a fogvatartottak fegyelmi büntetésüket szokták tölteni. *A magánzára nagyon koszos, patkányjárta volt, és gyér megvilágítású. A zára 7 m² alapterületű volt ágygal és WC-vel, viszont mosdót nem helyeztek el benne. Ezek a körülmények nem voltak megfelelőek és a fogvatartott méltóságát sem tartották tiszteletben, így az EJE megglátása szerint megvalósult a 3. cikk sérelme.*⁴⁴⁵

1.5. A fogvatartási körülményeket érintő nemzeti jogforrások

A túltelítettséggel és a fogvatartási körülményekkel kapcsolatban az egyik legalapvetőbb kérdés az, hogy nemzeti szinten hogyan kerül szabályozásra a fogvatartottakat megillető személyes léttér.

m²-nél kevesebb mozgásteret, és naponta három órát tartózkodhatott a cellán kívül. Ez utóbbi a Kamara szerint kompenzálta a panaszost (§ 68-69). A nagykamara még nem hozott döntést az ügyben.

⁴⁴² *Trepashkin v. Russia*. Application no. 36898/03, judgment of 19 October 2007.

⁴⁴³ § 94.

⁴⁴⁴ *X. v. Turkey*. Application no. 24626/09, judgment of 27 May 2013.

⁴⁴⁵ § 36-45.

Az új Bv. Szabályzat hatálybalépését megelőzően A szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól szóló 6/1996. (VII.12.) IM rendelet (a továbbiakban: régi Bv. Szabályzat) 137. § (1) bekezdése értelmében „A zárkában (lakóhelyiségben) elhelyezhető létszámot úgy kell[ett] meghatározni, hogy minden elítélre lehetőleg hat köbméter légtér, és *lehetőség szerint* a férfi elítéltek esetén 3 m², a fiatakorúak, illetve a női elítéltek esetén 3,5 m² mozgástér jusson.” A hivatkozott szakasz (2) bekezdése szerint a mozgástér meghatározásakor figyelmen kívül kellett hagyni a berendezési és felszerelési tárgyak által elfoglalt területet.

Az Alkotmánybíróság a 32/2014. (XI.3.) AB határozatában megállapította, hogy a régi Bv. Szabályzat 137. § (1) bekezdése nemzetközi szerződésbe (Emberi Jogok Európai Egyezménye 3. cikk) és az Alaptörvénybe [III. cikk (1) bekezdés] ütközik, ezért annak 2015. március 31-jei hatállyal történő megsemmisítése mellett döntött. Tekintettel ugyanis a hivatkozott szabályozás permisszív jellegére „ad absurdum az sem le[tt volna] jogellenes, ha a jogalkalmazó teljesen megvon[ta volna] a mozgásteret a fogvatartottaktól” [32/2014. (XI.3.) AB határozat 5. bekezdés]. Az Alkotmánybíróság ezért a jogalkotó kötelezettségévé tette, hogy kógens jelleggel határozza meg a fogvatartottak részére biztosítandó mozgástér minimális mértékét (55. bekezdés). A testület a döntés meghozatala során kiemelt figyelmet fordított a strasbourgi bíróságnak az EJEE 3. cikkét értelmező joggyakorlatára. Kiemelésre érdemes, hogy az *Alkotmánybíróság nevezett határozatában szinonimaként kezelte a mozgástér és az élettér kifejezéseket*.

A 2015. január 1-jén hatályba lépett, a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól szóló új Bv. Szabályzat [16/2014. (XII. 19.) IM rendelet] a 121. § (1) bekezdésében már úgy rendelkezik, hogy férfiak esetén *legalább* 3, illetve női elítéltek és fiatakorúak esetén 3,5 m² mozgásteret kell biztosítani (amelybe a berendezési tárgyak nem számítanak bele). A légtér mértékére vonatkozó rendelkezés ellenben egészen 2015. március 30-áig nemzetközi szerződésbe és Alaptörvénybe ütközött a permisszív jellege miatt. A törvényhozó azonban az említett napon eleget tett a hivatkozott AB határozat 55. bekezdésében meghatározott jogalkotói kötelezettségének, ugyanis kógens jelleggel határozta meg a fogvatartottak részére biztosítandó légtér mértékét is. Ezért az új Bv. Szabályzat módosítása a légtér vonatkozásában elhagyja a „lehetőleg” kifejezést, így

immáron kötelezően írja elő, hogy a fogvatartottak részére hat köbméter légtérrel kell biztosítani.⁴⁴⁶

Az új Bv. szabályzat alapján egyszemélyes elhelyezés esetén a zárka alapterületének a 6 m²-t kell elérnie [121. § (3) bek.].

Az egyéb fogvatartási körülményeket tekintve, a legfontosabb rendelkezéseket kiemelve meg kell említeni, hogy az Európai Börtönszabályokkal összhangban a Bv. törvény is rögzíti, miszerint az elítéltek részére legalább napi háromszori étkezést kell biztosítani, amely közül legalább egy meleg étel.⁴⁴⁷ Úgyszintén a börtönszabályokkal összhangban mondja ki a Bv. kódex, hogy az elítélteket az évszaknak megfelelő ruházattal, alsóruhával és lábbelivel kell ellátni. A fogvatartottak számára ágyneműt is biztosítani kell, és legfeljebb egyemeletes ágyakon helyezhetők el, ettől eltérést a törvény csak rendkívül indokolt esetben enged.⁴⁴⁸

1.6. Megjegyzések a Bv. Szabályzat többszemélyes elhelyezésre vonatkozó szabályozásával kapcsolatban

Az igazságügyi miniszter előterjesztése alapján az új Bv. Szabályzat 121. § (1)–(2) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lépne:⁴⁴⁹

„(1) A zárkában vagy a lakóhelyiségben elhelyezhető létszámot úgy kell meghatározni, hogy minden elítéltre hat köbméter légtér és négy négyzetméter élettér jusson.

(2) Az élettér meghatározása szempontjából a zárka vagy a lakóhelyiség alapterületéből az illemhely által elfoglalt területet figyelmen kívül kell hagyni.”

Egyetértve az előterjesztéssel, álláspontom szerint, a honi szabályozás a fent említett módosításokkal állna összhangban a CPT ajánlásaival és az EJEB ítélkezési gyakorlatával. Tekintettel arra, hogy a személyes élettér olyan terület, amelyet senkivel nem kell megosztani a fogvatartottnak, abba beleérthető az ágy, vagy pl. a fogvatartott

⁴⁴⁶ Az AB határozat ismertetése jelen formájában megjelent: JUHÁSZ Andrea Erika: *Varga és mások kontra Magyarország – az EJEB döntése*. <http://www.ugyvedvilag.hu/rovatok/szakma/varga-es-masok-kontra-magyarorszag-az-ejeb-dontese>. Az Alkotmánybírósági határozatról lásd még: VÉGH Marianna: *A fogvatartottak alkotmányos helyzete az alkotmánybírósági határozatok tükrében*. Börtönügyi Szemle 2015/2. 12-15. p.

⁴⁴⁷ Ugyanakkor az Európai Börtönszabályok rendelkezési ellenére a régi Bv. Szabályzathoz hasonlóan az új Bv. Szabályzatban is hiányosság, hogy annak 6. számú melléklete mindösszesen a napi kötelező energiamennyiséget határozza meg, viszont a tápanyagbevitel, különösen a fehérjebevitel normáinak meghatározására nem került sor. (Vö. European Prison Rules 22.2. pont) PALLO – TÖRÖCSIK: i. m. 5. p.

⁴⁴⁸ Bv. törvény 155. §

⁴⁴⁹ Az igazságügyi miniszter .../2016. (... ..) IM rendelete a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól szóló 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet módosításáról. Elérhető: „Akcióterv kiegészítése” www.kormany.hu

saját szekrénye is. Korábban utaltam arra, hogy a Nemzetközi Vöröskereszt ajánlása szerint is az élettérbe bele kell érteni a fogvatartott ágát. Továbbá az Ananyev-ügyben kialakított standard szerint is a kritérium az, hogy legyen saját ágya a fogvatartottnak, legalább 3 m² terület legyen számára biztosított, illetve szabadon mozoghasson a berendezési tárgyak között. Arra azonban nem utalt a testület, hogy a berendezési tárgyakat a 3 m²-en felül kell érteni. A nyelvtani értelmezésnek megfelelően, amennyiben a személyes élettérből leszámítjuk a berendezési tárgyakat, ténylegesen a mozgástér mértékét kell meghatározni (ezt követi a jelenlegi honi szabályozás). Ugyancsak nyelvtani értelmezéssel mozgástér az a terület, ahol szabadon mozoghat a fogvatartott a berendezési tárgyak között. A CPT és az EJEB azonban nem ez utóbbi területre helyezi a hangsúlyt, hanem a személyes élettérre.

Megjegyzem azt is, hogy a CPT és az EJEB nem vizsgálja az egy főre jutó légtér mértékét, ezért de lege ferenda javaslatom annak a rendelkezésből való elhagyása.

Mindezekre tekintettel, azért, hogy a honi szabályozás összhangban álljon a nemzetközi ajánlásokkal, valamint az EJEB gyakorlatával, álláspontom szerint is helytállóbb lenne egyrészt a mozgástér kifejezés helyett az élettér kifejezés használata, másrészt egységesen 4 m² (ez utóbbit indokolja az is, hogy sem a CPT, sem az EJEB nem tesz különbséget az élettér megállapítása során férfiak, nők, felnőttkorúak és fiatalok között) rögzítése, és a légtérre vonatkozó szabályozás elhagyása az új Bv. Szabályzatban: A zárkában vagy a lakóhelyiségben elhelyezhető létszámot úgy kell meghatározni, hogy minden elítéltre *négy négyzetméter élettér* jusson.

Egyetértek azzal is, miszerint a honi szabályozás és a CPT ajánlásai közötti összhanghoz az is szükséges lenne, hogy többszemélyes elhelyezés esetén, az egy főre jutó személyes élettér meghatározásakor ne a berendezési tárgyakat hagyja figyelmen kívül a jogalkotó, hanem az illemhelyet (az új Bv. Szabályzat 3. melléklete szerint az illemhely nem minősül közös használatú berendezési tárgynak). A CPT ugyanis nem tesz arra vonatkozó megkorlátozást, hogy a bizottság által javasolt 4 m² élettérbe nem számíthatók bele a berendezési tárgyak. Azt viszont kifejezetten leszögezi, hogy az illemhelyet teljesen le kell választani az élettértől, és annak területét még a javasolt 4 m²-en felül kell érteni.

Úgy gondolom, hogy a fent nevezett módosításokra az előzetes letartóztatottakra vonatkozó hazai szabályozás tekintetében is szükség lenne.

1.7. Néhány gondolat a magyar büntetés-végrehajtási intézetek túltelítettségéről

Elöljáróban leszögezhető, hogy a büntetés-végrehajtási intézetek túltelítettsége Magyarországon általános tendencia.⁴⁵⁰

A büntetés-végrehajtás feletti kontroll keretében kerül sor többek között az egyes jogsértések feltárására, és a fogvatartási helyszíneken végzett rendszeres látogatások révén a túltelítettség mértékének kimutatása is megtörténik. Kiemelésre érdemes, hogy a legfőbb ügyész⁴⁵¹ számos alkalommal hangsúlyozta az éves jelentésében, miszerint a legtöbb panasz a fogvatartottaktól az elhelyezési körülményekkel, így különösen a börtönök túltelítettségével, és az ebből adódó túlszűfolttsággal kapcsolatban érkezik. Így például fontos adalék, hogy a bv. intézetek telítettsége 132 % körül volt 2010-ben, de fontos kiemelni azt is, hogy leginkább a megyei büntetés-végrehajtási intézetek a túltelítettek, ebben az évben ez kb. 200 %-os volt.⁴⁵²

Az alapvető jogok biztosa is több jelentésében megállapította, hogy a honi bv. intézetek gyakran a befogadóképességüket jelentősen meghaladó számú elítéltet tartanak fogva.⁴⁵³ A nemzeti megelőző mechanizmus⁴⁵⁴ 2015. január 1-jétől ugyancsak helyszíni vizsgálatot folytathat valamennyi hazai fogvatartási helyszínen, és az eddigi általános tapasztalata a fentiekben kifejtettekhez hasonló.⁴⁵⁵

⁴⁵⁰ SZEMESI (2014): i. m. 87. p.

⁴⁵¹ A magyar büntetés-végrehajtás törvényességi felügyeletének gyakorlatáról lásd: BEREZKI Zsolt: *A magyar büntetés-végrehajtás törvényességi felügyelete – szakmai munkájának elvei, gyakorlata*. Börtönügyi szemle 2006/2. 34-40. p. A büntetés-végrehajtás törvényességi felügyeletének szabályozását a CPT jónak ítélte meg Magyarországon. VÓKÓ György: *Európai mérce. A büntetés-végrehajtási jogharmonizáció gyakorlata*. Börtönügyi Szemle 1997/4. 21. p.

⁴⁵² J/2879. A legfőbb ügyész országgyűlési beszámolója az ügyészség 2010. évi tevékenységéről. 24-25. p. Letölthető: http://ugyeszseg.hu/pdf/ogy_besz/ogy_beszamolo_2010.pdf (2016.02.27.)

⁴⁵³ L. pl. a Sopronkőhidai Fegyház és Börtönben tett látogatást. Az alapvető jogok biztosának Jelentése az AJB-2084/2013. számú ügyben

⁴⁵⁴ Az UNCAT fakultatív jegyzőkönyvét (a továbbiakban: OPCAT) Magyarországon a 2011. évi CXLI. törvény hirdette ki. Az OPCAT az általános elvek között rögzíti a célját: „A jegyzőkönyv célja egy olyan rendszer létrehozása, amelyben független nemzetközi és nemzeti testületek – a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés megelőzése céljából – olyan helyszínekre látogatnak el rendszeresen, ahol embereket fosztanak meg szabadságuktól.” (2011. évi CXLI. törvény 1. cikk) Ennek megfelelően minden részes államnak belföldi szinten létre kellett hoznia, ki kellett jelölnie vagy fenn kellett tartania egy vagy több olyan látogató testületet (ún. „nemzeti megelőző mechanizmust”), amelynek célja a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés megakadályozása. Magyarországon az volt a kezdeti kormányzati elképzelés, hogy az ügyészség fogja ellátni a nemzeti megelőző mechanizmus feladatait. Ez ellen az elképzelés ellen azonban hazai és külföldi emberi jogi civil szervezetek képviselői is kifejtették ellenvetésüket, ugyanis az ügyészség nem felel meg az OPCAT 18. cikk 1. bekezdésében meghatározott funkcionális függetlenség követelményének. [HARASZTI M. Katalin: *A „nemzeti megelőző mechanizmus” mint a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód megelőzésének eszköze*. Acta Humana 2009/3. 25. p.]

A Magyar Helsinki Bizottság⁴⁵⁶ több bv. intézettel kapcsolatban megállapította, hogy annak túltelítettsége miatt a túlzsúfoltság mértéke az EJEE 3. cikkébe ütközik.⁴⁵⁷

Meg kell jegyezni, hogy a CPT⁴⁵⁸ a Magyarországon tett látogatásai⁴⁵⁹ során ugyancsak elsősorban a túltelítettség problémáját emelte ki, és felhívta a magyar hatóságokat arra, tegyenek erőfeszítéseket a nevezett probléma orvoslása érdekében.

A legutolsó hivatalos adatok az átlagteltettséget illetően 2015-re vonatkoznak, amely szerint ez a mutató átlagosan 128 % volt, és ez csökkenést jelent a korábbi évekhez képest. Ugyanakkor azt is meg kell jegyezni, hogy külön vizsgálva a bv. intézeteket, az értékek eltérően oszlanak meg, van olyan intézet, ahol 100 % volt az

Az leszögezhető, hogy az ombudsmani intézmény kezdete óta minden biztos kiemelt figyelmet fordított és fordít azon személyek emberi jogainak érvényesülésére, akik személyi szabadságukban korlátozottak. (Pajcsicsné Csóré Erika: A büntetés-végrehajtás fogvatartottjainak jogai ombudsmani szemmel. Börtönügyi Szemle 2013/3. 1. p.)

⁴⁵⁵ L. pl. a Fiatalokéi Büntetés-végrehajtási Intézetében, Tökölön 2015. március 24-25-én tett látogatásról szóló jelentést (https://www.ajbh.hu/documents/10180/2324818/AJB-1423-15-t%C3%B6k%C3%B6l_jelent%C3%A9s_v%C3%A9gleges.pdf/8da7067f-a7b0-4e2a-8080-1cc5e78034c4), vagy pl. a Somogy megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben 2015. június 24-25-én tett látogatásról szóló jelentést (<https://www.ajbh.hu/documents/10180/2506630/AJB-3865-16.pdf/b6aa68fe-0eff-45de-9ac3-25d942c6dfeb>)

⁴⁵⁶ A Magyar Helsinki Bizottság 1989-ben jött létre. A Bizottság többek között nyomon követi azt, hogy gyakorolhatók-e a magyarországi bv. intézetekben a hazai törvényekben rögzített emberi jogok, továbbá a fogvatartó intézetekben biztosítják-e azokat a jogokat, amelyeket az emberi jogokra vonatkozó általános alapelvek és nemzetközi megállapodások alapján garantálniuk kell. [<http://helsinki.hu/rolunk/a-magyar-helsinki-bizottsag-tortenete> (2015.06.03.)] A Bizottság ezért látogatásokat tesz a hazai bv. intézetekbe, amelyekről bárki számára hozzáférhető jelentés is készül. A jelentések arról is tanúskodnak, hogy melyek azok az intézetek, ahol a fogvatartás nem felel meg maradéktalanul az emberséges fogvatartás követelményének.

⁴⁵⁷ L. p. Jelentés a Fejér Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben (Székesfehérvár) tett látogatásról. 2005. június 8-9. 2. p. A *Kalocsai Fegyház és Börtön* a testület látogatása alkalmával jelentősen túltelített volt, az ott „tapasztalt emelkedés az országos átlagot szignifikánsan” meghaladta. A megfigyelők becslése szerint ugyanis számos zárkában az 1 m²-t sem érte el a személyes mozgástér a vizsgálat időpontjában. (Jelentés a Kalocsai Fegyház és Börtönben 2012. július 11-12-én a Magyar Helsinki Bizottság munkatársai által tett látogatásról, 1., 3. p.) A *Baranya Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben* is olyan mértéket öltött a túlzsúfoltság a vizsgálat időpontjában, hogy az kimerítette az embertelen és megalázó bánásmód fogalmát. (Jelentés a Baranya Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben 2013. augusztus 12-13-án tett látogatásról, 7. p.) A Magyar Helsinki Bizottság meglátogatta az első PPP (public-private partnership) konstrukcióval felépített *Tiszaöki Országos Büntetés-végrehajtási Intézetet* is, ahol ugyanakkor megállapítást nyert, hogy az elhelyezés körülményei kedvezőbbek a más magyarországi bv. intézetekben tapasztaltakhoz képest. A látogatás időpontjában 516 zárkából 480 zárka teljesen megfelelt a jogszabályi követelményeknek az egy főre jutó személyes mozgástér vonatkozásában. (Jelentés a Tiszaöki Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben tett látogatásról. 2009. február 23-25. 6. p.)

⁴⁵⁸ A CPT látogatásokat szervez Európa különböző országainak fogvatartási helyeire. A bizottság célja, hogy megvizsgálja, hogyan bántak a szabadságuktól megfosztott személyekkel az egyes intézmények. A CPT a látogatást követően részletes jelentést készít az állam számára, amelyben szerepelnek a megállapításai, észrevételei, javaslati, továbbá kérdéseket is feltesz az érintett ország számára, amelyekre válaszokat vár. A CPT tevékenységéről bővebben lásd: VÓKÓ György: *Jogvédelem. A CPT-jelentés és az arra adott magyar válasz*. Börtönügyi Szemle 2001/2. 1-5. p.

⁴⁵⁹ CPT/Inf (96) 5.; CPT/Inf (2001) 2.; CPT/Inf (2004) 18.; CPT/Inf (2006) 20.; CPT/Inf (2007) 24.; CPT/Inf (2010) 16.; CPT/Inf (2014) 13.

átlagtelítettség, míg másokban kiugróan magas, 161 %.⁴⁶⁰ 2016. márciusi adatok szerint a magyarországi bv. intézetek átlagtelítettsége 130,5 %.⁴⁶¹ Ugyanezen dátum szerinti hivatalos adatok azt mutatják, hogy Európában Macedóniát (136 %) követve, a 2. helyen áll Magyarország a telítettségi mutatókat illetően.⁴⁶²

Fontos hangsúlyozni, hogy hazánkban a túltelítettség problémája elsősorban a jelenleg uralkodó *punitív büntetőpolitikában*⁴⁶³ jelölhető meg.⁴⁶⁴ Ahogyan arra Nagy Ferenc rávilágított, a 2012. évi C. törvényre, azaz az új Btk.-ra elsősorban a „következetes szigor” a jellemző. „Ennek alátámasztásaként kiemelhető a törvényi szabályozás szintjén – egyebek mellett – a határozott ideig és az életfogytig tartó szabadságvesztés tartamának jelentős emelése, a „három csapás”⁴⁶⁵ néven elhíresült szabály fenntartása, a Btk. Különös Részében [egyres bűncselekmények esetében] a kizárólagosan szabadságelvonó büntetéssel történő fenyegetés.”⁴⁶⁶ Ezt a büntetőpolitikai irányt jellemzi továbbá az új szabadságelvonással járó szankció, a büntetőjogi elzárás⁴⁶⁷ bevezetése.

A punitív büntetőpolitika ugyanakkor azt is jelenti, hogy a bíróságok túlzott mértékben szabnak ki szabadságvesztés-büntetést,⁴⁶⁸ és ennek keretében növekvő számban jelentkeznek az életfogytig tartó szabadságvesztést, valamint egyéb hosszú tartamú szabadságvesztést kiszabó ítéletek.⁴⁶⁹

⁴⁶⁰ Börtönstatisztikai Szemle 2016/1. 7-8. p. Elérhető: <http://bv.gov.hu/download/7/3c/61000/B%C3%B6rt%C3%B6nstatistikai%20Szemle%202016%20I.pdf> (2016.08.24.)

⁴⁶¹ <http://prisonstudies.org/country/hungary> (2016.08.24.)

⁴⁶² http://www.prisonstudies.org/highest-to-lowest/occupancy-level?field_region_taxonomy_tid=14 (2016.08.24.)

⁴⁶³ Ezzel összefüggésbe hozható az egyre inkább növekvő fogvatartotti ráta. NAGY Ferenc – JUHÁSZ Zsuzsanna: *A fogvatartotti rátáról nemzetközi összehasonlításban*. Börtönügyi Szemle 2010/3. 1. p. A fogvatartotti rátáról részletesen lásd: NAGY Ferenc: *Az európai uniós országok fogvatartotti rátájának alakulásáról*. Börtönügyi Szemle 2005/3. 77-84. p. Újabb adatokkal lásd még: NAGY Ferenc: *Gondolatok a hosszú tartamú szabadságvesztésről és az európai börtönnépességről*. Börtönügyi Szemle 2013/1. 13-16. p.

⁴⁶⁴ Vö. KERTÉSZ Imre: *Miért zsúfoltak a börtönök?* Jura, 2001/2. 68. p.

⁴⁶⁵ Btk. 90. § (2) bek. Az erőszakos többszörös visszaesővel szemben az erőszakos többszörös visszaesőkénti minősítést megalapozó bűncselekmény büntetési tételének felső határa szabadságvesztés esetén a kétszeresére emelkedik. Ha a büntetési tétel így felemelt felső határa a húsz évet meghaladná, vagy a törvény szerint a bűncselekmény életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető, az elkövetővel szemben életfogytig tartó szabadságvesztést kell kiszabni.

⁴⁶⁶ NAGY Ferenc: *A szabadságelvonással járó szankciókról az új Btk.-ban*. Börtönügyi Szemle 2014/4. 1. p.

⁴⁶⁷ Az új szankcióval kapcsolatban problémát jelenthet egyrésről az elzárásra ítélt elhelyezésének kérdése, másrésről a büntetés-végrehajtási intézetek elsősorban a jogerősen szabadságvesztés-büntetésre ítélt elhelyezésére vannak berendezkedve.

⁴⁶⁸ Ezt jól jelzi, hogy pl. 2014-ben 12869 férőhelyre 17890 fő fogvatartott jutott. *Büntetés-végrehajtási Szervezet Évkönyve*, 2014. 12. p.

⁴⁶⁹ JUHÁSZ (2014): i. m. 64.p.

A szigorodó büntetőpolitika azonban nemcsak a Büntető Törvénykönyv rendelkezéseiben ölt testet, hanem megjelenik a Büntetőeljárásról szóló törvény, és a Szabálysértési törvény⁴⁷⁰ rendelkezéseiben, illetve az azokhoz kapcsolódó jogalkalmazásban is.

A Magyar Helsinki Bizottság részt vett egy, az Európai Unió által támogatott kutatási projektben, amelynek címe „Az előzetes letartóztatás gyakorlata: az alternatív kényszerintézkedések és a bírói döntéshozatal vizsgálata” volt. Az ország-jelentésben részletezi a Bizottság azt, hogy a jogalkalmazás jelentősen hozzájárul a börtönök túltelítettségéhez, tekintettel arra, hogy az elmúlt években a fogvatartották harmadát tették ki az előzetes letartóztatásban lévők. A Magyar Helsinki Bizottság annak a véleményének adott hangot, hogy a bíróságok sokszor az EJEB gyakorlatával ellentétesen, a szökés veszélyének fennállását a bűncselekmény tárgyi súlyára, illetve a várható büntetés mértékére alapozzák. Ezen túlmenően a Bizottság arra is felhívta a figyelmet a jelentésében, hogy gyakran absztrakt indokokkal támasztják alá a bíróságok a szökés veszélyét, amelyek a strasbourgi testület gyakorlata alapján nem lehetnének mérvadóak.⁴⁷¹

A kutatás alátámasztotta azt a feltevést, hogy a nemzetközi instrumentumok ajánlásaival ellentétben a bíróságok ritkán alkalmazzák az egyes alternatív kényszerintézkedéseket, azokban nem bíznak eléggé, és ezen a gyakorlaton az elektronikus nyomkövetés 2013-as elérhetővé válása sem változtatott.

Ugyancsak negatív hatással van a börtönök túltelítettségére az, hogy a jogalkotó az előzetes letartóztatás felső időkorlátját bizonyos esetekben (2013. november 18. óta a tizenöt évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt folyamatban levő büntetőeljárások esetében nincs felső időbeli korlátja az előzetes letartóztatásnak az ügydöntő határozat meghozatala előtt) eltörölte [Vö. Be. 132. § (3a) bek.].⁴⁷²

A punitív büntetőpolitika eredményeként a szabálysértési elzárást töltők száma is emelkedett.⁴⁷³ Egyrészt fiatalokkal szemben is kiszabható szabálysértési elzárás, másrészt a 2013. évi CXLIX. törvény beiktatta a szabálysértési törvénybe az ún. „életvitelszerű közterületi tartózkodás szabályainak megsértése” tényállást, amelynek

⁴⁷⁰ A szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény (a továbbiakban: Szabs. tv.)

⁴⁷¹ MAGYAR HELSINKI BIZOTTSÁG: *Az előzetes letartóztatás gyakorlata: az alternatív kényszerintézkedések és a bírói döntéshozatal vizsgálata*. Kutatási jelentés, Magyarország, 2015. 7. p.

⁴⁷² MAGYAR HELSINKI BIZOTTSÁG: i. m. 8. p.

⁴⁷³ MAGYAR HELSINKI BIZOTTSÁG: i. m. 22-23. p.

végző szankciója ugyancsak a szabálysértési elzárás lehet [Vö. Szabs. tv. 179/A. § (5)-(6) bek.].

A fent kifejtettekre tekintettel a megoldás nem új büntetés-végrehajtási intézetek létrehozásában keresendő,⁴⁷⁴ hanem sokkal inkább az alternatív szankciók nagyobb mértékű alkalmazásában. További lehetséges irány lehet *Pallo József* szerint a változtatásra a *dekriminalizáció és a depönalizáció*.⁴⁷⁵

A túltelítettség mértékét növelő tényezők ellenpéldájaként meg kell említeni az annak csökkentését is szolgáló ún. *reintegrációs őrizet* intézményét,⁴⁷⁶ amely elrendelésére 2015. április 1-jétől van lehetőség. A teljesség igénye nélkül a nevezett őrizet lényege, hogy a kisebb súlyú bűncselekmények elkövetői a szabadságvesztés-büntetésük utolsó hat hónapját – a törvényben meghatározott feltételekkel – akár otthon is tölthetik, elektronikus nyomkövető alkalmazásával.⁴⁷⁷ Ezen új jogintézmény büntetőpolitikai célja egyrészt, hogy a szükségtelen szabadságelvonások számát olyan módon redukálja, hogy ne csökkenjen az állampolgárok általános biztonságérzete, ugyanakkor lehetőség szerint az elítélt sikeres társadalmi reintegrációját is szolgálja.⁴⁷⁸

Ismeretesen a Varga és mások kontra Magyarország ügyben az EJEB ún. pilot-ítéletet hozott. Azaz megállapította a testület, hogy Magyarországon rendszerszintűen fordulnak elő a túlszűfolttsággal és az inadekvát fogvatartási körülményekkel kapcsolatos, hasonló jogsértések. Az EJEB felhívta az államot, hogy dolgozzon ki egy

⁴⁷⁴ *Nagy Ferenc* is kifejtette, hogy hazánkban is szükséges új férőhelyek létesítése, azaz új büntetés-végrehajtási intézetek építése, de „hosszabb távon nem a legjobb, s egyúttal a legdrágább formája a túlszűfolttság oldásának.” NAGY Ferenc: *Adatok és gondolatok a börtönnépesség alakulásáról*. Belügyi Szemle 2002/2-3. 82. p.

⁴⁷⁵ Leszögezhető tehát, hogy a végleges megoldás nem a büntetés-végrehajtási szervezet kompetenciája, hanem „egyértelműen magas szintű állami döntések meghozatalát igényli”. PALLO József: *Egyre jobban éget a seb...* Börtönügyi Szemle 2015/1. 23. p.

⁴⁷⁶ Alapja részben külföldi (osztrák) minta, részben pedig az elektronikus távfelügyeleti eszközzel végrehajtott házi őrizet. BOGOTYÁN: i. m. 35. p. A reintegrációs őrizetről lásd még: LAJTÁR József: *A zsűfolttság csökkentésének gyakorlati megoldásai*. Belügyi Szemle 2015/11. 19-20. p.; PALLO József: *Visszatekintés a Bv. Törvény kodifikációjára és a jogalkalmazás néhány első tapasztalatára*. Börtönügyi Szemle 2016/1. 36-37. p.

⁴⁷⁷ A részletes szabályozást lásd: Bv. törvény 61/A-61/D. §

⁴⁷⁸ BOGOTYÁN: i. m. 36. p. A kormány a reintegrációs őrizet intézményének többirányú kiterjesztését tervezi. „Egyrészt a korábbinál szélesebb elkövetői kör számára teszi lehetővé [az előterjesztés] e kedvezmény igénybe vételét, mivel a módosítás értelmében az immár nem csak az első alkalommal végrehajtható szabadságvesztésre ítéltre, hanem valamennyi gondatlanul elkövetett bűncselekmény miatt elítélte, illetve nem többszörös visszaesőként elítélte kiterjedne. A hatályos szabályozás alapján a reintegrációs őrizetbe helyezés feltétele az is, hogy a fogház vagy börtön fokozatban töltött szabadságvesztés tartama az öt évet ne haladja meg. Az előterjesztés ezzel szemben a nyolc évet meg nem haladó szabadságvesztés esetén teszi lehetővé e jogintézmény alkalmazását, és az alól a fegyház fokozatban büntetésüket töltőket sem zárja ki.” (Lásd: Akcióterv kiegészítése)

akciótervet⁴⁷⁹ az ítélet jogerőre emelkedésétől számított hat hónapon belül a túltelítettség csökkentésére. A magyar kormány eleget tett ezen kötelezettségének 2015. december 9-én,⁴⁸⁰ és a férőhely-bővítési,⁴⁸¹ valamint telítettség-kiegyensúlyozó programon⁴⁸² túlmenően a túltelítettség csökkentésének egyfajta lehetséges megoldásként jelölte meg a reintegrációs őrizet bevezetését.

A börtönök túltelítettségének csökkentését eredményezheti *Pacsek József* szerint a rezsimszabályok egyes módosítása: így például megfontolandó lenne az intézet elhagyásával járó jutalmak körének kiszélesítése, valamint az, hogy a munkáltatás lehetőségeit bővítsék.⁴⁸³

Hosszú távú megoldásként Pallo József a *bűnmegelőzést* jelöli meg.⁴⁸⁴ Az új Bv. Kódex lehetővé teszi, hogy a büntetés-végrehajtási szervezet is részt vegyen e fontos célkitűzésben. A nevezett törvény ugyanis bevezette a Kockázatelemzési és Kezelési Rendszert, illetve annak intézményét, a Központi Kivizsgáló és Módszertani Intézetet. A kockázatelemzés elsődleges célja, hogy pereventív jelleggel kiszűrje a szakmai szempontból kockázatokat jelentő fogvatartási jellemzőket, a visszaesési hajlamot. A kockázatok felismerésén túlmenően kitűzött cél az, hogy a visszaesési és fogvatartási kockázatokat csökkentő reintegrációs programokat alakítsanak ki.⁴⁸⁵

Összegezve, a bv. intézetek túltelítettségének problémáját előbb-utóbb orvosolni szükséges. *Kádár András Kristóf* is rávilágított arra, hogy a nevezett probléma egyrészt a személyi állomány helyzetét nehezíti meg, ugyanis a túltelített börtönökben a fogvatartottak könnyen agresszívvá válhatnak a felgyülemelő feszültségek miatt.

⁴⁷⁹ Az akciótervről részletesebben lásd: JUHÁSZ Zsuzsanna: *Így enyhítené a kormány a börtönök zsúfoltságát.* <http://jogaszvilag.hu/rovatok/szakma/igy-enyhitene-a-kormany-a-bortonok-zsufoltsagat> (2016.03.02.)

⁴⁸⁰ *Action Plan of the Government of Hungary* 9 December 2015. DH-DD(2015)1373.

⁴⁸¹ Az akcióterv 2019-re 3640 új férőhely létrehozását előirányozza.

⁴⁸² „A telítettség-kiegyensúlyozó program biztosítja a bv. intézetek működőképességét, sikeresen megelőzi az átlagostól messze kiugró túlzásfolttságot, és nem utolsó sorban jobb életkörülményeket biztosít az abban érintett fogvatartottak számára.” [CPT/Inf (2014) 14. 13-14. p.] A telítettség-kiegyensúlyozás (Részletesebben lásd: BOGOTTYÁN: i. m. 29-33. p.) azt jelenti, hogy gondos körütekintést, vizsgálatot, egyeztetést követően a kevésbé túltelített börtönökbe történik egyes fogvatartottak átcsoportosítása a jelentősen túlzásfolt intézetekből. Ugyanakkor Csóti András kifejtette, hogy a nevezett program beindításával egyidejűleg a fogvatartottak száma is folyamatosan növekedett, így „teljes körű megoldást, és valóban egységes, illetve egyenlő telítettségi mutatót a módszer nem hozott, nem hozhatott.” (CSÓTI András: *A magyar bv. intézetek túltelítettsége, a zsúfoltság csökkentésének útjai.* Belügyi Szemle 2015/11. 12. p.)

⁴⁸³ PACSEK József: *Zsúfoltság és magány. A fogvatartottak elhelyezésének időszerű kérdései.* Börtönügyi Szemle 2011/4. 9. p.

⁴⁸⁴ PALLO (2015): i. m. 24. p.

⁴⁸⁵ Részletesen lásd: SCHMEHL János – PALLO József (szerk.): *Korszakváltás a büntetés-végrehajtásban. Útmutató a 2013. évi CCXL. (bv.) törvény megismeréséhez.* Börtönügyi tanulmányok 2. A Büntetés-végrehajtás Tudományos Tanácsa kiadványai. Budapest, 2015. 44-48. p. Elérhető: http://www.ajk.elte.hu/file/TSZ_BEBVJ_korszakvaltas.pdf (2016.07.25.)

Másrészről „a fogvatartottak számára *büntetéspolitikai szempontból* rendkívül káros üzenetet hordozhat, hogy az intézmény, amelyben különböző jogszabályok megsértéséért töltik büntetésüket, maga sem tartja be az államilag meghatározott rendelkezéseket.”⁴⁸⁶

1.8. Honi bírói gyakorlat

Előjáróban meg kell jegyezni, hogy a *BDT2011.2404.* rögzítette, miszerint a büntetés-végrehajtási intézettel szemben túltelítettség miatt felróhatóság hiányában kártérítési igény nem érvényesíthető, ugyanis a büntetés-végrehajtási intézeteknek befogadási kötelezettsége van. Ezen állásfoglalás szerint bár jogszabály-ellenesen cselekszik a büntetés-végrehajtási intézet, kártérítési igény nem érvényesíthető vele szemben a felróhatóság hiánya miatt.

Az intézeteknek nemcsak befogadási kötelezettsége van, de a Bv. törvényben meghatározott elkülönítési szabályokat is figyelembe kell venniük a fogvatartottak elhelyezése során. Erre tekintettel pl. a *27.P.20.455/2010/28.* számú határozatban rögzítésre került, hogy ha a törvényben meghatározott személyes mozgásteret, illetve légköbméret nem tudja biztosítani a bv. intézet, az olyan objektív okból következik be, amelyért nem tehető felelőssé.

A *BDT2013.2969.* alapján a „fogvatartás nem megfelelő élet- és egészségügyi körülményeinek orvoslása állami feladat. Az állam ennek jogalkotással és a fogvatartás körülményeinek jogszerűvé tételéhez szükséges költségvetési forrás biztosításával tud eleget tenni. Az állam e feladatainak elmulasztása miatt – az egyéb feltételek fennállása esetén – felelősséggel tartozik.” Rögzíti továbbá azt is, hogy „nem felróható a bv. intézetek eljárása, ha a jogszabályban előírt feladatainak csak úgy tud eleget tenni, hogy a fogvatartottak elhelyezésével kapcsolatos egyes szabályokat megszegi”.

Ugyanakkor újabban a *Kúria* ezt a gyakorlatot tévesnek mondta ki a *Pfv.IV.21.344/2015/6.* számú határozatában. „Egyértelműen *tévesnek* ítéli meg a Kúria [...] azokat a döntéseket], amelyek az alperes befogadási kötelezettségére figyelemmel azt rögzítik, hogy hiányzik az alperes magatartásának a felróhatósága. A Legfelsőbb Bíróság, illetve a Kúria következetes gyakorlata, amelyet a fővárosi bíróságok is követnek, egyértelműen az, *hogy az elítéltek kizárólag a büntetés-végrehajtási intézetekkel mint önálló jogi személyiségű szervezetekkel állnak jogviszonyban, így a*

⁴⁸⁶ KÁDÁR András Kristóf: *Összefoglaló a Magyar Helsinki Bizottság börtönmegfigyelő programjának tapasztalatairól.* Belügyi Szemle 2002/2-3. 21. p.

hazai bíróságok előtt közvetlenül az államot, a költségvetési források szűkössége okán nem perelhetik, kizárólag a bv. intézetekkel szemben léphetnek fel. A személyiségi jogsértés megállapíthatósága objektív jellegű kérdés, független akár az alperes magatartásának felróhatóságától is. A fogvatartottak felé tehát közvetlenül az egyes bv. intézetek tartoznak felelősséggel a jogszabályi kötelezettségek teljesítéséért, a szűkös költségvetési források önmagában nem szolgálhatnak a kártérítési felelősség alóli kimentési okként. Az ezekre történő hivatkozás tehát a követelés jogalapját nem szünteti meg.”

Ugyancsak ezt erősítette meg a *Kúria* a *Pfv.IV.21.654/2015/II.* számú részítéletében. Kifejtette, hogy az új Bv. Szabályzat 1. § (1) bekezdése szerint „a rendelet a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásából a büntetés-végrehajtási szervezetre háruló részletes feladatokat határozza meg. Amennyiben a büntetés-végrehajtási intézet az IM rendeletben meghatározott, a fogva tartás során irányadó kötelezettségét nem teljesíti, azzal *felróható magatartást tanúsít*. A büntetés-végrehajtási intézményben az alperes kötelezettsége a jogszabályok betartása, a fogvatartott megfelelő elhelyezéséről való gondoskodás, ezért a felperest az intézményben ért sérelem miatt [az intézmény] *kártérítési felelősséggel* tartozik.” Ebből tehát az következik, hogy a *Kúria* álláspontja szerint megállapítható a felróhatóság, annak ellenére, hogy az intézeteknek befogadási kötelezettsége van.

Fontos kiemelni azt is, hogy a Varga és mások kontra Magyarország ügyben hozott pilot ítéletében az EJEB is kifogásolta a *Kúria* által tévesnek kimondott gyakorlatot, és megállapította az állam felelősségét az EJEE 13. cikkének megsértése miatt is, arra tekintettel, hogy nem volt biztosított a panaszosok számára a hatékony jogorvoslathoz való jog. Megjegyzem, az ítélet meghozatalakor egyetlen olyan nemzeti bírósági ítélet állt az EJEB rendelkezésére, amelyben megállapította a bíróság a börtön kártérítési felelősségét a túlsúlyosság miatt, és ekkor még a *Kúria* is azt a gyakorlatot⁴⁸⁷ követte, hogy felróhatóság hiányában nem állapított meg nem-vagyoni kártérítést. Az EJEB annak a véleményének adott hangot, hogy egyetlen ilyen példa még nem biztosítja a jogorvoslathoz való jogot, ráadásul a pilot ítélet meghozatalának időpontjában ez a példa még nem követte a *Kúria* állandó ítélkezési gyakorlatát. Azaz ez a példaként felhozott ítélet még nem támasztotta alá azt, hogy a kérdéssel

⁴⁸⁷ L. pl. *Pfv.III.21.288/2012/3.* számú ítéletet.

kapcsolatban kialakult és állandó bírói gyakorlat lenne.⁴⁸⁸

Mindezekre tekintettel, a bv. intézetek túltelítettségével kapcsolatos bírósági jogalkalmazás egységesítése érdekében *jogegységi eljárás lefolytatása* lenne szükséges, és ezzel előrelépés történhetne tekintetben, hogy a túltelítettség miatt adódó sérelmek nemzeti szintű reparációja is megtörténjen.

Itt szeretném megjegyezni, hogy az előbb említett cél elérése érdekében (nemzeti szintű reparáció) a T/12179. számú törvényjavaslat egy új jogintézményt, a „kártalanítási eljárás az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatt” nevesít.⁴⁸⁹ A törvényjavaslat általános indokolása szerint az EJEB „vezető ítéletében meghatározott követelményeknek való megfelelés érdekében többirányú megoldási terv készült, amelynek célja, hogy a börtönzsúfoltság felszámolását szolgáló férőhelybővítési programot kiegészítve a jogalkotás eszközeivel is segítse a probléma felszámolását és a hatékony jogorvoslati rendszer kiépítését.”

Fontos újjásként kíván bevezetni a kormány egy kártalanítási eljárást, amely a jogsérelemmel arányban biztosítana az inadekvát (az EJEE 3. cikkével ellentétes) elhelyezési körülmények miatt a fogvatartottak számára kompenzációt. A javaslat szerint ezzel megtörténhetne a fogvatartottak nemzeti szintű reparációja, és ezáltal elkerülhető lenne a jövőben az EJEB általi elmarasztalás. A mintát az olasz példa adta, ugyanis az olasz kormány a *Torreggiani és mások*⁴⁹⁰ ügyben hozott vezető ítélet hatására kompenzációs jogorvoslatokat vezetett be, így például anyagi kártérítést, napi 8 eurót igényelhetnek a fogvatartottak minden olyan nap után, amelyet az EJEE 3. cikkével ellentétes végrehajtási körülmények között töltöttek el.⁴⁹¹ Ez a jogorvoslat azért szolgálhat megfelelő példaként Magyarország számára, mert az EJEB a bevezetését követően két olasz ügyben (*Stella and Others v. Italy*⁴⁹² és *Rexhepi és Others v. Italy*⁴⁹³) is hatékonyan fogadta el. Arra tekintettel utasította el nevezett ügyekben a panaszokat, hogy a fogvatartottaknak már rendelkezésére állt egy hatékony

⁴⁸⁸ *Varga and Others v. Hungary* § 51-59.

⁴⁸⁹ T/12179. számú törvényjavaslat a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény és ehhez kapcsolódóan más törvények módosításáról [<http://www.parlament.hu/irom40/12179/12179.pdf> (2016.09.21.)]

⁴⁹⁰ *Torreggiani and Others v. Italy*. Application nos.: 43517/09, 46882/09, 55400/09, 57875/09, 61535/09, 35315/10 et 37818/10, judgment of 8 January 2013.

⁴⁹¹ TALLÓDI Zoltán: *A börtönzsúfoltság kérdése az Emberi Jogok Európai Bírósága döntéseinek tükrében*. Börtönügyi Szemle 2016/1, 50-54. p.

⁴⁹² Application nos. 49169/09, 54908/09, 55156/09, 61443/09, 61446/09, 61457/09, 7206/10, 15313/10, 37047/10, 56614/10, 58616/10, decision of 16 September 2014.

⁴⁹³ Application nos. 47180/10, 47189/10, 47190/10, 47197/10, 47201/10, 72434/10, 1054/11, decision of 16 September 2014.

belső jogorvoslat, és annak kimerítése hiányában fordultak a strasbourgi testülethez. Felhívta ugyanis a figyelmet arra az EJEB, hogy amennyiben a fogvatartottak rendelkezésére áll megfelelő hazai jogorvoslat, akkor kötelesek azt kimeríteni.⁴⁹⁴

A napidíj minden olyan nap után járna az elítéltnak vagy az egyéb jogcímen fogvatartottnak, amelyet az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények között töltött. A kártalanítási igény az alapvető jogokat sértő elhelyezés megszűnésétől számított hathónapos jogvesztő határidőn belül lenne érvényesíthető, és fontos formai feltétel, hogy merítse ki a fogvatartott a preventív jelleggel bevezetésre kerülő panaszjogát, azaz kérje az intézet parancsnokát, hogy a lehetőségekhez képest tegye meg a szükséges intézkedéseket az elhelyezési körülmények javítása vagy ellensúlyozása érdekében. Az indokolás szerint „adott esetben a parancsnok az elítéltet olyan másik zárkába helyezheti át, ahol a megfelelő élettér biztosított, vagy ha ez nem lehetséges a sérelem ellensúlyozására intézkedéseket hozhat, így pl. több szabad levegőn tartózkodást vagy további kapcsolattartást engedélyezhet, megnövelheti a látogatás vagy a telefonálás időtartamát, illetve intézkedhet az elhelyezési körülmények egyéb irányú javítása iránt, mint pl. illemhely leválasztása. [...] Ha a jogszabályban előírt élettér az adott bv. intézetben nem biztosítható, a parancsnok végső megoldásként soron kívül megkeresi a BVOP elhelyezésért felelős szakterületét és kezdeményezi az elítéltnak a jogszabályban előírt élettér biztosítására alkalmas más bv. intézetbe való átszállítását.”

Ugyanezen a jogcímen a fogvatartott további kártérítési igényt már nem érvényesíthetne, ugyanakkor az ezt meghaladó igényét polgári bíróság előtt érvényesíthetné. A napidíj összegét a törvényjavaslat úgy határozza meg, hogy annak összege legalább ezerkettőszáz forint, de legfeljebb ezerhatszáz forint.

A konkrét összeg attól függne, hogy a túlszűfolttséghez hány egyéb inadekvát fogvatartási körülmény, és milyen mértékben párosul. Azaz a szabályozás nem konkrétan határozná meg az összeget, teret engedve a bírói mérlegelésnek. A kártalanítás teljes összegét a jogsértő körülmények között fogvatartásban töltött napok számának és a kártalanítás napi tétele összegének szorzataként a büntetés-végrehajtási bíróság határozná meg. Felmerülhet a kérdés, hogy ekkora összeget az EJEB elfogadna-e, tekintettel arra, hogy a korábban hivatkozott Rexhepi-ügyben kiemelte, az összeg nem lehet „ésszerűtlen” (azaz nem lehet indokolatlanul alacsony).

⁴⁹⁴ http://www.echr.coe.int/Documents/FS_Pilot_judgments_ENG.pdf (2016.09.10.); lásd még: TALLÓDI: i. m. 54. p.

A hazai fogvatartó intézetek gyakorlatára visszatérve, további kiemelésre érdemes, hogy már számos esetben hozott valamely nemzeti bíróság büntetés-végrehajtási intézetet mint alperest elmarasztaló ítéletet a fogvatartottak egészséghez, illetve egészséges környezethez való jogával kapcsolatban.

Jelentős többségében a fogvatartottak arra panaszkodtak az ügyekben, hogy nem-dohányzó létükre őket dohányzó fogvatartottakkal együtt helyezték el a büntetés-végrehajtási intézetben, ezért esetükben fennállt a passzív dohányzás veszélye. Így például a *3.P.20.081/2010/3. számú* határozatban az alperes büntetés-végrehajtási intézetet azért kötelezte a Fejér Megyei Bíróság nem vagyoni kártérítés megfizetésére, mert annak ellenére, hogy a fogvatartott befogadásakor kijelentette, nem dohányzik, mégis tizenkét kifejezetten dohányzó elítélt fogvatartására szolgáló cellában helyezték el.⁴⁹⁵ A *3.P.22.335/2008/45. számú* ügyben a felperes szintén egy olyan fogvatartott volt, aki nem dohányzott, ennek ellenére nem biztosítottak számára dohányfüst-mentes elhelyezést.⁴⁹⁶ A *7.P.20.598/2009/61. számú* ügyben a bíróság ugyancsak azért marasztalta el a bv. intézetet, mert az a nemdohányzó fogvatartott egészségi állapotát nehezítette, súlyosbította. Megállapította, hogy az alperes a felperes egészség védelméhez fűződő személyiségi jogát megsértette, ezért nem-vagyoni kártérítés megfizetésére kötelezte.⁴⁹⁷

⁴⁹⁵ A bíróság az ügyben a következőképpen indokolt: „Nem szorul bizonyításra, hogy az az elítélt, aki nemdohányzó létére a bv. intézet jogellenes magatartása folytán kénytelen elviselni a zárkátársai által keltett, köztudottan súlyos kockázatokat rejtő füstártalmat, nem vagyoni kártérítésre jogosult még akkor is, ha ezzel összefüggő közvetlen egészségkárosodása nem mutatható ki. Valamely következményes betegség kialakulása nem feltétele, hanem csak a kártérítés mértékét befolyásoló (növelő) tényezője a kárfelelősségnek.”

⁴⁹⁶ A felperes csökkent látású szemével rendszeres orvosi kezelés alatt állt. Körülbelül negyedévenként 2008-ban átszállították a tököli bv. kórházba szemészeti kontroll, illetve kezelés céljából. A kórházban egy földszinti folyosón vannak azok a kb. 20-30 személyes, 20 m² alapterületű befogadó helyiségek, amelyekben az ország összes büntetés-végrehajtási intézetéből kórházba szállított fogvatartottakat elhelyezik addig, amíg minden beteget ellátnak. A cellákon mindösszesen egyetlen rácsos ablak van, azon keresztül megoldott a szellőztetés. A parancsnok úgy rendelkezett, hogy a kórház teljes területén tilos a dohányzás, ennek a rendelkezésnek az intézmény azonban nem tett eleget. Eltúrte, hogy a fogvatartottak a zárkában dohányozzanak és azt, hogy „ezzel a velük egész napra összezárt nemdohányzó társaiknak egészségügyi kockázatot és fölösleges szenvedést okozzanak”. A Fejér Megyei Bíróság megállapította, hogy a kereset a jogalap tekintetében alapos volt, és az alperes kimentési kísérletét nem fogadta el. A felperes és több tanú is előadta, hogy a börtönőrök semmit nem tettek a szabálytalanság megszüntetése végett, vagy azzal intézték el a panaszt, hogy azt válaszolták: akinek nem tetszik a dohányfüst, álljon az ablak alá, onnan úgyis friss levegő áramlik be, vagy egy alkalommal az asztmás rohamokat mutató panaszkodót a folyosón egész nap állva a fűtőcsőhöz bilincselték. A bíróság indokolásában kifejtette, hogy az alperes az adott helyzetben nem úgy járt el, ahogy általában elvárható. „A cinizmus határát súroló fegyelmezetlenséggel az alperes megsértette (többek között) a felperes személyhez fűződő jogát, és az ezzel járó szenvedés, fölösleges megaláztatás egyben nem-vagyoni sérelmet is okozott”.

⁴⁹⁷ Jelen ügyben a felperes egy olyan fogvatartott volt, aki öt éves kora óta asztmás, emiatt gyógyszert szedett és Ventolin spray-t is használt, illetve betegségénél fogva különösen nehezen viselte a dohányfüstöt. 2008 januárja és szeptembere között többször szállították át egy másik bv. intézetbe úgy, hogy az alperesi felügyeletnek a szállítójármű utasterében elhelyezkedő két tagja közül legalább egy

Arra is volt példa, hogy az inadekvát végrehajtási körülmények miatt állapította meg a nemzeti bíróság a bv. intézet felelősségét. Így a Győri Törvényszék 31.P.III.20.298/2012/51. számú ítéletében a következők miatt állapította meg az alperes felelősségét. Az irányadó tényállás szerint a felperes mint megőrzésre szállított fogvatartott 2011. október 10-27-ig a Győr Moson Sopron Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben került elhelyezésre, ahol többek között szennyezett ágyneműt kapott, a zárka megvilágítása, mérete és fűtése nem volt kielégítő. Az elsőfokú bíróság egyenként vizsgálta a felperes által sérelmezett körülményeket. A bizonyítás során megállapítást nyert, hogy a fogvatartott ténylegesen szennyezett ágyneműt kapott. Ez a „méltatlan, megalázó elhelyezési körülmény a felperes emberi méltóságának sérelmét eredményez[te].” A bíróság kifejtette, hogy „az ágynemű szennyezettsége a felperes egészségének sérelmét nem eredményez[te], a nem megfelelő tisztaságú ágynemű okozta potenciális fertőzésveszély személyiségi jogot sértőnek nem tekinthető”. A szennyezett, rongyos ágynemű biztosítása tehát a felperes emberi méltóságát sértette.

A fűtés vonatkozásában az orvosszakértői vélemény azt valószínűsítette, hogy a zárka alacsony hőmérséklete, valamint a fogvatartott légúti megbetegedése és bronchitisének kiújulása egymással összefüggésbe hozható. Erre tekintettel a felperes egészséghez, testi épségéhez fűződő jogának sérelme megállapítást nyert.

Kiemelésre érdemes a honi joggyakorlattal kapcsolatban, hogy a strasbourgi testület esetjogának közvetett és közvetlen hatása abban egyaránt előfordulhat. Így előbbi azt jelenti, ha az Alkotmánybíróság, vagy valamely nemzeti bíróság hívja fel az EJEB gyakorlatát a döntés meghozatala során, míg utóbbi jogszabály módosítást is maga után vonhat.⁴⁹⁸

A hazai joggyakorlat tanulmányozását követően a következő konklúziót vontam le. Csekély mértékben, de van arra példa, hogy hivatkozás történik az EJEB esetjogára a nemzeti bíróságok előtt. Így például a felperes hivatkozott az EJEB gyakorlatára a túltelítettség kérdésével kapcsolatban a 25.P.20.176/2014/11. számú ítéletben,

mindig dohányzott az egyórás út alatt, majd visszafelé is. A felperes köhögni kezdett és fulladozott, mivel minden egyes alkalommal egészségére rossz hatással volt a dohányfüst. „A felperesnek a 2008. január 1. és 2008. szeptember 30-a közötti időszakban a fentiek szerinti dohányfüstös környezetben történő szállítása a felperes akkori egészségi állapotát nehezítette, súlyosbította. Ez a fulladozások gyakoriságában és nagyobb gyógyszerigényben jelentkezett. (...) A dohányfüstös környezetben történő szállítás a felperes életét, életvitelét, mindennapi élettevékenységét csak átmenetileg, rövid időre befolyásolták.”

⁴⁹⁸ KOLTAY András: *A szólásszabadság alapvonalai – magyar, angol, amerikai és európai összehasonlításban*. Századvég, Budapest, 2009. 113-114. p. Idézi: KLEMENCICS Andrea: *Az emberi Jogok Európai Bírósága által előidézett változások a magyar jogrendszerben*. Pro Futuro 2015/2. 110. p.

ügyszintén volt arra példa, hogy a nemzetközi jog szabályait hívta fel a felperes kereseti kérelme elbírálásának alapjául (5.P.21.278/2014/30. számú ítélet), míg az elsőfokú bíróság a 5.P.20.215/2014/7. számú határozatban hivatkozott a strasbourgi bíróság esetjogára.

Az is egyre inkább jellemző, hogy a bíróságok az egyes bv. intézetek túltelítettségével kapcsolatos ügyekben közvetlenül a már korábban hivatkozott 32/2014. (XI. 3.) AB határozatra hivatkoznak, és így egyúttal közvetetten az EJEB gyakorlatára is. Így például a Kúria a Pfv.IV.21.654/2015/11.számú részítéletében.

1.9. A túltelítettséggel és az inadekvát fogvatartási körülményekkel kapcsolatos magyar vonatkozású strasbourgi ítéletek⁴⁹⁹

1.9.1. Szél László kontra Magyarország⁵⁰⁰

A Szél László kontra Magyarország ügyben a panaszos a Budapesti Fegyház és Börtönben 21 hónapot töltött el egy olyan zárkában, ahol egy főre 2,76 m²; ugyancsak 21 hónapot egy olyan cellában, ahol 3,15 m², és 9 hónapot egy olyan zárkában, ahol 3,125 m² személyes tér jutott egy főnek. 9 hónapot volt fogvatartva ugyanakkor egy 6,3 m² területű egyszemélyes zárkában. A panasz benyújtásakor 150 %-os volt a nevezett börtön telítettsége.⁵⁰¹

Az EJEB úgy foglalt állást jelen ügyben, hogy a Budapesti Börtön nem tartotta tiszteletben a panaszos emberi méltóságát, és a túlzásfolt, illetve egészségtelen fogvatartási körülmények hátrányosan befolyásolták a kérelmező testi és lelki állapotát. Erre tekintettel megállapította, hogy a fogvatartottat embertelen és megalázó bánásmódnak vetették alá. Felhívta egyúttal a magyar állam figyelmét arra, hogy minél gyorsabb intézkedéseket tegyen meg az ilyen és ehhez hasonló körülmények megszüntetése érdekében.⁵⁰²

1.9.2. Csüllög Zsigmond kontra Magyarország⁵⁰³

Jelen ügyben ugyancsak megállapította a strasbourgi testület a 3. cikk sérelmét, többek között a különleges biztonsági zárka fizikai körülményei miatt: a fogvatartó helyiségben

⁴⁹⁹ Ezekhez lásd még: TALLÓDI i. m. 44-47. p.

⁵⁰⁰ *Szél v. Hungary*. Application no. 20221/06, judgment of 7 September 2011.

⁵⁰¹ § 7.

⁵⁰² § 18-19.

⁵⁰³ *Csüllög v. Hungary*. Application no. 30042/08, judgment of 7 September 2011.

a WC-nek nem volt sem ülőkéje, sem fedele; kizárólag mesterséges fény állt rendelkezésre; és a szellőztetés inadekvát volt. A fogvatartott ezentúl azt is panaszolta, hogy napi szinten kellett elviselnie a teljes testüreg átvizsgálását. A panaszos kifogásolta azt is, hogy kevés személyes tárgyat tarthatott magánál a zárkában.⁵⁰⁴

A fogvatartott azt is előadta, hogy teljesen izolálták a külvilágtól, naponta egy órát tartózkodhatott szabad levegőn. Amikor azonban elhagyhatta a zárkáját, állandóan megbilincselték, így az orvosi vizsgálatok alól sem tettek kivételt. Hozzá tartozóival csak üvegezett kabinon keresztül tarthatta a kapcsolatot. A kifejtettekre tekintettel a strasbourgi testület megállapította az egyezmény sértését.⁵⁰⁵

1.9.3. Kovács Gábor István kontra Magyarország⁵⁰⁶

A fogvatartott előzetes letartóztatását töltötte a panasz benyújtásának idején a Szegedi Fegyház és Börtönben. A panaszos állítása szerint 5-7 személlyel kellett megosztania – a bútorzatot leszámítva – egy 16 m² területű zárkát. Kifejtette azt is, hogy naponta egy órát lehetett a szabad levegőn.⁵⁰⁷

Az EJEB döntése alapján a *túlzsúfoltság, párosulva azzal, hogy a fogvatartottnak szinte egész nap a zárkában kellett tartózkodnia, megsértette a kérelmező emberi méltósághoz való jogát*. A fogvatartás így a panaszos testi és lelki állapotát is kedvezőtlenül befolyásolta. Mindezekre figyelemmel egyértelműen megvalósult a 3. cikk sérelme. Jelen ügyben a strasbourgi testület ugyancsak felhívta a magyar államot, hogy tegyen gyors lépéseket az ilyen börtönkörülmények felszámolása érdekében.⁵⁰⁸

1.9.4. Fehér Sándor kontra Magyarország⁵⁰⁹

Nevezett ügyben az előzetesen letartóztatottnak a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet olyan zárkájában kellett töltenie a szabadságelvonó kényszerintézkedést, amelynek alapterülete 6,33-7,25 m² között volt. Tekintettel arra, hogy 5 fogvatartott számára állt rendelkezésre ez a terület, így az egy főre jutó személyes tér kb. 1,7 m² volt. Az Állampisztai Börtönben ugyancsak zsúfoltak voltak a zárkák (2,16-2,4 m² jutott egy főre), azonban a fogvatartott napközben szabadon

⁵⁰⁴ § 9.

⁵⁰⁵ § 24.

⁵⁰⁶ *Kovács v. Hungary*. Application no. 15707/10, judgment of 17 April 2012.

⁵⁰⁷ § 7-8.

⁵⁰⁸ § 25-27.

⁵⁰⁹ *Fehér v. Hungary*. Application no. 69095/10, judgment of 2 October 2013.

mozoghatott. A Budapesti Fegyház és Börtönben úgyszintén túlsúfoltság uralkodott, de a panaszos itt is szabadon elhagyhatta a zárkáját napközben.⁵¹⁰

A fogvatartott annak megállapítását kérte, hogy *a szűk körülmények közötti fogvatartása embertelen és megalázó bánásmódnak minősült.*⁵¹¹ Az EJEB megállapította az embertelen és megalázó bánásmódot különösen a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben uralkodott túlsúfoltságra tekintettel. Annak a véleményének is hangot adott azonban az ítéletben, miszerint az, hogy a fogvatartott a többi végrehajtási intézetben napközben szabadon mozoghatott, a testület szemében a túlsúfolt körülmények negatív hatását csökkentik. Leszögezte ugyanakkor, hogy nem hagyhatja figyelmen kívül azt, hogy ezekben az intézetekben is az elfogadott standard alatt volt az egy főre jutó személyes mozgástér.⁵¹²

Álláspontom szerint, figyelembe véve az EJEB esetjogát, a zárkán kívül töltött idő kompenzálta a fogvatartottat a túlsúfoltság miatt ért káros hatások vonatkozásában, így véleményem szerint a nevezett börtönök esetében nem valósult meg az EJEE 3. cikkének sérelme (a fogvatartottnak ugyanis csak éjszaka, alvás idején kellett a túlsúfolt zárkában lennie).

1.9.5. Hagyó Miklós kontra Magyarország⁵¹³

Az EJEB arra a következtetésre jutott Hagyó Miklós Magyarország elleni ügyében, hogy a kérelmező fogvatartása embertelen bánásmódot valósított meg, mivel a panaszost több mint egy hónapig olyan zárkában helyezték el, ahol a bútorzatot is beleértve 3,52 m² jutott egy főre. A 3. cikk megsértésének megállapítása során az EJEB figyelemmel volt arra a tényre is, hogy a kérelmező naponta mindösszesen egy órára hagyhatta el a zárkáját – ami ugyan megfelel a törvényben meghatározott minimumnak –, de ezt az időtartamot csak hat hónap után hosszabbították meg, ami így hozzájárult a panaszos légzőszervi betegségeinek súlyosbodásához.⁵¹⁴ A testület ugyanis emlékeztetett arra, hogy amennyiben a hatóságok úgy döntenek, hogy bebörtönöznek egy beteg személyt, akkor az egészségi problémával küzdő fogvatartott számára, az ő speciális igényeihez igazodó börtönkörnyezetet kell biztosítani.⁵¹⁵

⁵¹⁰ § 7-10.

⁵¹¹ § 12.

⁵¹² § 21-22.

⁵¹³ *Hagyó v. Hungary*. Application no. 52624/10, judgment of 23 April 2013.

⁵¹⁴ § 44-47.

⁵¹⁵ § 42.

1.9.6. Pilot ítélet: Varga és mások kontra Magyarország⁵¹⁶

Varga és mások Magyarország elleni ügyében az EJEK ún. pilot ítéletet hozott. Ennek indoka az volt, hogy újabb 450 hasonló kérelem került a strasbourgi testület elé Magyarország ellen a nem megfelelő fogvatartási körülmények miatt, amely felhívta a figyelmet egy fennálló strukturális problémára. A pilot ítéletben a strasbourgi testület felhívta arra a magyar Kormányt, hogy dolgozzon ki egy akciótervet, amely megszüntetheti a rendszerszintű problémát.⁵¹⁷ *Szemesi Sándor* szerint a pilot eljárás megteremti annak a lehetőségét, hogy az EJEK egyfajta „európai alkotmánybírósággá” váljon, ugyanis immáron a testület nemcsak az mondja ki, hogy az egyedi ügyben a bepanaszolt állam egyezményesértést követett-e el, hanem az egész jogrendszert értékeli, és adott esetben javaslatokat tesz a felmerülő problémákra.⁵¹⁸

A strasbourgi testület az ügyben arra a megállapításra jutott, hogy a fogvatartottak rendelkezésére álló személyes élettér az egyéb nem megfelelő körülményekkel együtt olyan mértékű szenvedést okozott a panaszosoknak, amely meghaladta a fogvatartással szükségszerűen együttjáró szenvedés mértékét. Erre tekintettel megvalósult az EJEK 3. cikkében lefektetett tilalomnak a megsértése. Az EJEK megállapította, hogy a bv. hatóságok a panaszosok számára 3,3 m²-nél kevesebb személyes élettérrel biztosítottak, amely területet tovább csökkentettek a berendezési tárgyak. A túlszűfolttséghez nem megfelelő fogvatartási körülmények társultak: Varga László panaszos magánelzárása során például mindösszesen napi fél órát tölthetett szabad levegőn, továbbá a szegényes higiéniai körülmények miatt bőrbetegsége alakult ki. Külön kihangsúlyozta a strasbourgi testület, hogy több esetben nem történt meg a WC megfelelő leválasztása (mindösszesen egy függőnnyel történt meg az élettértől való leválasztás), az ötödik panaszos zárkájában poloskák, csótányok és tetvek voltak, emellett hiányzott a megfelelő szellőztetés. Az EJEK bizonyítottnak fogadta el a panaszosok személyes élettérre vonatkozó állítását, tekintettel arra, hogy azt a CPT Magyarországon tett látogatásáról készült 2013-as jelentése, valamint az alapvető jogok biztosságának jelentése is alátámasztotta.

Az EJEK arra a következtetésre jutott, hogy a panaszosokat megalázó bánásmódnak vetették alá.

⁵¹⁶ *Varga and others v. Hungary.* Application nos: 14097/12, 45135/12, 73712/12, 34001/13, 44055/13, 64586/13, judgment of 10 March 2015.

⁵¹⁷ http://www.echr.coe.int/Documents/FS_Pilot_judgments_ENG.pdf (2015.04.10.)

⁵¹⁸ SZEMESI (2016): i. m. 4-5. p.

1.9.7. A pilot ítéletet követő magyar vonatkozású ügyek

A pilot ítéletet, és a magyar kormány által arra válaszként megfogalmazott akciótervet követően is több ügyben marasztalta el Magyarországot az EJEB a túlszűfölségre, valamint az inadkevát fogvatartási körülményekre tekintettel (a következő ügyekben a Varga és mások kontra Magyarországra ügyre hivatkozott a testület mint irányadó ügyre):

1. *Gégény kontra Magyarország*:⁵¹⁹ a fogvatartott előadta, hogy 63 hónapot töltött a Szegedi Fegyház és Börtönben 3 különböző zárkában, 11 másik fogvatartottal. A zárkákban a WC csak függönnyel volt elválasztva az élettértől. Az étkezőasztalt mindössze 1 méterre rögzítették az illemhelytől. A fogvatartott számára napi egyórás szabadlevegőn tartózkodás volt biztosítva. A 40x20 méteres sétálóudvart ezen időszakban 100-150 elítéltnak kellett megosztania.

A Budapesti Fegyház és Börtön „B” objektumában 3,4 m² személyes mozgástere volt, azonban a zárkák parazitákkal voltak fertőzöttek, nem volt megfelelő szellőztetés, valamint hetente egyszer, mindösszesen 1-2 percen keresztül zuhanyozhatott. Az „A” objektumban ugyancsak függönnyel volt leválasztva az illemhely, a panaszos egy órát tartózkodhatott a szabad levegőn, kb. hetente kétszer 50 percet az edzőteremben, illetve hetente negyed órát a könyvtárban. Hetente egyszer volt lehetőség zuhanyozásra, azonban 25 fogvatartottra csak 4 zuhanyfej jutott.

2013. június 16-ától hosszú tartamú büntetését töltötte a panaszos a Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtönben, ahol 3 másik fogvatartottal kellett megosztania 8 m²-t.

Az EJEB kiemelt hangsúlyt fektetett arra, hogy a fogvatartottal szemben hosszú tartamú szabadságvesztést szabtak ki, azaz több mint 13 éven keresztül volt elhelyezve túlszűfolt, nem megfelelő fogvatartási körülmények között. Mindezekre tekintettel a testület megállapította az embertelen és megalázó bánásmódot a panaszossal szemben.

2. *Bota és mások kontra Magyarország*:⁵²⁰ nevezett ügyben 13 fogvatartott ügyét egyesítettette az EJEB, a panaszosoknak fejenként 1,9 és 3,75 m² között volt a mozgástere, ezenkívül számos nem megfelelő körülményt említettek az elítéltek.

⁵¹⁹ *Gégény v. Hungary*. Application no. 44753/12, judgment of 16 October 2015.

⁵²⁰ *Bota and Others v. Hungary*. Application nos. 34753/12, 34754/12, 45140/12, 45848/12, 48473/12, 56357/12, 56362/12, 56368/12, 58632/12, 72055/12, 73195/12, 76492/12, 79146/12, judgment of 10 December 2015.

Így például azt, hogy a zárkák ágyi poloskával, valamint csótányokkal voltak fertőzöttek, hetente csak egyszer volt biztosítva a fürdés, kizárólag hideg víz állt rendelkezésre a zárkákban, valamint az ügyek jelentős számában az illemhely nem volt elválasztva az élettértől.

3. *Balogh és mások kontra Magyarország*:⁵²¹ jelen ügyben a 10 fogvatartott a szűkös mozgástéren (legkisebb 1,6 m², míg a legnagyobb mozgástér 3,75 m² volt) kívül ugyancsak panaszkodott az egyéb inadkevát fogvatartási körülményekre is.
4. *A Ligeti és mások kontra Magyarország ügyben*:⁵²² 2 és 3,75 m² mozgástér volt biztosított, amelyhez egyéb nem megfelelő fogvatartási körülmények is párosultak.
5. *Polgár és mások kontra Magyarország*:⁵²³ az egy főre jutó mozgástér hasonlóan az előzőekhez, 2-3,75 m² között volt jelen ügyben, azaz nem minden esetben volt kevesebb 3 m²-nél. A fogvatartottak nem önmagukban a túlszűfolttságot, hanem egyéb inadkevát fogvatartási körülményeket is panaszolták.
6. *Bóday és mások kontra Magyarország*:⁵²⁴ Bóday Pál Péter ügyét az EJEB kilenc másik fogvatartott ügyével egyesítette. Az elítéltek személyes mozgástere 2,2 és 3,3 m² között volt. A szűkös mozgástérhez különböző inadkevát fogvatartási körülmények járultak: így például hét fogvatartott panaszolta, hogy az illemhelyet nem különítették el megfelelően a zárkában, hárman a megfelelő fűtést hiányolták, két esetben a zárka rovarokkal volt fertőzött, és két fogvatartott panaszkodott a heti egyszeri fürdési lehetőségre.
7. *Magyar és mások kontra Magyarország*:⁵²⁵ a fogvatartottak személyenkénti mozgástere 1-3,5 m² volt, és ugyancsak legnagyobb mértékben az el nem különített WC-t panaszolták az elítéltek: tizenegy esetből kilencszer. Ezen túlmenően a heti egyszeri fürdési lehetőséget és a rovarok elterjedését kifogásolták a panaszosok.

⁵²¹ *Balogh and Others v. Hungary*. Application nos: 26982/12, 131/13, 6764/13, 19712/13, 19892/13, 37487/13, 42486/13, 42808/13, 43610/13, 43868/13, judgment of 10 December 2015.

⁵²² *Ligeti and Others v. Hungary*. Application nos: 29176/12, 30412/12, 34750/12, 11581/13, 13378/13, 36245/13, 46623/13, 51719/13, 76213/13, 80997/13, judgment of 10 December 2015.

⁵²³ *Polgár and Others v. Hungary*. Application nos: 29213/13, 36214/13, 44381/13, 44661/13, 44763/13, 46576/13, 46587/13, 46588/13, 46644/13, 51608/13, judgment of 10 December 2015.

⁵²⁴ *Bóday and Others v. Hungary*. Application nos: 53398/13, 54330/13, 55601/13, 56806/13, 65103/13, 18201/14, 21840/14, 22180/14, 22958/14, 23555/14, judgment of 7 January 2016.

⁵²⁵ *Magyar and Others v. Hungary*. Application nos: 6599/12, 29759/12, 34757/12, 45132/12, 45141/12, 69916/12, 73694/12, 46646/13, 56700/13, 57386/13, 58862/13, judgment of 7 January 2016.

8. *Tamási és mások kontra Magyarország*:⁵²⁶ jelen ügyben az egy főre jutó személyes mozgástér 1,6 és 3,75 m² között mozgott. A fogvatartottak ugyanazon nem megfelelő fogvatartási körülményekre hivatkoztak, mint az előző két esetben.
9. *Juhász és mások kontra Magyarország*:⁵²⁷ az elítélteknek 1,75 és 3,25 m² között volt a személyes mozgástere, a fentebb említett fogvatartási körülményeken kívül a fogvatartottak még hiányolták a megfelelő szellőztetést.
10. *Bakos és mások kontra Magyarország*:⁵²⁸ a nyolc fogvatartott személyes mozgástere 1,9 és 3,1 m² között volt jelen ügyben. A fentiekben részletezett inadekvát fogvatartási körülményeken kívül egy elítélt panaszolta, hogy kevés szabadidős tevékenységet biztosítottak a börtönben.

A fent kifejtettekből látható, hogy nem minden esetben volt kevesebb az egy főre jutó személyes mozgástér többszemélyes elhelyezés esetén 3 m²-nél. Annak ellenére, hogy az EJEB külön ezt nem részletezte az ítéletekben, álláspontom szerint az inadekvát fogvatartási körülmények vizsgálata ezen mértékek miatt esett különösen hangsúlyos mérlegelés alá. Véleményem szerint valamennyi ügyet egyesíthette volna a testület, ugyanis a panaszok hasonlósága miatt nem teljesen egyértelmű, hogy miért nem ezt tette az EJEB, tekintettel arra is, hogy a fent megnevezett ügyek egy részében 2015. december 10-én, míg másik részében 2016. január 7-én, azaz azonos napokon hozott ítéletet.

2. A fogvatartottak élelmezésével kapcsolatos problémák

Jelen fejezetben indokolt kitérni a fogvatartási körülmények egy kisebb szeletére, mégpedig a fogvatartottak élelmezésével kapcsolatos problémákra. Önmagában ugyanis az, ha a büntetés-végrehajtási intézet rossz minőségű ételt biztosít az elítéltek számára, az EJEB gyakorlatát áttanulmányozva még nem haladja meg a szenvedésnek azt a mértékét, amely szükséges az egyezményesértés megállapításához. A rossz minőségű étel azonban általában rossz higiéniai feltételeket is feltételez, e kettő kombinációja pedig már elegendő ahhoz, hogy az EJEB megállapítsa az EJEE 3. cikkének a

⁵²⁶ *Tamási and Others v. Hungary*. Application nos: 65853/13, 66364/13, 67136/13, 67607/13, 69003/13, 71318/13, 71359/13, 71523/13, 72597/13, 79737/13, judgment of 7 January 2016.

⁵²⁷ *Juhász and Others v. Hungary*. Application nos: 6467/13, 31957/13, 33715/13, 44029/13, 44056/13, 45122/13, 64543/13, 593/14, 597/14, 1384/14, judgment of 7 January 2016.

⁵²⁸ *Bakos and Others v. Hungary*. Application nos: 29644/13, 31766/13, 32647/13, 33213/13, 62914/13, 64329/13, 18212/14, 20263/14, judgment of 7 January 2016.

megsértését. Az egyezményesértés megállapítására ugyancsak sor kerülhet, amennyiben a fogvatartott nem a nemzeti jogszabályban meghatározott mennyiségű ételt kap.

2.1. Releváns nemzetközi instrumentumok

A *fogvatartottakkal való bánásmódról szóló ENSZ Standard Minimum Szabályok* előírja, hogy amikor a fogvatartottnak szüksége van ivóvízre, azt biztosítani kell számára. Továbbá egészséges körülmények között elkészített ételt kell adni az elítélteknek, olyat, amely illeszkedik egészségi állapotukhoz és fizikai kondíciójukhoz.⁵²⁹

Az *Európai Börtönszabályok* a nemzeti jogalkotásra bízta annak megállapítását, hogy minimálisan mennyi energia- és fehérjetartalommal rendelkezzen a fogvatartottak számára biztosított étel. Azt azonban leszögezi, hogy napi három étkezést kell szolgáltatni az elítélteknek, minden esetben garantálni kell azt, hogy tiszta ivóvízhez jussanak, illetve az ételeket higiénikus körülmények között kell elkészíteni és felszolgálni. Alapvető szabály továbbá, hogy tápláló étkezést kell biztosítani a fogvatartottaknak és mindeközben figyelemmel kell lenni az egészségügyi állapotukra, a testi kondíciójukra, a munkájuk jellegére, valamint a vallásukra, és a kultúrájukra.⁵³⁰

A *Kínzás Elleni Bizottság* is hangsúlyt fektet a fogvatartottak élelmezésének analizálására. Külön figyelmet fordít továbbá arra, hogy a speciális fogvatartotti kategóriák élelmezését is vizsgálja. Így többek között felhívja a figyelmet, hogy a várandós nőknek speciális étrendet kell biztosítani: azaz az ételeknek fehérjedúsak kell lenniük, továbbá nagy mennyiségben kell gyümölcsöt és zöldséget tartalmazniuk.⁵³¹ A CPT konstatálja továbbá, hogy a börtön egészségüggyel foglalkozó állományának folyamatosan figyelemmel kell kísérnie a fiatalok élelmezését, különös tekintettel azon személyekre, akik növésben vannak. Az ő vonatkozásukban ugyanis az elégtelen táplálkozás kihatásai korábban felismerhetők, mint az életkorra tekintettel érettebb elítéltek esetében.⁵³²

A külföldi fogvatartottaknak mint speciális fogvatartotti csoportnak különleges igényeik lehetnek az étkezéssel kapcsolatban, tekintettel a vallásukra, valamint a kultúrájukra. Ezért a *külföldi fogvatartottakról szóló CM/Rec (2012) 12. számú Európa*

⁵²⁹ Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners. 20. (1)-(2) pont.

⁵³⁰ European Prison Rules, 22.1.-22.6. pont.

⁵³¹ 10th General Report. CPT/Inf (2000) 13. 26. pont.

⁵³² 9th General Report. CPT/Inf (99) 12. 41. pont.

*Tanácsi ajánlás*⁵³³ rögzíti: azon túlmenően, hogy a börtönön belüli tápláló élelemnek igazodnia kell a külföldi fogvatartottak vallásához, valamint kultúrájához, ahol arra van lehetőség; biztosítani kell, hogy a fogvatartottak vásárolhassanak, vagy adott esetben főzhessenek a vallásuknak, kultúrájuknak megfelelően.⁵³⁴

Az egészségügyi ellátás etikai és szervezeti aspektusairól szóló Európa Tanácsi ajánlás kimondja, hogy a börtönorvos kötelessége az étellemezéssel kapcsolatos tanács adása a börtön vezetésének.⁵³⁵

A *Miniszteri Bizottság R(99) 22. számú ajánlása* leszögezi, hogy az Európai Börtönszabályokkal összhangban kiemelt figyelmet kell fordítani az ételek megfelelő elkészítésére, valamint tálalására.⁵³⁶

Az Európa Tanács *életfogytig tartó szabadságvesztésre és más hosszútartamú szabadságvesztésre ítélt fogvatartottak börtönigazgatások általi kezeléséről* szóló R(2003) 23. számú ajánlása⁵³⁷ a börtönigazgatóság feladatává teszi a 28. pontjában, hogy az időskorú fogvatartottak jó fizikai állapotának fenntartása érdekében gondoskodjon az étrendi szükségleteket figyelembe véve a megfelelő étkeztetésről.

2.2. Az EJEB vonatkozó ítéletei

2.2.1. Mihăilă kontra Románia⁵³⁸

Jelen ügyben a panaszos arra hivatkozva kérte az EJEE 3. cikke megsértésének a megállapítását, hogy a Jilavai Börtön, amelyben fogvatartották, túltelített volt és a higiéniai körülmények sem voltak megfelelőek. Ezek közül az alfejezet témája szempontjából kiemelésre érdemes inadekvát higiéniai körülmények: a víz a csapok rozsdás állapota miatt szennyeződött és ezért ihatatlan volt. A fogvatartottak rossz minőségű ételt kaptak, amelynek egyik oka az volt, hogy az említett vízből készítették. Ezenkívül csótányok mászkáltak az étkezőasztalon, és a helyiség egerekkel is fertőzött volt.

⁵³³ Recommendation CM/Rec(2012)12 of the Committee of Ministers to member States concerning foreign prisoners. Adopted by the Committee of Ministers on 10 October 2012 at the 1152nd meeting of the Ministers' Deputies.

⁵³⁴ L. 20. pont.

⁵³⁵ Recommendation No. R (98) 7 concerning the ethical and organisational aspects of health care in prison. 24. pont.

⁵³⁶ Recommendation No. R (99) 22 concerning prison overcrowding and prison population inflation. 7. pont.

⁵³⁷ Recommendation Rec(2003) 23 of the Committee of Ministers to member states on the management by prison administrations of life sentence and other long-term prisoners.

⁵³⁸ *Mihăilă v. Romania*. Application no. 66630/10, judgment of 11 May 2014.

Az EJEB az ítélet meghozatala során kiemelt figyelmet fordított a Román Helsinki Bizottság, valamint a CPT általános megállapításaira, amelyeket azzal kapcsolatban tettek, hogy egészségtelen körülmények uralkodtak a Jilava Börtönben.

A strasbourgi testület az eset összes körülményét megvizsgálva megállapította, hogy a nem megfelelő fogvatartási körülmények elérték azt a küszöböt, amely az egyezményesértés megállapításához szükséges, ezért kimondta az EJEE 3. cikkének a sérelmét.

2.2.2. Moisejevs kontra Lettország⁵³⁹

Nevezett ügyben a panaszos, Moisejevs a tárgyalások napján nem kapott megfelelő mennyiségű ebédet, azt a hatóságok egy szelet kenyérre, hagymára és egy darab grillezett halra vagy húsgombócra korlátozták. Az EJEB előadta, hogy *az ilyen étel nyilvánvalóan nem elegendő a szervezet megfelelő működéséhez, különösen azt a tényt figyelembe véve, hogy a kérelmezőnek a tárgyaláson való részvétel fokozott feszültséget okozott.* Megállapítást nyert, hogy a fogvatartott panaszát követően már több ételt kapott, amikor a bírósági tárgyalásokon volt. A kormány nem cáfolta a kérelmező azon állítását, hogy számos alkalommal, amikor visszatért a börtönbe, vacsorára csak egy zsemlet kapott megfelelő mennyiségű vacsora helyett. Az EJEB megállapította, hogy 2000 vége előtt a kérelmező rendszeresen éhezett a tárgyalások napján, és ez megalázó bánásmódnak minősül.

Itt szeretném megjegyezni, hogy álláspontom szerint ez a fajta bánásmód inkább az embertelen bánásmódot, semmint a megalázó bánásmód fogalmát meríti ki. Úgy gondolom, hogy az éhezés fizikai fájdalmat (is) eredményezhet, nem pedig lealacsonyítást, valamint megalázottságot.

3. Testi fogyatékkal élő fogvatartottak elhelyezési problémái

Ugyancsak a nem megfelelő fogvatartási körülmények kérdését érinti az, ha egy testi fogyatékkal élő fogvatartottat nem a megfelelően kialakított/átalakított zárkában helyeznek el.

⁵³⁹ *Moisejevs v. Latvia*. Application no. 64846/01, judgment of 15 June 2006.

3.1. Releváns nemzetközi instrumentumok

A *Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ Egyezmény*⁵⁴⁰ meghatározza az 1. cikkében, hogy kit kell fogyatékossgal élő személynek tekinteni: „minden olyan személyt, aki hosszan tartó fizikai, értelmi, szellemi vagy érzékszervi károsodással él, amely számos egyéb akadállyal együtt korlátozhatja az adott személy teljes, hatékony és másokkal egyenlő társadalmi szerepvállalását.”

Az egyezmény 15. cikkének 2. pontja leszögezi, hogy „a részes államok minden hatékony jogi, közigazgatási, igazságszolgáltatási és más intézkedést megtesznek annak megakadályozására, hogy a fogyatékossgal élő személyekkel szemben – másokkal azonos alapon – kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmódot vagy büntetést alkalmazzanak.”

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának *a börtönön belüli egészségügyi ellátás etikai és szervezeti aspektusairól szóló R (98)7 ajánlása*⁵⁴¹ kimondja, hogy a súlyos testi fogyatékossgal küzdő és időskorú fogvatartottakat úgy kell elhelyezni, hogy normális életet tudjanak élni a börtönön belül, és amennyire az lehetséges, nem kell elkülöníteni őket a börtönpopuláció többi tagjától. Ezen túlmenően a dokumentum azt is rögzíti, hogy strukturális változtatásokat is el kell végezni annak érdekében, hogy a kerekesszékekkel úgy tudjanak közlekedni, mint a kinti környezetben.⁵⁴²

Az *Egészségügyi Világszervezet* a „Prison and Health” c. tanulmánykötetében⁵⁴³ mutat rá arra a fontos kérdésre, hogy alapos értékelésre van szükség annak megállapítása érdekében, hogy az adott börtön alkalmas-e a testi fogyatékossgalban szenvedő személy fogvatartására vagy sem. Nehézséget okozhat ugyanis a lépcsőn való közlekedés, a WC használata, az emeletes ágy, a fürdési lehetőség és a szabadidős programokon való részvétel. Ahogyan azt az Európa Tanács is leszögezte a fentebb hivatkozott ajánlásában, adott esetben strukturális átalakításokra⁵⁴⁴ lehet szükség. Így

⁵⁴⁰ International Convention on the Rights of Persons with Disabilities. New York, NY, United Nations, 2006.

⁵⁴¹ Recommendation No.R (98) 7 of the Committee of Ministers to Member States concerning the ethical and organizational aspects of health care in prison. Adopted by the Committee of Ministers on 8 April 1998 at the 627th meeting of the Ministers' Deputies

⁵⁴² L. C. Persons unsuited to continued detention: serious physical handicap, advanced age, short term fatal prognosis, 50. pont.

⁵⁴³ ENGGIST – MOLLER – GALEA – UDESEN (eds.): i. m.

⁵⁴⁴ Honi viszonylatban nem tudta valamennyi büntetés-végrehajtás intézet megoldani azt, hogy a testi fogyatékossgal élő személyek számára megfelelően kialakítson/átalakítson egy körletrészt, ugyanakkor néhány intézetben már megvalósult az ez irányú fejlesztés. Fontos ugyanis, hogy 3 fő tulajdonsággal kell rendelkezniük ezeknek a körletrészeknek: egyrészt a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvénynek megfelelően akadálymentesítettnek

például segítséget nyújthat korlátok felszerelése a zárakban, vagy élénk színek használata a nehezen látók szempontjából, illetve rámpák elhelyezése azok számára, akik kerekesszéket használnak.⁵⁴⁵

3.2. Az EJEB releváns esetjoga – nemzetközi szintén

3.2.1. Price kontra Egyesült Királyság⁵⁴⁶

Price Egyesült Királyság elleni ügyében a kérelmező mind a négy végtagjában fogyatékos, csontvelőrákos személy volt, aki egyúttal vese-problémákkal is küzdött. Egy éjszakát kellett rendőrségi fogdában töltenie, ahol a kerekesszékeben aludt, mivel az ágy nem volt megfelelő fogyatékosággal küzdő személyek számára. Ezen túlmenően a kérelmező arra is panaszkodott, hogy hideg volt a zárkában.⁵⁴⁷

Ezt követően két napot töltött börtönben, ahol a férfi börtönőrök segítségére volt utalva a WC használatát illetően. Az EJEB egyértelműen megállapította, hogy megvalósult az embertelen és megalázó bánásmód tilalmának a megsértése. Kimondta, hogy olyan körülmények között tartották fogva a panaszt, amelyek növelték annak kockázatát, hogy fájdalmai fokozódjanak, mert az ágy túl kemény és elérhetetlen volt, illetve nagyobb nehézség nélkül nem tudott mosdóba menni és tisztálkodni.⁵⁴⁸

3.2.2. Grimailovs kontra Lettország⁵⁴⁹

Nevezett ügyben a panaszos arra hivatkozva kérte az EJEE 3. cikke megsértésének a megállapítását, hogy tekintettel a kerekesszékekhez kötöttségére, a börtönkörülmények nem voltak megfelelőek a fogvatartására. A büntetés-végrehajtási intézet udvarán ugyan elhelyeztek rámpát, azonban többek között az étkező, a mosdóhelyiség, a könyvtár megközelíthetetlen volt számára, mivel azokat nem akadálymentesítették. Ez utóbbi miatt, a személyes higiéniája sem volt megfelelően biztosított. A fogvatartott társai segítségére volt utalva a panaszos a mindennapi tevékenységek ellátásában, akik

és biztonságosnak kell lennie; másrésztől folyamatos elhelyezés esetén rendelkezésre kell állnia egy olyan egészségügyi személyzetnek, aki el tudja látni a fogvatartottat, illetve gondozni tudja; végül azt is biztosítani kell, hogy a speciális igényű fogvatartottak jogait is megfelelően gyakorolhassák. VESZELI Dániel: *A mozgáskorlátozott és fogyatékos fogvatartottak bv. intézeti elhelyezése*. Börtönügyi Szemle 2012/2.64-65. p.

⁵⁴⁵ ENGGIST – MOLLER – GALEA – UDESEN: i. m. 153. p.

⁵⁴⁶ *Price v. the United Kingdom*. Application no. 33394/96, judgment of 10 October 2001, ECHR 2001-VII.

⁵⁴⁷ § 7-8.

⁵⁴⁸ § 28-30.

⁵⁴⁹ *Grimailovs v. Latvia*. Application no. 6087/03, judgment of 25 June 2013.

azonban szakképzetlenek voltak. Annak ellenére, hogy az egészségügyi személyzet rendszeresen ellenőrizte a fogvatartott állapotát, a mindennapi rutinban nem nyújtottak segítséget számára. Mindezekre tekintettel a strasbourgi testület megállapította az állam egyezmény sértését.⁵⁵⁰

3.2.3. D. G. kontra Lengyelország⁵⁵¹

D. G. Lengyelország elleni ügyében a panaszos ugyancsak egy kerekesszékhez kötött fogvatartott volt, aki arra hivatkozva kérte annak megállapítását, hogy az állam megsértette az embertelen és megalázó bánásmód tilalmát, miszerint a börtönkörülmények nem voltak megfelelőek az egészségügyi állapotának.⁵⁵²

Az EJEB ítéletében kifejtette: a panaszost tizennyolc hónapon keresztül ténylegesen egy olyan börtönben helyezték el, amely nem alkalmas ilyen testi fogyatékkal élő személyek fogvatartására. Így számos fizikai és pszichikai szenvedést kellett átélnie az érintett fogvatartottnak. Elérhetetlen volt számára a mosdóhelyiség, ezért zárkatársai segítségére volt utalva. Mivel a tusolóban sem szereltek fel a panaszos számára korlátot, amiben megkapaszkodhatott volna, így saját erejéből kellett magát megemelnie. A zárka sem igazodott az elítélt speciális igényeihez. Az is fájdalmas mozdulatot jelentett számára, hogy az ágyába feküdjön. Egy alkalommal egy ilyen próbálkozás során elesett, és orvost kellett hívni hozzá. A strasbourgi testület arra is felhívta a figyelmet, hogy az orvosi utasítások szerint akadálymentesített zárkában kellett volna elhelyezni a fogvatartottat úgy, hogy korlátlanul tudja a mellék helyiséget és a tusolót használni, mivel inkontinenciával is küzdött. Az ehhez szükséges egészségügyi ellátást sem kapta meg megfelelő mértékben. A fentiekre tekintettel, az eset összes körülményét megvizsgálva az EJEB megállapította az EJE 3. cikkének a megsértését.⁵⁵³

⁵⁵⁰ § 160-162.

⁵⁵¹ *D. G. v. Poland*. Application no. 45705/07, judgment of 12 May 2013.

⁵⁵² § 109.

⁵⁵³ § 141-177.

3.3. Testi fogyatékkal élő fogvatartottakat érintő magyar jogesetek

3.3.1. M. P. kontra Magyarország⁵⁵⁴

Nevezett ügyben a panaszos egy 100 %-ban munkaképtelen, és állandó ellátásra szoruló elítélt volt. Előadása alapján nem kapta meg a megfelelő ellátást a börtönben, a zárkatársai segítségére volt utalva, akiknek ezért a „szolgáltatásért” különböző ajándékokat kellett adnia. Több alkalommal is előfordult, hogy reggelig a saját ürülékében kellett feküdnie. Azok az eszközök, amelyeket a börtönhatóság a rendelkezésére bocsátott, nem voltak alkalmasak arra, hogy egyedül használja. A fürdőhelyiség a kerekesszéke miatt megközelíthetetlen volt számára. A Kormány ezzel szemben azt állította, hogy minden szükséges ellátást, illetve eszközt biztosított a panaszos számára, ugyanakkor azt a kérelmező több alkalommal visszautasította (így például nem akarta használni a felnőtt pelenkát, mert azt állította, hogy annak viselése kényelmetlen). Az Emberi Jogok Európai Bizottsága nem fogadta el a Kormány ezen védekezését, és megállapította, hogy a panaszost embertelen és megalázó bánásmódban részesítették.

3.3.2. Engel Zoltán kontra Magyarország⁵⁵⁵

Engel Zoltán Magyarország elleni ügyében a kérelmező 100%-os rokkant volt, aki kerekesszékkal tudott csak mozogni és inkontinenciával küzdött. A börtönben teljes mértékben cellatársaira volt utalva, csak segítségükkel tudott felöltözni, tisztálkodni és szükségleteit elvégezni. Mivel cellatársai zaklatták egészségügyi problémái miatt, így a levegőn tartózkodást sem használta ki, s a börtön udvara egyébként sem volt alkalmas a kerekesszékkal való közlekedésre.⁵⁵⁶

Az EJEB a fogvatartott szállításának körülményeire tekintettel is vizsgálta a 3. cikk megsértését. Így a testület megállapította, hogy egyszer, amikor Budapestre kellett szállítani a panaszost tárgyalásra, az autóban nem rögzítették a kerekesszékét, kezét az övéhez csatolták, mivel különösen veszélyes fogvatartottnak minősült. A kanyarokban magát csak úgy tudta megtartani, hogy fejét az ablaküveghez támasztotta. Egy alkalommal az autó padlózatára esett és az út végéig ottmaradt az övéhez bilincselte kezével a teste alatt. Ezenkívül az autóból úgy vették ki és tették oda vissza, hogy

⁵⁵⁴ *P. M. v. Hungary*. Application no. 23636/94, adopted on 9 September 1998.

⁵⁵⁵ *Engel v. Hungary*. Application no. 46857/06, judgment of 20 August 2010.

⁵⁵⁶ § 25.

többször rángatták, egyszer a földre zuhant, így sérüléseket is szerzett. Mindezekre figyelemmel az EJEB megállapította a 3. cikk, pontosabban a *megalázó bánásmód* tilalmának megsértését.⁵⁵⁷

3.3.2.1. Az EJEB ítéletének értékelése

Az EJEB Engel Zoltán kontra Magyarország ügyben hozott ítélete álláspontom szerint külön vizsgálatot igényel.

Szirk Miklós az Engel-ügyben hozott strasbourgi ítélet alapjául szolgáló *ratio decidendi* részeként határozta meg azt, hogy „a rokkant fogvatartott egészségi állapotából fakadó kiszolgáltatottsága, bár nem jár testi fájdalommal, az érintett önérzetét lealacsonyító hatással bír, amennyiben más fogvatartottak jóindulatára szorul szükségletei ellátásában, ahelyett, hogy a befogadó intézmény személyzetének segítségére illetve az önállóságát a lehető legnagyobb mértékben biztosító eszközökre számíthatna.”⁵⁵⁸ A *Farbtuhs kontra Lettország*⁵⁵⁹ ügyben az EJEB kifejtette, hogy több alkalommal fogvatartottak segítettek önkéntes alapon a panaszosnak a mindennapi tevékenységek ellátásában. Ez pedig nem megfelelő megoldás egy súlyosan fogyatékos személy esetében, mivel a többi fogvatartott szakképzetlen. Komoly problémák merülhetnek fel ezért az EJE 3. cikkével kapcsolatban: szorongás érzése alakulhatott ki a fogvatartottban azért, mert azt gondolhatta, hogy vészhelyzetben nem kapja meg a megfelelő segítséget. Bár erre az EJEB az Engel-ügyben nem utalt, mégis meg kell állapítani, hogy a megalázó bánásmódot nem csupán az eredményezte, hogy a panaszos kiszolgáltatott helyzetbe került, hanem az is, hogy szorongásos érzés keletkezhetett benne. Ezt alapul véve, felmerülhet a kérdés, hogy helyesebb lett volna-e embertelen és megalázó bánásmód megállapítása az ügyben. Visszaulva „A fogvatartottakkal szemben megvalósuló kínzás, embertelen, megalázó bánásmód fogalmainak elhatárolása, és definiálása” című fejezetre, az embertelen bánásmód jelenthet mentális szenvedést is. A megalázó bánásmód azonban szorongást, félelmet jelöl, ugyanakkor feltétel az is, hogy ez az érzelmi állapot alkalmas legyen arra, hogy a panaszost megalázza, illetve lealacsonyítsa. Tekintettel arra, hogy a különböző szükségletei elvégzésében is a cellatársai segítségére volt utalva a panaszos, álláspontom szerint egyrésről helytálló az EJEB döntése, amely szerint a megalázó bánásmód tilalmának

⁵⁵⁷ § 28-30.

⁵⁵⁸ SZIRBIK Miklós: *Az Engel-ügy. A mozgásképtelen és súlyosan beteg fogvatartottakkal való bánásmód egyes kérdéseiről*. Jogesetek Magyarázata, 2011/2. 80. p.

⁵⁵⁹ *Farbtuhs v. Latvia*. Application no. 4672/02, judgment of 12 February 2004.

megsértését mondta ki. Abban az esetben ugyanis, ha egy személy egy másik személy segítségére van utalva ilyen élethelyzetekben, minden bizonnyal kiszolgáltatottnak, megalázottnak érzi magát. Ugyanakkor az, hogy egy vészhelyzetben nem kapja meg a megfelelő segítséget, véleményem szerint inkább az embertelen bánásmód fogalma alá esik, ugyanis ez megalázottságot nem eredményezhet, viszont a szorongás, félelem mellett alkalmas lehet lelki szenvedés okozására is.⁵⁶⁰

Szirbik Miklós rávilágított arra is, hogy a kézbilincs használata vonatkozásában nem egyértelmű az EJEB ítélete, nem nyilvánvaló, hogy pontosan melyik szállítási módszer körülményeit súlyosbította a kézbilincs használata. Véleménye szerint az ítéletből inkább az olvasható ki, hogy önmagában is sértheti a megalázó bánásmód tilalmát a bilincs használata egy olyan személy esetében, aki nem veszélyes, „mert főlegesen nehezíti egy rokkant, túlsúlyos, magas vérnyomású fogvatartott mozgását”.⁵⁶¹

Itt jegyezném meg, hogy *Kaverzin Ukrajna elleni ügyében*⁵⁶² a panaszos többek között azt kifogásolta, hogy vaksága ellenére minden egyes alkalommal megbilincselték, amikor elhagyta a zárkáját, és a bilincset a napi séta, valamint a családi látogatások során sem vették le róla. Ebben az ügyben az EJEB embertelen és megalázó bánásmódot állapított meg, tekintettel arra, hogy a panaszos segítségre szorult a mindennapi tevékenységek ellátása során, és a folyamatos megbilincselése szenvedést okozott számára, valamint megaláztatást. Bár ezt az ítéletet a testület időben később hozta meg, mint az Engel-ítéletet, ennek ellenére úgy gondolom, hogy az utóbbiban is helytállóbb lett volna a megbilincselés vonatkozásában embertelen és megalázó bánásmód megállapítása. Tekintettel ugyanis arra, hogy a fogvatartott mozgáskorlátozott volt, és biztonsági öv nem volt a járműben a szállításakor, valamint a megbilincselés miatt csak úgy tudta biztonságosan tartani magát, hogy fejét a jármű ajtajához szorította, ezért testi fájdalmat kellett átélnie, valamint sérülése is keletkezett: több alkalommal duzzanatok lettek a fején. Ezen túlmenően, többször horzsolásokat is okoztak a testén a fegyőrök azzal, hogy övénel fogva vonszolták be a kocsiba való beszálláskor a panaszost. Álláspontom szerint, tekintettel arra is, hogy több alkalomról volt szó, mindezek együttesen kimerítik az embertelen bánásmód fogalmát.

⁵⁶⁰ A kifejtetttekre tekintettel – bár más okra alapozva – egyetértek *Becánics Adrienn* azon álláspontjával, hogy az ügyben helytállóbb lett volna az embertelen és megalázó bánásmód megállapítása. Vö.: BECÁNICS: i. m. 419. p.

⁵⁶¹ SZIRBIK: i. m. 81. p.

⁵⁶² *Kaverzin v. Ukraine*. Application no. 23893/03, judgment of 15 May 2012.

3.3.3. Z. H. kontra Magyarország⁵⁶³

Jelen ügyben a panaszos egy mentálisan beteg, illetve siketnéma⁵⁶⁴ fogvatartott volt. A panaszos azt állította, hogy őt fogvatartott társai szexuálisan zaklatták. Előadta, hogy értelmi fogyatékosága, és siketnémasága miatt nem volt abban a helyzetben, hogy panaszkodjon, vagy jelezze azt, ha őt bármilyen bántalmazás éri. Elmondta továbbá azt is, hogy az édesanyjával való találkozását havi két alkalomra korlátozták, ami nem volt elegendő ahhoz, hogy kezeljék a problémáit, illetve a kommunikációs igényeit. A fogvatartott álláspontja szerint a bv. intézet nem volt alkalmas szellemileg fogyatékos, írástudatlan és siketnéma személy kezelésére.⁵⁶⁵

Az EJEB leszögezte, hogy ha a hatóságok úgy döntenek, hogy fogvatartottnak egy fogyatékosággal élő személyt, akkor speciális ellátást kell nyújtaniuk számára, amely igazodik az ő fogyatékoságából eredő speciális szükségleteihez. Az államoknak emellett kötelessége, hogy védelmet nyújtsanak a veszélyeztetett személyek számára, és megóvják őket a nem megfelelő bánásmódtól.⁵⁶⁶

Az ügygel kapcsolatban kiemelésre érdemes, hogy a fogvatartott nem ismerte a hivatalos jelnyelvet, ezért kizárólag csak édesanyjával tudott kommunikálni.

Az EJEB arra a következtetésre jutott, hogy a panaszos fogyatékoságából eredő és elkerülhetetlen elszigeteltség, valamint tehetetlenség érzése, párosulva saját helyzetének és a börtön rendjének feltételezhető meg nem értésével, egyértelműen lealacsonyító és szorongásos érzést alakított ki benne, ami így embertelen és megalázó bánásmódhoz vezetett, különösen arra tekintettel, hogy elválasztották az egyetlen olyan személytől – az édesanyjától – akivel hatékonyan kommunikálni tudott volna.⁵⁶⁷

⁵⁶³ Z. H. v. Hungary. Application no. 28973/11, judgment of 8 February 2013.

⁵⁶⁴ A siketnéma fogvatartottak helyzete úgy is felfogható, hogy ők „kettős szabadságvesztéstől szenvednek”. Egyrészt a tényleges büntetés miatt, másrészt amiatt, hogy csak kevés fogvatartott érti meg őket, ezért tulajdonképpen nemcsak a külvilágtól vannak izolálva, hanem a börtönnépességén belül is. Ez a magány pedig súlyos következményekkel járhat. Abban az esetben, ha nem tudnak kommunikálni egy siketnéma fogvatartottal, akkor ez ahhoz vezethet, hogy nem érti meg a börtön szabályait, illetve jelentősen csökken az esély arra, hogy részt tudjon venni a börtönön belüli mindennapi életben. Ezenkívül a biztonság szempontjából is elengedhetetlen a személyzet és a fogvatartott közötti kommunikáció, mivel egyrészt, ha a fogvatartott nem érti a szabályokat, akkor könnyen megsértheti azokat, másrészt például, ha nem hallja a tűzjelzőt és nem is jeleznek neki megfelelően, akkor ez az ő biztonságát veszélyeztetheti. (Forrás: THE HOWARD LEAGUE FOR PENAL REFORM: *Not hearing us. An exploration of the experience of deaf prisoners in English and Welsh prisons*, 2012.12-13.p.)

⁵⁶⁵ Z. H. v. Hungary. § 26.

⁵⁶⁶ § 29.

⁵⁶⁷ § 32-33.

4. Fiatalkorú fogvatartottak elhelyezésének problémái

Az EJEB esetjogából leszűrhető, hogy ha a fiatalkorú fogvatartottat felnőttkorúak börtönében helyezték el, és ezáltal neki pszichés fájdalmat okoztak, az megalapozta az EJEE 3. cikkében lefektetett tilalmat, pontosabban az embertelen vagy megalázó bánásmódot. Jelen kérdéskört ezért indokolt a nem megfelelő fogvatartási, elhelyezési körülmények között vizsgálni.

4.1. Releváns nemzetközi ajánlások⁵⁶⁸

A nemzetközi dokumentumok közül a *Pekingi Szabályok*⁵⁶⁹ rögzíti, hogy a fiatalkorúakat külön büntetés-végrehajtási intézetben kell elhelyezni, vagy a felnőttkorúak börtönének elkülönített részlegén.

Az ENSZ Gyermek Jogairól Szóló Egyezménye⁵⁷⁰ a 37. cikk a) pontjában mondja ki, hogy az „Egyezményben részes államok gondoskodnak arról, hogy gyermeket ne lehessen sem kínzásnak, sem kegyetlen, embertelen, megalázó büntetésnek vagy bánásmódnak alávetni.” A c) pontban pedig a következőt szögezi le: „Különösképpen el kell különíteni a szabadságától megfosztott gyermeket a felnőttektől, kivéve, ha a gyermek mindenek felett álló érdekében ennek ellenkezője tűnik ajánlatosabbnak”.

Az ENSZ Gyermekjogi Bizottsága a következőképpen támasztotta alá a felnőttkorúak és a fiatalkorúak elkülönítésének a szükségességét: „Bőséges bizonyíték van azzal kapcsolatban, hogy a gyermekeknek a felnőttkorúak börtöneiben való elhelyezése veszélyezteti az alapvető biztonságukat, a jólétüket és a jövőjüket; hogy tartózkodjanak újabb bűncselekmény elkövetésétől, illetve, hogy visszailleszkedjenek a társadalomba.”⁵⁷¹

⁵⁶⁸ JUHÁSZ Andrea Erika: *A fiatalkorúak elhelyezésének problémái Törökországban*. Börtönügyi Szemle 2015/1. 96-97. p., lásd még: JUHÁSZ Andrea Erika: *Execution of Juvenile prisoners' Imprisonment with Special Regard to Juveniles' Education*. In: Krisztina Karsai – Zsolt Szomora (szerk.): Bosphorus Seminar. Szeged, 2015. 50-51. p.

⁵⁶⁹ United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice („The Beijing Rules”). Adopted by General Assembly resolution 40/33 of 29 November 1985 (A/RES/40/33.) 26.3

⁵⁷⁰ Convention on the Rights of the Child. Adopted and opened for signature, ratification and accession by General Assembly resolution 44/25 of 20 November 1989 entry into force 2 September 1990, in accordance with article 49

⁵⁷¹ Committee on the Rights of the Child, General Comment No. 10, Children's Rights in Juvenile Justice, 25 April 2007 (CRC/C/GC/10), par. 85. Idézi: United Nations Office on Drugs and Crime: Justice in Matters Involving Children in Conflict with the Law. Model Law on Juvenile Justice and Related Commentary. United Nations, New York, 2013. 116. p.

Az ENSZ Közgyűlésének *a szabadságuktól megfosztott fiatalok védelméről szóló határozata* is leszögezi, hogy minden fogvatartó intézetben el kell különíteni egymástól a fiatalokat és a felnőtteket.

Az *Európai Börtönszabályok* a tagállamok számára kifejezetten előírja, hogy a 18. életévüket be nem töltött fiatalokat a számukra létrehozott intézményekben kell elhelyezni és nem tarthatók fogva felnőttek büntetés-végrehajtási intézeteiben. Ha kivételesen ilyen intézetben kerül sor az elhelyezésükre, akkor „külön szabályokkal kell rendezni a helyzetüket és a szükségleteiket”.⁵⁷²

Kiemelésre érdemes még e témával kapcsolatban az Európai Börtönszabályok következő pontja: „35.1. Ha a tizennyolcadik életévüket be nem töltött kiskorúakat kivételesen felnőttek büntetés-végrehajtási intézetében tartanak fogva, a hatóságoknak oda kell figyelni arra, hogy a fiatalok fogvatartottak ne csupán azokhoz a szolgáltatásokhoz jussanak hozzá, amelyek valamennyi fogvatartott számára hozzáférhetőek, hanem olyan szociális, pszichológiai és oktatási szolgáltatásokhoz, lelki gondozáshoz és szabadidős programokhoz, illetőleg ezeket kiváltó tevékenységekhez, amelyek a szabad környezetben élő kiskorúak számára elérhetők.”

A *szankciók vagy intézkedések hatálya alatt álló fiatalok elkövetőkről* szóló Európa Tanácsi ajánlás⁵⁷³ szintén kimondja, hogy csak a fiatalok mindenek felett álló érdeke indokolhatja a felnőttek intézetében való elhelyezést.

A CPT álláspontja szerint a bántalmazások megelőzésének kulcsfontosságú eleme az, hogy a fiatalokat el kell különíteni a felnőttektől.⁵⁷⁴ A bizottság úgy gondolja, *a fiatalok számára az a legideálisabb, ha kifejezetten a számukra létrehozott intézetekben helyezik el őket, ahol az igényeiknek megfelelő környezetet alakítanak ki, és a személyzet is olyan emberekből áll, akik speciálisan a fiatalokkal tudnak foglalkozni.*⁵⁷⁵

⁵⁷² European Prison Rules. 11.1–11.2. pont.

⁵⁷³ Recommendation CM/Rec (2008)11 of the Committee of Ministers to member States on the European Rules for juvenile offenders subject to sanctions or measures, adopted by the Committee of Ministers on 5 November 2008 at the 1040th meeting of the Ministers' Deputies, par. 59.1.

⁵⁷⁴ 9th General Report. CPT/Inf (99) 12. 25. pont.

⁵⁷⁵ Report to the Turkish Government on the visit to Turkey carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 5 to 17 October 1997. CPT/Inf (99) 2. Strasbourg, 23 February 1999. 34. p.

4.2. Az EJEB releváns esetjoga:⁵⁷⁶ Güveç kontra Törökország⁵⁷⁷

*Güveç Törökország elleni ügyében a kérelmező egy 1980-ban született török állampolgár volt. A panaszos az ügyben többek között azzal a kifogással élt, hogy fiatalkorúsága ellenére felnőttkoriak büntetés-végrehajtási intézetében helyezték el öt éven keresztül, amely hátrányosan érintette a mentális állapotát, ezért többször öngyilkosságot kísérelt meg.*⁵⁷⁸

A bíróság 8 év 4 hónap szabadságvesztés-büntetésre ítélte a fiatakorút. 2000 augusztusában megvizsgálta a börtönorvos, aki megállapította, hogy a panaszos *számos súlyos pszichiátriai problémával* küzdött, és 1999-ben kétszer kísérelt meg öngyilkosságot a börtönben. Az orvos megállapította továbbá, hogy a *börtönkörnyezet nem volt alkalmas a fogvatartott kezelésére*, ezért őt egy speciális kórházba kellett áthelyezni. A pszichiátriai kórházban egy újabb jelentés készült, amelyben az állt, hogy 1998-ban is megkísérelte megölni magát, illetve, hogy *„súlyos depresszióval”* kezelték 2000 júniusa és júliusa között. A jelentés továbbá rögzítette azt is, hogy a panaszos pszichológiai problémái a fogvatartása során kezdődtek. Miután visszaszállították a börtönbe, romlott az állapota és senkivel nem volt hajlandó szóba állni. A kérelmező ezeken kívül előadta, hogy a rendőrségi őrizet alatt áramütést kapott, emellett gumibottal is megverték.⁵⁷⁹

A bírósági tárgyalások közül kiemelésre érdemes a 12., amely 2000. október 10-én volt. Ekkor Mükrim Avcı, a panaszos jogi képviselője vette át a képviseletet, aki írásbeli beadványaiban a következőképpen érvelt. Előadta, hogy a panaszos 15 éves volt, amikor letartóztatták. Törökország pedig részese az ENSZ Gyermek Jogairól Szóló Egyezménynek, amelynek 40. § 3. pontja a fiatakorú vádlottakkal foglalkozik, pontosabban azzal, hogy az esetükben különleges eljárásra és intézményekre van szükség. A panaszost annak ellenére a rendes bíróság ítélte el, hogy Törökországban létezik fiatakorúak bírósága. Az ügyvéd álláspontja szerint, amennyiben fiatakorúak bírósága tárgyalta volna az ügyet, akkor nem kerül sor 12 napos rendőrségi őrizetre és rövidebb időn belül lezárulhatott volna az eljárás. Hozzátette továbbá, hogy a

⁵⁷⁶ JUHÁSZ A. (2015): i. m. 97-98. p.

⁵⁷⁷ *Güveç v. Turkey*. Application no. 70337/01, judgment of 20 January 2009, ECHR 2009-I.

⁵⁷⁸ § 83.

⁵⁷⁹ § 36-43.

bánásmód, amelynek kitették védencét az őrizetben, továbbá a fogvatartás hossza a börtönben, túl sok egy gyermek számára, amit ilyen korban el tudott volna viselni.⁵⁸⁰

A panaszos, hivatkozva az EJEE 3. cikkére, az EJEB-től annak megállapítását kérte, hogy embertelen, megalázó bánásmódnak vetették alá, mivel felnőttkorúak börtönében helyezték el, illetve nem fiatalkorúak bírósága vizsgálta ki az ügyét. Panaszai alátámasztására a fiatal hivatkozott többek között például a CPT jelentésére⁵⁸¹ is,⁵⁸² amelyben a Kínzás Elleni Bizottság kifejtette aggodalmát azzal a gyakorlattal, fogvatartási politikával kapcsolatban, hogy Törökországban a fiatalkorúakat többször felnőttkorúak börtönében helyezik el.⁵⁸³

Az EJEB az ügygel kapcsolatban először leszögezte, hogy a panaszosnak felnőttkorúak börtönében való fogvatartása a vonatkozó hatályos török jogszabályok,⁵⁸⁴ és a nemzetközi kötelezettségek megszegése volt. Kifejtette továbbá, hogy a 2001. áprilisi orvosi jelentés alapján a fogvatartott pszichés problémái a fogvatartása során kezdődtek és azok csak rosszabbodtak. Az EJEB előadta, hogy a kérelmező mindösszesen tizenöt éves volt, amikor a börtönbe került, és az életének elkövetkező öt

⁵⁸⁰ § 39.

⁵⁸¹ A CPT ugyanis 1997. október 5. és 17. között tett törökországi látogatása során komoly kételyét fejezte ki jelentésében azzal a gyakorlattal kapcsolatban, hogy *a fiatalkorúakat a felnőttkorúak börtöneiben helyezik el*. Bár az izmiri, mersini, és ünyeji börtönökben teljesen elkülönítették őket a felnőttektől, a bizottság mégis úgy gondolta, hogy olyan rendszernek voltak a fiatalok kitéve, amely nem volt megfelelő az igényeiknek. Annak ellenére, hogy a céltudatos tevékenységek hiánya minden fogvatartottra káros hatással van, egy fiatalra különösen negatív a megfelelő fizikai és szellemi aktivitás hiánya. Report to the Turkish Government on the visit to Turkey carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 5 to 17 October 1997. CPT/Inf (99) 2. Strasbourg, 23 February 1999. 34. p. (2015.01.18.)

A CPT 2004-es törökországi látogatása során ismét felhívta a figyelmet: az 1997-es és 2001-es látogatásokat követő jelentésekben világosan kifejtette kétségeit azzal kapcsolatban, hogy a fiatalkorúakat a felnőttkorúak intézeteiben helyezik el. Kifejtette továbbá, hogy a középserű tárgyi feltételek és az elszegényedett rezsim kombinációja teljesen alkalmatlan a fogvatartottak ezen kategóriája számára. Így a 2004-ben tett látogatása csak megerősítette a korábbi kételyeit. Report to the Turkish Government on the visit to Turkey carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 16 to 29 March 2004. CPT/Inf (2005) 18. Strasbourg, 8 December 2005. 34. p.

⁵⁸² *L. Güveç v. Turkey*. § 82-86.

⁵⁸³ § 62-63.

⁵⁸⁴ *A török jogszabályi háttérrel vizsgálva, a fiatalkorúak bíróságának létrehozásáról, feladatairól és eljárásáról szóló törvény* [Law on the Establishment, Duties and Procedures of Juvenile Courts (Law No. 2253 of 21 November 1979; repealed and replaced by Law No. 5395 of 15 July 2005 on the Protection of the Child) Art. 37] szerint a fiatalkorúakat a speciálisan a számukra létrehozott intézetekben kell elhelyezni. Amennyiben nincs ilyen intézet, akkor a felnőttkorúak börtönének a fiatalkorúak számára kialakított részlegén kell a fogva tartást végrehajtani.

Az ítélek végrehajtásáról és a büntetés-végrehajtás szabályairól szóló törvény [Article 107 (b) of the Regulations on Prison Administration and Execution of Sentences (dated 5 July 1967)] kimondja, hogy a 18 év alatti fogvatartottakat el kell különíteni más fogvatartottaktól.

2005. július 5-én az ún. *Gyermekevédelmi törvény* [Protection of the Child (Law No. 5395 of 3 July 2005)] lépett a fentebb említett Fiatalkorúak Bíróságáról szóló törvény helyébe, amelynek értelmében a 18 éven aluli fiatalkorúak ügyében a fiatalkorúak bírósága jár el, azonban ha a fiatal felnőttkorúval együtt követi el a bűncselekményt, akkor a felnőttkorúval együtt rendes bíróság előtt tárgyalják az ügyét.

évét felnőttekkel kellett együtt eltöltenie. Az első hat és fél hónapban nem kapott megfelelő jogi tanácsadást és jogi képviselőt sem. Ezek a körülmények, illetve az, hogy a bűncselekmény, amit elkövetett, a hatályos jogszabályok alapján halálbüntetéssel volt büntethető, összességében teljes bizonytalanságot eredményezett számára. *Mivel felnőttkorúak börtönében helyezték el, így számos korlátozás alá esett.* Az EJEK álláspontja szerint ezek a körülmények kétségtelenül lelki problémákat eredményeztek, és tragikusan arra vezették a fiatalt, hogy életének eldobásával próbálkozzon. Az EJEK úgy gondolta, hogy a hatóságok közvetlenül felelősek voltak a problémák kialakulásában és abban, hogy nem nyújtottak megfelelő orvosi ellátást számára.⁵⁸⁵

Összességében a strasbourgi testület megállapította, a fiatalkorú életkora, továbbá a fogvatartás hossza a börtönben a felnőttekkel, illetve az, hogy nem kapta meg a megfelelő egészségügyi ellátást, és végül, hogy nem tették meg a szükséges lépéseket annak érdekében, hogy elkerüljék az újabb öngyilkossági kísérletét, kétségtelen, hogy az EJEK 3. cikkének megsértését eredményezte,⁵⁸⁶ azaz a fiatalkorút embertelen, megalázó bánásmódnak vetették alá.⁵⁸⁷

⁵⁸⁵ L. Güveç v. Turkey. § 88-97.

⁵⁸⁶ § 98.

⁵⁸⁷ Az EJEK esetjogában volt olyan ügy (*Çoşelav v. Turkey*. Application no. 1413/07, judgment of 9 October 2012) is, amikor a testület az EJEK 2. cikkének (élethez való jog) a megsértését állapította meg arra tekintettel, hogy a fiatalkorú fogvatartott befejezett öngyilkosságot követett el a felnőttkorúak börtönében. A panaszosok annak a fiatalkorú fogvatartottnak (Bilal) a szülei voltak, aki 2004. december 17-én felakasztotta magát egy, a zárkájában található vasrúdra az ágyneműjével. Ezt megelőzően a fiatalnak már két öngyilkossági kísérlete volt. Bilal 2004 decembere és 2005 februárja között összesen 22 levelet küldött a hatóságoknak, hogy beszélni szeretne a börtönigazgatóval a személyes problémáiról. Egy alkalommal, amikor az igazgató-helyettessel beszélt, és elutasították az áthelyezésére irányuló kérelmét, egy borotvapengével próbált rátámadni az egyik börtönőrre, tört és zúzott a zárkájában, továbbá felgyújtotta a matracát. Az öngyilkosságának napján délelőtt 10 órakor még a betegszobába vitték, mert többször is falba verte a fejét. Miután visszavitték a zárkájába, délután 13:30-kor végzett magával. Még aznap megállapítást nyert, hogy a halál oka fulladás volt. Minden megkérdezett börtönalkalmazott és fogvatartott azt válaszolta, hogy tudott arról: Bilalnak problémái voltak. A török hatóságok 2005. április 29-én lezárták a nyomozást arra hivatkozva, hogy senki sem felelős a fogvatartott haláláért, mivel senki sem ösztönözte az öngyilkosság elkövetésére. Az EJEK megállapította az üggyel kapcsolatban, hogy a hatóságoknak elegendő figyelmeztető jel állt rendelkezésére azzal kapcsolatban, miszerint a fiatalkorúnál fennáll az öngyilkosság kockázata (két öngyilkossági kísérlet, önkárosító magatartások és egyéb aggályos események, pl. a börtönsemélyezetre támadás). Ezen kockázatok tudata ellenére a hatóságok nem tettek meg minden szükséges óvintézkedést annak érdekében, hogy elkerüljék a tragédiát. A testület álláspontja szerint különösen meglepő az, hogy az öngyilkosság napján a fogvatartottat kritikus lelkiállapota ellenére visszavitték a cellájába és felügyelet nélkül egymagára hagyták. Az EJEK kifejtette továbbá, hogy Bilalnak a súlyos pszichés problémái miatt orvosi segítségre lett volna szüksége. A testület mindezekre figyelemmel így arra a következtetésre jutott, hogy a török hatóságok nemcsak azzal felelősek a fiatalkorú fogvatartott állapotának a romlásáért, hogy őt felnőttkorúak börtönében tartották fogva, hanem azzal is, hogy nem nyújtottak számára semmilyen orvosi vagy más szakellátást, így megsértették az EJEK 2. cikkét. JUHÁSZ A. (2015): i. m. 99. p.

5. A magánzárkában való elhelyezéssel kapcsolatos lehetséges egyezményesértés

Álláspontom szerint adott esetben ugyancsak a végrehajtási körülmények között kell vizsgálni a fogvatartottak magánzárkában való elhelyezését. Abban az esetben ugyanis, ha a fogvatartott egészségi állapota alkalmatlan a magánzárkában való elhelyezésre, illetve, ha ismeretesen öngyilkossági hajlama van, ennek ellenére magánzárkában helyezik el, az összes körülményt figyelembe véve, egyezményesértés állapítható meg.

5.1. Releváns nemzetközi ajánlások

*A fogvatartottakkal való bánásmódról szóló ENSZ Minimum Standard Szabályok*⁵⁸⁸ tiltja azt, hogy büntetésként a fogvatartottat sötétzárkában helyezték el, illetve minden más kegyetlen, embertelen, vagy megalázó büntetést is egyaránt tilalmaz. A Minimum Standard Szabályok szerint magánzárkában kizárólag akkor helyezhető el az elítélt, ha a börtönorvos álláspontja szerint e fegyelmi büntetés összeegyeztethető a fogvatartott egészségi állapotával.⁵⁸⁹

Korábban már említésre került, hogy az ENSZ Közgyűlésének *a szabadságuktól megfosztott fiatalok védelméről szóló határozata*⁵⁹⁰ rögzíti, hogy tilos minden olyan fegyelmi fenytés, amely kínzást, embertelen vagy megalázó bánásmódot valósít meg, beleértve a testi fenytést, a sötétzárkában való elhelyezést, a magánzárkás elhelyezést, vagy bármely más olyan büntetést, amely veszélyezteti a fiatalok testi vagy szellemi fejlődését.⁵⁹¹

Az *Európai Börtönszabályok*⁵⁹² leszögezi, hogy büntetésként csak kivételes esetben alkalmazható magánzárkában való elhelyezés, és akkor is csak a lehető legrövidebb időtartamban.⁵⁹³

Azt is kimondja a börtönszabályok a magánzárkában való fogvatartással kapcsolatban, hogy a börtönorvosnak kiemelt figyelmet kell fordítania az ott elhelyezett fogvatartott egészségi állapotára, mindennap meg kell látogatnia, illetve amennyiben az elítélt, vagy a személyi állomány kéri, azonnal orvosi segítséget kell nyújtania számára. A börtönorvos kötelezettsége azonban ennyiben nem merül ki: ha azt tapasztalja, hogy a

⁵⁸⁸ Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners.

⁵⁸⁹ L. 31.-32. (1) pont.

⁵⁹⁰ United Nations Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty. 87. a) pont.

⁵⁹¹ L. 67. pont.

⁵⁹² European Prison Rules.

⁵⁹³ European Prison Rules, 60.5. pont.

magánzárkában elhelyezett fogvatartott testi vagy lelki egészségét súlyosan veszélyezteti e fegyelmi büntetés, köteles arról a börtön igazgatójának beszámolni.⁵⁹⁴

A CPT szerint a magánzárkás fogvatartásnak kitett elítéltek esetében különösen *magas az öngyilkossági ráta*, ezért az ilyen elhelyezés önmagában kérdéseket vethet fel a megalázó, embertelen büntetéssel vagy bánásmóddal kapcsolatban. Jelentős gondot okoz továbbá az is, hogy *szándékos bántalmazás helyszíne lehet* a magánzárka, mert az ott történeteket nem látja sem a többi fogvatartott, sem a börtönőrök. Ezekre tekintettel a CPT az egyes intézetek látogatása során külön figyelmet fordít a magánzárkás elhelyezés vizsgálatára. A Kínzás Elleni Bizottság célja az, hogy a lehető legminimálisabbra és a lehető legrövidebb időtartamra csökkenjen a magánzárások száma/időtartama. A CPT leszögezi többek között azt, hogy a tárgyi feltételeket illetően ugyanazok a minimumszabályok kell, hogy vonatkozzanak a magánzárkákra, mint a többi körletre, az orvosoknak kiemelt figyelmet kell fordítaniuk az itt elhelyezett fogvatartottakra, továbbá eleget kell tenni a PLAN mozaikszóval jelzett teszteknek. Ezek a következők. Az „arányosság” elve (Proportionate) alapján a fogvatartott jogai korlátozásának arányban kell állnia az általa okozott sérelemmel, ill. cselekedettel. A „törvényesség” elve (Lawful) szerint minden államban rendelkezni kell a magánzárás valamennyi fajtájáról. A magánzárásról és a döntések esetleges felülvizsgálatáról teljes dokumentációt kell készíteni a „számonkérhetőség” (Accountable) érdekében. Érvényesülnie kell továbbá a „szükségesség” (Necessary) és a „diszkrimináció mentesség” (Non-discriminatory) elvének is. Ez utóbbinál fontos az is, hogy az oda nem tartozó tényezőket ne vegyék számításba.⁵⁹⁵

A Kínzás Elleni Bizottság a 18. *Általános Jelentésében* annak a véleményének adott hangot, hogy a fiatalkorúak testi és lelki egészségét veszélyeztetheti a teljes izoláció – beleértve a magánzárkás elhelyezés – bármely formája. Ezért azt csak kivételes esetekben és csak addig alkalmazhatja a fiatalkorúval szemben a börtönhatóság, ameddig feltétlenül szükséges.⁵⁹⁶

⁵⁹⁴ L. 43.2-43.3. pont.

⁵⁹⁵ 21st General Report. CPT/Inf (2011) 28. 53-55. pont. Itt szeretném megjegyezni, hogy *Polgári Eszter* kifejti, miszerint „A CPT standardjaival szemben az EJEB esetjogának áttekintése alapján megállapítható: a magánzárkában történő elzárás egyezménykonformitásának megítélésekor alkalmazott teszt a [fentebb kifejtettekhez képest] lényegesen egyszerűbb és kevésbé szigorú. (...) Az egyezménykonformitás megítélésekor sem a szükségesség, sem az arányosság nem játszik szerepet, az EJEB elsősorban eljárásjogi garanciák mentén ítéli meg az intézkedést.” *POLGÁRI Eszter: Az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélete a különleges biztonságú fogva tartásról*. Jogesetek Magyarázata 2012/2. 61. p.

⁵⁹⁶ 18th General Report. CPT/Inf (2008) 25. 26. pont.

Az ENSZ Emberi Jogi Bizottságának a kínzás, valamint a más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód elleni küzdelemmel foglalkozó *különmegbízottja* az A/66/268. számú jelentésében kifejtette, hogy akár néhány napos magánzárkás fogvatartás negatív hatással lehet a fogvatartott egészségi állapotára. Amennyiben a magánzárkában való elhelyezés a hét napot eléri, illetve meghaladja, az már az elítélt agyi tevékenységeiben hanyatlást eredményezhet. Hivatkozott a jelentéstevő arra a kutatási eredményre, amely szerint legfeljebb egyhetes elhelyezés esetén ez a hanyatlás még visszafordítható, azonban hosszabb ideig tartó fogvatartás során már nem. Ez egyébként a magánzárkában való fogvatartás látens hatásai közé sorolható.⁵⁹⁷ A A/HRC/28/68. számú jelentésében a különmegbízott annak a véleményének adott hangot, hogy gyermeknek magánzárkában való elhelyezése – bármilyen időtartamban – kegyetlen, embertelen és megalázó bánásmódot vagy büntetést valósít meg.⁵⁹⁸

Stuart Grassian foglalkozott a fejezet tárgyát képező fegyelmi büntetés mentális hatásaival. Számos olyan fogvatartottat figyelt meg kutatása során, akit magánzárkában helyeztek el hosszabb időszakra. Többek között rámutatott arra, hogy olyan elítéltek esetében is fennállhat a magánzárkás elhelyezés hatásaként mentális betegség kialakulása, akiknél korábban ilyen jellegű betegség egyáltalán nem volt jelen. A Grassian által megfigyelt fogvatartottak egyharmadánál fordultak elő képzelgések. Gyakorta arról számoltak be ezek az elítéltek, hogy hangokat, suttogásokat hallottak, amelyek megijesztették őket. A kutatás alá vont személyek kb. fele adta elő, hogy a magánzárkában töltött idő alatt számos alkalommal fordult elő nála pánikreakció. Ezeken túl, jelentős mértékben fordultak még elő memóriazavarok, rögeszmés gondolatok, paranoia, illetve problémák az önkontrollal.⁵⁹⁹

5.2. Az EJEB releváns esetjoga

Elöljáróban le kell szögezni, hogy a magánzárkás törvényes mértékének túllépésével kapcsolatban nemcsak az EJEE 3. cikkének, hanem a 2. cikkének, azaz az élethez való jognak a kérdését is vizsgálat alá kell vonni az EJEB esetjogában. Fentebb ugyanis

⁵⁹⁷ MÉNDEZ, Juan E.: *Report of the Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment*. A/66/269. 5 August 2011. § 62., 64.

⁵⁹⁸ MÉNDEZ, Juan E.: *Report of the Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment*. A/HRC/28/68, 5 March 2015. § 44.

⁵⁹⁹ GRASSIAN, Stuart: *Psychiatric effects of solitary confinement*. Washington University Journal of Law & Policy, 2006. 333-336. p.

Letölthető:

http://openscholarship.wustl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1362&context=law_journal_law_policy (2015.07.29.)

utalás történt arra, hogy a magánzárkában sokkal magasabb az öngyilkosság kockázata, mint más cellában. A börtönorvosnak minden esetben meg kell vizsgálnia azt, hogy az elítélt egészségi állapota egyáltalán alkalmas-e arra, hogy ezen fegyelmi büntetést szabják ki vele szemben. Az egyezményesítés különösen akkor valósulhat meg, ha az intézet tud arról, hogy a fogvatartott súlyos mentális zavarban szenved és ennek ellenére büntetésként hosszabb időre magánzárkában helyezi el. *Az EJEB tehát a releváns ügyekben először azt vizsgálja meg, hogy a hatóságok tudták-e vagy tudhatták-e, hogy a fogvatartottnál fennáll az öngyilkosság kockázata, és amennyiben ennek tudatában voltak, megtették-e minden szükséges lépést az öngyilkosság megakadályozása érdekében.*

A magánzárkában való hosszabb időtartamú elhelyezés továbbá akkor sértheti az EJEE 3. cikkét, ha a fogvatartottat teljesen megfosztják attól, hogy bárkivel kapcsolatot tarthasson, illetve megvonják az információszerzés lehetőségeit is.⁶⁰⁰

5.2.1. Réolde kontra Franciaország⁶⁰¹

A *Renolde kontra Franciaország* ügyben Hélène Réolde volt a kérelmező, akinek testvére fogvatartása alatt, 2000. július 20-án öngyilkosságot követett el.⁶⁰² Az EJEB megállapította, hogy Joselito Renolde már 2000. július 2-án is öngyilkosságot kísérelt meg a Bois-d'Arcy Börtönben, ahol előzetes letartóztatását töltötte. Ekkor egy borotvával vágta meg a karját. A pszichiátriai csoport egy akut félrebeszélő állapotot diagnosztizált nála, és egy gyógyszeres kezelést írt elő számára. Egy alkalommal Joselito megemléltette, hogy a kórtörténetében szerepelnek pszichiátriai problémák, és korábban egy pszichiátriai intézetben kapott neuroleptikus kezelést.⁶⁰³ Július 3-át követően megvizsgálta a területi orvosi és pszichológiai szolgálat, amelyet követően egy különleges felügyeletet rendeltek el mellé. Július 5-én – miután megtámadott egy őrt – a fegyelmi tanács elrendelte negyvenöt napos, magánzárkában való elhelyezését. A

⁶⁰⁰ Balogh András József is kifejti tanulmányában, hogy a strasbourgi testület esetjoga alapján az a következtetés vonható le, miszerint „az egyénnek a fogvatartott társaktól biztonsági, fegyelmi vagy védelmi okból való elkülönítése” nem valósít meg embertelen bánásmódot, míg a „teljes izoláció” igen. „Az érzéki – a hangtól és természetes fénytől való elszigetelés -, a közösségtől való „szociális” elszigeteléssel párosulva a személyiség olyan rombolásához vezethet, mely egyértelműen embertelen bánásmódnak minősül, és melyet semmilyen biztonsági igény nem igazolhat.” BALOGH: i. m. 79. p.

⁶⁰¹ *Réolde v. France*. Application no. 5608/05, judgment of 10 October 2008, ECHR 2008-V.

⁶⁰² § 6.

⁶⁰³ A neuroleptikus kezelés hatására a pszichotikus beteg izgatottsága, zavartsága csökken, a jellegzetes pszichotikus tünetek (hallucináció, téveszmék stb.) többnyire mérséklődnek vagy megszűnnek. - http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_524_Farmakologia/ch06s07.html (2016.03.20.)

vizsgálat során Renolde nagyon zavart volt. Július 6-án írt egy levelet a testvérének, amelyben a celláját egy sírhoz hasonlította, magát pedig úgy ábrázolta, mintha keresztre feszítették volna. Július 12-én Joselito ügyvédje egy pszichiátriai vizsgálatot kért annak megállapítására, hogy ügyfele mentális állapota nem alkalmas arra, hogy magánzárkában tartsák fogva. Végül július 20-án Joselito Renolde felakasztotta magát.⁶⁰⁴

*Mivel a kiszabott szankció nem volt összeegyeztethető azzal a standarddal, amely egy mentálisan beteg fogvatartott kezelésére vonatkozik, így az EJEB megállapította, hogy a fogvatartott megalázó és embertelen büntetésnek volt alávetve.*⁶⁰⁵

5.2.2. Ketreb kontra Franciaország⁶⁰⁶

Ketreb Franciaország elleni ügyében egy kábítószerfüggő elítélt követett el öngyilkosságot a börtönben. A kérelmezők Kamel Ketreb (az öngyilkosságot elkövető fogvatartott) testvérei voltak. A fogvatartottat azért ítélték el, mert fegyveresen támadt rá párjára. Mivel már évek óta kábítószerfüggő volt, ezért a börtön Regionális Orvosi és Pszichológiai Szolgálatának pszichiátere megvizsgálta a bebörtönzést követő napon, majd havonta egyszer, illetve kétszer. 1998 júliusától már heti egy vagy három alkalommal vizsgálta meg egy pszichiáter. 1998. január 8-án magánzárkába került, amiért rátámadt egy börtönőrrre. 1999-ben egy tíznapos fegyelmi büntetést is kapott, mert az egyik börtönőrt sértegette és lökdöste. Ugyanezen a napon a börtönorvos injekciókat írt fel számára, illetve *egy pszichiáterrel való konzultációt javasolt. Az orvos írásban ugyanakkor azt is rögzítette, hogy a börtön személyzete szerint már kétszer kísérelt meg öngyilkosságot a fogvatartott.*⁶⁰⁷

1999 márciusában ítélték Ketreb-et öt év szabadságvesztés-büntetésre. Ezt követően egy törött üveggel támadt rá az egyik fogvatartott társára, illetve ismételten a személyzet két tagját inzultálta. Azzal is megvádolták, hogy gyógyszereket halmozott fel. Mindezekért ismételten magánzárkás elhelyezését rendelték el. Mivel az első napon betörte az ablakot, ezért másik cellába kellett áthelyezni. A másik zárkában ugyancsak tört és zúzott. Egy alkalommal betörte a látogató helyiség ajtajának ablakát, amikor nővére meglátogatta, és ezzel magának sérüléseket is okozott. Az orvos a vizsgálatot követően szorongásoldót írt fel számára.

⁶⁰⁴ § 11-26.

⁶⁰⁵ § 129.

⁶⁰⁶ *Ketreb v. France*. Application no. 38447/09, judgment of 19 October 2012.

⁶⁰⁷ § 6-16.

1999. május 24-én az egyik börtönőr 8:00 és 8:20 között még azt látta, hogy Ketreb a zárkája közepén állt, majd ugyanez az őr 9:15-kor már úgy talált rá, hogy egy övvel felakasztotta magát. Megpróbálták újraéleszteni, de ez a próbálkozás sikertelennek bizonyult.⁶⁰⁸

*A panaszosok hivatkozva az EJEE 2. cikkére azt sérelmezték, hogy a hatóságok nem tettek meg minden szükséges lépést annak érdekében, hogy megakadályozzák a testvérük öngyilkosságát.*⁶⁰⁹

Az EJEB jelen ügyben is felhívta a figyelmet arra, hogy már több korábbi esetben is hangsúlyozta a fogvatartott személyek kiszolgáltatott helyzetét, valamint az államok azon kötelességét, hogy megvédjék őket. Azt is kihangsúlyozta, miszerint a mentálisan beteg fogvatartottak egyéni igényeit is figyelembe kell venni.⁶¹⁰

A strasbourgi testület megállapította, hogy a pszichiáter állítása szerint Ketreb nyíltan beszélt arról, hogy öngyilkosságot tervez. Az EJEB annak a véleményének is hangot adott, hogy az erőszakos cselekmények, ha nem is komoly lelki válságot, de legalábbis az egészségi állapotában bekövetkezett riasztó megromlást jelezték. Szakértők szerint már a lelki egyensúlyának felbomlásakor helyezték át a magánzárkába. Véleményük szerint a fogvatartás körülményei, valamint a szabadságvesztés-büntetés hossza hozzájárultak ahhoz, hogy Ketreb életének elvételével próbálkozzon, különös tekintettel a mentális állapotára, mivel depresszió és jelentős szorongás is megfigyelhető volt nála.⁶¹¹

*Az EJEB-nek jelen ügyben azt kellett vizsgálnia, hogy a hatóságok minden szükséges intézkedést megtettek-e az újabb öngyilkossági kísérlet megakadályozása érdekében.*⁶¹²

A strasbourgi testület számos hiányosságot is feltárt az ügyben. Nem szerzett be ugyanis a börtönhatóság véleményt azzal kapcsolatban, hogy Ketreb egészségi állapota kompatibilis-e a magánzárkában való fogvatartással. A testület felhívta a figyelmet a Miniszteri Bizottság R(98)7 számú ajánlására, amely szerint az orvosi és börtön-személyzetnek folyamatosan értékelnie kell az öngyilkosság veszélyét. Rámutatott arra, hogy az öngyilkossági kísérletek, továbbá a viselkedés és önkárosítás felhívhatták volna a hatóságok figyelmét a pszichológiai sebezhetőségre. Kifejtette továbbá, hogy a

⁶⁰⁸ § 17-28.

⁶⁰⁹ § 61.

⁶¹⁰ § 75.

⁶¹¹ § 76-81.

⁶¹² § 84.

börtönnek az orvos javaslatára értesítenie kellett volna a Regionális Orvosi és Pszichológiai Szolgálatot, vagy külső pszichiátert az elítélt rossz állapotáról. Minden bizonnyal világos volt az orvosi és börtön személyzet számára Ketreb kritikus állapota és ennek ellenére magánzárkában helyezték el, amely csak rontott az állapotán. Fel kellett volna ismerniük a hatóságoknak, hogy a fogvatartottat nem lehet magánzárkában elhelyezni, mivel már korábban is volt két öngyilkossági kísérlete hasonló szituációban. Az EJEB végül arra a megállapításra jutott, hogy a hatóságok pozitív kötelezettségüknek, azaz annak, hogy megvédjék a fogvatartott életét, nem tettek eleget. Ezzel megsértették az EJEE 2. cikkét.⁶¹³

6. Az inadekvát végrehajtási körülményekkel kapcsolatos következtetések

Miképpen az a dolgozatban is kifejtésre került, a legtöbb alkalommal a bv. intézetek túltelítettsége együtt jár egyéb inadekvát végrehajtási körülményekkel. Ezek általában súlyosító körülményként vehetők számításba, de előfordulhat olyan eset is, amikor a zárka nem túlzsúfolt, és az egyéb végrehajtási körülmény önmagában eredményezi az egyezményesértést. A nem megfelelő fogvatartási körülményeket nem lehet taxatív felsorolni, a dolgozatban erre tekintettel példálózó jelleggel mutattam be egy-egy – általam súlyosabbnak ítélt – problémát. Olyan strasbourgi ügyeket igyekeztem ismertetni, amelyek megfelelően tükrözik az adott problémát, és amely ügyekben hozott ítéletek ratio decidendije fontos tanulságokat hordoz magában.

A túltelítettség kérdését illetően Tallódi Zoltán emelte ki, hogy fontos lenne egy megelőző jellegű jogorvoslati lehetőség bevezetése, annak érdekében, hogy a hatóságok meg tudják vizsgálni, van-e lehetőség a fogvatartott megfelelő elhelyezésére. Álláspontja szerint ennek hiányában lehetne a kompenzációs jogorvoslat lehetőségével élni. A kompenzációs jogorvoslat lényege az lenne, hogy az elítélt megfelelő kompenzációt kapjon a jogsértés miatt nemzeti szinten, és ezáltal ne forduljon panaszával az EJEB-hez.⁶¹⁴ Véleményem szerint ezért is lenne szükséges jogegységi eljárás lefolytatása a kérdésben. Lehetővé kellene tehát tenni, hogy megtörténjen az elítéltek nemzeti szintű reparációja.

⁶¹³ § 85-99.

⁶¹⁴ TALLÓDI: i. m. 56. p.

Kifejtettem, hogy szükséges lenne a Bv. Szabályzat módosítása annak érdekében, hogy a nemzetközi ajánlások és az EJEB gyakorlatával való összhang megtörténjen, ugyanakkor ez csak a jogalkotás szintjén jelentene megoldást, a gyakorlatban feltehetőleg továbbra sem tudnák biztosítani a megfelelő személyes területet a honi bv. intézetek.

VII. Összegzés

1. Következtetések összegzése

Jelen fejezetben a kutatásom eredményeit, az abból levont következtetéseket, a bevezetésben feltett kérdések megválaszolását tartom indokoltnak összegezni. Ezt azért gondolom szükségesnek, mert a bevezetésben feltett kérdéseket a dolgozatban elszórtan válaszoltam meg.

1. Külön kategória-e a kegyetlen bánásmód? Van-e jelentősége a gyakorlatban annak, hogy ezt a kifejezést az EJEE 3. cikke nem tartalmazza?

A dolgozatban azért vizsgáltam a nevezett kérdést, mert a kínzás tilalmát deklaráló nemzetközi instrumentumok közül egyedül az EJEE nem tartalmazza a kegyetlen jelzőt az embertelen és megalázó jelzők mellett. A III. fejezetben részletesen megvizsgáltam, hogy milyen folyamat vezetett a PPJE, az EJEE és az UNCAT kínzás fogalmát deklaráló rendelkezésének végleges megszövegezéséhez, és ezen folyamaton keresztül igyekeztem bemutatni egyúttal azt is, hogy a kegyetlen kifejezést miért építették be, vagy éppen hagyták ki a jogalkotók a rendelkezésből. Rávilágítottam arra, hogy a gyakorlatban nincs jelentősége annak, miszerint az EJEE-ben nem szerepel a kegyetlen bánásmód, és az EJEB gyakorlatának áttanulmányozását követően az a konklúzió vonható le, hogy a testület a kínzás, és egyúttal az embertelen bánásmód alá vonja a kegyetlen jelzőt.

2. Hogyan definiálhatók az EJEE 3. cikkében tilalmazott bánásmódok? A mai kor követelményeinek megfelelően a lehetséges definíciók közül melyik állja meg a helyét az EJEB ítélkezési gyakorlatában? Az EJEE élő eszköz jellege miképpen befolyásolhatja a bánásmódok definiálását? Szükséges-e, és ha igen, akkor miért a tilalmazott bánásmódok egymástól való elhatárolása? Hogyan határolhatók el egymástól az EJEE 3. cikkében meghatározott bánásmódok? Mekkora jelentősége van a fogvatartottnak okozott szenvedés, illetve fájdalom intenzitásának, valamint a célzatnak ezen elhatárolás során?

A doktori értekezés IV. fejezetében fejtettem ki részletesen, hogy a nemzetközi instrumentumok csak a kínzás fogalmát definiálják, az egyéb rossz bánásmódokat nem.

Arra is rávilágítottam, hogy az EJEE a 3. cikkében tilalmazott bánásmódok definiálásával adós marad, ezért az EJEB-nek kellett azokat tartalommal kitöltenie. Először a nemzetközi instrumentumok, majd ezt követően a joggyakorlat, végül a tudományos állásfoglalások alapján tettem kísérletet a tilalmazott bánásmódok közötti distinkció meghatározására. Arra a következtetésre jutottam, hogy a kínzás, az embertelen, a megalázó bánásmód között a jogsértés súlyosságát tekintve fokozatbeli különbség van, álláspontom szerint az EJEE 3. cikke egyfajta sorrendiséget állít fel. Azt a konklúziót vontam le, hogy az ún. Görög-ügyben, illetve az Írország kontra Egyesült Királyság ügyben a kínzás és az embertelen bánásmód közötti elhatárolás elsődleges alapja a szenvedés foka volt, és a kínzás megállapításához a fogvatartottnak okozott súlyos fájdalom, vagy szenvedésen túlmenően intenzívebb eredményt kellett okoznia az elkövetőnek. A kínzás megállapításához szükséges küszöb azonban a Selmouni-ügygel alacsonyabbra került az EJEE élő eszköz jellegére tekintettel. Véleményem szerint a mai kor követelményeinek megfelelően az UNCAT-ben meghatározott kínzás fogalom megfelelő kiindulópontot adhat az EJEB számára az ítélkezési gyakorlatában, az embertelen bánásmód fogalma pedig az Írország kontra Egyesült Királyság ügyben kifejtettekhez képest enyhítésre szorul, elegendő fájdalom vagy szenvedés kiváltása a jogsértés megállapításához. Úgy gondolom, hogy ezek a definíciók a jelen kor követelményeinek megfelelően helytállóak, azonban az EJEE élő eszköz jellegére tekintettel folyamatosan változhatnak. Ki kell emelni, hogy a tudományos állásfoglalások szerint a kínzás és az embertelen bánásmód között az egyetlen elhatárolási szempont az lehet, hogy a kínzás célzatos cselekmény, továbbá kiemelt hangsúlyt kell fektetni az áldozat kiszolgáltatott helyzetére is. Nézetem szerint szükség van a tilalmazott bánásmódok egymástól való elhatárolására, tekintettel arra, hogy a fokozatbeli különbségnek megfelelően a jogalkalmazás szintjén a distinkció kiemelt jelentőséget kaphat. Az elhatárolás alapja egyrészt az áldozatnak okozott fájdalom, illetve szenvedés intenzitása, másrészt a kínzás az embertelen bánásmóddal szemben célzatos cselekmény.

3. Mely objektív és szubjektív bánásmódok valósíthatnak meg egyezményesértést az EJEB esetjoga alapján nemzetközi, illetve hazai szinten?

A doktori értekezésben követtem a szakirodalom által megadott csoportosítását a bánásmódoknak: azaz objektív és szubjektív bánásmódok között tettem különbséget.

Részletesen vizsgáltam a személyi és a fogvatartotti állomány kapcsolatát, egymáshoz való viszonyulását, valamint a fogvatartottak egymás közötti kapcsolatainak kontrollálását. E körben úgy foglaltam állást, hogy egyezményesértést eredményezhet egyrészt az, ha a személyi állomány tagja bántalmazza a fogvatartottat, másrészt, amennyiben a fogvatartottak egymást bántalmazzák, és a személyi állomány nem tesz meg minden szükséges intézkedést ennek megelőzése érdekében. Ugyancsak ebbe a körbe sorolható az indokolatlan, illetve megalázó motozások esete is. Részletesen elemeztem a fogvatartottak panaszainak intézését, annak színvonalát, ugyanis az EJEE 3. cikkének eljárásjogi megsértését eredményezheti, ha bántalmazással kapcsolatos alapos gyanú esetén a börtönhatóság nem biztosít hatékony, alapos és gyors nyomozást.

A bánásmód objektív elemeként a bv. intézetek túltelítettségét, valamint az egyéb inadekvát végrehajtási körülményeket vizsgáltam, amelyek úgyszintén egyezményesértést eredményezhetnek.

Utaltam arra is, hogy az EJEE gyakran az inadekvát egészségügyi ellátás miatt állapítja meg az EJEE 3. cikkének megsértését.

4. A strasbourgi testület elé kerülő magyar vonatkozású ügyekben mely bánásmódok sértették az EJEE 3. cikkét?

A doktori értekezésben bemutattam, hogy a fogvatartottak bántalmazásával kapcsolatban a magyar vonatkozású ügyek száma elenyésző a strasbourgi testület esetjogában. Kifejtettem, hogy ezen ügyekben milyen döntést hozott az EJEB az EJEE 3. cikkének anyagi jogi, illetve eljárásjogi megsértése szempontjából. Rávilágítottam arra, hogy magyar vonatkozásban az EJEE 3. cikkével összefüggő jogsértések leggyakrabban a túlsúfoltsággal, illetve az egyéb inadekvát végrehajtási körülményekkel kapcsolatban merültek fel, ebben a körben külön hangsúlyt fektettem az ún. pilot-ítélet vizsgálatára.

5. A hatóságokra az EJEE 3. cikkéből milyen kötelezettségek hárulnak?

Az EJEB esetjogából azt a következtetést vontam le, hogy a hatóságokra az EJEE 3. cikkéből egyaránt hárulnak pozitív és negatív kötelezettségek. Az anyagi jogi kötelezettségeken túl ún. eljárásjogi kötelezettség is terheli a bv. intézeteket.

6. Milyen kritikai észrevételek fogalmazhatók meg az EJEB ítélkezési gyakorlatával kapcsolatban?

Kutatómunkám során a következő következetlenséget tártam fel az EJEB esetjogában.

Első inkonzisztens gyakorlatként azt rögzítettem a doktori értekezésben, hogy az EJEB nem minden esetben határozza meg konkrétan, mely tilalmazott bánásmód valósult meg az adott ügyben. Azaz megállapítja az EJEE 3. cikkének megsértését, de azt nem bontja ki, nem konkretizálja a tilalmazott bánásmódot. Álláspontom szerint ezen változtatnia kellene a strasbourgi testületnek annak érdekében, hogy a gyakorlata egységesebb legyen. Ezért vagy minden ügyben, amelyben megállapítja az egyezményesértést, önmagában az EJEE 3. cikkének megsértését kellene kimondania (hasonlóan az ENSZ Emberi Jogi Bizottságának gyakorlatához), vagy azt kibontva, pontosan kellene meghatároznia, hogy mely tilalmazott bánásmód valósult meg az adott ügyben. Úgy gondolom, azért lenne szükséges, hogy az EJEB valamelyik megoldás mellett letegye a voksát, mert egy-egy ügy precedens értékkel bír a gyakorlatában.

A fent kifejtettekre tekintettel az 1. sz. mellékletben található táblázat bemutatja azokat az ügyeket is, amelyekben az EJEB nem konkretizálta, hogy mely, az EJEE 3. cikkében szereplő tilalmat sértette meg az alkalmazott bánásmód. A strasbourgi testület hiányosságát pótolva, kísérletet tettem a dolgozatban e kérdés megválaszolására, amelyet az alábbiakban összegzek.

Álláspontom szerint a *Lotarev kontra Ukrajna* ügyben, amelyben a börtönőrök bántalmazták a fogvatartottat, a testi szenvedésre tekintettel az EJEB-nek embertelen bánásmódot kellett volna megállapítania.

A *Premiņinys kontra Oroszország* ügyben a panaszos a cellatársak módszeres bántalmazásáról esett, amelyet a börtönőrök nem akadályoztak meg. A testület is megállapította, hogy mindez szorongást, félelmet váltott ki a panaszosban. Meg kell jegyezni, hogy minden bizonnyal testi fájdalmakat is át kellett élnie a fogvatartottnak. Erre tekintettel embertelen és megalázó bánásmód megállapításának lehet helye.

A zárkatársak megtorlásától való félelemmel kapcsolatos ügyek vonatkozásában a következőképpen fejtettem ki álláspontomat. Véleményem szerint félelmet, szorongást válthatott ki az *Alexandru Marius Radu kontra Románia* ügyben a fogvatartottban az, hogy kérelmét figyelmen kívül hagyták a fennálló tényleges kockázat ellenére, és ez alkalmas volt arra is, hogy lealacsonyítsák őt. A vele szemben kifejtett erőszakos cselekmény, tekintettel a testi fájdalomra, megalapozhatja az embertelen bánásmód megállapítását is. Nézetem szerint a *D. F. kontra Lettország* ügyben megalázó bánásmódot alkalmazott a hatóság a panaszossal szemben, ugyanis a fennálló szituáció folyamatos félelmet, szorongást, illetve kisebbségi érzést is

kiválthatott a panaszosban, és alkalmas volt arra, hogy lealacsonyítsa, megalázza őt, illetve, hogy a testi, valamint lelki ellenállását megtörje.

Úgy gondolom, hogy a túlsúlyfolttság önmagában megalázó bánásmódot eredményez, ugyanis kisebbségi érzést kelthet a fogvatartottban, és alkalmas arra, hogy lealacsonyítsa őt. Ugyanakkor az egyéb inadekvát fogvatartási körülményekkel párosulva már embertelen bánásmód megállapításának is helye lehet. Így például álláspontom szerint lelki szenvedést okozhat az a fogvatartott számára, ha nincs leválasztva megfelelően az illemhely. Szorongást, és lelki szenvedést is kiválthat egy gátlásokkal teli személyben. Testi szenvedés megállapítható akkor például, ha a nem megfelelő higiéniai körülmények miatt valamilyen betegsége is kialakul a panaszosnak. Tekintettel arra, hogy a legtöbb esetben a túlsúlyfolttság mellé egyéb inadekvát fogvatartási körülmények is párosulnak, véleményem szerint az ilyen ügyekben embertelen és megalázó bánásmód megállapításának lehet helye (hozzáteszem, a strasbourgi testület esetjoga e kérdésben sem egységes, van olyan ügy, amelyben megalázó bánásmódot mondott ki, de számos esetben embertelen és megalázó bánásmódot állapított meg). Így például (ehelyütt azokat az ítéleteket emelem ki, amelyekben abszolút nem foglalt állást a strasbourgi testület arra vonatkozóan, hogy mely tilalmazott bánásmód valósult meg)

- a Dmitriy Sazonov kontra Oroszország;
 - az Orchowski kontra Lengyelország;
 - a Modarca kontra Moldova;
 - a Belevitskiy kontra Oroszország;
 - a Florea kontra Románia;
 - a Bota és mások kontra Magyarország;
 - a Balogh és mások kontra Magyarország;
 - a Ligeti és mások kontra Magyarország;
 - a Polgár és mások kontra Magyarország;
 - a Balogh és mások kontra Magyarország;
 - a Bóday és mások kontra Magyarország;
 - a Magyar és mások kontra Magyarország;
 - a Tamási és mások kontra Magyarország;
 - a Juhász és mások kontra Magyarország;
 - a Bakos és mások kontra Magyarország
- ügyekben.

Álláspontom szerint a magyar vonatkozású ügyekben is embertelen és megalázó bánásmód megállapításának lett volna helye, annak ellenére, hogy a pilot-ítéletben, azaz a Varga és mások kontra Magyarország ügyben a strasbourgi testület megalázó bánásmódot mondott ki, és a nevezett ügyekben az EJEB döntése a pilot-ítéleten alapult.

Második következtelen gyakorlatként említettem a dolgozatban, hogy az EJEB esetjoga alapján az a konklúzió vonható le, miszerint a strasbourgi testület inkonzisztens volt azzal kapcsolatban, hogy amennyiben hiányzott a nemzeti eljárásban a hatékony nyomozás, akkor csak az EJEE 3. cikke, vagy a 13. cikke szempontjából (is) vizsgálta a kérdést. Úgy foglaltam állást, hogy véleményem szerint az EJEB-nek minden olyan ügyben, amelyben azt a panaszos kéri, meg kellene külön vizsgálnia az EJEE 3. és 13. cikkét is, tekintettel arra, hogy a két cikk nem ugyanazt a jogot biztosítja a fogvatartottak számára.

Harmadik következtelés az EJEB túlszűfolttsággal kapcsolatos esetjogában figyelhető meg. Az ún. Ananyev-ügyben ugyanis mintegy *viszonyítási pontként* meghatározta azt, hogy többszemélyes zárkában minden fogvatartottra legalább 3 m² személyes lélettérnek kell rendelkezésre állnia. Így tehát számszerűsítette az általa elfogadható személyes terület nagyságát. Kifejtettem a dolgozatban ugyanakkor azt is, hogy az Ananyev-ügyet megelőzően és azt követően is volt olyan ítélete a strasbourgi testületnek, amelyben úgy foglalt állást, hogy nem kívánja pontosan meghatározni az egy főre jutó személyes tér nagyságát, ugyanis nézete szerint azt számos tényező befolyásolhatja. Utaltam továbbá arra, hogy a strasbourgi testület külön hangsúlyt fektet a CPT által kialakított standardra is.

Arra a következtetésre jutottam, hogy különösen azokban az ügyekben nem egységes az EJEB esetjoga, amelyekben többszemélyes elhelyezés esetén 3-4 m² közötti személyes lélettér jutott egy főnek. Az ügyek egy részében ugyanis úgy foglalt állást, hogy a túltelítettség ilyen mértéke önmagában sértheti az EJEE 3. cikkét, míg az ügyek egy másik csoportjában annak a véleményének adott hangot, hogy ekkora személyes lélettér esetén a túlszűfolttság csak az egyéb inadekvát végrehajtási körülményekkel együtt, összességében eredményezheti az EJEE 3. cikkének megsértését.

7. A hazai jogszabályi rendelkezések összhangban állnak-e a nemzetközi instrumentumok ajánlásaival? Az EJEB esetjoga (különösen az ún. pilot-ítélet) milyen hatást gyakorol a honi jogalkotásra, illetve jogalkalmazásra?

A dolgozatban az egyes bánásmódokkal kapcsolatban elemző-kritikai szemlélettel mutattam be a releváns nemzetközi instrumentumokat, és a hazai szabályozással mintegy párhuzamot állítva igyekeztem bemutatni azt, hogy a honi jogszabályi rendelkezések összhangban állnak a nemzetközi instrumentumok ajánlásainak többségével. A fogvatartottak motozásával kapcsolatban ugyanakkor *de lege ferenda javaslattal* éltem a dolgozatban. Kitértem továbbá arra, hogy egyetértek a Bv. Szabályzat többszemélyes elhelyezéssel kapcsolatos rendelkezését illető módosítási javaslattal. Kifejtettem, hogy a mozgástér kifejezés használata helyett indokoltabb lenne a személyes élettér kifejezés használata, a rendelkezésből elhagyható az egy főre jutó légtér mértékének meghatározása, illetve nem indokolt különbséget tenni a nők és férfiak, valamint felnőtt és fiatalok között a szabályozás során.

Arra is kísérletet tettem, hogy rávilágítsak arra, az EJEB esetjoga milyen hatást gyakorol a honi jogalkotásra, illetve jogalkalmazásra. Különös hangsúlyt fektettem arra a kérdésre, hogy az Alkotmánybíróság is kiemelt figyelmet szentel a strasbourgi testület gyakorlatának, valamint a honi bíróságok is egyre gyakrabban hivatkoznak az EJEB gyakorlatára. A túlsúlyfoltosság kérdésével kapcsolatban jogegységi eljárás lefolytatását javasoltam, tekintettel arra, hogy nem egységes a bíróságok gyakorlata ebben a kérdésben. Kifejtettem ezzel összefüggésben azt is, hogy a magyar kormány milyen nemzeti szintű reparáció bevezetését tervezi az inadekvát elhelyezési körülmények miatt.

8. Milyen fogvatartási körülmények felelnek meg a nemzetközi elvárásoknak, így például mekkora személyes életteret kell biztosítani a fogvatartottaknak?

A börtönök túltelítettségével kapcsolatban az egyik alapvető fontosságú kérdés a többszemélyes elhelyezés esetén a fogvatartottakat megillető személyes élettér szabályozása. A doktori értekezésben egyrészt bemutattam azt, hogy a nemzetközi instrumentumok milyen ajánlásokkal éltek ezzel a kérdéssel kapcsolatban, majd azt is kifejtettem, hogy az erre vonatkozó szabályozás hogyan alakult az új Bv. Szabályzatban. Kifejtettem azon álláspontomat, hogy a Bv. Szabályzat releváns rendelkezésének módosítására lenne szükség ahhoz, hogy létrejöjjön az összhang a nemzetközi ajánlásokkal, illetve az EJEB esetjogával.

2. Záró gondolatok

Álláspontom szerint, amikor a fogvatartottakkal szemben megvalósuló bánásmódot vizsgáljuk, a *humanitás elvéből* kell kiindulnunk, azaz abból, hogy a „bűnelkövető is ember.”⁶¹⁵ Véleményem szerint ebből az elvből következik többek között az is, hogy a bűnelkövetőkkel is emberségesen kell bánni, a fogvatartottakat is feltétlenül megilleti az emberi méltósághoz való jog.

Sólyom László szavaival élve „az egyenlő méltósághoz való jognak az élethez való joggal egységben kell azt biztosítania, hogy ne lehessen különbözően „értékes” pusztá életeket jogilag másként kezelni. Nincs az életre méltóbb és méltatlanabb. Az egyenlő méltóság miatt egyaránt érinthetetlen a nyomorék és az erkölcsi szörnyeteg bűnöző élete és méltósága is. Az emberi méltóságban mindenki osztozik, aki ember, függetlenül attól, hogy mennyit valósított meg az emberi lehetőségeiből és miért annyit. Az élethez és méltósághoz való jog egysége következtében nemcsak a halálban egyenlő mindenki: az életek egyenlőségét a méltóság garantálja.”⁶¹⁶

Doktori értekezésemet egy olyan személy gondolataival kezdtem, aki maga is volt fogvatartott, és ugyancsak egy ilyen személy szavaival zárom le: „*Úgy mondják, hogy nem ismer valaki igazán egy országot, amíg nem látta belülről annak börtöneit. Egy országot nem arról kell megítélni, hogy miképpen bánik a legnagyobb rangú polgáraival, hanem a legalacsonyabb sorban lévőkkel.*”⁶¹⁷

Kézirat lezárásának ideje: 2016. szeptember 22.

⁶¹⁵ NAGY (2014): i. m. 68-69. p.

⁶¹⁶ Részlet Sólyom Lászlónak a 23/1990. (X. 31.) AB határozathoz fűzött párhuzamos véleményéből. Idézi: KONDOROSI Ferenc: *Jogállamiság – Jogegyenlőség – Jobbiztonság*. Börtönügyi Szemle 2007/2. 5. p.

⁶¹⁷ MANDELA, Nelson: *Hosszú menet a szabadság terén*. Little Brown és Co London, 1994. Idézi: VÓKÓ (2010): i. m. 9. p., továbbá: BELOVICS Ervin: *A büntetés-végrehajtás ügyészi törvényességi felügyeletének szerepéről*. Börtönügyi Szemle 2008/1. 13. p.

Irodalomjegyzék

A

AKANDJI-KOMBE, Jean-François: *Positive Obligations under the European Convention of Human Rights. A guide to the implementation of the European Convention of Human Rights*. Human Rights Handbooks, No. 7. Council of Europe, 2007.

AMNESTY INTERNATIONAL: *Report on Torture*. 1975. ACT 40/001/1975

B

BALOGH András József: *A strasbourgi bíróság gyakorlata a büntetés-végrehajtási ügyekben*. Börtönügyi Szemle 2002/2. 77-92. p.

BECÁNICS Adrienn: *Az elítéltekkel való bánásmód kérdései az Emberi Jogok Európai Bírósága gyakorlatában, különös tekintettel a magyar vonatkozású ügyekre*. Jogtudományi Közlöny 2013/9, 415-425. p.

BELOVICS Ervin: *A büntetés-végrehajtás ügyészi törvényességi felügyeletének szerepéről*. Börtönügyi Szemle 2008/1. 1-14. p.

BERECZKI Zsolt: *A magyar büntetés-végrehajtás törvényességi felügyelete – szakmai munkájának elvei, gyakorlata*. Börtönügyi szemle 2006/2. 34-40. p.

BLUTMAN László: *A kiutasítás és visszaküldés az alapjogok árnyékában*. Acta Juridica et Politica, Tomus LII. Fasciculus 2. Szeged, 1997.

BOGOTYÁN Róbert: *A zsúfoltság csökkentésének útjai a börtönépítésen túl*. Börtönügyi Szemle 2015/1. 26-41. p.

Börtönstatisztikai Szemle 2016/1. 7-8. p. Elérhető:
<http://bv.gov.hu/download/7/3c/61000/B%C3%B6rt%C3%B6nstatistikai%20Szemle%202016%20I.pdf>

BRUGGER, Winfried: *Vom unbedingten Verbot der Folter zum bedingten Recht auf Folter?* Juristenzeitung, 55/2000. 165-173. p.

BURGER, Herman – DANELIUS, Hans: *The United Nations Convention against Torture. A Handbook on the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment.* Martinus Nijhoff Publishers, 1998.

Büntetés-végrehajtási Szervezet Évkönyve, 2014.

C, CS

CPT: *Living space per prisoner in prison establishments: CPT standards.* Strasbourg, 2015. CPT/Inf (2015) 44.

CÉRÉ, Jean-Paul: *Panorama européen de la prison.* L'Harmattan, Paris, 2002.

CSERE László: *A Tiszalökön PPP-konstrukcióban épülő bv. intézet megvalósításának előzményei.* Börtönügyi szemle 2007/4. 5-10. p.

CSORDÁS Sándor – VÓKÓ György: *A fogvatartottakkal való bánásmód elvei és gyakorlata.* Börtönügyi Szemle 2004/4. 1-14. p.

CSÓTI András: *A magyar bv. intézetek túltelítettsége, a zsúfoltság csökkentésének útjai.* Belügyi Szemle 2015/11. 5-16. p.

D

DOSZTOJEVSKIJ, Fjodor Mihajlovics: *Megalázottak és megszorítottak. Feljegyzések a holtak házából.* Fordította: Institoris Irén és Wessely László

E

ENGIST, Stefan – MOLLER, Lars – GALEA, Gauden – UDESEN, Caroline (eds.): *Prison and Health.* World Health Organization, 2014.

EPERJES Krsztián: *A büntetés-végrehajtási testületi tagok által elkövetett legjellemzőbb „hivatali” bűncselekmények nyomozati problémái*. Börtönügyi Szemle 2007/3. 85-102. p.

ERDAL, Uğur – BAKIRCI, Hasan: *Article 3 of the European Convention on Human Rights: A Practitioner's Handbook*. World Organisation Against Torture, Geneva, 2006.

EUROPEAN COMMITTEE ON CRIME PROBLEMS: *White paper on Prison Overcrowding*. Strasbourg, 2015.

EVANS, Malcolm DAVID – MORGAN, Rod: *Preventing Torture. A Study of the European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*. Oxford University Press, New York, 2001.

F

FILÓ Mihály: *Az inkvizítor védelmében – a kínzás jogállami apológiája?* Fundamentum 2005/3. 89-97. p.

FLIEGAUF Gergely: *A börtön és a kábítószer kapcsolata: nemzetközi és hazai kriminológiai helyzetelemzés*. PhD értekezés, Miskolc, 2010.

FLIEGAUF Gergely: *A börtönlázadás – okok, befolyásoló tényezők, prevenciós stratégiák (2. rész)*. Börtönügyi szemle 2007/2. 41-54. p.

G

GRÁD András – WELLER Mónika: *A strasbourgi emberi jogi bírászkodás kézikönyve*. Negyedik, bővített kiadás. Hvg Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2011.

GRASSIAN, Stuart: *Psychiatric effects of solitary confinement*. Washington University Journal of Law & Policy, 2006. Letölthető: http://openscholarship.wustl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1362&context=law_journal_law_policy

GRECSÓ Imre – MONOSTORI Aurél: *Gondolatok a fogvatartottak sérelmére elkövetett bűncselekmények nyomozásának sajátosságairól*. Belügyi Szemle 2009/5. 66-86. p.

GROVER, Sonja C.: *The European Court of Human Rights as a Pathway to Impunity for International Crimes*. Springer Science & Business Media, 2010.

Guide to good practice in respect of domestic remedies. Adopted by the Committee of Ministers on 18 September 2013.

H

HARASZTI M. Katalin: *A „nemzeti megelőző mechanizmus” mint a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód megelőzésének eszköze*. Acta Humana 2009/3. 3-26. p.

HARASZTI Margit Katalin: *A kínzás és az embertelen vagy megalázó bánásmód és büntetések tilalma az ENSZ és az Európa Tanács legfontosabb dokumentumaiban, valamint az állampolgári jogok országgyűlési biztosának tevékenységében*. Acta Humana 2008/3. 47-63. p.

HÁRDI Lilla – KIRÁLY Gábor – KOVÁCS, Esther – HEFFERNAN, Kathryn: *Kínzás és túlélők. Kézikönyv menekültügyi szakembereknek*. Cordelia Alapítvány a Szervezett Erőszak Áldozataiért, Budapest, 2010.

HERKE Csongor – PÉTER Iván: *A rendőrségi fogdákból fogva tartottak helyzete a magyar helsinki Bizottság tapasztalatai alapján*. Belügyi szemle 2002/2-3. 37-51. p.

HUSZÁR László: *A speciális képzési formák helye, szerepe a büntetés-végrehajtásban*. Börtönügyi Szemle 2011/1, 63-68. p.

HUMAN RIGHTS COMMITTEE: *General Comment No. 20, „Prohibition of torture, or other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment”* (1992). UN Doc. HRI/GEN/1/Rev.9.

I

INTERNATIONAL COMMITTEE OF THE RED CROSS (ICRC): *Water, Sanitation, Hygiene and Habitat in Prisons. Supplementary Guidance*, 2012.

J

JAKAB András: *Jogállamiság és terrorfenyegetés. Az alkotmány normativitásának és az életmentő kínzás megengedhetőségének kérdése*. In: FEKETE Balázs – HORVÁTHY Balázs – KREISZ Brigitta (szerk.): *A világ mi magunk vagyunk... Liber Amicorum Imre Vörös*. HVG-ORAC, Budapest, 2014. 240-262. p.

JOSEPH, Sara – SCHULTZ, Jenny – CASTAN, Melissa: *The International Covenant on Civil and Political Rights. Cases, Materials and Commentary*. Second edition. Oxford University Press, New York, 2004.

JUHÁSZ Andrea Erika: *A fiatalok elhelyezésének problémái Törökországban*. Börtönügyi Szemle 2015/1. 95-100. p.

JUHÁSZ Andrea Erika: *A fogvatartottakkal szemben megvalósuló kínzás, valamint az embertelen vagy megalázó bánásmód, illetve büntetés fogalmainak elhatárolása*. Acta Humana 2015/5. 7-20. p.

JUHÁSZ Andrea Erika: *A mentálisan beteg fogvatartottakkal mint speciális fogvatartotti kategóriával szemben megvalósuló embertelen, megalázó bánásmód. I. rész. Nemzetközi és hazai instrumentumok*. Magyar Rendészet, 2014/6. szám, 27-42. p.

JUHÁSZ Andrea Erika: *A mentálisan beteg fogvatartottakkal mint speciális fogvatartotti kategóriával szemben megvalósuló embertelen, megalázó bánásmód. II. rész. Az emberi Jogok Európai Bíróságának esetjoga*. Magyar Rendészet 2015/1. szám, 113-124. p.

JUHÁSZ Andrea Erika: *„A szenvedés piramisa” – avagy az Emberi Jogok Európai Egyezményének 3. cikke által tilalmazott bánásmódok elhatárolása, illetve definiálása*. Gál Andor – Karsai Krisztina (szerk.): *Ad volerem: Ünnepi tanulmányok Vida Mihály 80. születésnapjára*. 167-182. p.

JUHÁSZ Andrea Erika: *A túlsúlyfoltosság és a fogva tartási körülmények mint embertelen, megalázó bánásmódok az Emberi Jogok Európai Bírósága gyakorlatának tükrében.* Tavaszi Szél 2014 Konferenciakötet. Doktoranduszok Országos Szövetsége, 2014. 104-111. p.

JUHÁSZ Andrea Erika: *Az Emberi Jogok Európai Bíróságának a túlsúlyfoltossággal kapcsolatos esetjoga.* Börtönügyi Szemle 2016/1. 92-99. p.

JUHÁSZ Andrea Erika: *Execution of Juvenile prisoners' Imprisonment with Special Regard to Juveniles' Education.* In: Krisztina Karsai – Zsolt Szomora (szerk.): Bosphorus Seminar. Szeged, 2015. 49-58. p.

JUHÁSZ Andrea Erika: *Varga és mások kontra Magyarország – az EJEB döntése.* <http://www.ugyvedvilag.hu/rovatok/szakma/varga-es-masok-kontra-magyarorszag-az-ejeb-dontese>

JUHÁSZ Zsuzsanna: *A börtön-egészségügy „gócpontjai” és ártalomcsökkentő kezdeményezések külföldön.* Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2010.

JUHÁSZ Zsuzsanna: *A fiatalok igazságszolgáltatási rendszerei Európában.* Forum: Acta Juridica Et Politica 2012/1. 149-167. p.

JUHÁSZ Zsuzsanna: *A női börtönnépességről.* Acta Universitatis Szegediensis. Acta Juridica et Politica Tomus LXXII. Fasciculus 10. Szeged, 2009. 263-287. p.

JUHÁSZ Zsuzsanna: *Börtönügy Európában. A büntetés-végrehajtás megoldásra váró kérdései.* Fundamenta Fontium Juris, Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2014.

JUHÁSZ Zsuzsanna: *Így enyhítené a kormány a börtönök zsúfoltságát.* <http://jogaszvilag.hu/rovatok/szakma/igy-enyhitene-a-kormany-a-bortonok-zsufoltsagat>

K

KABÓDI Csaba: *Emberi Jogok a Börtönben. (Az elítéltek jogai és jogvédelem Európában és hazánkban)* Kandidátusi értekezés, Budapest, 1994.

KÁDÁR András Kristóf: *Összefoglaló a Magyar Helsinki Bizottság börtönmegfigyelő programjának tapasztalatairól*. Belügyi Szemle 2002/2-3. 20-36. p.

KERTÉSZ Imre: *Miért zsúfoltak a börtönök?* Jura, 2001/2. 67-77. p.

KISS Ágnes Katalin: *A PPP-konstrukcióban megvalósuló bv. intézetek gazdasági keretrendszere*. Börtönügyi Szemle 362007/4. 31-38. p.

KLAYMAN, Barry M.: *The definition of torture in international law*. 51 (1978) Temple Law Quarterly 449.

KONDOROSI Ferenc: *Jogállamiság – Jogegyenlőség – Jobbiztonság*. Börtönügyi Szemle 2007/2. 1-18. p.

KOVÁCS András: *A tiszalöki beruházás megvalósítása, az üzemeltetési feladatok megszervezése*. Börtönügyi szemle 2007/4. 23-30. p.

KÖHALMI László: *A hivatali bűncselekmények*. In: Polt Péter (szerk.): Új Btk. Kommentár. 5. kötet, Különös rész. Nemzeti Közszerológáti és Tankönyv Kiadó, Budapest, 2013.

KURDI Tímea – VÓKÓ György: *Fogvatartotti panaszok a bánásmód köréből*. Börtönügyi Szemle 2002/4, 63-74. p.

L

LAJTÁR József: *A zsúfoltság csökkentésének gyakorlati megoldásai*. Belügyi Szemle 2015/11. 17-26. p.

LAMPRECHT, Florian: *Darf der Staat Foltern?* Mentis-Verlag, Paderborn, 2006.

LAPPI-SEPPÄLÄ, Tapio: *Causes of prison overcrowding*. 44. p. Elérhető: http://www.unafei.or.jp/english/pdf/Congress_2010/12Tapio_Lappi-Seppala.pdf

LEHOCZKI Ágnes: *Emberölések a rácsok mögött*. Börtönügyi Szemle 2013/3, 65-70. p.

LUBAN, David: *Liberalism, Torture, and the Ticking Bomb*. Virginia Law Review, Vol. 91. 2005. 1425-1461. p.

M

MAGYAR HELSINKI BIZOTTSÁG: Az előzetes letartóztatás gyakorlata: az alternatív kényszerintézkedések és a bírói döntéshozatal vizsgálata. Kutatási jelentés, Magyarország, 2015.

MAGYAR HELSINKI BIZOTTSÁG: *Lejt a pálya. A hivatásosok által elkövetett bántalmazások*. 2. p.

Elérhető: http://helsinki.hu/wp-content/uploads/MHB_APT_kinzas_tanulmany_osszefoglalo_fin.pdf

MANDELA, Nelson: *Hosszú menet a szabadság terén*. Little Brown és Co London, 1994.

MÁTYÁS Ferenc: *Jogeset: börtönbosszú*. Letölthető: <http://jogaszvilag.hu/rovatok/szakma/jogeset-bortonbosszu>

MAYERFELD, Jamie: *In defense of the absolute prohibition of torture*. Public Affairs Quarterly. Volume 22, Number 2, April 2008. 109-128. p.

MEZŐLAKI Erik: *A hivatali bűncselekmények*. In: Karsai Krisztina (szerk.): *Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz*. Complex Kiadó, Budapest, 2013.

MÉNDEZ, Juan E.: *Report of the Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment*. A/66/269. 5 August 2011.

MÉNDEZ, Juan E.: *Report of the Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment*. A/HRC/28/68, 5 March 2015.

MURDOCH, Jim: *The treatment of prisoners. European standards*. Council of Europe, Strasbourg, 2008.

N

NAGY Ferenc: *Adatok és gondolatok a börtönnépesség alakulásáról*. Belügyi Szemle 2002/2-3. 68-84. p.

NAGY Ferenc: *Anyagi büntetőjog. Általános rész I.* Iurisperitus Bt., Szeged, 2014.

NAGY Ferenc: *A szabadságelvonással járó szankciókról az új Btk.-ban*. Börtönügyi Szemle 2014/4. 1-18. p.

NAGY Ferenc: *Az európai uniós országok fogvatartotti rátájának alakulásáról*. Börtönügyi Szemle 2005/3. 77-84. p.

NAGY Ferenc: *Gondolatok a hosszú tartamú szabadságvesztésről és az európai börtönnépességről*. Börtönügyi Szemle 2013/1. 1-16. p.

NAGY Ferenc – JUHÁSZ Zsuzsanna: *A fogvatartotti rátáról nemzetközi összehasonlításban*. Börtönügyi Szemle 2010/3. 1-12. p.

Német alkotmányjogászok felhívása a kínzás tilalmának védelmében. (Fordította: Kovács Kriszta – Tóth Gábor Attila) Fundamentum 2005/3. 98-99. p.

NOWAK, Manfred – MCARTHUR, Elizabeth: *The distinction between torture and cruel, inhuman or degrading treatment*. Torture Volume 16, Number 3, 2006.

NOWAK, Manfred – MCARTHUR, Elizabeth: *The United Nations Convention Againsts Torture. A Commentary*. Oxford University Press, New York, 2008.

NOWAK, Manfred: *Report of the Special rapporteur on the question of torture and detention*. E/CN.4/2006/6, 23 December 2005.

NOWAK, Manfred: *What Practices Constitute Torture? US and UN Standards*. Human Right Quarterly 28 (2006)

P

PACSEK József: *Zsúfoltság és magány. A fogvatartottak elhelyezésének időszerű kérdései.* Börtönügyi Szemle 2011/4. 1-10. p.

PAJCSICSNÉ Csóré Erika: *A büntetés-végrehajtás fogvatartottjainak jogai ombudsmani szemmel.* Börtönügyi Szemle 2013/3. 1-10. p.

PAJCSICSNÉ Csóré Erika (szerk.): *„Emberi jogok kint és bent – ombudsmani szemmel” A büntetés-végrehajtás fogvatartottjainak, a külföldiek idegenrendészeti és menedékjogi fogva tartásának alapjogi összefüggéseit, valamint az ügyvédek és a hozzájuk fordulók jogait vizsgáló projekt.* AJB Projektfüzetek. Alapvető Jogok Biztosának Hivatala, 2013/2. Letölthető: http://konyvtar.eski.hu/tmpimg/76857155_0.pdf

PALLO József: *Egyre jobban éget a seb...* Börtönügyi Szemle 2015/1. 18-25. p.

PALLO József: *Modernizációs csomópontok „de lege ferenda” a magyar büntetés-végrehajtási jogban.* - <http://www.unimiskolc.hu/~wwwdeak/Collegium%20Doctorum%20Publikaciok/Pallo%20J%F3zsef.pdf>

PALLO József – TÖRÖCSIK Balázs: *A magyar büntetés-végrehajtás szabályozási környezete az európai elvárások tükrében.* Börtönügyi szemle 2011/3. 1-12. p.

PALLO József: *Visszatekintés a Bv. Törvény kodifikációjára és a jogalkalmazás néhány első tapasztalatára.* Börtönügyi Szemle 2016/1. 23-42. p.

POLGÁRI Eszter: *Az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélete a különleges biztonságú fogva tartásról.* Jogesetek magyarázata 2012/2. 58-63. p.

Preparatory work on Article 3 of the European Convention on Human Rights. Memorandum prepared by the Secretariat of the Commission. Strasbourg, 1956.

R

RADNAY József: *A PPP-projekt előkészítése, szervezeti háttere, a szerződés fő elemei.* Börtönügyi Szemle 2007/4. 11-22. p.

RAISZ Anikó: *Az Emberi Jogok Európai és Amerikaközi Bíróságának egymásra hatása*. PhD értekezés, Miskolc, 2009.

Report of the Committee against Torture. General Assembly, No 44 (A/56/44)

REYES, Hernán: *The worst scars are in the mind: psychological torture*. International Review of the Red Cross. Volume 89 Number 867 September 2007. 594-599. p.
Letölthető: <https://www.icrc.org/eng/assets/files/other/irrc-867-reyes.pdf> (2016.03.17.)

RODLEY, Nigel Simon – POLLARD, Matt: *The treatment of prisoners under international law*. Oxford University Press, New York, 2009.

RODLEY, Nigel S.: *The definition(s) of torture in international law*. Current Legal Problems 2002/55. 467-493. p.

S, SZ

SCHABAS, William A.: *The European Convention on Human Rights. A Commentary*. Oxford University Press, United Kingdom, 2015.

SCHMEHL János – PALLO József (szerk.): *Korszakváltás a büntetés-végrehajtásban. Útmutató a 2013. évi CCXL. (bv.) törvény megismeréséhez*. Börtönügyi tanulmányok 2. A Büntetés-végrehajtás Tudományos Tanácsa kiadványai. Budapest, 2015. 44-48. p.
Elérhető: http://www.ajk.elte.hu/file/TSZ_BEBVJ_korszakvaltas.pdf

SIFRIS, Ronli: *Reproductive Freedom, Torture and International Human Rights: Challenging the Masculinisation of Torture*. Routledge Research in Human Rights Law. Routledge, 2013.

SILVIS, J.: *Human Rights as a Living Concept. Case-law Overview*. 10-13. p. –
Letölthető:
http://www.ejtn.eu/Documents/About%20EJTN/Independent%20Seminars/Human%20Rights%20BCN%2028-29%20April%202014/Case_Law_Digest_Human_Rights_as_a_Living_Concept_SILVIS.pdf (2015.06.08.)

SOLT Ágnes: *Agresszió a fogvatartottak körében: okok és következmények. Problémás fogvatartottakkal készült mélyinterjúk tartalomelemzése.* Börtönügyi Szemle 2010/1, 24-37. p.

SPONGA István: *A PPP modell alkalmazásának nemzetközi tapasztalatai.* Börtönügyi Szemle 2003/3. 83-94. p.

SZÉKELY István János: *A fogvatartottakkal való bánásmód törvényessége.* Börtönügyi Szemle 2011/3, 13-32. p.

SZEMESI Sándor: *A diszkrimináció tilalma az Emberi Jogok Európai Bírósága gyakorlatában.* PhD értekezés, Miskolc, 2008.

SZEMESI Sándor: *Sok (jó) ember kis helyen? A magyar fegyházak zsúfoltságával kapcsolatos kérdések az Emberi Jogok Európai Bírósága gyakorlatában.* Büntetőjogi Szemle 2014/2. 85-88. p.

SZEMESI Sándor: *Egy lehetséges válasz a szisztematikus jogsértésekre: a pilot judgment eljárás az Emberi Jogok Európai Bírósága gyakorlatában.* Letölthető: <http://www.uni-miskolc.hu/~wwwdeak/Collegium%20Doctorum%20Publikaciok/Szemesi%20S%E1ndor.pdf>

SZIKINGER István: *Tortúra a nyomozásban.* Belügyi Szemle 2011/12. 39-52. p.

SZIRBIK Miklós: *Az Engel-ügy. A mozgásképtelen és súlyosan beteg fogvatartottakkal való bánásmód egyes kérdéseiről.* Jogesetek Magyarázata, 2011/2. 78-82. p.

T

TALLÓDI Zoltán: *A börtönzsúfoltság kérdése az Emberi Jogok Európai Bírósága döntéseinek tükrében.* Börtönügyi Szemle 2016/1. 43-56. p.

THE ASSOCIATION FOR THE PREVENTION OF TORTURE: *Defusing the Ticking Bomb Scenario: Why we must say No to torture, always.* 2007.

THE ASSOCIATION FOR THE PREVENTION OF TORTURE: *Proceedings of an Expert Seminar* (10-11 November 2001) 18. p. Elérhető: http://www.apr.ch/content/files_res/Definition%20of%20Torture_Seminar_EN.pdf

The CPT Standards. CPT/Inf/E (2002) 1 - Rev. 2010, 8 March 2011.

THE EUROPEAN COMMISSION AND EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS: *Yearbook of the European Convention on Human Rights. The Greek case. Report of 5 November 1969.*

THE HOWARD LEAGUE FOR PENAL REFORM: *Not hearing us. An exploration of the experience of deaf prisoners in English and Welsh prisons*, 2012.

U

UNITED NATIONS ASIA AND FAR EAST INSTITUTE FOR THE PREVENTION OF CRIME AND THE TREATMENT OF OFFENDERS (UNAFEI): *Strategies and best practices against overcrowding in correctional facilities. Twelfth United Nations Congress on Crime Prevention and Criminal Justice Salvador, Brazil, 12-19 April 2010. Report of the Workshop*, Tokyo, 2011.

UNITED NATIONS GENERAL ASSEMBLY: *Report of the Special Rapporteur on the question of torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment*. A/56/156.

UNITED NATIONS: *Istanbul Protocol. Manual on the Effective Investigation and Documentation of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*. New York and Genf, 2004.

UNITED NATIONS OFFICE ON DRUGS AND CRIME: *Handbook of basic principles and promising practices on alternatives to imprisonment.*, New York, 2007.

UNITED NATIONS OFFICE ON DRUGS AND CRIME: *Handbook on strategies to reduce overcrowding in prisons.*, New York, 2013.

UNITED NATIONS OFFICE ON DRUGS AND CRIME: *Handbook on Women and Imprisonment*. 2nd edition, with reference to the United Nation Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders (The Bangkok Rules). Criminal Justice Handbook Series. United Nations. New York, 2014.

V, W

VALCSICSÁK Imre (szerk.): *Rendészeti (szakmai) etika*. Nemzeti Közsolgálati Egyetem, Budapest, 2013. Letölthető: http://rtk.uni-nke.hu/uploads/media_items/etika-jegyzet.original.pdf

VAN DIJK, Pieter – HOOF, Godefridus J. H. – VAN HOOF, G. J. H.: *Theory and practice of the European Convention on Human Rights*. Martinus Nijhoff Publishers, The Hague, 1998.

VAN ZYL SMIT, Dirk – SNACKEN, Sonja: *Principles of European prison law and policy. Penology and human rights*. Oxford University Press, New York, 2009.

VESZELI Dániel: *A mozgáskorlátozott és fogyatékos fogvatartottak bv. intézeti elhelyezése*. Börtönügyi Szemle 2012/2. 63-70. p.

VÉGH Marianna: *A fogvatartottak alkotmányos helyzete az alkotmánybírósági határozatok tükrében*. Börtönügyi Szemle 2015/2. 10-22. p.

VÉKONY Andor: *Gondolatok a hazai büntetés-végrehajtás tevékenységéről az uniós normák és gyakorlati megoldások tükrében*. Börtönügyi Szemle 2006/3. 59-70. p.

VÓKÓ György: *Európai mérce. A büntetés-végrehajtási jogharmonizáció gyakorlata*. Börtönügyi Szemle 1997/4. 12-24. p.

VÓKÓ György: *Bűnelkövetők jogkorlátozása jogállamban*. MTA doktori értekezés, 2010.

VÓKÓ György: *Jogvédelem. A CPT-jelentés és az arra adott magyar válasz*. Börtönügyi Szemle 2001/2. 1-18. p.

WALMSLEY, Roy: *World Female Imprisonment List*. Third edition. International Centre for Prison Studies, 2015. –
http://www.prisonstudies.org/sites/default/files/resources/downloads/world_female_imprisonment_list_third_edition_0.pdf

WOLF, Angela M. – SILVA, Fabiana – KNIGHT, Kelly E. – JAVDANI, Shabnem: *Responding to the health needs of female offenders*. In: SHEEHAN, Rosemary – MCLVOR, Gill – TROTTER, Chris (szerk.): *What works with women offenders*. Willan Publishing, USA and Canada, 2007.

WORLD MEDICAL ASSOCIATION: *Statement on Body Searches of Prisoners*. Adopted by the 45th World Medical Assembly, Budapest, Hungary, October 1993. Letölthető: <https://www1.umn.edu/humanrts/instate/bodysearches.html> (2015.07.08.)

Felhasznált honi jogszabályok jegyzéke

Alaptörvény

1993. évi XXXI. törvény az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről

1994. évi XXXIV. törvény a rendőrségről

1995. évi III. törvény a Strasbourgban, 1987. november 26-án kelt, a kínzás és az embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód megelőzéséről szóló európai egyezmény kihirdetéséről

1995. évi CVII. törvény a büntetés-végrehajtási szervezetről

1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról

1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról

2010. évi CXXII. törvény a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról

2011. évi CXI. törvény az alapvető jogok biztosáról

2011. évi CXLIII. törvény a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés elleni egyezmény fakultatív jegyzőkönyvének kihirdetéséről

2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről

2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról

1979. évi 11. törvényerejű rendelet a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról

1988. évi 3. törvényerejű rendelet a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmódok elleni nemzetközi egyezmény kihirdetéséről

8/2014. (XII.12.) IM rendelet a büntetés-végrehajtási intézetekben fogvatartott elítéltek és egyéb jogcímen fogvatartottak egészségügyi ellátásáról

56/2014. (XII. 5.) IM rendelet a rendőrségi fogdák rendjéről

60/2004. (VII.6.) ESzCsM rendelet a pszichiátriai betegek intézeti felvételének és az ellátásuk során alkalmazható korlátozó intézkedések szabályairól

Alkotmánybírósági határozatok

5/1992. (I. 30.) AB határozat

13/2001. (V. 14.) AB határozat

684/B/2011. AB határozat

166/2011. (XII. 20.) AB határozat

30/2013. (X. 28.) AB határozat

32/2014. (XI. 3.) AB határozat

Felhasznált külföldi (török) jogszabályok jegyzéke

Regulations on Prison Administration and Execution of Sentences (dated 5 July 1967)

Law on the Establishment, Duties and Procedures of Juvenile Courts (Law No. 2253 of 21 November 1979; repealed and replaced by Law No. 5395 of 15 July 2005 on the Protection of the Child)

Protection of the Child (Law No. 5395 of 3 July 2005)

Az Európa Tanács instrumentumai

Commentary to Recommendation Rec(2006) 2 of the Committee of Ministers to member states on the European Prison Rules. Strasbourg, Council of Europe, 2005.

Convention For Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. Rome, 4. XI. 1950.

European Convention For The Prevention Of Torture And Inhuman Or Degrading Treatment Or Punishment. Strasbourg, 26. XI. 1987.

Recommendation No. R (87) 3 of the Committee of Ministers to Member States on the European Prison Rules (Adopted by the Committee of Ministers on 12 February 1987 at the 404th meeting of the Ministers' Deputies)

Recommendation No. R (92) 16 Of The Committee Of Ministers To Member States On The European Rules On Community Sanctions And Measures. Adopted by the Committee of Ministers on 19 October 1992 at the 482nd meeting of the Ministers' Deputies.

Recommendation No. R (97) 12 on staff concerned with the implementation of sanctions and measures. Adopted by the Committee of Ministers on 10 September 1997 at the 600th meeting of the Ministers' Deputies.

Recommendation No.R (98) 7 of the Committee of Ministers to Member States concerning the ethical and organizational aspects of health care in prison. Adopted by the Committee of Ministers on 8 April 1998 at the 627th meeting of the Ministers' Deputies

Recommendation No. R (99) 22 concerning prison overcrowding and prison population inflation. Adopted by the Committee of Ministers on 30 September 1999 at the 681st meeting of the Ministers' Deputies

Recommendation Rec (2000)22 of the Committee of Ministers to Member States on improving the implementation of the European rules on community sanctions and measures. Adopted by the Committee of Ministers on 29 November 2000 at the 731st meeting of the Ministers' Deputies.

Recommendation Rec(2001)10 of the Committee of Ministers to member states on the European Code of Police Ethics. Adopted by the Committee of Ministers on 19 September 2001 at the 765th meeting of the Ministers' Deputies.

Recommendation Rec(2003) 23 of the Committee of Ministers to member states on the management by prison administrations of life sentence and other long-term prisoners. Adopted by the Committee of Ministers on 9 October 2003 at the 855th meeting of Ministers' Deputies.

Recommendation Rec(2006)2 of the Committee of Ministers to member states on the European Prison Rules. Adopted by the Committee of Ministers on 11 January 2006 at the 952nd meeting of the Ministers' Deputies

Recommendation Rec(2006)13 of the Committee of Ministers to member states on the use of remand in custody, the conditions in which it takes place and the provision of safeguards against abuse. Adopted by the Committee of Ministers on 27 September 2006 at the 974th meeting of the Ministers' Deputies. 3. pont.

Recommendation CM/Rec(2012)5 of the Committee of Ministers to member States on the European Code of Ethics for Prison Staff. Adopted by the Committee of Ministers on 12 April 2012 at the 1140th meeting of the Ministers' Deputies

Recommendation CM/Rec(2012)12 of the Committee of Ministers to member States concerning foreign prisoners. Adopted by the Committee of Ministers on 10 October 2012 at the 1152nd meeting of the Ministers' Deputies.

Recommendation CM/Rec (2014)4 on electronic monitoring. Adopted by the Committee of Ministers on 19 February 2014, at the 1192nd meeting of the Ministers' Deputies.

Az ENSZ keretében létrejött instrumentumok

Body of Principles for the Protection of All Persons under Any Form of Detention or Imprisonment. General Assembly Resolution 43/173 (9 December 1988).

Code of Conduct for Law Enforcement Officials. Adopted by General Assembly resolution 34/169 of 17 December 1979.

Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, A/RES/39/46 10 December 1984.

Convention on the Rights of the Child. Adopted and opened for signature, ratification and accession by General Assembly resolution 44/25 of 20 November 1989 entry into force 2 September 1990.

Declaration on the Protection of All Persons from Being Subjected to Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, G.A. res. 3452 (XXX), annex, 30 U.N. GAOR Supp. (No. 34) at 91, U.N. Doc. A/10034 (1975).

International Convention on the Rights of Persons with Disabilities. New York, NY, United Nations, 2006.

International Covenant on Civil and Political Rights, adopted 16 December 1966, entered into force 23 March 1976, 999 UNTS 171

International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. Adopted by General Assembly resolution 2200A (XXI) of 16 December 1966.

Optional Protocol to the Convention against Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. Adopted on 18 December 2002 at the fifty-seventh session of the General Assembly of the United Nations by resolution A/RES/57/199, entered into force on 22 June 2006.

Principles of Medical Ethics relevant to the Role of Health personnel, particularly Physicians, in the Protection of Prisoners and Detainees against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. Adopted by General Assembly resolution 37/194 of 18 December 1982.

Rome Statute of the International Criminal Court. Adopted by the United Nations Diplomatic Conference of Plenipotentiaries on the Establishment of an International Criminal Court on 17 July 1998.

Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners. Adopted by the First United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, held at Geneva in 1955, and approved by the Economic and Social Council by its resolutions 663 C (XXIV) of 31 July 1957 and 2076 (LXII) of 13 May 1977.

United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice („The Beijing Rules”). Adopted by General Assembly resolution 40/33 of 29 November 1985 (A/RES/40/33.)

United Nations Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty adopted by General Assembly resolution 45/113 of 14 December 1990 (A/RES/45/113.)

United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders (the Bangkok Rules) adopted by the United Nations General Assembly in December 2010.

United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures (The Tokyo Rules), G.A. res. 45/110, annex, 45 U.N. GAOR Supp. (No. 49A) at 197, U.N. Doc. A/45/49 (1990).

Universal Declaration of Human Rights, adopted by General Assembly Resolution 217 A(III) of 10 December 1948. Declaration on the Protection of All Persons from Being Subjected to Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, G.A. res. 3452 (XXX), annex, 30 U.N. GAOR Supp. (No. 34) at 91, U.N. Doc. A/10034 (1975)

Egyéb regionális nemzetközi instrumentumok

African [Banjul] Charter on Human and Peoples' Rights, adopted June 27, 1981, OAU Doc. CAB/LEG/67/3 rev. 5, 21 I.L.M. 58 (1982), entered into force Oct. 21, 1986.

American Convention on Human Rights "Pact of San Jose, Costa Rica" (B-32) entered into force 18 July 1978.

Guidelines on the Conditions of Arrest, Police Custody and Pre-Trial Detention in Africa. The African Commission on Human and Peoples' Rights (the Commission) meeting at its 55th Ordinary Session, held from 28 April to 12 May 2014 in Luanda, Angola. 25.

Inter-American Convention to Prevent and Punish Torture. Adopted at Cartagena de Indias, Colombia, on December 9, 1985, at the fifteenth regular session of the General Assembly.

League of Arab States, Arab Charter on Human Rights, May 22, 2004, reprinted in 12 Int'l Hum. Rts. Rep. 893 (2005), entered into force March 15, 2008.

Principles and Best Practices on the Protection of Persons Deprived of Liberty in the Americas. Approved by the Inter-American Commission during its 131st regular period of sessions, held from March 3-14, 2008. Principle XXIII.

A CPT jelentései

2nd General Report. CPT/Inf (92) 3.

6th General Report. CPT/Inf (96) 21 .

7th General Report. CPT/Inf (97) 10.

9th General Report. CPT/Inf (99) 12.

10th General Report. CPT/Inf (2000) 13.

11th General Report. CPT/Inf (2001) 16.

14th General Report. CPT/Inf (2004) 28.

18th General Report. CPT/Inf (2008) 25.

21st General Report. CPT/Inf (2011) 28.

24th General Report. CPT/Inf (2015) 1.

CPT/Inf (96) 5.

CPT/Inf (96) 15.

CPT/Inf (2001) 2.

CPT/Inf (2001) 3.

CPT/Inf (2004) 18.

CPT/Inf (2004) 19.

CPT/Inf (2006) 20.

CPT/Inf (2006) 21.

CPT/Inf (2007) 24.

CPT/Inf (2007) 25.

CPT/Inf (2010) 16.

CPT/Inf. (2010) 17.

CPT/Inf (2014) 13.

CPT/Inf (2014) 14.

Felhasznált jogesetek jegyzéke

Bírószági Döntések Tára

BDT2011.2404.

BDT2013.2969.

Bírószági Határozatokban közzétett eseti döntések

BH 2004.7.269.

BH 2016.1.1.

Anonim határozatok tárában közzétett egyedi, érdemi döntések

Budapest Környéki Törvényszék

12.P.21.890/2009.

Fejér Megyei Bíróság

3.P.22.335/2008/45.

7.P.20.598/2009/61.

3.P.20.081/2010/3.

Fővárosi Törvényszék Katonai Tanácsa

41(I)Kb.34/2013/20.

Győri Törvényszék

31.P.III.20.298/2012/51.

Győr-Moson-Sopron Megyei Bíróság Katonai Tanácsa

Kb.II.2/2008/43.

Gyulai Törvényszék

5.P.20.215/2014/7.

Hajdú-Bihar Megyei Bíróság Katonai Tanácsa

Kb.I.37/2009/5.

Kecskeméti Törvényszék

5.P.21.820/2014/9.

Kúria

Pfv.IV.21.344/2015/6.

Pfv.IV.21.654/2015/11.

Nyíregyházi Törvényszék

5.P.21.278/2014/30

Pécsi Törvényszék

25.P.20.176/2014/11.

Szegedi Ítéletábla

Pf.I.20.372/2015/4.

Az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítéletei

Abdulsamet Yaman v. Turkey. Application no. 32446/96, judgment of 2 November 2004.

Aksoy v. Turkey. Application no. 21987/93, judgment of 18 December 1996, ECHR 1996-VI.

Akkoc v. Turkey. Applications nos. 22947/93 and 22948/93, judgment of 10 October 2000, ECHR 2000-X.

Alexandru Marius Radu v. Romania. Application no. 24022/05, judgment of 21 July 2009.

Al Nashiri v. Poland. Application no. 28761/13, judgment of 16 February 2015.

Aleksandr Sokolov v. Russia. Application no. 20364/05, judgment of 4 February 2011.

Ananyev and Others v. Russia. Application nos. 42525/07, 60800/08, judgment of 10 March 2012.

Arif Çelebi and Others v. Turkey. Application nos. 3076/05, 26739/05, judgment of 6 July 2010.

Ateşoğlu v. Turkey. Application no. 53645/10, judgment of 20 January 2015.

Aydin v. Turkey. Application no. 23178/94, judgment of 25 September 1997, ECHR 1997-VI.

Bakos and Others v. Hungary. Application nos. 29644/13, 31766/13, 32647/13, 33213/13, 62914/13, 64329/13, 18212/14, 20263/14, judgment of 7 January 2016.

Balogh v. Hungary. Application no. 47940/99, judgment of 20 October 2004.

Balogh and Others v. Hungary. Application nos. 26982/12 131/13 6764/13 19712/13 19892/13 37487/13 42486/13 42808/13 43610/13 43868/13, judgment of 10 December 2015.

Barta v. Hungary. Application no. 26137/04, judgment of 10 July 2007.

Bati and Others v. Turkey. Application nos. 33097/96 and 57834/00, judgment of 3 June 2004, ECHR 2004-IV.

Bazjaks v. Latvia. Application no. 71572/01, 19 January 2011.

Bekirski v. Bulgaria. Application no. 71420/01, judgment of 21 February 2011.

Bekos and Koutropoulos v. Greece. Application no. 15250/02, judgment of 13 December 2005, ECHR 2005-XIII.

Belevitskiy v. Russia. Application no. 72967/01, judgment of 1 June 2007.

Belousov v. Ukraine. Application no. 4494/07, judgment of 7 February 2014.

Benjamin v. Hungary. Application no. 36568/07, judgment of 4 March 2014.

Blejușcă v. Romania. Application no. 7910/10, judgment of 19 March 2013.

Bóday and Others v. Hungary. Application nos. 53398/13, 54330/13, 55601/13, 56806/13, 65103/13, 18201/14, 21840/14, 22180/14, 22958/14, 23555/14, judgment of 7 January 2016.

Bota and Others v. Hungary. Application nos. 34753/12, 34754/12, 45140/12, 45848/12, 48473/12, 56357/12, 56362/12, 56368/12, 58632/12, 72055/12, 73195/12, 76492/12, 79146/12, judgment of 10 December 2015.

Bulea v. Romania. Application no. 27804/10, judgment of 3 March 2014.

Buzilov v. Moldova. Application no. 28653/05, judgment of 23 September 2009.

Carabulea v. Romania. Application no. 45661/99, judgment of 13 October 2010.

Chahal v. the United Kingdom. Application no. 22414/93, judgment of 15 November 1996, *ECHR* 1996-V.

Chitayev and Chitayev v. Russia. Application no. 59334/00, judgment of 18 January 2007.

Ciorap v. Moldova. Application no. 12066/02, judgment of 19 September 2007.

Corsacov v. Moldova. Application no. 18944/02, judgment of 4 April 2006.

Çoşelav v. Turkey. Application no. 1413/07, judgment of 9 October 2012.

Costello-Roberts v. the United Kingdom. Application no. 13134/87, judgment of 25 March 1993, *Seriea A*, no. 247-C

Cucu v. Romania. Application no. 22362/06, judgment of 13 February 2013.

Csüllög v. Hungary. Application no. 30042/08, judgment of 7 September 2011.

D. G. v. Poland. Application no. 45705/07, judgment of 12 May 2013.

D. v. the United Kingdom. Application no. 30240/96, judgment of 2 May 1997, *ECHR* 1997-III, no. 37

Denmark v. Greece, Applications no. 3321; *Norway v. Greece*, no. 3322/67; *Sweden v. Greece*, no. 3323/67; *Netherlands v. Greece*, no. 3344/67; judgment of 5 November 1969.

D. F. v. Latvia. Application no. 11160/07, judgment of 29 October 2013.

Diri v. Turkey. Application no. 68351/01, judgment of 31 October 2007.

Dmitriy Sazonov v. Russia. Application no. 30268/03, judgment of 1 June 2012.

Dolenec v. Croatia. Application no. 25282/06, judgment of 26 February 2010.

Douglas-Williams v. the United Kingdom. Application no. 56413/00, judgment of 8 January 2002.

Durmus Kurt and Others v. Turkey. Application no. 12101/03, judgment of 31 August 2007.

Egmez v. Cyprus. Application no. 30873/96, judgment of 21 December 2000, ECHR 2000-XII.

El-Masri v. „the Former Yugoslav Republic of Macedonia”. Application no. 39630/09, judgment of 13 December 2012, ECHR 2012-VI.

El Shannawy v. France. Application no. 51246/08, judgment of 20 April 2011.

Engel v. Hungary. Application no. 46857/06, judgment of 20 Augustus 2010.

Erdoğan Yilmaz and Others v. Turkey. Application no. 19374/03, judgment of 14 October 2008.

Farbtuhs v. Latvia. Application no. 4672/02, date of judgment: 12 February 2004.

Fehér v. Hungary. Application no. 69095/10, judgment of 2 October 2013.

Florea v. Romania. Application no. 37186/03, judgment of 14 September 2010.

Gäfgen v. Germany. Application no. 22978/05, judgment of 1 June 2010, ECHR 2010-IV.

Gégény v. Hungary. Application no. 44753/12, judgment of 16 October 2015.

Gisayev v. Russia. Application no. 14811/04, judgment of 20 June 2011.

Gobulev v. Russia. Application no. 26260/02, decision of 9 November 2006.

Grimailovs v. Latvia. Application no. 6087/03, judgment of 25 June 2013.

Gurgurov v. Moldova. Application no. 7045/08, judgment of 16 September 2009.

Güveç v. Turkey. Application no. 70337/01, judgment of 20 January 2009, ECHR 2009-I.

Hagyó v. Hungary. Application no. 52624/10, judgment of 23 April 2013.

Hellig v. Germany. Application no. 20999/05, 7 July 2011.

Husayin (Abu Zubaydah) v. Poland. Application no. 7511/13, judgment of 16 February 2015.

Idalov v. Russia. Application no. 5826/03, judgment of 22 May 2012.

Ireland v. the United Kingdom. Application no. 5310/71, judgment of 18 January 1978, Series A, no. 25.

Isayev and Others v. Russia. Application no. 43368/04, judgment of 21 June 2011.

Iwanczuk v. Poland. Application no. 25196/94, judgment of 15 February 2002.

Jakóbski v. Poland. Application no. 18429/06, judgment of 7 December 2010.

Jirsák v. the Czech Republic. Application no. 8968/08, judgment of 24 September 2012.

Juhász and Others v. Hungary. Application nos. 6467/13 31957/13 33715/13 44029/13 44056/13 45122/13 64543/13 593/14 597/14 1384/14, judgment of 7 January 2016.

Kalashnikov v. Russia. Application no. 47095/99, judgment of 15 October 2002, ECHR 2002-VI.

Karalevicius v. Lithuania. Application no. 53254/99, judgment of 7 July 2005.

Karagöz and Others v. Turkey. Application nos. 14352/05, 38484/05, 38513/05, judgment of 13 October 2010.

Kaverzin v. Ukraine. Application no. 23893/03, judgment of 15 May 2012.

Ketreb v. France. Application no. 38447/09, judgment of 19 July 2012.

Khadisov and Tsechoyev v. Russia. Application no. 21519/02, judgment of 5 May 2009.

Kmetty v. Hungary. Application no. 57967/00, judgment of 16 March 2004.

Kopylov v. Russia. Application no. 3933/04, judgment of 21 February 2011.

Kovács v. Hungary. Application no. 15707/10, judgment of 17 April 2012.

Labita v. Italy. Application no. 26772/95, judgment of 6 April 2000, ECHR 2000-IV.

László Károly v. Hungary (No. 2). Application no. 50218/08, judgment of 12 May 2013.

Levinta v. Moldova. Application no. 17332/03, judgment of 16 March 2009.

Ligeti and Others v. Hungary. Application nos. 29176/12, 30412/12, 34750/12, 11581/13, 13378/13, 36245/13, 46623/13, 51719/13, 76213/13, 80997/13, judgment of 10 December 2015.

Lolayev v. Russia. Application no. 58040/08, judgment of 15 April 2015.

Longin v. Croatia. Application no. 49268/10, judgment of 6 February 2013.

Lotarev v. Ukraine. Application no. 29447/04, judgment of 8 April 2010.

Lyapin v. Russia. Application no. 46956/09, judgment of 24 October 2014.

Magyar and Others v. Hungary. Application nos. 6599/12, 29759/12, 34757/12, 45132/12, 45141/12, 69916/12, 73694/12, 46646/13, 56700/13, 57386/13, 58862/13, judgment of 7 January 2016.

Mammadov (Jalaloglu) v. Azerbaijan. Application no. 34445/04, judgment of 11 January 2007.

Melnik v. Ukraine. Application no. 72286/01, judgment of 28 June 2006.

Menesheva v. Russia. Application no. 59261/00, judgment of 9 March 2006, ECHR 2006-III.

Mihăilă v. Romania. Application no. 66630/10, judgment of 11 May 2014.

Mikheyev v. Russia. Application no. 77617/01, judgment of 26 January 2006.

Modarca v. Moldova. Application no. 14437/05, judgment of 10 August 2007.

Moisejevs v. Latvia. Application no. 64846/01, judgment of 15 June 2006.

Murat Demir v. Turkey. Application no. 879/02, judgment of 2 March 2006.

Nevmerzhitsky v. Ukraine. Application no. 54825/00, judgment of 12 October 2005, ECHR 2005-II.

Nikiforov v. Russia. Application no. 42837/04, judgment of 22 November 2010.

Orchowski v. Poland. Application no. 17885/04, judgment of 22 January 2010.

Polgár and Others v. Hungary. Application nos. 29213/13, 36214/13, 44381/13, 44661/13, 44763/13, 46576/13, 46587/13, 46588/13, 46644/13, 51608/13, judgment of 10 December 2015.

Preminyin v. Russia. Application no. 44973/04, 20 June 2011.

Price v. the United Kingdom. Application no. 33394/96, judgment of 10 October 2001, ECHR 2001-VII.

Rehbock v. Slovenia. Application no. 29462/95, judgment of 20 May 1998, ECHR 2000-XII.

Rénolde v. France. Application no. 5608/05, judgment of 10 October 2008, ECHR 2008-V.

Ribitsch v. Austria. Application no. 18896/91, judgment of 4 December 1995, Series A. No. 336.

Saadi v. Italy. Application no. 37201/06, judgment of 28 February 2008, ECHR 2008-II.

Sadykov v. Russia. Application no. 41840/02, judgment of 21 February 2011.

Samoylov v. Russia. Application no. 64398/01, judgment of 6 April 2009.

Selmouni v. France. Application no. 25803/94, judgment of 28 July 1999, ECHR 1999-V.

Sergey Babushkin v. Russia. Application no. 5993/08, judgment of 28 November 2013.

Sheydayev v. Russia. Application no. 65859/01, judgment of 23 May 2007.

Shishkin v. Russia. Application no. 18280/04, judgment of 7 October 2011.

Siliadin v. France. Application no. 73316/01, judgment of 26 July 2005.

Stasi v. France. Application no. 25001/07, judgment of 20 October 2011.

Szél v. Hungary. Application no. 15707/10, judgment of 17 September 2012.

Tamási and Others v. Hungary. Application nos. 65853/13 66364/13 67136/13 67607/13 69003/13 71318/13 71359/13 71523/13 72597/13 79737/13, judgment of 7 January 2016.

Tanis and Others v. Turkey. Application no. 65899/01, judgment of 2 August 2005.

Tas v. Turkey. Application no. 24396/94, judgment of 14 November 2000.

Taylan v. Turkey. Application no. 32051/09, judgment of 3 October 2012.

Tekin v. Turkey. Application no. 52/1997/836/1042, judgment of 9 June 1998, ECHR 1998-IV.

Terzi and Erkmén v. Turkey. Application no. 31300/05, judgment of 28 October 2009.

Teslenko v. Ukraine. Application no. 55528/08, judgment of 20 December 2011.

Tigran Ayrapetyan v. Russia. Application no. 75472/01, judgment of 16 December 2010.

Tomasi v. France. Application no. 12850/87, judgment of 27 August 1992, Series A, no. 241-A.

Torreggiani and Others v. Italy. Application nos. 43517/09, 46882/09, 55400/09, 57875/09, 61535/09, 35315/10 and 37818/10, judgment of 8 January 2013.

Trepashkin v. Russia. Application no. 36898/03, judgment of 19 October 2007.

Trepashkin v. Russia (no. 2). Application no. 14248/05, judgment of 20 June 2011.

Tyrer v. the United Kingdom. Application no. 5856/72, judgment of 25 April 1978, Series A, no. 26.

Valašinas v. Lithuania. Application no. 44558/98, judgment of 24 October 2001, ECHR 2001-VIII.

Valyayev v. Russia. Application no. 22150/04, judgment of 14 May 2012.

Varga and Others v. Hungary. Application nos. 14097/12, 45135/12, 73712/12, 34001/13, 44055/13, 64586/13, judgment of 10 March 2015.

Vasilescu v. Belgium. Application no. 64682/12, judgment of 25 November 2014, ECHR 1998-III.

Velkhiyev and Others v. Russia. Application no. 34085/06, judgment of 8 March 2012.

Vlasov v. Russia. Application no. 78146/01, judgment of 12 September 2008.

X. v. Turkey. Application no. 24626/09, judgment of 27 May 2013.

Yuriy Illarionovich Schokun v. Ukraine. Application no. 4299/03, judgment of 3 October 2013.

Zamferesko v. Ukraine. Application no. 30075/06, judgment of 15 November 2012.

Z. H. v. Hungary. Application no. 28973/11, judgment of 8 February 2013.

Az Emberi Jogok Amerikaközi Bíróságának ítéletei

I/A Court H. R., Case of *Raquel Martí de Mejía v. Perú*, Judgment of March 1, 1996. Report No. 5/96.

I/A Court H.R., Case of *Loayza Tamayo v. Peru*. Merits. Judgment of September 17, 1997. Series C No. 33.

I/A Court H.R., Case of *Cantoral Benavides v. Peru*. Merits. Judgment of August 18, 2000. Series C No. 69.

I/A Court H.R., Case of *Maritza Urrutia v. Guatemala*. Merits, Reparations and Costs. Judgment of November 27, 2003. Series C No. 103.

I/A Court H.R., Case of *the Gómez Paquiyauri Brothers v. Peru*. Merits, Reparations and Costs. Judgment of July 8, 2004. Series C No. 110.

I/A Court H.R., Case of *Cantoral Benavides v. Peru*. Merits. Judgment of August 18, 2000. Series C No. 69.

A Központi Nyomozó Főügyészség Szegedi Regionális Osztályán vizsgált feljelentések

6.NY.114/2013.

6.NY.154/2012.

6.NY.207/2013.

6.NY.399/2013.

6.NY.469/2013.

6.NY.6/2013.

B.III.116/2011.

B.III.141/2011.

B.III.201/2011.

B.III.26/2011.

B.IX.112/2011.

B.IX.325/2011.

B.IX.326/2011.

B.IX.37/2011.

B.IX.8/2011.

B.IX.97/2011.

B.VI.254/2011.

B.VIII.109/2011.

B.VIII.162/2011.

B.VIII.320/2011.

B.X.229/2011.

NY.22/2012.

NY.30/2012.

NY.34/2012.

NY.35/2012.

NY.38/2012.

NY.65/2012.

NY.66/2012.

Egyéb

Az alapvető jogok biztosának Jelentése az AJB-2084/2013. számú ügyben

Beszámoló az alapvető jogok biztosának és helyettesének 2012. évi tevékenységéről, 2012.

J/2879. A legfőbb ügyész országgyűlési beszámolója az ügyészség 2010. évi tevékenységéről.

Letölthető:

http://ugyeszseg.hu/pdf/ogy_besz/ogy_beszamolo_2010.pdf

Report to the Turkish Government on the visit to Turkey carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 5 to 17 October 1997. CPT/Inf (99) 2. Strasbourg, 23 February 1999.

Report to the Turkish Government on the visit to Turkey carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 16 to 29 March 2004. CPT/Inf (2005) 18. Strasbourg, 8 December 2005.

Részlet a Hagyó Miklós kontra Magyarország ítéletből (52.624/10. sz. ügy). A Kúria Nemzetközi Kapcsolatok és Európai Jogi Irodájának Hírlevele IV. évf./8.

WMA Declaration of Tokyo - Guidelines for Physicians Concerning Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment in Relation to Detention and Imprisonment. Adopted by the 29th World Medical Assembly, Tokyo, Japan, October 1975

and editorially revised by the 170th WMA Council Session, Divonne-les-Bains, France, May 2005

and the 173rd WMA Council Session, Divonne-les-Bains, France, May 2006.

Internetes források

<http://helsinki.hu/rolunk/a-magyar-helsinki-bizottsag-tortenete> (2015.06.03.)

<http://prisonstudies.org/country/hungary> (2016.08.24.)

http://projektjeink.birosag.hu/sites/default/files/allomanyok/project_docs/kutatas.pdf
(2015.06.08.)

http://www.echr.coe.int/Documents/FS_Pilot_judgments_ENG.pdf (2015.04.10.)

<https://www.ajbh.hu/opcat-npm> (2015.07.25.)

http://www.prisonstudies.org/highest-to-lowest/occupancy-level?field_region_taxonomy_tid=14 (2016.08.24.)

Mellékletek

1. sz. melléklet

Ügy	Fogvatartottakkal szemben tanúsított bánásmód területe	Sértette-e az EJEE 3. cikkét?	Mely tilalmat sértette meg a bánásmód?
Hellig v. Germany. Application no: 20999/05, judgment of 7 July 2011.	A személyi és a fogvatartotti állomány kapcsolata, egymáshoz való viszonyulása: a személyi állomány tagja bántalmazza a fogvatartottat	Nem	-
Lotarev v. Ukraine. Application no: 29447/04, judgment of 8 April 2010.	A személyi és a fogvatartotti állomány kapcsolata, egymáshoz való viszonyulása: a személyi állomány tagja bántalmazza a fogvatartottat	Igen	Nem határozta meg az EJEB.
	A fogvatartottak panaszainak intézése, annak színvonala: a hatékony, alapos és gyors nyomozás hiánya	Igen	Eljárásjogi jogsértés
Preminin v. Russia. Application no: 44973/04, judgment of 20 June 2011.	A fogvatartottak egymás közötti kapcsolatainak kontrollálása: fogvatartott bántalmaz fogvatartottat	Igen	Nem határozta meg az EJEB.
	A fogvatartottak panaszainak intézése, annak színvonala: a hatékony, alapos és gyors nyomozás hiánya	Igen	Eljárásjogi jogsértés
Yuriy Illarionovich Schokun v. Ukraine. Application no: 4299/03, judgment of 3 October 2013.	A fogvatartottak egymás közötti kapcsolatainak kontrollálása: fogvatartott bántalmaz fogvatartottat	Igen	Kínzás.
Gobulev v. Russia. Application no. 26260/02, decision of 9 November 2006.	A fogvatartottak egymás közötti kapcsolatainak kontrollálása: a zárvatársak megtorlásától való félelem	Nem	-
Alexandru Marius Radu v. Romania. Application no. 24022/05, judgment of 21 July 2009.	A fogvatartottak egymás közötti kapcsolatainak kontrollálása: a zárvatársak megtorlásától való félelem	Igen	Nem határozta meg az EJEB.
D. F. v. Latvia. Application no. 11160/07, judgment of 29 October 2013.	A fogvatartottak egymás közötti kapcsolatainak kontrollálása: a zárvatársak megtorlásától való félelem	Igen	Nem határozta meg az EJEB.
Benjamin v. Hungary. Application no: 36568/07, judgment of 4 March 2014.	A személyi és a fogvatartotti állomány kapcsolata, egymáshoz való viszonyulása: a személyi állomány tagja bántalmazza a fogvatartottat	Az EJEB nem tudta érdemben vizsgálni az ügyet.	-

Kmetty v. Hungary. Application no: 57967/00, judgment of 16 March 2004.	A személyi és a fogvatartotti állomány kapcsolata, egymáshoz való viszonyulása: a személyi állomány tagja bántalmazza a fogvatartottat	Nem	-
	A fogvatartottak panaszainak intézése, annak színvonala: a hatékony, alapos és gyors nyomozás hiánya	Igen	Eljárásjogi jogsértés
Barta v. Hungary. Application no: 26137/04, judgment of 10 July 2007.	A személyi és a fogvatartotti állomány kapcsolata, egymáshoz való viszonyulása: a személyi állomány tagja bántalmazza a fogvatartottat	Nem	-
	A fogvatartottak panaszainak intézése, annak színvonala: a hatékony, alapos és gyors nyomozás hiánya	Igen	Eljárásjogi jogsértés
László Károly v. Hungary (No. 2). Application no: 50218/08, judgment of 12 May 2013.	A személyi és a fogvatartotti állomány kapcsolata, egymáshoz való viszonyulása: a személyi állomány tagja bántalmazza a fogvatartottat	Igen	Embertelen bánásmód
Iwanczuk v. Poland. Application no: 25196/94., date of judgment: 15 February 2002.	A személyi és a fogvatartotti állomány kapcsolata, egymáshoz való viszonyulása: indokolatlan motozás	Igen	Megalázó bánásmód
El Shannawy v. France. Application no: 51246/08., date of judgment: 20 April 2011.	A személyi és a fogvatartotti állomány kapcsolata, egymáshoz való viszonyulása: indokolatlan motozás	Igen	Embertelen és megalázó bánásmód
Cucu v. Romania. Application no: 22362/06, judgment of 13 February 2013.	A fogvatartottak panaszainak intézése, annak színvonala: a hatékony, alapos és gyors nyomozás hiánya	Igen	Eljárásjogi jogsértés
Ananyev and Others v. Russia. Application nos: 42525/07, 60800/08, judgment of 10 March 2012.	Az EJEE 3. cikkét sértő bánásmódok az elhelyezési körülmények vonatkozásában: a túltelítettség és/vagy az egyéb inadekvát végrehajtási körülmények	Igen	Embertelen és megalázó bánásmód
Dmitriy Sazonov v. Russia. Application no: 30268/03, judgment of 1 June 2012.	Az EJEE 3. cikkét sértő bánásmódok az elhelyezési körülmények vonatkozásában: a túltelítettség és/vagy az egyéb inadekvát végrehajtási körülmények	Igen	Nem határozta meg az EJEB
Blejușcă v. Romania. Application no: 7910/10, judgment of 19 March 2013.	Az EJEE 3. cikkét sértő bánásmódok az elhelyezési körülmények vonatkozásában: a túltelítettség és/vagy az egyéb inadekvát végrehajtási körülmények	Igen	Megalázó bánásmód
Torreggiani and Others v. Italy. Application nos. 43517/09, 46882/09, 55400/09, 57875/09, 61535/09, 35315/10 and 37818/10, judgment of 8 January 2013.	Az EJEE 3. cikkét sértő bánásmódok az elhelyezési körülmények vonatkozásában: a túltelítettség és/vagy az egyéb inadekvát végrehajtási körülmények	Igen	Embertelen és megalázó bánásmód
Vasilescu v. Belgium. Application no. 64682/12,	Az EJEE 3. cikkét sértő bánásmódok az elhelyezési	Igen	Embertelen és megalázó bánásmód

judgment of 25 November 2014.	körülmények vonatkozásában: a túltelítettség és/vagy az egyéb inadekvát végrehajtási körülmények		
Melnik v. Ukraine. Application no: 72286/01, judgment of 28 June 2006.	Az EJEE 3. cikkét sértő bánásmódok az elhelyezési körülmények vonatkozásában: a túltelítettség és/vagy az egyéb inadekvát végrehajtási körülmények	Igen	Megalázó bánásmód
Karalevicius v. Lithuania. Application no: 53254/99, judgment of 7 July 2005.	Az EJEE 3. cikkét sértő bánásmódok az elhelyezési körülmények vonatkozásában: a túltelítettség és/vagy az egyéb inadekvát végrehajtási körülmények	Igen	Megalázó bánásmód
Orchowski v. Poland. Application no: 17885/04, judgment of 22 January 2010.	Az EJEE 3. cikkét sértő bánásmódok az elhelyezési körülmények vonatkozásában: a túltelítettség és/vagy az egyéb inadekvát végrehajtási körülmények	Igen	Nem határozta meg az EJEB
Kalashnikov v. Russia. Application no: 47095/99, judgment of 15 October 2002, ECHR 2002-VI.	Az EJEE 3. cikkét sértő bánásmódok az elhelyezési körülmények vonatkozásában: a túltelítettség és/vagy az egyéb inadekvát végrehajtási körülmények	Igen	Megalázó bánásmód
Modarca v. Moldova. Application no: 14437/05, judgment of 10 August 2007.	Az EJEE 3. cikkét sértő bánásmódok az elhelyezési körülmények vonatkozásában: a túltelítettség és/vagy az egyéb inadekvát végrehajtási körülmények	Igen	Nem határozta meg az EJEB
Idalov v. Russia. Application no. 5826/03, judgment of 22 May 2012.	Az EJEE 3. cikkét sértő bánásmódok az elhelyezési körülmények vonatkozásában: a túltelítettség és/vagy az egyéb inadekvát végrehajtási körülmények	Igen	Embertelen és megalázó bánásmód
Vlasov v. Russia. Application no. 78146/01, judgment of 12 September 2008.	Az EJEE 3. cikkét sértő bánásmódok az elhelyezési körülmények vonatkozásában: a túltelítettség és/vagy az egyéb inadekvát végrehajtási körülmények	Igen	Embertelen és megalázó bánásmód
Belevitskiy v. Russia. Application no. 72967/01, judgment of 1 June 2007.	Az EJEE 3. cikkét sértő bánásmódok az elhelyezési körülmények vonatkozásában: a túltelítettség és/vagy az egyéb inadekvát végrehajtási körülmények	Igen	Nem határozta meg az EJEB
Mihăilă v. Romania. Application no. 66630/10, judgment of 11 May 2014.	Az EJEE 3. cikkét sértő bánásmódok az elhelyezési körülmények vonatkozásában: a túltelítettség és/vagy az egyéb inadekvát végrehajtási körülmények	Igen	Megalázó bánásmód
Florea v. Romania. Application no. 37186/03, judgment of 14 September 2010.	Az EJEE 3. cikkét sértő bánásmódok az elhelyezési körülmények vonatkozásában: a túltelítettség és/vagy az egyéb inadekvát végrehajtási körülmények	Igen	Nem határozta meg az EJEB
Longin v. Croatia. Application no: 49268/10, judgment of 6 February 2013.	Az EJEE 3. cikkét sértő bánásmódok az elhelyezési körülmények vonatkozásában: a túltelítettség és/vagy az egyéb inadekvát végrehajtási körülmények	Igen	Megalázó bánásmód
Jirsák v. the Czech Republic. Application no:	Az EJEE 3. cikkét sértő bánásmódok az elhelyezési	Nem	-

8968/08, judgment of 24 September 2012.	körülmények vonatkozásában: a túltelítettség és/vagy az egyéb inadekvát végrehajtási körülmények		
Valašinas v. Lithuania. Application no: 44558/98, judgment of 24 October 2001, ECHR 2001- VIII	Az EJEE 3. cikkét sértő bánásmódok az elhelyezési körülmények vonatkozásában: a túltelítettség és/vagy az egyéb inadekvát végrehajtási körülmények	Nem	-
Bulea v. Romania. Application no: 27804/10, judgment of 3 March 2014.	Az EJEE 3. cikkét sértő bánásmódok az elhelyezési körülmények vonatkozásában: a túltelítettség és/vagy az egyéb inadekvát végrehajtási körülmények	Igen	Megalázó bánásmód
Trepashkin v. Russia. Application no: 36898/03, judgment of 19 October 2007.	Az EJEE 3. cikkét sértő bánásmódok az elhelyezési körülmények vonatkozásában: a túltelítettség és/vagy az egyéb inadekvát végrehajtási körülmények	Igen	Megalázó bánásmód
X. v. Turkey. application no: 24626/09, judgment of 27 May 2013.	Az EJEE 3. cikkét sértő bánásmódok az elhelyezési körülmények vonatkozásában: a túltelítettség és/vagy az egyéb inadekvát végrehajtási körülmények	Igen	Embertelen és megalázó bánásmód
Mihăilă v. Romania. Application no: 66630/10, judgment of 11 May 2014.	Az EJEE 3. cikkét sértő bánásmódok az elhelyezési körülmények vonatkozásában: élelmezéssel kapcsolatos problémák	Igen	Megalázó bánásmód
Moisejevs v. Latvia. Application no: 64846/01, judgment of 15 June 2006.	Az EJEE 3. cikkét sértő bánásmódok az elhelyezési körülmények vonatkozásában: élelmezéssel kapcsolatos problémák	Igen	Megalázó bánásmód
Price v. the United Kingdom. Application no: 33394/96, judgment of 10 October 2001.	Az EJEE 3. cikkét sértő bánásmódok az elhelyezési körülmények vonatkozásában: testi fogyatékossgal élő fogvatartottak elhelyezési problémái	Igen	Megalázó bánásmód
Grimailovs v. Latvia. Application no: 6087/03, judgment of 25 June 2013.	Az EJEE 3. cikkét sértő bánásmódok az elhelyezési körülmények vonatkozásában: testi fogyatékossgal élő fogvatartottak elhelyezési problémái	Igen	Megalázó bánásmód
D. G. v. Poland. Application no: 45705/07, judgment of 12 May 2013.	Az EJEE 3. cikkét sértő bánásmódok az elhelyezési körülmények vonatkozásában: testi fogyatékossgal élő fogvatartottak elhelyezési problémái	Igen	Embertelen és megalázó bánásmód
Güveç v. Turkey. Application no: 70337/01, judgment of 20 January 2009.	Az EJEE 3. cikkét sértő bánásmódok az elhelyezési körülmények vonatkozásában: fiatalokú fogvatartottak elhelyezésének problémái	Igen	Embertelen és megalázó bánásmód
Rénolde v. France. Application no: 5608/05, judgment of 10 October 2008.	Az EJEE 3. cikkét sértő bánásmódok az elhelyezési körülmények vonatkozásában: a magánzárkában való elhelyezéssel kapcsolatos lehetséges egyezményesértés	Igen	Embertelen és megalázó bánásmód
Szél v. Hungary. Application no: 20221/06, judgment of 7 September	Az EJEE 3. cikkét sértő bánásmódok az elhelyezési körülmények vonatkozásában: a	Igen	Embertelen és megalázó bánásmód

2011.	túltelítettség és/vagy az egyéb inadekvát végrehajtási körülmények		
Csüllög v. Hungary. Application no: 30042/08, judgment of 7 September 2011.	Az EJEE 3. cikkét sértő bánásmódok az elhelyezési körülmények vonatkozásában: a túltelítettség és/vagy az egyéb inadekvát végrehajtási körülmények	Igen	Embertelen és megalázó bánásmód
Kovács v. Hungary. Application no: 15707/10, judgment of 17 April 2012.	Az EJEE 3. cikkét sértő bánásmódok az elhelyezési körülmények vonatkozásában: a túltelítettség és/vagy az egyéb inadekvát végrehajtási körülmények	Igen	Embertelen és megalázó bánásmód
Fehér v. Hungary. Application no: 69095/10, judgment of 2 October 2013.	Az EJEE 3. cikkét sértő bánásmódok az elhelyezési körülmények vonatkozásában: a túltelítettség és/vagy az egyéb inadekvát végrehajtási körülmények	Igen	Embertelen és megalázó bánásmód
Hagyó v. Hungary. Application no: 52624/10, judgment of 23 April 2013.	Az EJEE 3. cikkét sértő bánásmódok az elhelyezési körülmények vonatkozásában: a túltelítettség és/vagy az egyéb inadekvát végrehajtási körülmények	Igen	Embertelen bánásmód
Varga and Others v. Hungary. Application nos: 14097/12, 45135/12, 73712/12, 34001/13, 44055/13, 64586/13, judgment of 10 March 2015.	Az EJEE 3. cikkét sértő bánásmódok az elhelyezési körülmények vonatkozásában: a túltelítettség és/vagy az egyéb inadekvát végrehajtási körülmények	Igen	Megalázó bánásmód
Gégény v. Hungary. Application no: 44753/12, judgment of 16 October 2015.	Az EJEE 3. cikkét sértő bánásmódok az elhelyezési körülmények vonatkozásában: a túltelítettség és/vagy az egyéb inadekvát végrehajtási körülmények	Igen	Embertelen és megalázó bánásmód
Bota and Others v. Hungary. Application nos: 34753/12, 34754/12, 45140/12, 45848/12, 48473/12, 56357/12, 56362/12, 56368/12, 58632/12, 72055/12, 73195/12, 76492/12, 79146/12, judgment of 10 December 2015.	Az EJEE 3. cikkét sértő bánásmódok az elhelyezési körülmények vonatkozásában: a túltelítettség és/vagy az egyéb inadekvát végrehajtási körülmények	Igen	Nem határozta meg az EJEB
Balogh and Others v. Hungary. Application nos: 26982/12, 131/13, 6764/13, 19712/13, 19892/13, 37487/13, 42486/13, 42808/13, 43610/13, 43868/13, judgment of 10 December 2015.	Az EJEE 3. cikkét sértő bánásmódok az elhelyezési körülmények vonatkozásában: a túltelítettség és/vagy az egyéb inadekvát végrehajtási körülmények	Igen	Nem határozta meg az EJEB
Ligeti and Others v. Hungary. Application nos: 29176/12, 30412/12, 34750/12, 11581/13, 13378/13, 36245/13, 46623/13, 51719/13,	Az EJEE 3. cikkét sértő bánásmódok az elhelyezési körülmények vonatkozásában: a túltelítettség és/vagy az egyéb inadekvát végrehajtási körülmények	Igen	Nem határozta meg az EJEB

76213/13, 80997/13, judgment of 10 December 2015.			
Polgár and Others v. Hungary. Application nos: 29213/13, 36214/13, 44381/13, 44661/13, 44763/13, 46576/13, 46587/13, 46588/13, 46644/13, 51608/13, judgment of 10 December 2015.	Az EJEE 3. cikkét sértő bánásmódok az elhelyezési körülmények vonatkozásában: a túltelítettség és/vagy az egyéb inadekvát végrehajtási körülmények	Igen	Nem határozta meg az EJEB
Balogh and Others v. Hungary. Application nos: 26982/12, 131/13, 6764/13, 19712/13, 19892/13, 37487/13, 42486/13, 42808/13, 43610/13, 43868/13, judgment of 10 December 2015.	Az EJEE 3. cikkét sértő bánásmódok az elhelyezési körülmények vonatkozásában: a túltelítettség és/vagy az egyéb inadekvát végrehajtási körülmények	Igen	Nem határozta meg az EJEB
Bóday and Others v. Hungary. Application nos: 53398/13, 54330/13, 55601/13, 56806/13, 65103/13, 18201/14, 21840/14, 22180/14, 22958/14, 23555/14, judgment of 7 January 2016.	Az EJEE 3. cikkét sértő bánásmódok az elhelyezési körülmények vonatkozásában: a túltelítettség és/vagy az egyéb inadekvát végrehajtási körülmények	Igen	Nem határozta meg az EJEB
Magyar and Others v. Hungary. Application nos: 6599/12, 29759/12, 34757/12, 45132/12, 45141/12, 69916/12, 73694/12, 46646/13, 56700/13, 57386/13, 58862/13, judgment of 7 January 2016.	Az EJEE 3. cikkét sértő bánásmódok az elhelyezési körülmények vonatkozásában: a túltelítettség és/vagy az egyéb inadekvát végrehajtási körülmények	Igen	Nem határozta meg az EJEB
Tamási and Others v. Hungary. Application nos: 65853/13, 66364/13, 67136/13, 67607/13, 69003/13, 71318/13, 71359/13, 71523/13, 72597/13, 79737/13, judgment of 7 January 2016.	Az EJEE 3. cikkét sértő bánásmódok az elhelyezési körülmények vonatkozásában: a túltelítettség és/vagy az egyéb inadekvát végrehajtási körülmények	Igen	Nem határozta meg az EJEB
Juhász and Others v. Hungary. Application nos: 6467/13, 31957/13, 33715/13, 44029/13, 44056/13, 45122/13, 64543/13, 593/14, 597/14, 1384/14, judgment of 7 January 2016.	Az EJEE 3. cikkét sértő bánásmódok az elhelyezési körülmények vonatkozásában: a túltelítettség és/vagy az egyéb inadekvát végrehajtási körülmények	Igen	Nem határozta meg az EJEB
Bakos and Others v. Hungary. Application nos:	Az EJEE 3. cikkét sértő bánásmódok az elhelyezési körülmények vonatkozásában: a túltelítettség és/vagy az egyéb inadekvát végrehajtási körülmények	Igen	Nem határozta meg az EJEB

29644/13, 32647/13, 62914/13, 18212/14, judgment of 7 January 2016.	31766/13, 33213/13, 64329/13, 20263/14,	körülmények vonatkozásában: a tútelítettség és/vagy az egyéb inadekvát végrehajtási körülmények		
Engel v. Hungary. Application no: 46857/06, judgment of 20 August 2010.		Az EJEE 3. cikkét sértő bánásmódok az elhelyezési körülmények vonatkozásában: a tútelítettség és/vagy az egyéb inadekvát végrehajtási körülmények	Igen	Megalázó bánásmód
Z. H. v. Hungary. Application no: 28973/11, judgment of 8 February 2013.		Az EJEE 3. cikkét sértő bánásmódok az elhelyezési körülmények vonatkozásában: a tútelítettség és/vagy az egyéb inadekvát végrehajtási körülmények	Igen	Embertelen és megalázó bánásmód

1. sz. táblázat: Összefoglaló táblázat a vizsgált EJEB ügyekről. A szerző szerkesztése

2. sz. melléklet

Vizsgált ügy	Az okozott szenvedés intenzitására és a speciális célzatra tekintettel állapított meg az EJEB a kínzást	Az okozott szenvedés intenzitására – speciális célzat hiányában – állapította meg az EJEB a kínzást	Az egyezményesértést megalapozó cselekmény helyszíne
Aydin v. Turkey. Application no: 23178/94, judgment of 25 September 1997. Nevezett ügyben a mindösszesen tizenhét éves panaszost terrorizmus vádjával hurcolták el a falujából. A rendőrségen felvitték az egyik emeletre, egy helyiségbe, amelyet ő később „kínzó szoba”-nak nevezett. Ott levetkőztették, egy gumiabroncsba préselték és forgatták körbe-körbe, miközben bántalmazták és hideg vízzel locsolták. A kihallgató szobában egy őr megerőszakolta, ennek következtében súlyos sérülései keletkeztek. Ezután is folytatódott a bántalmazása, valamint szinte az egész cselekmény során végig be volt kötve a szeme (§ 20.). Az EJEB ítéletében kifejtette, hogy a hivatalos személy által elkövetett szexuális erőszak különösen súlyos és elítélendő formája a tilalmazott bánásmódnak. Ezenkívül az ilyen cselekmény súlyos pszichés problémákat eredményezhet. Azt is kifejtette, hogy a cselekmény célja az lehetett, hogy információkat szedjenek ki a sértettből. Ugyanakkor megjegyezte azt is, hogy a célzat figyelmen kívül hagyása sem változtatna a cselekmény megítélésén. A cselekmény jellegére, azaz súlyosságára, kegyetlenségére tekintettel kínzás elkövetését állapította meg az EJEB (§ 83-87.).	✓	✓	rendőrség kihallgató szoba, fogda
Bati and Others v. Turkey. Application nos: 33097/96 and 57834/00, judgment of 3 June 2004, ECHR 2004-IV. A panaszosokat a rendőrségi fogdában számos tiltott bánásmódnak vetették alá. Így többek között felakasztás, lábbotózás (ún. falaka), vízzel való lespriccelés, valamint többszöri ütlegetés volt megállapítható az ügyben (114). Mindezek célja az volt, hogy a panaszosokból vallomást vagy információt csikarjanak ki azokkal a bűncselekményekkel kapcsolatban, amelyekben gyanúsítottként szerepeltek. Mindezekre tekintettel az EJEB megállapította az EJEE 3. cikke alá eső kínzást (§ 122-123).	✓		rendőrségi fogda
Nevmerzhitsky v. Ukraine. Application no: 54825/00, judgment of 12 October 2005, ECHR 2005-II.		✓	büntetés-végrehajtási intézet

<p>Jelen ügyben a panaszos arra hivatkozva kérte az EJEE 3. cikke megsértésének a megállapítását, miszerint mialatt éhségstrájkot folytatott, anélkül vetették alá kényszerszáplálásnak, hogy annak szükségességét orvosi dokumentum igazolta volna. Azt is kifejtette, hogy a fűtőberendezéshez bilincselték, az örök lefoglalták, és további örök, valamint kutyák jelenlétében egy speciális csövön keresztül hajtották végre a kényszerszáplálását, amely számára mentális és fizikai szenvedést okozott (§ 89-90.). Az EJEB ítéletében kifejtette, miszerint az éhségstrájk esetén ütközik egymással egyrésről az elítelt szabadságjoga, másrésről a hatóságok kötelezettsége arra nézve, hogy a fogvatartott életét megvédjék. Amennyiben életmentő a kényszerszáplálás és ezt orvosi lelet is alátámasztja, akkor az nem tekinthető egyezményesértőnek. Jelen esetben azonban nem támasztotta alá orvosi dokumentum a kényszerszáplálás szükségességét, ráadásul azt erőszakosan hajtották végre az elítélten. Az eset összes körülményét értékelve az EJEB megállapította, hogy ez a cselekmény kínzásnak minősült (§ 94-98.).</p>			
<p>Abdulsamet Yaman v. Turkey. Application no: 32446/96, judgment of 2 November 2004.</p> <p>Azért alkalmaztak az EJEB által kínzásnak minősített bánásmódot a hivatalos személyek a panaszossal szemben, hogy információkat szedjenek ki belőle a munkájával, illetőleg egy illegális szervezettel kapcsolatban. Továbbá arról is információkat akartak megtudni az elkövetők, hogy a panaszos miért segített a kínzást elszenvedett áldozatoknak abban, hogy az Emberi Jogok Európai Bizottságához forduljanak. A rendőrségi fogdába szállítása során a kérelmezőt megverték, megfenyegették és mindeközben a szemét bekötötték. A rendőrségen is tovább folytatódott a tiltott bánásmód: elsősorban elektromos áramot vezettek a sértett testébe, továbbá fagyos vízzel öntötték le, valamint fellógatták a testét. Az ügyben orvosszakértő is megállapította, hogy a panaszos sérülései származhattak az általa elmondott kínzási cselekményekből (§ 11., 41.).</p>	✓		rendőrségi fogda
<p>Mikheyev v. Russia. Application no: 77617/01, judgment of 26 January 2006.</p> <p>Az EJEB szintén megállapította a rendőrség által elkövetett kínzást. A hivatalos személyek a panaszosból egy fiatalos lány megerőszakolásával és megölésével kapcsolatban akartak vallomást kicsikarni, ezért megkínózták. Ennek következtében a panaszos kiugrott az ablakon, és eltört a gerince (§ 135).</p>	✓		rendőrségi fogda
<p>Menesheva v. Russia. Application no: 59261/00, judgment of 9 March</p>	✓		rendőrségi fogda

<p>2006, ECHR 2006-III.</p> <p>Jelen ügyben megállapította az EJEB, hogy a mindösszesen tizenkilenc éves panaszos lányt bántalmazták a rendőrségi fogdában: fojtotgatták, illetve több alkalommal bottal ütötték meg. Ezen túlmenően sértegették, valamint a családjával kapcsolatban megfenyegették. Orvosi vizsgálatát, és azt, hogy ügyvédet hívasson, egyaránt elutasították. A bántalmazás napján hazaengedték, azonban később ismételtén őrizetbe vették, és a fizikai abúzus megismétlődött (§ 14-15.) Az orvosi vizsgálat végül azt állapította meg, hogy számos sérülése keletkezett a panaszosnak az arcán, a lábán, továbbá horzsolások az arcán, a nyakán, a lábán, valamint a fején traumás ödéma is megállapítható volt (§ 22.). A cselekmények célja az volt, hogy vallomást vagy információt szedjenek ki a lányból egy olyan bűncselekménnyel kapcsolatban, amelyben a barátja volt a gyanúsított. Az EJEB különös hangsúlyt fektetett a panaszos életkorára, nemére, valamint a bánásmód időtartamára is. A körülményeket összességében értékelve, valamint figyelemmel a célzatra és a szenvedés fokára, a strasbourgi testület megállapította a kínzást jelen ügyben (§ 61-62.).</p>			
<p>Corsacov v. Moldova. Application no: 18944/02, judgment of 4 April 2006.</p> <p>A panaszos tizenhét éves volt, amikor letartóztatták. A rendőrök egész út alatt bántalmazták, amíg a rendőrségre értek (§ 9-10). A fogdán tovább folytatódott a tiltott bánásmód, rugdosták, gumibottal verték az egész testét a megbilincselte panaszosnak, valamint az ún. falaka (talpbotozás) alkalmazását is megállapította az EJEB (§ 65). Mindezek célja az volt, hogy vallomást szedjenek ki az áldozatból. Ezt követően az egyik rendőr pisztolyt tartott a panaszos fejéhez, és megfenyegette, hogy lelövi, amennyiben nem vallja be a bűncselekmény elkövetését. A dokumentumokból megállapítható volt, hogy végül beismerő vallomást tett az érintett személy (§ 11.).</p>	✓		rendőrségi fogda
<p>Sheydayev v. Russia. Application no: 65859/01, judgment of 23 May 2007.</p> <p>Jelen ügyben a panaszos állítása szerint kezdetben tanúként hallgatták ki egy foci-huliganizmus miatt, később azonban már azért ütötték-verték a rendőrök, hogy azt vallja, ő is részt vett a cselekményben. Ököllel ütötték a fülét és az arcát, majd amikor a földre zuhant, egy széklábbal verték és közben rugdosták is. A bántalmazás közben a rendőrök megfenyegették a panaszoszt, hogy súlyos büntetést kap majd. A következő napon felakasztották a sértettet, és eközben tovább ütötték a széklábbal. Ezután levetköztették, és arra akarták kényszeríteni, hogy ráüljön egy üvegre, ekkor azonban a panaszos megtört, és aláírta a beismerő vallomást (§ 6-9). A bántalmazást orvosszakértői vélemények is alátámasztották. Az összes körülményt értékelve, különös</p>	✓		rendőrségi helyiség

hangsúlyt helyezve a célzatra és a súlyosságra, a strasbourgi testület megállapította, hogy kínzást valósítottak meg a panaszossal szemben (§ 61-62).			
<p>Mammadov (Jalaloglu) v. Azerbaijan. Application no: 34445/04, judgment of 11 January 2007.</p> <p>Nevezett ügyben a panaszos előadta, hogy maszkos rendőrök jelentek meg a házánál este, és felszólították, hogy nyissa ki az ajtót. Mielőtt ezt megtette volna, három vagy négy rendőr bemászott a háza ablakán, és anélkül, hogy házkutatási parancsot vagy egyéb dokumentumot felmutattak volna, megbilincseltek a panaszost és a vendégét, majd betették őket egy rendőrautóba. Ezután a Belügyminisztérium Szervezett Bűnözés Elleni Osztályára vitték őket, ahol nem közölték velük, hogy miért történt a letartóztatás. Ugyanezen a napon az épület alagsorába vitték le a panaszost, abba a helyiségbe, amelyet ideiglenesen fogvatartásra használtak. Amikor meztelenre vetkőzött több rendőr jelenlétében, még nem voltak sérülések a testén. A panaszos azonban azt állította, hogy fogvatartása, és kihallgatása során bántalmazták, megkínzották, szexuális erőszakkal fenyegették meg, valamint öt napon keresztül éhezették és tiszta ivóvizet sem kapott. Vallomása szerint a talpán, illetve a testének a máj körüli részén ütötték gumibottal azért, hogy információkat szedjenek ki belőle (§ 41-58.). Véleménye szerint szándékosan csak tíz nappal később vizsgálta meg egy orvos azért, mert a sérülései, fájdalmai addigra enyhültek, már képes volt egyedül járni. Úgy gondolta, hogy a sérüléseket nem állapította meg pontosan az orvos, tekintettel arra, hogy nem független orvosszakértőt kértek fel a vizsgálat elvégzésére (§ 58.). Az EJEB jelen ügyben is hangsúlyozta, hogy amennyiben egy személyt egészséges állapotban tartóztatnak le, majd sérülései keletkeznek, akkor a hatóságnak megfelelő magyarázatot kell adnia azok kialakulására (§ 60.). A kormány azzal igyekezett védekezni, hogy a panaszos valószínűleg letartóztatása előtt szerezte a sérüléseit, azonban ezen állítás alátámasztására semmilyen bizonyítékot nem szolgáltatott. Ahogyan az a fentiekben kifejtésre került, a panaszos fogdába való befogadásakor nem találtak a testén semmilyen sérülést. A sértett később kialakult sérülései arra engedtek következtetni, hogy az ún. falaka áldozatául is esett, amelyet az EJEB esetjogában több alkalommal kínzásként értékelt. A strasbourgi testület úgy foglalt állást, hogy a panaszossal szemben megvalósított bánásmód súlyos és kegyetlen természete miatt kizárólag kínzást lehet megállapítani az ügyben (§ 66-70.).</p>	✓		Belügyminisztérium Szervezett Bűnözés Elleni osztályának fogdája
<p>Chitayev and Chitayev v. Russia. Application no: 59334/00, judgment of 18 January 2007.</p> <p>A panaszosokkal szemben a fogvatartásuk és kihallgatásuk során a kínzás</p>	✓		rendőrségi fogda

<p>különböző formáit alkalmazták. Így például egy székhez kötötték őket, többször megütötték, illetve elektromos áramot is vezettek a különböző testrészeikbe. Hosszú időn keresztül gumibottal, és vízzel teli üvegpalackkal ütlegelték őket, miközben gázálarc volt rajtuk. Kuttyákat is rájuk uszítottak, illetve fogóval szaggatták a bőrüket. Az első panaszoszt a fogvatartása első napján hallgatták ki a következőképpen: azt parancsolták neki, hogy írja alá az előre, általuk megírt vallomást. Amikor ezt megtagadta, egy székhez kötötték, és közben ütlegelték. Egy gázálarcot tettek az arcára úgy, hogy cigarettafüstöt fújtak bele. Ettől a panaszos elájult, ezért visszavezették a zárkába. A következő napon áramot vezettek a panaszos ujjaiába (ezt nevezték „hazugságvizsgálónak”), amelynek következtében áramütést kapott. A másik panaszoszt úgyszintén a fogvatartása első napján hallgatták ki. Egy olyan szobába vezették, ahol két tiszt volt, akik arra hívták fel, hogy vallja be: emberrablásokban vett részt. Amikor a második panaszos is megtagadta a vallomás aláírását, a falhoz állították, kezét megbilincseltek és a száját leragasztották ragasztószalaggal. Az egyik rendőr elkezdte ütni a hátán, amíg a másik fegyvert fogott, és azzal fenyegetőzött, hogy lelövi a panaszoszt. A második panaszoszt végül egy órahosszán keresztül ütlegelték, majd visszavezették a zárkájába (§ 19-21.).</p>			
<p>Durmus Kurt and Others v. Turkey. Application no: 12101/03, judgment of 31 August 2007.</p> <p>Jelen ügyben a panaszosok előadták, hogy tíznapos fogvatartásuk során kínvallatás áldozatául estek: kihallgatásuk során Palesztin akasztást alkalmaztak velük szemben, ütlegelték őket, szexuálisan zaklatták a rendőrök, valamint elektromos áramot vezettek a nemi szervükbe (§ 7).</p>	✓		rendőrségi fogda
<p>Diri v. Turkey. Application no: 68351/01, judgment of 31 October 2007.</p> <p>Nevezett ügyben a panaszos a börtönben esett rossz bánásmód áldozatául. A bántalmazás célzata jelen jogesetben az volt, hogy megbüntessék az elítéltet, amiért az előző fogvatartási helyén tiltakozásként több fogvatartott társával együtt éhségsztrájkot folytatott, majd az ez ellen irányult művelet során több felügyelő megsérült, néhányan meghaltak. Először erőszakkal levágták a haját és a bajuszát, majd egy egyszemélyes zárkában helyezték el a panaszoszt. Ott arra kényszerítették, hogy hangos zenét hallgasson. A panaszos állítása szerint, mivel nem volt hajlandó a napi létszám-számlálások során felállni és a nevét kiáltani, ezért az örök bántalmazták. Különösen az ún. falakát emelte ki (§ 8-10.). Jelen ügyben is kiemelt hangsúlyt fektetett az EJEB a bűncselekmény célzatára (§ 45-46.).</p>	✓		büntetés-végrehajtási intézet

<p>Samoylov v. Russia. Application no: 64398/01, judgment of 6 April 2009.</p> <p>A panaszost rablás miatt tartóztatták le és vitték be a rendőrségre. Ott kijelentette, hogy csak ügyvéd jelenlétében hajlandó válaszolni a kérdésekre. Ezért – állítása szerint – az egyik rendőr mérges lett és megütötte a panaszos felsőtestét és a fejét. Azt is előadta a sértett, hogy a kihallgatás közben bántalmazták a rendőrök azért, hogy az általuk megírt vallomást aláírja. Amikor ezt megtagadta, a rendőrök nagyon dühösek lettek, a panaszos kezét a háta mögé bilincseltek és a földre lökték. Ezt követően elektromos áramot vezettek több testrészébe. Mindezek után gyomorszájon ütötték, leültették egy székbe, és addig ütötték a fejét egy nehéz mappával, amíg elájult (§ 7-8). Az EJEB jelen ügyben is megállapította a kínzást, tekintettel arra, hogy a panaszos által elmondottakat orvosszakértői vélemény is alátámasztotta, illetve arra, hogy a bántalmazás szándékosan és célzatosan történt (§ 53-54).</p>	✓		rendőrségi helyiség
<p>Buzilov v. Moldova. Application no: 28653/05, judgment of 23 September 2009.</p> <p>Nevezett ügyben a panaszos azt állította, hogy a rendőrségi fogdában való fogvatartása során mindennap ugyanazt a bánásmódot tanúsították vele szemben. Arccal a föld felé lefektették, kezeit, lábait lekötözték, és elektromos áramot vezettek a testébe. Eközben hideg vízzel is leöntötték, így áramütést kapott. A fájdalmak következtében a nyelvébe erősen beleharapott. Gázálarcot is elhelyeztek a fején, amelyen nem jutott be levegő (§ 6-9). Az orvosi dokumentumok is alátámasztották, hogy a sértett füle azért volt sárga, mert azon keresztül vezették az áramot, illetve a nyelve hegyét leharapta. A rendőrök által kifejtett magatartás a strasbourgi testület szerint feltételezi azt a szándékot, hogy információt akartak kiszedni az áldozatból (§ 31-33).</p>	✓		rendőrségi fogda
<p>Carabulea v. Romania. Application no: 45661/99, judgment of 13 October 2010.</p> <p>A panaszos a sértett hozzátartozója volt. A panaszos előadta, hogy kínzást, valamint embertelen és megalázó bánásmódot tanúsítottak a sértettel szemben a rendőrségi fogdában való fogvatartása alatt egészen addig, amíg nem került be a kórházba. A kórházban pedig embertelen és megalázó bánásmód alá vetették azzal, hogy amikor súlyos fájdalmai voltak, megvonták tőle valamennyi kapcsolattartási lehetőségét, nem találkozhatott a családtagjaival. Carabulea a sérülések következtében meghalt a kórházban, ezért a panaszos annak megállapítását kérte, hogy a bánásmód kínzásnak minősült. Azt is előadta, a testvérét azért kínozták meg, hogy beismerje bűncselekmények elkövetését (§ 139). Az EJEB többek között kegyetlennek ítélte azt, hogy Carabulea családtagjai számára nem engedélyezték a kórházban való látogatást. Kétséget</p>	✓		rendőrségi fogda

kizáró módon megállapítható volt az ügyben, hogy az érintett halálát a kínzás okozta (§ 148-150).			
Kopylov v. Russia. Application no: 3933/04, judgment of 21 February 2011. A panaszt egy rendőr megölésének vádjával tartóztatták le. Állítása szerint a rendőrségen két rendőr bántalmazta, majd arra kényszerítette, hogy térdeljen le a megölt rendőr képe elé és kérjen bocsánatot. Ezt követően levetköztették és szexuális erőszakkal is megfenyegették. Majd felkötötték a kezénél fogva és egy gázmaszkot helyeztek az arcára, a légzőnyílást pedig teljesen elzárták. A panaszos állítása szerint a bántalmazások mindennaposak voltak, több alkalommal elvesztette az eszméletét, és azzal fenyegették, hogy a bántalmazás mindaddig tartani fog, amíg nem ismeri be a bűncselekmény elkövetését. A kínzás hatására a panaszos végül írásbeli beismerő vallomást tett. A fizikai abúzus azonban ezt követően sem szűnt meg. Többek között elektromos áramot vezettek a panaszos testébe, a földre taszították és ugráltak a testén. Később azonban kiderült, hogy nem ő követte el a bűncselekményt (§ 7-20.). Mentális és fizikális szenvedéseken ment keresztül, illetve számos sérülése keletkezett Kopylovnak: így többek között agyi ödéma, a bordái elmozdultak, halláskárosodást szenvedett, deformálódtak a lábai, agyi diszfunkciót is megállapítottak az orvosok, továbbá krónikus pszichiátriai rendellenességet. A sértettnek visszafordíthatatlan, maradandó egészségkárosodása alakult ki. Az EJEB a célzatot is figyelembe véve, kínzást állapított meg az ügyben (§ 125-126.).	✓		rendőrségi fogda
Bekirski v. Bulgaria. Application no: 71420/01, judgment of 21 February 2011. A panaszosok Bekirski hozzátartozói voltak. Bekirski meghalt a rendőrségi fogdában elszenvedett kínzásokat követően. A rendőrök azért bántalmazták, mert Bekirski szökést kísérelt meg a fogdából, amelynek következtében a személyi állomány több tagja megsérült. A bántalmazások éjjel és nappal is, szisztematikusan megvalósultak, illetve az orvosi dokumentumokon kívül több fogvatartott is egyöntetűen azt vallotta, hogy hallatszódott a sértett kiabálása és sírása a zárkából (§ 14-17., 28-35.).	✓		rendőrségi fogda
Isayev and Others v. Russia. Application no: 43368/04, judgment of 21 June 2011. Az áldozat halálát okozta a kínzás. Isayevet ugyanis az orosz fegyveres erők tagjai megbilincseltek anélkül, hogy ő ellenállást tanúsított volna. Ezt követően egy autóba tették, és a családtagoknak sem mondták el, hogy hova viszik. Az	✓		rendőrségi fogda

<p>áldozat testén olyan sérülések voltak, hogy az állapota egyre romlott. Az ügyvéd kérte védeence sürgős orvosi ellátását, ezért átszállították egy kórházba, ahol már vért is köpött Isayev. Végül az orvosok nem tudták megmenteni az életét. A hozzátartozók azt állították, hogy a második házkutatás alkalmával látták, amint az egyik tiszt gránátot helyezett el Isayev ágyában azért, hogy ezzel bizonyítsa a kínzás áldozatául esett személy bűnösségét (§ 14-29).</p>			
<p>Shishkin v. Russia. Application no: 18280/04, judgment of 7 October 2011. A panaszos napi rendszerességgel esett kínzás áldozatául a rendőrségi fogdában való fogvatartása során. A rossz bánásmódra azért került sor vele szemben, mert nem vallotta be, hogy egy embert megölt, egyet pedig kirabolt. Többek között lábbotózásban volt része, továbbá cigaretta-füsttel teli gázálcot kellett viselnie, amelynek a szellőzőnyílását elzárták, valamint elektromos áramot is vezettek a testébe. A kínzások következtében beismerő vallomást tett. Az ügyben azonban végül kiderült, hogy más személy követte el a nevezett bűncselekményt (§ 8-18).</p>	✓		rendőrségi fogda
<p>Teslenko v. Ukraine. Application no: 55528/08, judgment of 20 December 2011. Ugyancsak beismerő vallomás kikényszerítése céljából alkalmazták a tiltott bánásmód különböző formáit a panaszossal szemben: többször megütötték, továbbá arra utasították, hogy álljon széles terpeszbe, és megkíséreltek egy gumibotot felhelyezni a végbélnyílásába. Ezenkívül egy nejlon zacskót helyeztek a fejére, ilyen módon próbálták megállítani a légzését. A panaszos azt is előadta, hogy ezt követően levetköztették, majd hozzabilincseltek a rendőrség garázsának radiátorához, és eközben hideg vízzel öntötték le. Miután felébredt az eszméletvesztésből, a rendőrségen találta magát, ahol egy bögre forró vizet kapott (§ 17-18).</p>	✓		rendőrségi fogda
<p>Velkhiyev and Others v. Russia. Application no: 34085/06, judgment of 8 March 2012. Jelen ügyben Velkhiyevet a gyermekei szeme láttára tartóztatták le, majd megbilincselve szállították el a rendőrségre. Ott a lakásában talált pénz eredetéről kérdezték. Mivel ő azt válaszolta, hogy csak ügyvéd jelenlétében hajlandó válaszolni a feltett kérdésekre, ezért többször megütötték a fején. A rendőrök általi kínzás következtében Velkhiyev meghalt. Az ügy első panaszosát, Velkhiyev testvérét bántalmazása közben megfenyegették, hogy nemzéképtelenné ütik, amennyiben nem ad információkat az általuk előadott bűncselekményről, továbbá 10-15 évig terjedő szabadságvesztéssel is fenyegették. Állítása szerint elektromos áramot is vezettek a testébe, majd</p>	✓		rendőrségi fogda

elájult. Azt is előadta, hogy kínzása közben kinevették a rendőrök. Továbbá hallotta az átszűrődő hangokból, hogy másik irodákban is megkínoztak személyeket (§ 10-25., 30.).			
Valyayev v. Russia. Application no: 22150/04, judgment of 14 May 2012. A panaszos állítása szerint egy rendőrségi kisbuszban, néhány rendőr és két fogvatartott jelenlétében a hivatalos személyek úgy bántalmazták, hogy kezeit a háta mögé bilincselték és a fejére egy sötét zsákot húztak. A kisbuszban a bántalmazás kb. tíz percen át tartott. A rendőrök ezzel a cselekménnyel arra akarták kényszeríteni, hogy vallja be egy emberölés elkövetését, továbbá írjon alá bizonyos dokumentumokat. Ezt követően egy erdőben folytatták tovább kb. harminc-hatvan percen keresztül a bántalmazást (§ 7). A panaszost napokkal később vizsgálta meg egy orvos, aki a sérülések feltehető keletkezésének időpontját olyan időszakra tette, amelyet a fogvatartott is állított. Ezen túlmenően a fogvatartott társak kezdetben, félve a megtorlástól, tagadták, hogy bármit is láttak vagy hallottak volna, azonban egyikőjük később egy levélben részletesen leírta a történeteket (§ 22-24.).	✓		rendőrségi kisbusz, erdő
Taylan v. Turkey. Application no: 32051/09, judgment of 3 October 2012. A panaszos a rendőrségi fogdában esett kínzás áldozatául. Letartóztatását követő egy órán belül megvizsgálta egy orvos, akkor még semmilyen sérülés nem volt rajta. Ezt követően meztelenre vetkőztették, a karjainál fogva fellógatták, ütlegelték, áramot vezettek a testébe, majd a hideg talajon kellett ülnie, és közben hideg vízzel locsolták. Mindezt azért, hogy vallomást szedjenek ki az áldozatból (§ 5-6.).	✓		rendőrségi fogda
Aleksandr Sokolov v. Russia. Application no: 20364/05, judgment of 4 February 2011. A panaszost saját lakásában négy rendőr tartóztatta le arra hivatkozva, hogy gyanúsított emberölés bűntettében. Betették egy autóba, majd nem sokkal később kilökték a hóba és ütötték, verték, arra próbálták rákényszeríteni, hogy vallja be a bűncselekmény elkövetését. A panaszosnak egy bordája is eltörött. A bántalmazás két órahosszán át tartott, és a rendőrségi fogdában a zárkatárs értesítette a felügyelőket. Az orvosi vizsgálatot követően az ütlegelés tovább folytatódott. A panaszosnak ismét eltörött egy bordája. Ezen túlmenően öngyújtót tartottak a sértett nemi szervéhez, majd egy műanyag palackot helyeztek fel a végbélnyílásába, lefénképezték, és azzal fenyegették meg a rendőrök, hogy megmutatják a zárkatársaknak a képet, és azt mondják majd, hogy homoszexuális. Majd teljesen le kellett vetkőznie, hideg vízzel locsolták és arra kényszerítették, hogy egy nyitott ablak előtt álljon. A bántalmazások	✓		rendőrségi fogda

következtében végül beismerő vallomást tett a panaszos, és azt állította az ügyésznek, hogy letartóztatása előtti napon, munkából hazamenet ismeretlen személyek támadták meg (§ 7-18.).			
Belousov v. Ukraine. Application no: 4494/07, judgment of 7 February 2014. Jelen ügyben két verzió közül kellett döntenie az EJEB-nek. Az egyik a panaszos állítása volt, miszerint a rendőrök kínzásának áldozatául esett azzal a céllal, hogy bevallja egy bűncselekmény elkövetését. A rendőrség azonban azt állította, hogy a panaszos önként tett beismerő vallomást, majd önkároosítást hajtott végre, és hamisan vádolta meg a rendőröket. A strasbourgi testület már eleve logikátlanak tartotta azt, hogy egy beismerő vallomást követően miért lett volna oka a sértettnek önkároosítást végeznie. Az eset összes körülményét értékelve az EJEB megállapította, hogy kínzás történt (§ 62-64., 68.).	✓		rendőrségi fogda
Lyapin v. Russia. Application no: 46956/09, judgment of 24 October 2014. Sok más jogesethez hasonlóan, a panaszost azért, hogy bevallja, lopást követett el, a rendőrök megkötözték, a testét kifeszítették, valamint abba elektromos áramot vezettek. Ennek következtében a sértett több alkalommal elájult és égési sérülések keletkeztek a kezein (§ 11-13.).	✓		rendőrségi fogda
Erdoğan Yilmaz and others v. Turkey. Application no: 19374/03, judgment of 14 October 2008. A nemzeti bíróság is megállapította, hogy a rendőrségi fogdában a rendőrök azért, hogy vallomást szerezzenek a panaszosoktól, tiltott bánásmódot alkalmaztak velük szemben. Így például elektromos áramot vezettek a testükbe (§ 48.).	✓		rendőrségi fogda
Levinta v. Moldova. Application no: 17332/03, judgment of 16 March 2009. Az első panaszos vonatkozásában megállapította az EJEB, hogy falakát, azaz lábbotozást alkalmaztak. Ez pedig olyan sérüléseket okoz, amelyből egyértelműen lehet következtetni arra, hogy azok nem a letartóztatás során keletkeztek. Az ügyben megállapítást nyert a speciális célzat (§ 71., 73.).	✓		rendőrségi fogda
Khadisov and Tsechoyev v. Russia. Application no: 21519/02, judgment of 5 May 2009. Jelen ügyben a panaszosokat jogellenesen tartották fogva egy katonai bázison, illetve kihallgatásuk során megkínózták őket. Szabadulásukkor számos sérülés borította a testüket, arcukat, ez utóbbi fel volt dagadva, továbbá a talpukról lejött a bőr (§ 125-126.).	✓		katonai bázis
Gurgurov v. Moldova. Application no: 7045/08, judgment of 16 September	✓		rendőrségi fogda

<p>2009.</p> <p>A panaszos állítása szerint letartóztatását követően a rendőrségi fogdában az ebédidő, valamint éjszaka során bántalmazták a rendőrök azért, hogy beismerje olyan bűncselekmények elkövetését, amelyeket nem ő követett el. Amikor ezt megtagadta, öt rendőr kínozta meg. Például gázálcot tettek az arcára, és a légzőnyílást elzárták, illetve elektromos áramot is vezettek a testébe (§ 7.).</p>			
<p>Terzi and Erkmen v. Turkey. Application no: 31300/05, judgment of 28 October 2009.</p> <p>A panaszosokat a rendőrségi fogdában a hivatalos személyek kínzásnak vetették alá kihallgatásuk közben: így például meztelenre kellett vetközniük, többször megütötték őket, valamint elektromos áramot is vezettek a testükbe (§ 6., 29., 31-32.).</p>	✓		rendőrségi fogda
<p>Arif Çelebi and others v. Turkey. Application nos: 3076/05, 26739/05, judgment of 6 July 2010.</p> <p>a panaszosokat a rendőrségi fogdában, a kihallgatások során megkínózták: így például bántalmazták őket, Palesztin-akasztás áldozatául estek, valamint többek között alvásmegvonást is alkalmaztak velük szemben, és egyes panaszosokat szexuálisan is zaklattak (§ 6-11.).</p>	✓		rendőrségi fogda
<p>Karagöz and Others v. Turkey. Application nos: 14352/05, 38484/05, 38513/05, judgment of 13 October 2010.</p> <p>A panaszosok első orvosi dokumentációjában nem szerepelt olyan feljegyzés, hogy bármilyen sérülésük lenne. Később azonban már sérülések keletkezéséről adtak tanúbizonyságot az orvosi papírok. Így ez alátámasztotta a panaszosok azon állítását, hogy őket a rendőrségi fogdában bántalmazták (§ 44-52.).</p>	✓		rendőrségi fogda
<p>Nikiforov v. Russia. Application no: 42837/04, judgment of 22 November 2010.</p> <p>A panaszost a rendőrségi fogdában bántalmazták azért, hogy bevallja a bűncselekmény elkövetését. Az EJEB ítélete meghozatala során különös hangsúlyt fektetett arra, hogy a sértett részletes vallomást tett, amellyel összhangban álltak az orvosi dokumentációk, valamint a hatóság nem tudott egyéb magyarázatot adni arra, hogy hogyan keletkezhettek a panaszos sérülései (§ 41-47.).</p>	✓		rendőrségi fogda
<p>Sadykov v. Russia. Application no: 41840/02, judgment of 21 February 2011.</p> <p>A panaszos állításait az orvosi dokumentációk is alátámasztották, miszerint a rendőrök megkínózták azért, hogy beismerő vallomást tegyen. Számos utóhatása alakult ki a bántalmazásnak: így többek között a kérelmezőnek égési</p>	✓		rendőrségi fogda

sérülései keletkeztek, tekintettel arra, hogy egy izzó fémrúddal ütlegelték. Ezen túlmenően több foga kiesett, továbbá az orra, illetve az egyik karja, valamint legalább négy bordája eltört. A cselekmény legsúlyosabb következménye, hogy a sértett bal fülét amputálni kellett, ennek következtében halláskárosodást is szenvedett (§ 235-238.).			
Tigran Ayrapetyan v. Russia. Application no: 75472/01, judgment of 16 December 2010. Nevezett ügyben a panaszost a rendőrségi fogdában eszméletvesztésig bántalmazták, amelynek következtében beismerte annak a bűncselekménynek az elkövetését, amellyel meggyanúsították (§ 12.). A panaszos mindösszesen tizenhét éves volt (§ 77.).	✓		rendőrségi fogda
Gisayev v. Russia. Application no: 14811/04, judgment of 20 June 2011. A panaszost a többi ügghöz hasonlóan rendőrségi fogdán, vallomástétel érdekében vetették alá tiltott bánásmódnak (§ 144-146.).	✓		rendőrségi fogda
El-Masri v. „the Former Yugoslav Republic of Macedonia”. Application no: 39630/09, judgment of 13 December 2012, ECHR 2012-VI. Jelen ügyben a panaszos egy német állampolgár volt, aki Macedóniába utazott. A határnál letartóztatták arra hivatkozva, hogy kapcsolatban áll az al-Kaidával. Huszonhárom napon keresztül egy szállodában tartották fogva, ahol a feltételezett kapcsolatról kérdezték ki. Ezt követően CIA ügynököknek adták át, akik bekötötték a szemét, levetkőztették, és egy tárggyal szexuális erőszaknak vetették alá. Ezután Afganisztánba szállították, ahol négy hónapon keresztül titokban tartották fogva, ahol megkínózták annak érdekében, hogy információkat szedjenek ki belőle (§ 169-171.).	✓		különböző helyszínek
Lolayev v. Russia. Application no: 58040/08, judgment of 15 April 2015. A panaszos egy volt rendőr, akit azért tartóztattak le, mert ellopott egy géppisztolyt. Állítása szerint azért, hogy beismerő vallomást tegyen, elektromos áramot vezettek a rendőrök a fogdában a fülébe, továbbá a hátát és a fejét is ütötték, miközben egy székhez volt bilincselve (§ 6-8.).	✓		rendőrségi fogda
Ateşoğlu v. Turkey. Application no: 53645/10, judgment of 20 January 2015. A panaszost tizenhét éves korában tartóztatták le rablás miatt. Állítása alapján a rendőrségi fogdában, kihallgatása során bántalmazták a rendőrök, valamint falakát is alkalmazták vele szemben (§ 6.). Jelen ügyben a nemzeti bíróság is bűnösnek mondta ki a rendőröket, akik kínzásnak vetették alá a panaszost (§ 18.)	✓		rendőrségi fogda
Al Nashiri v. Poland. Application no: 28761/13, judgment of 16 February	✓		CIA titkos börtön

<p>2015.</p> <p>A magas biztonsági fokozatba besorolt panaszost a kihallgatásai során kínozták meg a CIA titkos börtönében, Lengyelországban. Így többek között például meztelenül a falhoz állították, eközben fegyvert tartottak a fejéhez, és azzal fenyegették, hogy a szeme láttára fogják megerőszakolni női rokonait (§ 5-11.).</p>			
<p>Husayin (Abu Zubaydah) v. Poland. Application no: 7511/13, judgment of 16 February 2015.</p> <p>Ugyanabban a CIA titkos börtönben valósult meg a kínzás, mint az előbbi jogesetben.</p>	✓		CIA titkos börtön
<p>Karabet and Others v. Ukraine. Application no.38906/07, 52025/07, judgment of 17 January 2013.</p> <p>A fogvatartottak a börtönben uralkodó fogvatartási körülmények miatt folytattak éhségsztrájkot. A panaszosok azt állították jelen ügyben, hogy maszkos börtönőrök brutális bántalmazásának áldozatául estek: úgy megverték őket, hogy többen az ájulás szélén voltak, megbilincseltek őket, meztelenre kellett vetközniük, majd egy túlsúlyos, alacsony hőmérsékletű zárkába vitték őket, ahol nem kaptak ivóvizet, illetve megfelelő ruhát. Ezekén túlmenően orvosi ellátást sem biztosítottak számukra. A strasbourgi testület jelen ügyben arra a következtetésre jutott, hogy a személyi állomány aránytalan, és brutális fellépésének célja a békés éhségsztrájk, tiltakozó mozgalom leverése, megtorlása volt. Megállapította az EJEB, hogy súlyos fájdalmakat, illetve szenvedést kellett átélnie a panaszosoknak, annak ellenére, hogy maradandó károsodásuk nem alakult ki. Az EJEB kimondta, hogy a panaszosokat kínzásnak vetették alá (§ 325-333).</p>	✓		büntetés-végrehajtási intézet
<i>Összesen</i>	42	1	

3. sz. táblázat: A kínzással kapcsolatos vizsgált EJEB ügyek összefoglaló táblázata. A szerző szerkesztése